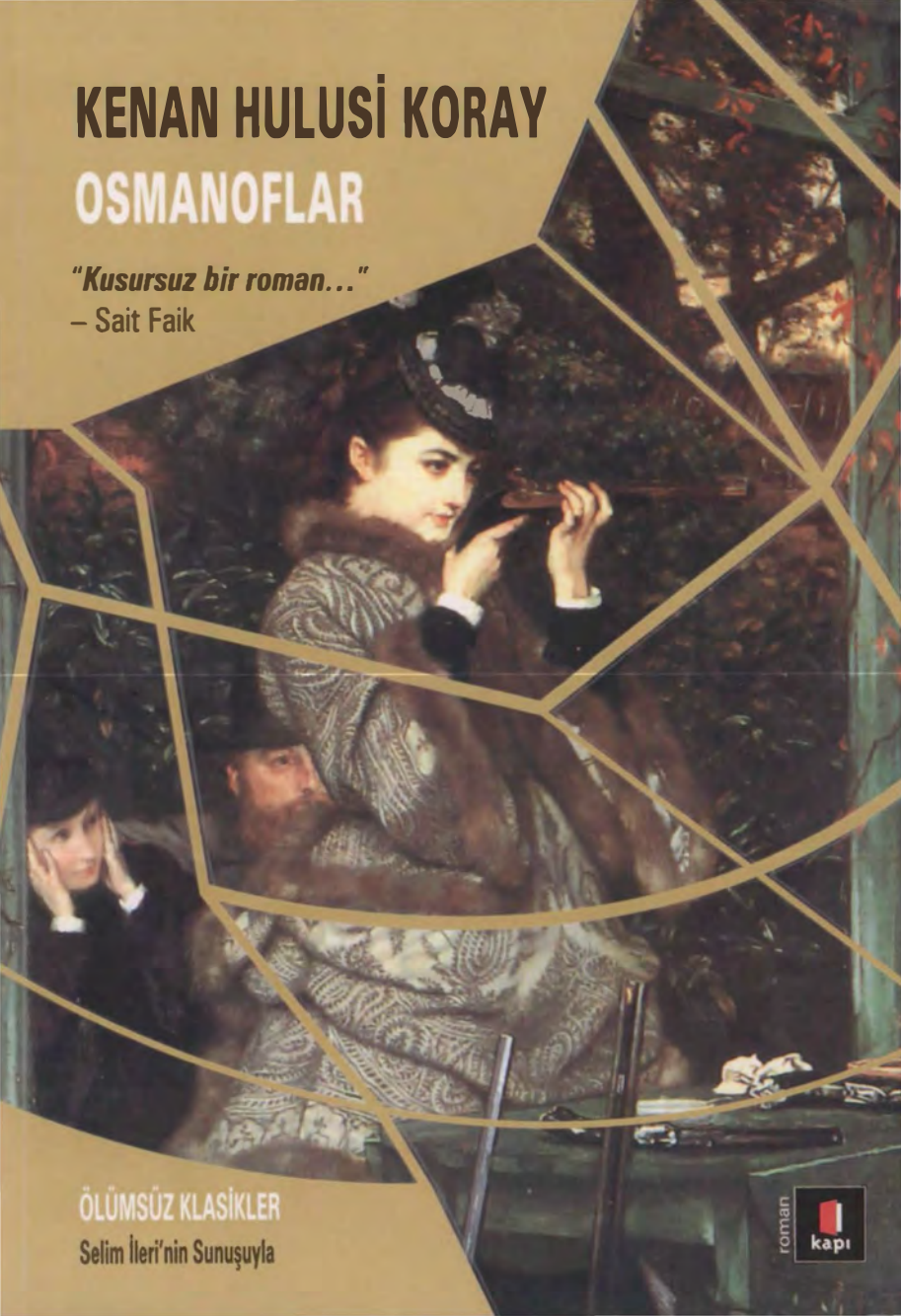
KENAN HULUSİ KORAY

OSMANOFLAR

"Kusursuz bir roman..."
– Sait Faik

ÖLÜMSÜZ KLASİKLER
Selim İleri'nin Sunuşuyla

roman

kapı

OSMANOFLAR

KENAN HULUSİ KORAY

kapı

Kapı Yayınları 408
Edebiyat/Roman 145

OSMANOFLAR
Kenan Hulusi Koray

1. Basım: Mayıs 2014

ISBN: 978-605-5107-50-5
Sertifika No: 10905

Yayına Hazırlayan: İsmail Dervişoğlu
Editör: Rifat Özçöllü - Hande Çetin Ongun
Kapak Tasarımı: Eda Ayhangil
Sayfa Tasarımı: M. Atahan Sıralar

1938, Kenan Hulusi Koray
© 2014; bu kitabın yayın hakları Kapı Yayınları'na aittir.

Kapı Yayınları
Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76
e-posta: bilgi@kapiyayinlari.com
www.kapiyayinlari.com

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa / İstanbul
Tel: (212) 674 97 23 Faks: (212) 674 97 29

Genel Dağıtım
Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
Ticarethane Sokak No: 15 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (212) 511 53 03 Faks: (212) 519 33 00

Kapı Yayınları, Alfa Yayın Grubu'nun tescilli markasıdır.

Aziz dostum ve kıymetli hikâyeci Mehmet Selim'e...

SUNUŞ

Yetiştiğim yıllarda, yankısı günlük gazetelerde bile sürüp gitmiş bir tartışma konusu vardı: "Bizim klasiğimiz yoktur..." Geçmiş edebiyatımızın eski verimleri büsbütün yok sayılıyor, yadsınıyor, yenilikçi edebiyatımızın verimleriyse yetersiz bulunuyordu. Dahası, Türkçenin asıl 'şimdi' hayat bulduğu kanısı yaygındı.

Tartışmanın karşıt ucundakiler, bu görüşe, bu iddialara itiraz ediyorlar, klasiklerimizi Orhun Yazıtları'na kadar alıp götürüyorlardı. Ateşli tartışma bir dönem sonra kapandı gitti.

Bunlar hep Aşk-ı Memnu'u, Eylül'ü, Araba Sevdası'nı okuduğum yıllardı. Tevfik Fikret'in "Sis"ini ezberlemeye didindiğim yıllar. Art arda Hüseyin Rahmi'nin eserlerini okuduğum yıllar. Her birinden etkileniyordum. O günlerin dar imkânlarına rağmen dünkü edebiyatımızın verimlerini daha çok okumak istiyordum. Onlar bana hep bizim klasiklerimiz gibi geliyordu.

Bugün de aynı kanıdayım: Sezai'nin Sergüzeşt'i, "Düğün" hikâyesi, Ahmed Cemil'in hayal kırıklığını hâlâ duyumsadığım Mai ve Siyah, eşsiz Eylül ötekiler, "Bizim klasiklerimiz yoktur," görüşünü, hiç değilse bende çürütüyor...

Selim İleri

YAYINCININ NOTU

Her yapıtın ne denli eşsiz olduğunu anlamak için öncesini de bilmek önemlidir. Kapı Yayınları elinizdeki seriyi yayınlarken biraz da bunu düşünerek yola çıktı; Türkçe edebiyatın bugününü anlamak için geçmişini bilmek. Metinlerarası ilişkileri görünür kılarak edebiyat dediğimiz koca bir geleneğin kopuş/süreklilik üzerine şekillenen görüntüsünü daha iyi analiz edebilmek için ilklere gitmek, nasıl bir mirası devraldığımızı görmek gerekir. Bu bizlere sadece edebi türleri anlamlandırma fırsatı sunmakla kalmaz; Osmanlı/Türk modernleşmesini, bugünkü yaşam biçimimizin kaynaklarını da daha derinlikli kavrayabilmemizi sağlar. Tanzimat dönemi ve sonrasında yazılan eserler tam da modernleşmenin artık kaçınılmaz bir proje olarak gündeme alındığı yılların eserleridir. Cumhuriyet'le çok daha sıkı bir biçimde yürütülecek projenin ilk ayağını, modernize edilen yaşantının ilk örneğini kısacası siyasi ve kültürel tarihimizin önemli bir dönemecini sunar bizlere ilk dönem eserleri. Sunulan şeyi özümseyebilmek için ise öncelikli olarak onu anlamak şarttır. Bu noktada da karşımıza dil sorunu çıkar. Söz konusu eserler başka bir alfabenin kullanıldığı, kaygıların başka olduğu, artık çok gerilerde kalmış bambaşka bir zamanın ürünleridir. Dil dediğimiz şey en temelde iletmeye, anlatmaya yarar ve eğer bu fonksiyonunu yitirirse iletişim gerçekleşemez. Bu yüzden de bu metinlerle iletişim kurabilmek, onları anlayabilmek ve

tartışabilmek için dillerine hâkim olmak kaçınılmazdır. Her ne kadar bu coğrafyada dil, uzun yıllar boyunca kendi doğal akışına bırakılmayıp müdahalelere maruz kalmış olsa da, canlı bir yapı sergiler ve her şekilde kendi yolunu bulur. Hangi kelimelerin öleceği, hangilerinin yeni anlamlar kazanacağı dili kullananlarca kendiliğinden belirir. Bizler de bu eserleri yayına hazırlarken buna dikkat ettik; yazılmalarının ardından yüz yılı aşkın bir zaman geçmiş bu metinleri bugünün okuruyla buluştururken romanların dilini yaşayan Türkçeye yaklaştırmaya çalıştık. Sonuçta yaptığımız metne bir müdahale ama müdahaleyi elimizden geldiğince edebiyatın kendi doğasına halel getirmeden yapmaya çalıştık; ne anlatıldığı kadar nasıl anlatıldığı da edebiyatın ayrılmaz bir parçasıdır ve sadeleştirme yaparken metinlerin orijinal hallerine ekleme ya da çıkarma yapmaksızın yazarların üslubuna, cümle kurgulayışlarına sadık kalmaya çalıştık. Bu eserlerin yazarlarının temel kaygısı hem toplumsal hem edebi endişelerini okura iletmek, okura ulaşmak, onun yaşayış ve edebi zevkine dokunmaktı. İşte biz de yazarların bu amaçlarını gerçekleştirme niyetiyle eser ve okuru buluşturmada bir "kapı" olmak istedik. Bu kapıdan girenler gelenekten moderne geçişi daha iyi kavrayabilsin diye okuma eylemini en az kesintiyi uğratan bir yöntemi tercih ettik; metnin zorunlu kıldığı yerler dışında dipnot kullanmadık, sözlük vermedik, parantez içi açıklama yapmadık. Yine de belirtmek gerekir ki titiz bir çalışmaya rağmen eksiklerimiz, hatalarımız olabilir. Bu yüzden siz okurlarımıza açtığımız kapıdan bizlerle birlikte ilerlerken orijinal metinleri de görmenizi tavsiye eder, keyifli okumalar dileriz.

Kapı Yayınları

KENAN HULUSİ KORAY VE *OSMANOFLAR'I*

Cumhuriyet döneminin ilk edebî topluluklarından olan Yedi Meşaleciler'e mensup olan Kenan Hulusi Koray 9 Haziran 1906'da İstanbul'da doğdu.[1] İstanbul Erkek Lisesi'nden mezun olduktan sonra bir süre Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne devam ettiyse de burayı bitiremedi. 1934 yılından itibaren *Vakit* gazetesinde çalışmaya başladı. Bir zaman sonra gazetenin yazı işleri müdürü oldu.

İlk yazı ve hikâyelerini 1928 yılı itibariyle *Servet-i Fünun* dergisinde yayımladı. Edebiyattaki ilkelerini "samimilik, canlılık ve devamlı yenilik" olarak açıklayan Yedi Meşaleciler'in arasında yer aldı. Bu topluluktaki arkadaşlarıyla *Yedi Meşale* adlı ortaklaşa bir kitap ve ancak yedi sayı çıkabilen *Meşale* adlı edebî dergiyi neşrettiler.

Kısa denebilecek bir yazı hayatı olan Kenan Hulusi Koray, *Milliyet*, *Vakit*, *İkdam*, *Tan*, *Resimli Uyanış*, *Hayat*, *Muhit*, *Mektep*, *Bütün*, *Yeni Türk*, *Yeni Mecmua*, *Varlık* gibi dergi ve gazetelerde hikâye, düzyazı, şiir, eleştiri ve söyleşiler yayımladı.

Koray, askerî görevi için bulunduğu Adapazarı'nda, 11 Mayıs 1943 tarihinde tifüs hastalığından öldü.

---

1 Kenan Hulusi Koray'ın hayatı ve eserler için bkz. *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, c. 2, s. 621; Hakkı Süha Sezgin, "Kenan Hulusi", *Yeni Mecmua*, sayı 64, 19 Temmuz 1940; İnci Enginün, "Kenan Hulusi Koray", TDEA, c. V, s. 395.

Koray'ın başlıca eserleri şunlardır: *Yedi Meşale* (ortak kitap), İstanbul 1928; *Bir Yudum Su*, İstanbul 1929; *Bahar Hikâyeleri*, İstanbul 1939; *Son Öpüş*, İstanbul 1939; Bir Otelde Yedi Kişi, İstanbul 1949; *Bir Yudum Su* (yedi yeni öyküyle birlikte) İstanbul, 1949; *Kenan Hulusi Koray'dan Hikâyeler* (Hazırlayan: İnci Enginün), MEB Yayınları, Ankara 1973; *Beşer Dakikalık Hikâyeler* (Hazırlayan: Metin Kayahan Özgül), Timaş Yayınları, İstanbul 2000; *Yaz ve Aşk Hikâyeleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2004.

Kenan Hulusi Koray'ın *Vakit* gazetesinde 1942 yılında tefrika hâlinde neşredilmiş, fakat kitap olarak henüz yayınlanmamış RBK *Pansiyonu* adlı bir uzun hikâyesi bulunmaktadır.

İlk edebî ürünlerini yayımladığı *Servet-i Fünun* dergisinde daha hayalî ve aşk hikâyeleri neşretmiş iken *Vakit* gazetesine geçtikten sonra gerçekçi bir tarzda yazmaya başlayan Koray'ın bu dönemdeki hikâyelerinde korku teminin de hâkim olduğu görülmektedir. Edebiyatımızda korku hikâyeciğinin öncüsü sayılan Kenan Hulusi hakkında ilk çalışmaları yapan Prof. İnci Enginün, Koray'ın ilk hikâyelerinin bazılarının fantastik, korku hikâyeleri olduğunu, kaderin bu hikâyelerde bazen sembollerle kendini belirttiğini, bazen de mekâna ve hikâye kahramanlarının ruhlarına sinmiş olarak akıbete süratle yaklaştığını ifade eder. Bu hikâyeleri üslupları ve rüya ile gerçeği karıştıran muhtevaları bakımından Sait Faik ile Ahmet Hamdi Tanpınar'ın başlangıcı saymanın mümkün olduğunu belirtir.[2]

---

2 Abdürrahim Karadeniz, "Kenan Hulusi Koray Hikâyelerinin Korkulu Gerçekliği", *Hece Öykü* 5 (Ekim-Kasım 2004), s. 86-90; İnci Enginün, "Kenan Hulusi Koray", TDEA, c. V, s. 395

Bununla beraber, çalışma arkadaşı hikâyeci Sadri Ertem'in de etkisiyle gerçek hayatı; köyü ve çalışan insanı veya İstanbul'daki sosyal hayatta kendini gösteren çapkınları, züppeleri, ecnebileri anlattığı hikâyeler de yazmıştır.

Kenan Hulusi Koray, hikâyelerinde kişilerin bazılarını gerçek hayattan almış, bazılarını da kendi zihninde ve hayalinde yaratmıştır. Fizikî ve psikolojik yapıları, sosyal durumları belirlenmeyen bu kişiler, özellikle korku hikâyelerinde kadere boyun eğen insanlardır. İlk hikâyelerinde şekil ile muhtevanın uyuşmasını sağlamaya çalıştığı görülür.[3]

Kenan Hulusi Koray'ın tek romanı *Osmanoflar*'dır. 1 Ocak-16 Nisan 1938 tarihleri arasında *Kurun* (*Vakit*)[4] gazetesinde tefrika hâlinde neşredilmiştir. *Osmanoflar*'da olaylar, Osmanlı devletinin Balkanlarda egemenliği yitirmeye başladığı, Bulgar komitacılarının etkin olduğu bir zamanda, 1904 yılında, Bulgaristan'ın Karin-âbâd kasabasının önde gelen ailesi Osmanof kardeşlerin; Ahmet, Yusuf ve Halil'in etrafında gelişmektedir.

Büyük kardeş Ahmet, at yetiştiricisidir; kişilikli bir kadın olarak romanda öne çıkan Zehra'nın kocasıdır. Ortanca Osmanof Yusuf, Yuvana Mihailoviç'le evlenmiş ve ondan Groşenka ya da asıl adıyla Gülsüm adında bir kızı olmuştur. Komitacıların bir casusu gibi aileye girmiş olan ve romanın başından sonuna kadar kendinden bahsedilen Yuvanna,

---

3 Olcay Önertoy, *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1984

4 *Vakit* 1917 yılında Ahmet Emin Yalman ve Mehmet Asım Us tarafından yayımlanmaya başlanmıştır. Millî mücadeleye destek veren gazete 1920 yılında Ahmet Emin Yalman'ın Malta'ya sürgün edilmesi nedeniyle Mehmet Asım Us tarafından yönetilmeye başlanmıştır. 1934 yılında adı *Kurun* olarak değiştirilse de bir süre sonra tekrar eski adına dönmüştür.

küçük kardeş Halil yüzünden Yusuf'u terk etmiştir. Yuvanna'ya aşk derecesinde bağlı olan Yusuf kasaba yakınında bir barakada simyacılıkla uğraşan garip bir kişidir. Ailenin en küçüğü Halil, silah koleksiyonu olan ve avcılıkla uğraşan biridir. Ailede en etkin kişi odur; herkes ona güvenir.

Ailenin bir bireyi gibi görülen, suskun ve ihtiyatlı bir portre olarak gözlediğimiz, Groşenka "Petro Amca" dediği Petro Grigorof ile kasabanın manastırında görevli papazlar Velkof ve Aleksiyeviç romanda göze çarpan karakterlerdir.

Osmanoflar'ın kitap olarak ilk baskısı geniş ve pek değerli bilgi ve incelemeyi içeren bir önsözle Prof. İnci Enginün tarafından Ocak 2004 yılında yapılmıştır. Biz bu baskıda *Kurun* gazetesindeki tefrikayı yeni baştan ele alarak yayımlıyoruz. Tefrikadaki birkaç dizgi hatası hariç eserin diline müdahale etmediğimizi, yalnız metne günümüz imlasını uyguladığımızı belirtelim.

İsmail DERVİŞOĞLU

w

BİRİNCİ KISIM

Karadeniz'in Burgaz limanından sabahleyin erken kalkacak bir tren hiçbir istasyonda rötar yapmadığı takdirde Sofya'ya öğle üzerine doğru varır.

Burgaz'la Sofya arasında seyahat edenler, istasyonların bir şehir sayfiyesinde olduğu gibi birbiri arkasına dizildiği bu yeşil ova yolunu pek iyi bileceklerdir. Elli altmış sene kadar evvel Orta Rumeli'ye yapılan bir Rus akınının işaretleri demiryolu boyunca vakit vakit gözükür; şimale doğru biteviye Balkan tepeleri uzar. Aydos'u yalayıp geçen Delikamçı'nın gürültüsü bu sükûnete en lazım bir ses kadar yerinde duyulur.

Buraya kadar gelecek seyyahlar, Aydos ile daha sonra söyleyeceğim başka bir kasaba arasında, bugün ancak harabeleri gözükebilen bir manastırın tren yoluna ve kasabaya hâkim terasalarıyla karşılaşacaklardır. Belki onu merak ederler, henüz bitmemiş bir inşaatın iskeleleri kulenin yukarı taraflarında herhangi bir işarete karşı hazır durur. Payandalar alınmamıştır; madenî büyük bir çan, kulenin tahta iskeleti arasında güneşle nihayetsiz akisler yapar ve hakikaten her şey, Burgaz'dan trenin daha hareket dakikasında Filipovil'e doğru değişmiştir.

Bununla beraber seyahatin daha baş tarafındaki bu tabiat ve iklim değişikliği o kadar çabuk, birdenbire olur ki, en

uzağı altı saat mesafede, kalabalık ve hareket içinde bıraktığınız liman, gözlerinizin önünde kaybolmuştur.

Büyük bahçeler arasında, yol dönemeçlerinde, uçsuz bucaksız çiftliklerin ortasında, evler birer birer âdeta birer kurşun atımı mesafede birbirlerinden uzaklaşırlar. Karadeniz'in Burgaz limanındaki rüzgârı kompartımanın penceresinde arayacağınızı artık ümit etmem. Küçük kompartıman, bir iklim nâkili gibi, Hamburg ve Marsilya ticaretgâhlarına kadar bir daha bulamayacağınız bu manzarayla katalizör bir vazife içinde sizi maharetle oyalamaya çalışır. O kadar ki, trenin süratinde rüzgâr bile değişmiştir. Karadeniz'in sert rüzgârı yerine, Şimal Balkanları'nın hâkim rüzgârıyla, yaprakları hışırdatan ve altın ekinleri yatıran bir dağ rüzgârıyla karşılaşırsınız.

İşte Karnabad[5], Burgaz ile Sofya arasında, birbiri arkasına sıralandığını söylediğim bu küçük kasabalardan biriydi.

* * *

Osmanofların hayatını anlatmak üzere olduğum ilk dakikalar, 1904 sonbaharında bulunduğumuzu hatırlatmak mecburiyetini duyuyorum. Aynı senenin Eylül ve Ağustos ayları içinde, yukarıda söylediğim manastırı sağ taraflarına alarak, Karnabad'ın Aydos kapısından kasabaya girecek olanların küçük kasabada her şeyi yerli yerinde bulacakları muhakkaktı: Büyük gece lambalarıyla istasyon, uzakta bile olsa manastır, istasyondan Osmanoflara giden yol, Karnabad'a uğrayan bir seyyahın anlatacağı şeylere uyabilirdi.

Bununla beraber yirmi dört saat gibi kısa bir vakit, 1904 sonbaharındaki Karnabad'ın bu sakin maskesini birdenbi-

5 Günümüzde güneydoğu Bulgaristan'da kalan Karnabad (Karnobat), Osmanlılar döneminde Karin-âbâd ismiyle bilinen, Silistre'ye bağlı bir Rumeli kazasıydı.

re düşürebilecek kadar her şeye kifayet ediyordu. Hiç beklenilmedik bir saniye, kasabanın herhangi bir kolu infilak içinde kalıverir, bunu arka arkaya silah sesleri kovalardı. Fakat daha aynı dakikada, Karnabad'ı yalayıp geçen bu kızıl şenliğin bir sağanak hareketiyle sükûnete döndüğünü görecektiniz. Ve işin en garibi, bu infilakı bir komitacıdan daha ziyade topal bir nalbant çırağının yaptığını işittiğiniz zaman, küçük Karnabad, her şeye rağmen, sulhperver bir memleketten daha başka türlü gözükmeyecekti de...

Hakikaten Karnabad'ın manzarasında sulhperver bir memleketin kendi hâlinde yaşayan, dağdağasız ve işi yolunda gider bir manzarası vardı.

Aşağı Balkanlar'ın eteklerinde büyük infilakları birbirine bağlayan sükûnet o kadar yerinde ve tesirliydi. Trenin herhangi bir rötarında, vakitlerini istasyonda geçirecek seyyahlar manastıra kadar uzanmaktan, eski Ceneviz hisarlarını ziyaret etmekten yahut Karnabad'ın içine doğru küçük bir gezintiden kendilerini alamazlardı. Yeşil Karnabad, üstünde hiçbir vakit eksilmeyen rüzgârla, bir şehir sayfiyesi kadar cazipti. Delikamçı'nın uzak ve telaşlı gürültüsü, gece lambalarının aydınlığı, kasabanın yanı başını bir su gibi yalayıp Filipovil'e doğru geçip giden tren istasyonu, Karnabad'a kapıları açılmış rahat bir mevsim tesirini veriyorlardı.

1904 sonbaharında, Karnabad'ın anlatmak istediğim bu cazibesine yeniden kapılmıştım. Hastaydım ve iyi bir kır havası ortasında gürültüsüz geçireceğim aylar, bir İsviçre dağının konforlu bir otelinde bulabileceğim bir istirahat kadar yerinde gözükmüştü. Hâlbuki Karnabad aradığım bu sükûnet içindeydi ve hariçten bakılacak olursa hiçbir şey,

trenin süratle yalayıp geçtiği kasabayı bir çiftlik hayatından değiştireceğe de benzemiyordu.

Sadece, 1904 sonbaharını daima hatırlamak mecburiyetindeyim. Nitekim Karnabad'ın tren istasyonunda, küçük seyahat bagajlarıyla bir gün kendimi orada bulduğum vakit, yabancı bir memlekette olduğu kadar şaşırmıştım. İstasyon boştu; belki de aradığım kır ve sükûnet hayatında buna sevinecektim. Fakat aynı dakikada, Burgaz'dan Filibe'ye, Sofya'ya, Bükreş ve Belgrad'a doğru kopan kalabalık, kompartımanın pencerelerinde bunu birdenbire değiştiriyordu. Derime dokunan bir bıçak gibi, büyük bir yalnızlığın ortasında hayatımın neticesini hissediyordum. Daha sonraları, bu romanın devamı müddetince aradığım kurşun, bana birdenbire orada patlayacak gibi geldi. Bir kurşun! Bunu daima bekliyordum. Ve bütün arzularıma rağmen Karnabad'ın tren istasyonunda iradem benim elimde olsaydı, hemen geriye dönmekten başka yapacak hiçbir şey yoktu.

İstasyonda Bir Dakika

Trenin Burgaz'dan hareket ettiği dakika kendi kendime halletmek istediğim birçok şey vardı ve her şeyden evvel, dört sene sonra göreceğim Osmanofların ilk hareketlerini merak ediyordum.

Osmanofları bir gece yarısında birdenbire bıraktığım zaman, etrafımda henüz kımıldanmaya başlamış birtakım hadiseler bir kutu içerisine kapanarak orada kilitlenmiş ve öylece kalmışlardı.

Hâlbuki kutunun bir gün açıldığını ve içerisinde kilitlenen her şeyin, başlayan bir hadiseyi bitirmek üzere harekete geçtiğini düşünüyordum. Osmanoflar kapağı başlarıyla

kaldırarak birer birer çıkıyorlardı; sonra hepsi de kendilerine verilmiş bu hareketi tamamlamak için süratle yerlerini alıyorlar ve hayatlarında ne olacaksa onu bir dakika daha evvel görmek istiyorlardı.

İstasyonda valizlerimi kompartımandan indirmeye hazırlandığım dakika etrafımı birdenbire sarılı buldum:

"Pansiyon!"

"Pansiyon Aleksi Todorof!"

"Pansiyon Olga!"

"Pansiyon Aliç!"

Belki de, bir pansiyon yahut bir otele götürmek için bir Avrupa şehrinde olduğu gibi etrafımı saran bu kalabalığa şaşmayacaktım, fakat küçük çocukların viziyerli[6] kasketlerine rağmen çıplak ayakları bir pansiyon reklamı için bana garip geliyordu. Eğer bir saniye kendi hislerime mağlup olacak olursam, tuhaf bir illüzyonla bir Avrupa garında olduğu kadar bir elektrik voltunun mavi, yeşil ve kırmızı fenerlerle bir gece manzarasında yanıp söndüğünü görecektim. Hâlbuki Karnabad'ı 1900 ilkbaharında terk ettiğim günler Karnabad'da Osmanofların pansiyonundan başka oturulacak bir yer hatırlamıyordum. Osmanoflara gelince... Hiçbir otel bulunmayan Karnabad'da –yalnız siyasi bir misafirperverlikle– odalarını Karnabad'ın nüfuzlu ziyaretçilerine açmışlardı yahut Karnabad'da Osmanofları tahrik eden bir yabancı olacaktı. Mesela ecnebi bir gazeteci, bir ataşemiliter[7], Halil Osmanof'un silah koleksiyonunu görmek isteyen birisi ve belki de Ahmet Osmanof'un halislikleriyle bütün Balkanlar'a yayılmış kısraklarına alaka duyan bir meraklı...

6 *Visière* (Fr.): Kasket siperi.

7 *Attaché militaire* (Fr.): Askerî ataşe.

Fakat Karnabad'dan daha ilk ayrıldığım sene, Osmanofların pansiyonlarını bu yabancılara karşı bile kapadıklarını işitmiştim, bununla beraber yorgundum ve Karnabad'ın yeni hayatı üzerinde hiçbir şey düşünmek istemeyerek, "Evet," dedim; "pansiyon Aleksi Todorof..."

Valizlerimi Osmanofların seyahatimdeki haberlerine rağmen Aleksi Todorof pansiyonundaki odama bırakır bırakmaz ilk işim bir duş almak oldu ve Madam Todorof'un "hususi bir oda" dediği ve bir yatak odasından daha ziyade duvardaki aile resimleriyle bir dinlenme odasına benzeyen üst kat odada uyumayı tercih ettim.

Burgaz otelinde geçirdiğim huzursuz bir geceden sonra Todorofların pansiyonunda gördüğüm rüyayı daima hatırlıyorum ve herhalde Osmanoflardan başka hiçbir şey düşünmediğim için olacak ki gene Osmanofları görmüştüm:

Küçük bir oda içerisinde, etrafta ne var ne yoksa büyük bir karanlığa gömülmüş gibiydi. Hikâyesini daha sonraları anlatacağım hain ve ağır bakışlı Yuvanna Mihailoviç oradaydı. Yanında kızı Groşenka'nın mevcudiyetine rağmen konuşmak istemeyen bir hâli vardı. Sadece sarı saçları onu bildiğimizden daha başka türlü gösteriyordu ve insan, Yuvanna Mihailoviç'in canlı bir mahluk olduğunu bilmese, bir maddenin üzerinde bu kadar esîrî[8] yahut görünmeyen bir ruh gibi parlak şeylerin bulunabileceğine inanmayacaktı.

Yanında, silahlarıyla Halil Osmanof, elleri arkasında, düşüne düşüne dolaşıyordu. Fakat hiç kimseye hesap vermeye mecbur olmayan bir adam gibi temkinliydi. Az ötede Osmanofların en büyüğü Ahmet Osmanof gözüküyordu:

8 Esîrî: Uçacak kadar hafif.

Dişlerinin arasında bir sigara çubuğu, gözleri bir noktada ve ümit edilmeyecek kadar sakin!

Buna rağmen kardeşi Yusuf Osmanof'un burada zorla hapsedildiğini bağıra bağıra söylediğini işitiyordum: Yusuf Osmanof dışarı çıkmak istiyor ve odanın kapısını olanca kuvvetiyle yumrukluyordu. Dışarıda ne yapacak? Bunu kimse soramıyor. Fakat Yusuf Osmanof çıkmak ve hürriyetine kavuşmak istiyordu.

Hürriyet! İçerlerinde yalnız Yusuf Osmanof buna kavuşmamış gibi. Ve bütün bunların ortasında iki göz, iki kan damlası gibi vahşi ve sinsi duruyordu. Fakat birdenbire bu iki vahşi göz odanın içerisinde belirmeye başlayan bir gölgeye doğru dikiliyor ve aynı dakikalarda beyaz bir elin Osmanoflara doğru bir kanattan daha hafif alçaldığını, onları içerisine alarak sımsıkı kapandığını fark ediyordum. Sadece iki vahşi göz, kırmızı bir kan rengiyle parmakların arasından bir su gibi fışkırıyordu. Ve hiçbir münasebet yokken bir yapıda olduğu kadar kuvvetli bir çekiç sesi işitiyordum.

Birdenbire uyandım. Odamın kapısı vuruluyordu. "Girin!" Madam Todorof, "Yemeğiniz hazır!" dedi.

Aleksi Todorofların Penceresinde

Bir duş ve kısa bir uykudan sonra hafif gerindim ve ilk işim Todorof pansiyonunun açık penceresinden Karnabad'ı seyretmek oldu.

Kasaba gözlerimin önünde, bir film çevrilmeye hazırlanan bir stüdyo kadar dağınık geliyordu. Büyük bahçeler arasına konulmuş evler, yollar, bilhassa Osmanoflara giden yol, Bulgarların yavaş yavaş toplanmaya başladığı Varuş, küçük kilise, istasyon, ilk bakışta insana bu hissi veriyordu.

Osmanofları dört sene evvel Karnabad'a yaptığım ilk seyahatimde tanımıştım. Daha doğrusu, Cenup Balkanları için babamın hazırladığı bir raporda fikirlerine başvurulacak bir memba olmak üzere Osmanoflardan başka kimseyi bulamamıştık. Osmanoflar, iki yüz seneye yakın mazileriyle, Karnabad'ın bir tarafında bütün vakalara karşı canlı bir tarih gibi ayakta duruyorlardı ve bizim için her şeyi bu tarihin üzerinde okuyarak tespit etmekten başka yapılacak bir şey yoktu.

Doğruyu söylemek lazım gelirse, Osmanoflarda geçirdiğim bu on beş günü hayatımda bir vaha gibi hatırlamak mecburiyetini duyuyorum. Niçin? Bunu pek tahlil edemiyorum. Belki de, dört sene evvel İstanbul'dan henüz çıkmıştım; ilk seyahatimi yapıyordum ve şüphesiz, böyle bir seyahatin kendimizde bıraktığı intibaları da o kadar kolay unutamazdık.

1904 yazının sonlarına doğru Burgaz Sıhhiye Dairesi'ne tayin edildiğim vakit Osmanofların cazibesinden başka bir şeye kapılmamıştım. Bugün, bu cazibeyi tahlil fırsatını elde ettiğim bir dakikadaysa, o zamanlar bir türlü bulup çıkaramadığım birçok şeyin bu cazibenin arka tarafında açılmak ve ortaya çıkmak üzere bir gölgelikte kımıldadığını görür gibi oluyorum.

Osmanoflara ilk ayak bastığım dakikalar, yeni bir tabiata girmiş kadar garip birtakım kuş sesleriyle beraber büyük orman gürültülerini hatırlatan bir seyyahın işittiklerini işitmiştim. Bu sesler Osmanofların içinden geliyordu ve kapalı bir gökyüzü gibi, her şey, bu âlemin ötesindeydi. Sadece birtakım sesler duyuluyordu, bir sirkin dışından duyulan sesler. Belli belirsiz onları kulaklarımda işitiyordum. Karnabad'ın sükûnetini avuçlarında tutmaya çalışan Osmanoflar,

bir şeye hazırlanıyor gibiydiler. Fakat hiçbir vakit, ilk seyahatimde onların gidecekleri yolu tayin edememiştim. Zaten bunu yapmaktan daha ziyade onların dostluklarını temine ihtiyacım vardı.

Osmanoflardan ayrıldığım dört sene içerisinde Osmanofların "karanlık bir orman" diye düşündüğüm tabiatlarında ilk olarak Groşenka'yı hatırlayacağım.

Babası Yusuf Osmanof'un bütün arzularına rağmen anası Yuvanna Mihailoviç onu böyle çağırırdı: "Groşenka!"

Ve Osmanoflar küçük Gülsüm'e "Groşenka" derken Yuvanna Mihailoviç'e de kendi soyadlarını verebilmek için hiçbir harekete geçmiyorlardı. Hâlbuki Yusuf Osmanof'la evlendiği zaman kadın ihtida etmişti[9] ve Osmanofların soyadını almaya mecburdu.

Bununla beraber Groşenka yahut Gülsüm'ün Osmanoflar içinde babasından daha ziyade amcasına, Halil Osmanof'a yahut en büyük amcasına, Ahmet Osmanof'a alışkın bir tabiatı vardı; birisinin silahlarında küçük kız tabiatının Balkanlar'daki büyük tecessüsünü tatmin etmek istiyordu; ötekinde, kendisini tabiata vermiş bir adamın sempatisine hayrandı.

Groşenka hangisinin iradesi altında kalacak?

Yalnız neden ilk önce Groşenka'yı hatırlamaya çalıştım. Herhâlde ilk seyahatimde, Osmanofların gölgedeki tabiatlarını üzerime giydiğim zaman, Groşenka, içlerinde benim için en vazıhıydı ve avuçlarımdaydı.

Groşenka'yı merak etmiyordum. Groşenka o zaman on dördünü sürüyordu. Hâlbuki dört sene sonra onu merak ediyordum; şunu demek istiyorum ki o vakitler Groşenka

9 İhtida etmek: Başka bir dinden çıkıp Müslümanlığa geçmek.

Osmanoflarda bir beyin, bir göz yahut bir kol değildi. Fakat küçüklüğüne rağmen, Osmanoflara lazım bir vücuttu. Ve Halil Osmanof, kendi oğlundan, Selim Osmanof'tan çok daha ziyade belki de onun arzularına karşı gelemiyordu.

Groşenka'nın yanı başında bir dakika Yuvanna Mihailoviç ve Yusuf Osmanof'u da hatırlayacağım; yani Groşenka'nın ana ve babasını...

Kadın, Osmanofların bahçesinde ne kadar ağır, yalnız ve her şeye lakayt yürürdü. Yuvanna Mihailoviç bu gezinti dakikalarında sanki hiçbir şeyle meşgul olmuyor gibiydi ve Osmanoflar Yuvanna Mihailoviç'in bu hareket yahut hareketsizliğine kızıyorlardı. Daha doğrusu Osmanofların içinde yalnız birisi, Halil Osmanof kızıyordu diyeceğim.

Bununla beraber Yuvanna Mihailoviç kızı Groşenka'yla da meşgul olmuyordu. Fakat kocası Yusuf Osmanof'u arkasında bir gölge gibi görüyorum. Onu adım adım takip ediyor ve yatak odasının kapısında yüzüne her şeyi kapalı bulduğu vakit Yuvanna Mihailoviç'e gene kızmıyordu. Çünkü Yuvanna'nın tabiatındaki bütün bu aksiliği doğrudan doğruya Halil Osmanof'un yarattığına inanmıştı. Fakat ne olursa olsun Yusuf Osmanof konuşabilmek için boğuluyordu; kafasında, Yuvanna'ya söyleyeceği birçok proje vardı; birçok şey... Mesela Halil Osmanof, kızı Groşenka yahut doğrudan doğruya Yuvanna Mihailoviç... Yusuf Osmanof bütün bunları anlatacak ve belki de Karnabad'daki her şeyi satmaktan bahsedecekti. Yuvanna'yla başka bir tarafa, Peşte yahut Bükreş'e gitmek istiyordu fakat hiçbir vakit Yusuf Osmanof, Yuvanna'ya açılamıyor, kadının yeşil bir deniz gibi boşalarak vücudunu saran gözlerinin yanında, buna hakikaten cesaret edemeyerek kendi içerisinde ve kendi düşünceleriyle yaşıyordu.

Halil ve Ahmet Osmanoflar

Osmanofların en büyüğü olan Ahmet Osmanof'u evleneceği günlerin hemen arifesinde bırakmıştım. Ahmet Osmanof evlenmek üzereydi fakat kiminle?

1900 baharını takip eden günlerde Osmanofları en çok alakadar eden mesele buydu. Osmanofların içerlerine yeni bir kadın ve Halil Osmanof'un tabiriyle, "bilmedikleri bir kan!"...

Nitekim ağabeyi Ahmet Osmanof'un evleneceğinin konuşulduğu dakikalar, Halil Osmanof şöyle diyordu:

"Belki de Yuvanna Mihailoviç'in bir eşi çıkabilir!"

Ve hakikatte Osmanoflar, Yuvanna Mihailoviç'in kendilerini aldatan hain tabiatını unutturacak, daha doğrusu Osmanofları "idare edecek" birisini arıyorlardı.

Bununla beraber Osmanofların içinde, evlenmek isteyen Ahmet Osmanof, bizzat kendisi ne düşünüyordu?

"Evleneceğim."

Bu Ahmet Osmanof'un dudaklarında ara sıra tekrarladığı bir kelimeydi. Sadece, Ahmet Osmanof buna bir mesele diye bakmıyor, "Yoruluyorum!" diyordu, "Yoruluyorum!". Az daha ileri gidilecek olursa "Yalnızım!" diye ilave ediyordu.

Öte taraftan, kendisinden iki yaş küçük Yusuf Osmanof'un tam zıddı bir tabiatı vardı. Düşündüklerini içinden konuşuyor, çoğu kez kendi kader yahut talihini en küçükleri Halil Osmanof'a bırakmaktan zevk alıyordu. Ve zaten Osmanofların içinde aşağı yukarı hemen hepsi Halil Osmanof'un iradesine mahpus kalmışlar gibiydi.

Nitekim Ahmet Osmanof'un evleneceği ayların arifesinde Halil Osmanof bunu kendisi de anlıyordu. Fakat içerlerinde gelişecek vakalar için Halil Osmanof'un henüz bir şey sezinlediği yoktu. Nasıl? "Sezinlemiyor" mu dedim? Şu hâl-

de Ahmet Osmanof'a seçeceği kadın için, neden bir seyahati bile göze almış bir tabiatı vardı?

Halil Osmanof'un bende bıraktığı ilk intibaları kendimde şöyle bir geçerken onun için yanlış bir kelime söylediğimi zannetmiyorum: Halil Osmanof 1901 yazında hakikaten şuuruyla bir şey sezinlemiyordu. Yalnız Yusuf Osmanof'a karşı bir şey, bir hareket yapacaktı. Ve bütün bu işlerin nihayetinde, ondan, Yusuf Osmanof'tan yahut doğrudan doğruya Yuvanna Mihailoviç'ten intikam alacak.

Yuvanna onun sinirine dokunuyordu. Fakat Yuvanna Osmanoflara nasıl bir fenalık yapabilirdi ki?

Halil Osmanof, bir silah koleksiyonu odasından ziyade bir silah deposuna benzeyen odasında bunu kendi kendine düşünüyordu. Odanın yegâne penceresi bahçeye doğru açık. Yuvanna ileride, bir ağaç altında... Bir iskemlede oturuyor. Gözleri bir tarafa doğru dikilmiş, ne düşünüyor? Yuvanna Mihailoviç'in düşünecek hiçbir şeyi yok. Fakat Halil Osmanof'a göre mahsus orada oturuyor. Kendi huzurundan Halil Osmanof'a eziyet vermek için! Ve çok kere Halil Osmanof pencerenin kenarına doğru yaklaşıyor. Camın bir tarafında, duvarı kendine siper alarak elinde bir karabinayı kadının tam alnına doğru çeviriyor. Neredeyse ateş edecek. Bir saniye, iki, üç, dört... Sonra birdenbire geri çekiliyor ve camı müthiş bir süratle kapıyor. Kadın kımıldamıyor bile.

Onun için, Osmanoflara girecek yeni bir kadının tabiatına Halil Osmanof dikkat etmek istiyor demiştim.

Büyük kardeşinin alacağı kadını, bu sefer doğrudan doğruya intihap edecekti.[10] Çok sonraları, bir aralık hususi bir

10 İntihap etmek: Seçmek.

işi için İstanbul'a beni görmeye gelen Halil Osmanof'un oğlu Selim Osmanof'tan, bu kadının, Osmanofların içine geldiğini işitmiştim. En büyük kardeşleri Ahmet Osmanof'un karısı Zehra'yı Halil Osmanof bizzat intihap etmişti.

Tekrar Groşenka

Ertesi sabah, Aleksi Todorofların pansiyonunda Todorof ailesinin yortu günleri yatıp oturdukları "hususi" odada uyandığım zaman kendimi çok daha hafif buldum.

Saat altı buçuk ile yedi suları arasındaydı. Açık pencereden Cenup Balkanları'nın aydınlığı, ağaç ve yapraklar üzerine henüz sürülmüş taze bir boya gibi parıl parıl gözüküyor; istasyon ve küçük kahvesinden itibaren Karnabad, bir altın tarla hâlinde göz alabildiğine uzanıyor; ovalık parça bir dağ kesiminde kaldığı vakit, kendisine başka bir yol bularak denize doğru yürüdüğünü zannediyordunuz.

Bununla beraber Madam Todorof'un odasında kulaklarım hiçbir vakit yalnız değildi: Aşağıda Matmazel Todorof'un sesi duyuluyordu; üzüm çardakları arasındaki yeşil yaprakları geçerek kulaklarıma kadar gelen bir ses...

Matmazel Todorof yarı Türkçe, yarı Bulgarca bir şarkı söylüyor fakat nedense mısraların arasında bir münasebet bulamıyorum. Sadece böyle bir şarkıyı, Karnabad'ın ilk uyandığım sabahında işitmeye ihtiyacım vardı. Belki de onu yalnız Türkçe yahut baştan başa Bulgarca dinleyecek olursam bu derece haz duymayacaktım.

Geceden Madam Todorof'un perdeyi yarı indirerek açık bıraktığı pencereye dayandığım dakika, üzerimde büyük bir gerinme arzusu vardı; aşağıda Matmazel Todorof ıslak bahçeyi süpürüyor, Madam Todorof ise benim için hazırla-

maya çalıştığını çok iyi bildiğim bir pilicin son tüylerini hafif bir yalaza göstererek yoluyordu.

"Oo..." dedim; "Sabahlar hayır olsun, Madamica!"

"Nasıl, siz uyandınız demek? Şu hâlde misafirlerinizin yanına inebilirsiniz."

* * *

Aşağıda, kendimi Gurusa Nikan'ın karşısında bulduğum vakit, Matmazel Todorof'un şarkısı, hafızama en uygun bir ses hâlinde hâlâ devam ediyordu.

"Groşenka," diye atıldım; "Groşenka sen misin?"

"Biliyorum," dedi; "hiç ümit etmiyordunuz."

"Hayır, bilhassa ümit ediyordum Groşenka!"

"Tuhafsınız; hiçbir vakit hareketlerinizle sözleriniz arasında münasebet bulamayacağız. Hâlbuki iki haftadan beri sizi ne kadar bekliyoruz. Selim Osmanof'a yazdığınız mektubu hatırladınız mı?"

"Tabii Groşenka!"

"Ne diyordunuz orada? 'Groşenka'nın yaş gününe mutlaka yetişmek istiyorum...' Ve ne kadar da tatlı söylüyordunuz bunu."

Püf! O kadar inanmıştım ki... Sonra da Aleksi Todorofların pansiyonu...

Madam Todorof, "Ooh Groşenka, Groşenka," dedi; "bir çocuk olmasanız sizinle kavga edebilirdim. Aleksi Todorofların pansiyonu kadar rahat bir pansiyonu Balkanlar'ın neresinde bulabilirsiniz acaba?"

"Hayır, Groşenka," dedim; "bütün bir gece Madam Todorof'un pansiyonunda rahat ettim ve eşyalarım burada kalacak zaten."

"Ya Zehra Osmanof'un emekleri? Bütün bir haftayı odanızı tanzim için harcamıştı. Sonra Petro Grigorof'unkiler?"

"Petro Grigorof mu diyorsun?"

Groşenka birdenbire arkasına döndü:

"Evet, Petro Grigorof! Oh, tanıştırmayı unuttum doğrusu!"

Ve aynı saniyelerde, belki de Groşenka'yı gördüğüm ilk dakikadan itibaren karşı karşıya bulunmamıza rağmen Petro Grigorof'u hemen görüyorum. Yahut bir perde üzerindeki bir gölge gibi odanın içerisinde Petro Grigorof vardı fakat Osmanofların Groşenka'da toplanmış sitemleri, odada başka birisinin varlığını ikimize de unutturmuştu.

Groşenka, "Evet, Petro Grigorof," diye devam etti; "odanızın tanzimi için ablama en çok yardım eden o olmuştur."

"Balagodare Gospodin."

Aramızda ilk kelimeyi ben söyledim. Ve Gospodin Petro Grigorof, sadece çizmelerini hafif birleştirerek eğilmekle iktifa etti.[11]

Petro Grigorof'u hikâyemin daha başlangıcında anlatacak değilim. Benim, Groşenka'ya daldığım dakika, tıpkı bir örümcek gibi geriye doğru çekilerek, iç tarafta, Gospodin Todorof'un masasına dayanarak, bütün ağlarını üzerime doğru uzatmıştı. Petro Grigorof tanımadığı bir insan olan bana karşı böyle bir harekette haklıydı; fakat ben, kendi tabiatımı saklayarak kendimi ona karşı koruyamamıştım. Ve Petro Grigorof benim tabiatımın ne olabileceğini Groşenka'ya gösterdiğim açık hareketlerden daha ilk bakışta anlamıştı. Hâlbuki Petro Grigorof'a karşı asıl tabiatımı saklamak isteyeceğim muhakkaktı; bunu yapamadım ve bu ilk

11 İktifa etmek: Yetinmek.

hatamdan sonra, tabiatımın kendisi tarafından tespit edilmiş bütün hareketlerini de katiyen değiştirmedim: Petro Grigorof, Osmanoflardaki hayatının sonuna kadar, ilk gördüğü dakikada keşfettiklerinden başka, benden yeni bir şey elde edememiştir.

Bununla beraber, neden Petro Grigorof'un üzerinde bu kadar olumsuz bir hareketle duruyorum? Her şeyden evvel Groşenka'nın yanı başında onu erkenden bulduğum vakit, Groşenka'nın hiçbir şey söylemesine hacet kalmaksızın, Zehra Osmanof'la beraber içerlerine başka birisinin –fakat çok yakın olarak başka birisinin– geldiğini anlamıştım.

Başka birisi! Bu, sinsi ve hain Petro Grigorof'tan başka kim olabilirdi?

Şu da var ki Aleksi Todorof'ların pansiyonunda büfeye dayanarak Gospodin Todorof'la konuşan, fakat hakikatte beni keşfetmek için gizli birtakım yollardan yürüyen Petro Grigorof, 1904 sonbaharında hiçbir vakit "yalnız" değildi.

Karnabad'ın küçük istasyonundâ bagajlarımı kompartımandan indirmeden çok daha evvel, yolda birçok "Petro Grigorof"a tesadüf etmiştim. Hepsi de hemen hemen aynı kalıp içinde gözüküyorlardı: Astragan[12] kalpakları altında sarı bıyıklarını hatırlıyorum. Kalpakların kıvırcık tüyleri gözkapaklarının üzerlerine dökülüyor; yüzlerinde uçan bir ruhta olduğu gibi, yağlı bir sudan daha kaypak bir toz sarılığı var. Ne düşünüyor Petro Grigoroflar? Belki de doğrudan doğruya maksatlarını hissetmiyoruz fakat geceleyin toprak üzerinde yürüyen bir sümüklüböcek gibi, bıraktıkları izler sabah aydınlığında gözüküyor ve Petro Grigoroflar, olanca

12 Astragan: Karakul kuzusunun kıvırcık ve parlak postundan yapılan.

ihtimamlarına rağmen hareketlerini açığa vuran bu izleri kaybedemiyorlardı.

Bununla beraber, Alexander de Battenberg [13] ile Prens Ferdinand[14]... Bütün bunların arasında bu ikisi ne yapıyorlardı?

Bulgaristan'da Petro Grigorofları besleyen iki prensten birinin feci ölümü, ötekinin de Battenberg'den daha feci gözükmeyen hayatı, benim için anlatılacak başka bir mevzudur. Prens Ferdinand, 1904 sonbaharında, bütün vuzuhuyla beraber bir yabancıya karşı ne ifade edebilirdi?

Burgaz'dan Sofya'ya doğru kısa bir seyahat yapacak olanlar otel kapılarında, küçük kahvelerde, Sofya'nın yavaş yavaş değişmeye yüz tutmuş gazino camekânlarında belki onun resimlerine rast geliyorlardı. Ve hiç kimse, Prens Ferdinand'ın, de Battenberg'den daha iyi iş görmediğini de iddia edemezdi.

Fakat Prens Ferdinand'ı 1904 senesinin hareketlerinde hiçbir vakit "yalnız" olarak hatırlamıyorum:

Prens Ferdinand Bulgaristan'da kımıldayan şeyler içinde belki bir "vücut"tu. Mesela bir kır ortasında bırakacak olursanız bir çocuk gibi koşacak yahut birtakım hareketlerle yaşayan bir insan olduğunu gösterecekti. Fakat Prens Ferdinand'da bir şey yoktu: Hüküm verme yahut harekete geçme kabiliyeti! Onun içindir ki, bir romancı için hiç de kaçırılacak bir yem olmayan Ferdinand, sadece hususi hayatında değil, bir çobanın odasından kilise duvarlarına kadar asılan

13 Prens Alexander Joseph de Battenberg (1857-1893): Modern Bulgaristan'ın ilk prensi. Saltanatı 1879'dan 1886'ya kadar sürmüş, yerine I. Ferdinand gelmiştir.

14 I. Ferdinand (1861-1948): Bulgaristan'ın tahtında 1887-1908 yılları arasında prens, 1908-1918 arasında ise çar olarak saltanat sürmüştür.

resimlerinde bile tabiatının bu eksik tarafını tamamlamaya çalışıyor ve onun büyük kare resimlerinin yanında uzun ve müstatil[15] çerçeveli Bulgar komitacıları gözüküyordu. İşin en garibi, imparatorluğu içten içe korkutan da buydu. Cenuba hiçbir infilakın sirayet edemeyeceğini düşünürken, Bulgaristan'ın üzerinde çoktan yürümeye başlayan böcek, ayaklarını garip bir tırtıl gibi her tarafa uzatmıştı.

Karnabad'da Osmanofların Tarihi

Groşenka'yı, ertesi sabah Osmanoflarda bulunmak üzere Madam Todorofların dış kapısına kadar geçirdikten sonra, Petro Grigorof'tan daha ziyade Osmanofların Karnabad'daki tarihlerini düşünmeye başladım.

Madam Todorof, benim için hazırladığı yağlı bir pilici kızartmak üzere olduğu dakikalarda Todorof pansiyonunun üst kat taraçasında "Karnabad ölüyor," demişti. Osmanofların Karnabad'daki tarihlerini düşünürken Madam Todorof'un kullandığı bu iki kelimeyi ister istemez yan yana getirmek mecburiyetini duyuyordum.

Karnabad ölüyor! Fakat Halil yahut Ahmet Osmanoflardan biri, Madam Todorof'un dudaklarından bu iki kelimeyi işitmiş olsa acaba ne diyecekti?

Osmanofların Karnabad'da iki yüz seneye yakın bir tarihleri vardı. Nitekim Karnabad'ın içinde olmakla beraber Osmanofları Karnabad'dan ayıran bir duvar ve yüksek bir kapıyla kasabada ilk karşılaştığınız zaman bunu derhal anlayabilirdiniz. Karnabad'ın içinde ve Karnabad'dan dışarı...

Ne tuhaf! Fakat her ikisi de doğru... Çünkü iki yüz seneden beri Osmanoflara danışılmadan Karnabad'da hiçbir şey

15 Müstatil: Dikdörtgen.

yapılamıyordu. Yahut her şeyi Osmanoflar yapıyorlardı ve çiftliklerinden başka Karnabad'da hiçbir şeye sahip olmadıkları hâlde herhangi bir fikir için ister Ahmet Osmanof'un kısraklarının bulunduğu yere, ister Halil Osmanof'un silah koleksiyonu odasına –daha çok da buraya– olsun, hemen herkes Osmanoflara geliyordu. Üstelik Osmanofların da Karnabadlılara yaptıracakları sayısız işi vardı.

Öte tarafta Osmanoflar, Karnabad'ın dışarısındaydılar. Karnabad'la bütün alakalarına rağmen 1904 sonbaharında kasabadan uzak yaşıyorlardı. Yahut Osmanofların son senelerinde kendi aralarında halledilecek bazı meseleler vardı. Neler? Mesela Yusuf Osmanof, karısı, kızı Groşenka... Onun içindir ki Osmanoflar çoğu kez Karnabad'ın içinde ve kendilerini Karnabad'dan ayıran büyük duvarın arkasında günlerce gözükmezler, ancak Halil Osmanof, kır atının üstünde, sabahleyin Karnabad dışarısına yaptığı gezintilerden döndüğü dakikalarda yabancılar tarafından şöylece bir fark edilebilirdi.

Osmanofların Karnabad'daki tarihlerini, dört sene evvel Karnabad'a yaptığım ilk ziyaretimde meydana çıkarmıştım.

Derhal söylemeliyim ki Osmanoflar Karnabad'ı Balkanlar'da sayılı bir kasaba hâline getirenlerin kendileri olduğu söylememişlerdir. Her nedense, Osmanoflar, Karnabad'ı meydana getirmekle duydukları gururu doğrudan doğruya yabancılardan işitmek istiyorlardı. Ve ancak bu dakikalardaydı ki Ahmet ve Halil Osmanoflardan her ikisi de eğer Osmanofların ikinci kattaki misafir odalarında oturuyorsa bütün Karnabad'a nezaret eden pencere önünde, çubuklarından nefesler çekerek, yüzlerinde bir su gibi açılan tatlı bir gülüşle buna mukabele ediyorlar ve bu suretle manevi bir tasdikten başka bir harekette bulunmuyorlardı.

Burada, yalnız Ahmet ve Halil Osmanoflar dedim; çünkü Yusuf Osmanof bu çeşit konuşmalarda zaten bulunmazdı.

İki yüz sene kadar evvel ilk Osmanofları kuran en büyük Osmanof'un Karnabad'a geldiği günlerde küçük kasaba bir köyden daha farksız değildi.

Bir köy... Belki de Osmanoflar gelmeselerdi, Burgaz'ın az ötesinde biten Karnabad, su verilmemiş bir saksı gibi bir gün kuruyabilirdi. "Karnabad ölüyor!" Daha iki yüz sene evvel tıpkı Madam Todorof'un söylediği gibi en büyük Osmanof, köyün yanı başını yalayıp geçen Delikamçı üzerinde atını mahmuzlarken hemen hemen aynı şeyi söylüyordu: "Karnabad ölüyor!" Çünkü en büyük Osmanof, Nemçe seferinden döndüğü sıralarda bir akşam burada gecelemiş ve eşsiz Karnabad, asi ruhlu yeniçeri ağasını ölünceye kadar burada kalmaya mecbur etmişti.

Bununla beraber en büyük Osmanof'un Karnabad'ı yeni baştan kurması hiç de ümit edildiği kadar kolay olmamıştı. Köyün yanı başında yabani kuş sesleriyle yarışa çıkan Delikamçı'nın tabiatı tıpkı en büyük Osmanof'a benziyordu. Zaten en büyük Osmanof, Delikamçı sularında vakit vakit kendi tabiatını görüyor, fakat hiçbir vakit onu kendi hâline bırakmıyordu. Nitekim Karnabad'da ilk iş olarak bir parça toprak edinince, hemen ferman çıkartıvermiş ve Nemçe seferlerindeki akınlarına mükâfat olmak üzere Karnabad'ın idaresi en büyük Osmanof'a verilmişti. En büyük Osmanof akıllıydı: Bir step hayatından farksız köy Karnabad'ın yerinde Cenup Balkanları'nın bütün gül tarlalarını kendi içerisinde toplayacak yeni bir Karnabad doğacağını biliyordu.

Hikâyemin burasında ilk Osmanof'un yaratıcı ruhuna bütün Osmanofların vâris olduklarını söyleyebilirim. Çünkü iki yüz seneden beri bütün Osmanoflar, Karnabad'da ayrı

ayrı birtakım şeyleri merak ediyorlardı. Fakat hepsinde Karnabad'da mevcut olmayan yeni bir şeyi yapma hassası vardı. Tıpkı en büyük Osmanof'un köy Karnabad'ı yeni baştan yapışı gibi... Hatta eline aldığı her şeyden sıkılan ve onu bırakıp bir yenisine başlayan Halil Osmanof'ta bile bu hassa vardı. Daha sonra Yusuf ve Ahmet Osmanoflar... Belki birincisinde, bütün kuvvet, kendi hâline bırakılmış bir suyun üstünde olduğu kadar başıboş akıp gidiyordu. Fakat elde etmek istediği yahut keşfe çalıştığı bir şey vardı. Yusuf Osmanof ona ya sahip olacak yahut olmayacak... Fakat çalışıyordu. Nitekim Ahmet Osmanof da çalışıyordu. Ahmet Osmanof, ömrünü, halislikleri bütün Balkanlar'a örnek dediğim kısraklarına vermekle, Aşağı Balkanlar'da nasıl bir yetiştirici olduğunu ispat etmişti. Kaldı ki ilk Osmanof, Karnabad'a kurduğu ilk çadırı yeni bir "ev" inşa edinceye kadar oradan sökmemişti. İlk çadır: Bugün Osmanofların içinde oturdukları ve bir kolu iç bahçelerine kadar oda oda uzayan malikânenin bulunduğu yer.

Osmanoflar iki yüz sene içerisinde onu dört defa yeni baştan yapmışlar yahut her batında[16] yeni odalar ilave etmişlerdi. Bugün Karnabad'da Osmanofların oturdukları bina –tavan, duvar, kapılar– vakit vakit kendilerine uğrayan ecnebi ressamların Osmanoflara, Karnabad'ın manzara ve tabiatından hediye ettikleri eserlerle doluydu ve hiçbir vakit misafir bir ecnebinin Osmanoflara bundan daha güzel bir komplimanı tasavvur edilemezdi. Çünkü Osmanoflar demek Karnabad demekti yahut Karnabad'ın hemen her tarafında ya bir yol, ya bir mektep, ya bir çeşme ve köprü hâlinde ancak Osmanoflara tesadüf edilebiliyordu.

16 Batın: Nesil.

Her Şeyin Başladığı Yer

Aleksi Todorofların pansiyonunda bütün bunları düşünüyor ve Osmanoflarda geçirdiğim bir yazı hatırlamak isterken ikinci gelişimi sonbahara rast getirmekteki maksadımı da kendi kendimle açıkça konuşma mecburiyetini duyuyordum.

Hikâyemin başka bir tarafında Karnabad için sulhperver bir memleket demiştim. Doğrudur, ilk bakıştaki hislerime göre Aleksi Todorofların pansiyonunda bulunduğum müddetçe bu fikrimi düzeltme lüzumunu duymadım. Ara sıra, belki de silah sesleri, uzak bir yağmur tarrakası[17] hâlinde kasabada birbirini kovalardı. Fakat bu ara sıra olurdu ve hatta Osmanoflar, Karnabad'a nezaret eden pencerelerinde çoğu kez bu seslerin aslını araştırmak bile istemezlerdi. Hâlbuki yine Osmanofların, hem o kadar da [eski] değil, daha dört yaz evvel, Karnabad'da patlayan bir silah sesini yakalamak için kasabayı günlerce altüst ettikleri olurdu.

Fakat bu nadir sesler dört seneden beri kasabada öyle bir itiyat hâlini almıştı ki artık Osmanofların kulaklarına bir silahtan daha ziyade bir şenlik gecesinin havai fişekleri gibi geliyorlardı. Ve hakikatte bu küçük infilaklar belki de kasabaya lazım bir ses hâlini bile almıştı. Onun içindir ki 1904 sonbaharında Karnabad'a dair düşündüklerimde haklıydım. Bu düşüncelerime gelince; kasabanın uzaklarında olmakla beraber çanlarını Karnabad'ın havasından bir duacı gibi eksik etmeyen manastır ve yarım çan kulelerinin onları tamamladığını söyleyeceğim.

Karnabad'a dört sene evvel gelişimde Osmanoflar kadar ve belki de onlarla hemen aynı derecede beni meşgul eden başka bir şey de Karnabad'ın manastırıydı.

---

17 Tarraka: Gümbürtü.

Aleksi Todorofların pansiyonunda taze bir piliç kızartması ve eski bir şaraptan sonra tekrar terasaya çıktığım zaman, manastırın, Osmanoflardan daha evvel beni kendine doğru çektiğini hissediyordum. Ve kasabanın hemen ilerisinde, kulaklarıma gelen çan sesleri ile dik bir yokuştan manastıra tırmanan renkli bir kalabalık benim için hiç de ihmal edilemeyecek bir manzaraya benziyordu.

Nitekim Madam Todorof bir kahve isteyip istemediğimi sormak üzere geldiği zaman kulaklarımda hâlâ manastırın çanlarını duyuyordum. Fakat Osmanoflar, Türk ve Müslüman Karnabad içinde bu seslere nasıl tahammül ediyorlardı? Bilhassa Halil Osmanof nasıl tahammül ediyordu? Sadece manastırın çan sesleri kasabanın üzerine o kadar yavaş düşüyordu ki, bir çan sesinden daha ziyade bir rüzgârın başka bir tarafta çalınan bir orgdan kapıp getirdiği bir ses zannediyordunuz.

Madam Todorof çan seslerindeki düşüncelerimi anlamış gibi, "Osmanoflar iki yazdır kasabada çan çalınmasına müsaade ediyorlar," dedi.

Fakat akabinde bir takyit[18] yapma lüzumunu duymuştu:

"Sadece yortu ayları için!"

Karnabad'a gelişimi, az evvel de söylediğim gibi, yortu aylarına bilhassa tesadüf ettirmiştim. Çünkü Karnabad'da Osmanofların hareket muhtarlığına rağmen, Osmanoflar kendi aralarında kapalı bir kutu içerisinde olduğu gibi yaşıyorlar ve kasabada hiçbir vakit kendi hayatlarından farklı bir yaşayışa da imkân bırakmıyorlardı. Hâlbuki Madam Todorof'un söylediği doğruydu. Osmanoflar iki yazdan beri kasabada oturan Bulgar azınlığının yortu günlerine müsaade etmişler ve onları manastır etrafında serbest bırakmışlardı.

18 Takyit: Kısıtlama.

Niçin? Belki Osmanoflar Bulgar azınlığı muayene ediyorlardı; belki de buna benzer bir fikirleri yoktu ve her şeyden ziyade, bu demokratik hareketleri yanında kasabanın sulhperver hayatını göstermek istiyorlar, Osmanofların hâkimiyetleri altında yaşayan Karnabad'daki nüfuzlarını işarete çalışıyorlardı.

Madam Todorof'un yanıma bir rehber vermek istemesindeki arzusuna rağmen manastıra giden yola çıkmaya başladığım zaman Osmanofları alâkadar eden bütün bu fikirler beni de birer birer kendine doğru çekiyordu.

Manastır, aşağı yukarı 1850 senelerinde Karnabad'a yerleşmeye başlayan Bulgar azınlık tarafından kurulmuştu. Acaba Karnabad'da Osmanoflara bir darbe mi? Fakat Osmanoflara karşı bu darbeyi kim vurabilme cesaretini gösterebilirdi? Çünkü Osmanoflar Karnabad'da herhangi bir azınlığın yerleşmesine isterlerse müsaade etmeyebilirlerdi. Ama buna ses çıkarmıyorlardı. Çünkü gene Osmanofların dediği gibi, bir çiftlikteki yanaşma yahut bir köpek kadar Bulgarlara ehemmiyet verdikleri yoktu. İstedikleri gün hepsini de Karnabad'dan dışarı atabilirlerdi ve hatta ne Aydos ne Yanbolu'da tek bir Bulgar kadını bile oturamazdı. Fakat Osmanoflar bunu yapmamışlardı çünkü Karnabad'daki hâkimiyetlerinden emindiler.

Sadece, Bulgarların Karnabad'a hemen yerleştikleri sene, kasabada başka bir hadise oldu; daha doğrusu Moskova'dan gelen bir keşiş Osmanofları ziyaret etmedi.

Gerçi Osmanoflar bunu hiçbir vakit umursamamışlardı. Çünkü Ahmet Osmanof'un babası bir Ortodoks'un Osmanofları ziyaretini, Osmanoflar sürüsünün içine bir domuz girmiş kadar fena karşılıyor, hatta Osmanoflarda ondan bahsedil-

miyordu bile... Bununla beraber Osmanofların bu dinsever susuşları, Karnabad'daki Bulgar azınlığı bir kilise etrafında toplamaya gelen keşiş Velkof'u o kadar müteessir etmemişti. Bilakis, Moskova'dan kendisine büyük bir vazife verildiği vehmini uyandıran Velkof bunu bir nimet olarak karşılıyor ve kafasındaki manastır planını hemen tatbike geçiyordu.

Velkof'un bu hareketine karşı Osmanofların ne düşündüğü bilinmemekle beraber Karnabad'da bir manastırın kurulabileceğine ihtimal vermedikleri muhakkaktı. Hatta Osmanoflar bunu akıllarına bile getirmemişlerdi, fakat bir gün, Karnabad'ın şimalinde bir taş yığınının yükseldiğini gördükleri zaman kasabaya ayak basmış bir tehlikenin, kendilerine doğru yuvarlana yuvarlana yaklaştığını anlamakta gecikmediler.

Karnabad'a ayak basan bir tehlike... Ve topraklar üzerinde birdenbire o kadar hızla yürümeye başlamıştı ki Osmanoflar bir aralık onu kaybediverecekler yahut neredeyse kendi içerlerinde ve tıpkı göğüslerine çevrilen bir silah gibi ateşe hazır bulacaklardı.

Osmanoflar bu yürüyüşü hissetmişlerdi ve hemen o gece, manastırın tamamlanmaya yüz tutmuş cephelerinden birinde gece yarısı işitilen bir infilak, inşaatı olduğu yerde tutuvermişti.

Moskovalı papazın bu surette ölümünden aşağı yukarı elli sene sonra, Osmanoflar manastırın yarıda kalan inşasına müsaade etmemekle beraber başka bir keşişin, Dimitri Aleksiyeviç'in manastırda yaşamasına nasıl ses çıkarmamışlardı? Bunu pek açık olarak anlayamadığımı itiraf ederim. Sadece, Dimitri Aleksiyeviç Osmanofların içindeymiş gibi gözüküyor ve daha cesaretle söylemek lazım gelirse Osma-

noflar, Yusuf Osmanof kadar Dimitri Aleksiyeviç'e de ehemmiyet veriyorlardı.

Karnabad'da manastıra çıkan dar yola tırmanmaya hazırlandığım dakikalar Cenup Balkanları'nda güzel bir gün ortası başlamak üzereydi.

Yolda Osmanofları bir tarafa bırakarak her nedense keşiş Velkof'u düşünüyordum. Manastırı Ceneviz hisarlarına yakın bir tepe üzerinde inşa etmekle, Velkof uzviyete vereceği ıstırabı düşünmüş olabilirdi.

Garip papaz! Moskova'dan yola çıktığı dakikalarda, Karnabad, gözlerinin önünde yeşil bir tarladan farksız değildi. Yeşil bir tarla! Ve altın başakları İsa'nın yahut bir aziz olan Velkof'un ismini henüz bilmiyordu. Velkof Karnabad'da bir manastır değil, belki de kendi ismini vereceği bir kasaba düşünüyordu. Fakat kim diyecekti ki Osmanoflar, Karnabad'da bir kaya gibi sert karşısına çıkacaklar!

Keşiş Velkof'un manastıra giden dar patika yollarına kendi elleriyle döşediği taşlar, topraklar arasında artık gömülmeye yüz tutmuştu. Yalnız yol gösteren bir işaret gibi ara sıra topraktan çıkıyorlardı ve dar patikanın sağ tarafında nihayetsiz bir yeşillikle örtülü hafif bir yamaç yükseliyordu.

Yarım kalmış bir manastırın ne garip bir görünüşü ve talihi vardır!

Nitekim anlattığım yolun nihayetinde birdenbire sarı bir duvarla karşılaştığım zaman bunu hissediyordum. Karnabad'ın daha istasyon tarafından gözüken madeni çan hemen başımın üzerinde gibiydi; olduğundan bile daha büyük duruyor ve çalındığı zaman düşüncelerimi susturacak yahut çıkardığı sesle beni istila edecek kadar derin gözüküyordu.

Bununla beraber manastırı bir kuş kadar ürkek buluyordum. İki tarafında iki kanat gibi gerilen ve yarıda kalan iki büyük daire ile madeni bir çanın sallandığı kule, manastıra karşı böyle bir his uyandırıyordu. Kanatlar kasabanın üzerine doğru açılmıştı ve madeni çan üzerinde kuşun gagası tam Osmanoflara bakıyordu. Bulgarlar, Karnabad'ın yanı başındaki bu kuşu acaba ne vakit uçuracaklar?

Aleksi Todorofların pansiyonunda bir örümcek ağı gibi yavaş yavaş beni kendine doğru çeken manastır için, oraya vardığım dakika Osmanofları düşünmeyeceğimi söylemiştim. Patikanın hemen nihayetinde sarı bir yüze benzettiğim duvarlarıyla karşı karşıya geldiğim zaman bunu yapabildim mi? Şu var ki Aleksi Velkof'un Osmanofları mühimsememiş tabiatında birdenbire yarıda kalan manastır, Osmanofları ister istemez hatırlatıyordu: Duvarın asıl manastıra giden kapısına doğru, çan kulesini uçurmak için Osmanofların bir gece yarısında açtıkları gedik kapanmamıştı. Manastırın içine nüfuz eden bir göz gibi, karlı bir geceden hatıra olmak üzere duruyor ve hiçbir vakit elimde olmaksızın, bir batın evvelki Osmanof'un manastıra sokularak, kulaklarıyla etrafı dinleye dinleye çan kulesini uçurmak için yerde süründüğü dakikaları görüyordum.

Bununla beraber manastırın dış kapısından içeriye girmeden çok daha evvel, Karnabad ayaklarımın altındaydı. Osmanofların odasından daha ziyade ayaklarımın altında... Ve işte, büyük Osmanof'un kendi kendine oturmayı itiyat edindiği kahve; istasyon, dört sene evvel Yusuf Osmanof'un kendisini bırakıp kaçan karısını yahut Groşenka'nın annesini, Yuvanna Mihailoviç'i gördüğüm yer; arka tarafta uçsuz bucaksız bir yeşillik; bazı kereler bir bozkır hayatı içinde

gözüken Osmanofların çiftlikleri... Bütün bunları, küçük bir kartpostal üstündeki bir manzarayı adeseli[19] bir kutuya yapıştırdığım tek bir gözle seyrediyordum ve hiçbir vakit kutunun içindeki manzara değişmiyordu. Yalnız büyük çiftliklerin ortasındaki tek tük evler birbirinden uzaklaştırılmış: Osmanoflara giden yol başındaki kahvenin etrafı bir karınca yuvası gibi kalabalık... Fakat her nedense gözlerimle bunu görmek istemiyorum. Bir el bu kalabalığı oradan kaldırıp kasabanın ötesine berisine serpiştirecek olsa, ancak onu bir kasaba gibi daha huzurla seyredeceğim.

Ve dik patikanın yavaş yavaş yükselmeye başladığı yerde daha başka ve renkli bir kalabalık; yortu günlerine hazırlanan Bulgar azınlığın kalabalığı...

Hakikaten büyük yortunun yaklaştığı günler manastıra çıkmak için kasabanın Bulgar mahallesini toplayan Varuş etrafındaki hazırlıklar daha aylarca evvel başlar; patikaya dökülen zengin zahire[20] kafilesi, küçük Karnabad'a senenin en eğlenceli günlerini andırırdı.

Yortu günleri çiftliklerin birer malikâne kadar geniş muhitlerinden bir yanaşmanın toprak izbesine kadar, manastıra zahire ve eşya götürmek için büyük bir faaliyet gözükürdü. Aylardır manastıra tırmanan alacalı kafile, genç Bulgar kadınlarıyla tersine akan bir nehir gibi yukarı doğru taşmaya başlar ve gene bir nehir sesinde olduğu gibi, ta Osmanoflara kadar, Bulgar delikanlılarının türküleri duyulurdu.

Fakat manastıra çıkmak için yapılan hazırlıklar yalnız Karnabad'da değil, Burgaz'dan Filibe'ye kadar nihayetsiz ova köyleri üzerinde başlardı. Bulgar mahalleleri arasında

19 Adese: Mercek.

20 Zahire: Gerektiğinde kullanılmak için ambarda saklanan tahıl, yiyecek.

işler tatil edilmişti. Köylerin Karnabad'a doğru açılan kapılarında arabaların birer birer toplandığını görürdünüz. Her tarafta çalgı sesleri, gaydalar yahut bir Bulgar delikanlısının naraları duyulurdu. Küçük Karnabad bu kafileyi nasıl alacaktı ve Karnabad'ı istila eder gözüken kalabalık için Osmanoflar ne düşünüyordu?

Her nedense, Bulgarların yortu günlerine ses çıkarmak akıllarından geçmiyordu. Halil Osmanof odasındaydı. Niçin? Belki bu coşkun kafileyi gözleriyle görmek istemiyor. Sadece silahlarını temizlemekle meşgul. Ve Yusuf Osmanof altın yapabileceğine inandığı Karnabad'ın toprağını bir pota içinde kaynatmak ve eritmekle uğraşıyor. Ama Petro Grigorof, Petro Grigorof nerede? Osmanofların içinde, yortu günleri Petro Grigorof'u kimse aramazdı yahut arardı: Groşenka... Çünkü yastıklarının altında küçük Groşenka yortu günleri herhangi bir hediye bulmayı âdet edinmişti.

Dimitri Aleksiyeviç

Dimitri Aleksiyeviç'i manastırın Osmanoflara bakan bahçe terasasında buldum. Beni hiç görmediği hâlde benden bahsedildiği için olacak ki tanımakta müşkülata uğramamıştı:

"Siz, dedi, "Osmanofların beklediği misafir! Gospodin Grigorof geleceğinizi söylemişti."

Hiçbir vakit Gospodin Grigorof'a böyle bir şeyden bahsetmemiştim. Fakat Grigorof Karnabad'a ayak basan bir yabancının, –bilhassa Osmanoflara gelen bir yabancının– manastıra mutlaka uğrayacağını bilirdi. Petro Grigorof Dimitri Aleksiyeviç'e benden bahsettiğini bana söylemesini de istemezdi. Hâlbuki Dimitri Aleksiyeviç bunu yapmıştı. Ve

derhal, keşişin dudaklarında, Karnabad, Osmanoflar ve Grigorof için itiraf edebileceği birçok şey olduğunu anlamıştım.

Terasa, manastırın belki de en güzel yerlerinden birisiydi.

"Bir hakikat gibi," dedim; "Dimitri Aleksiyeviç!"

Dimitri Aleksiyeviç önüne koyduğu bir tepsi içinde "İsa'nın yemeği" ismini verdiği zeytin ve balı yiyordu. Yan tarafta manastırın yüksek seddini Karnabad'ın topraklarından ayıran duvar üzerinde bir şarap tepsisi duruyor, daha arka taraflarda akşam yemeği için hazırlanan bir pilicin kızaran kokusu geliyordu.

Hakikatte İsa'nın yemeğini yemesine rağmen Dimitri Aleksiyeviç'in birer boncuk tanesi gibi patika yollarına yavaş yavaş dizilmiş erzak yüklü fakir köylülere baktığına şüphe yoktu.

Birdenbire, "Hiçbir vakit" dedi, "manastır onlardan böyle bir şey istemiyor."

"Ya niçin bu kadar zahmete giriyorlar, Dimitri Aleksiyeviç?"

"Belki de bir kış günü aç kalacak olurlarsa... Gene manastır onlara yardım edecek tabii..."

"Aç mı dediniz?"

"Hayır, biliyorum ki Osmanoflar Karnabad'da böyle bir tehlikeye meydan vermezler. Fakat belki bir gün..."

Ve sonra İsa'nın yemeğinin ortasında, gözlerini Osmanoflara dikerek, yanında sallanan büyük zünnarı[21] eline aldı; kısa bir dua ve bir bardak şarap, Dimitri Aleksiyeviç'i korkulu düşüncelerinden uyandırır gibi oldu.

---

21 Zünnar: Hıristiyan keşişlerin çıplak tenin üzerine kuşandıkları kıldan cüppe ve sert kuşak.

1904 sonbaharında, Dimitri Aleksiyeviç'e rağmen, manastırı infilaka hazır bir ruh olarak düşünüyordum. Nitekim bunu Osmanoflar da hissediyorlar fakat ne Dimitri Aleksiyeviç ne de Petro Grigorof'tan şüphelenmek istiyorlardı.

Hâlbuki Karnabad'ın içinde hazırlanan bir infilakı Petro Grigorof'un idare ettiğini Karnabad'a hemen gelişimde anlamıştım.

Dimitri Aleksiyeviç'e Grigorof'tan bahsettiğim zaman "Evet," dedi ve o dakikaya kadar ilk defa olarak, daima benden kaçırmak istediği gözlerini benim hareketlerime dikti:

"Osmanofların en iyi dostu... Karnabad'da Bulgar azınlığı okutuyor."

Bir saniye durdu ve bir şey hatırlamış gibi, "Osmanoflar müsaade ettiler," dedi.

İçtiği şarabın belirsiz sekri[22] içinde gözleri kapalıydı; heyecanla "Ve şüphesiz," diye ilave etti, "Osmanoflar bunda bir mahzur görmüş olsalardı, Petro Grigorof'a müsaade etmezlerdi!"

Petro Grigorof'a mı? Dimitri Aleksiyeviç'e bunu sormadım. Çünkü Dimitri Aleksiyeviç'in herhangi bir yalanını yüzüne vurmakta benim için bir fayda yoktu. Sadece Grigorof'un buna vaktinin olmadığını da biliyordum. Yahut vakti vardı ve Petro Grigorof dersini, Bulgar azınlığın çocuklarından daha çok, asıl kendilerine vermeye çalışıyordu.

Şunu demek istiyorum ki Grigorof Karnabad'a girmek için Osmanofların müsaadesini alırken üzerinde bir "muallim" sıfatı vardı ve bunu doğrudan doğruya 1902 senelerinde Balkanlar'ı idareye çalışan gizli bir komita yapmıştı:

22 Sekr: Sarhoşluk.

"Sen!" diyorlardı, "Petro Grigorof! Karnabad'a!"

Bu emir Osmanoflara karşı Karnabad'da alınacak bir tabiye[23] hareketinin başlangıcıydı; çünkü Karnabad'da herhangi bir galeyan uyandırabilmek için Osmanoflara arkadan değil, doğrudan doğruya girmek icap ediyordu ve Ahmet Osmanof'un karısı, iyi kullanıldığı takdirde, Grigorof'un elinde Osmanoflara karşı bir silah olabilirdi.

Yani 1904 sonbaharında, hele Yusuf Osmanof'un Yuvanna'yla verdiği panikten sonra, Osmanoflar bu sefer Zehra Osmanof'la ikinci bir defa daha içerlerinden vurulmak isteniyordu.

Osmanoflarda

İçlerine gireceğim sabah Osmanoflar, mutatlarından bile erken kalkmışlardı. Zehra Osmanof dış kapıda, Petro Grigorof'un odasına giden yol üzerinde, kendi oda kapısını açtığı zaman ilk ışıklar Osmanofları henüz aydınlatıyor ve tabiat, sökülen bir yumakta olduğu gibi kapılardan yuvarlana yuvarlana içeri giriyordu.

Zehra Osmanof kendi kendine, "Yeni bir misafir," dedi, "yeni ve kim olabilir?"

Hâlbuki Osmanoflar iki aydan beri onu karşılamaya hazırlanıyorlardı. Fakat Zehra Osmanof, bilhassa Groşenka'dan yeni misafir hakkında birçok şey işitmekle beraber üzerinde pek o kadar düşünmemişti; hâlbuki az sonra, Osmanofların hemen içlerine geleceğini hatırladığı dakika, Zehra Osmanof bunu kendi kendine soruyor ve "Kim," diyordu; "kim olabilir?"

---

23 Ta'biye: Savaş durumuna göre askerî düzenleme, savaş tekniği.

Zehra Osmanof'un içerlerine katılacak bir adama karşı iyi ve kötü düşünmeye hakkı vardı. Sadece isim veremediği bir dostluğu tecrübe için Zehra Osmanof böyle bir adamı kendisine lazım telakki ediyor ve onu bekliyordu. Ya Petro Grigorof ne olacak? Osmanoflara geldiğinin hemen senesinde, Grigorof Zehra Osmanof'un önüne bir sahil gibi çıkıvermişti. Fakat her nedense Osmanofların değil, kendisinin bile verdiği ehemmiyete rağmen, tabiatında kendisine yardım edecek bir insan bulmuyor ve işittiklerini bir böcek sesine verdiği ehemmiyetle karşılayan lakayt bir adam hâli görüyordu. Onun içindir ki "yeni bir misafir" diye düşündüğü sıralarda, Zehra Osmanof'un gelecek herhangi bir insana karşı ber-vech-i peşin[24] verilmiş iyi bir hükmü vardı. Ayrıca Zehra Osmanof yabancı bir tabiatı keşfedip meydana çıkarmaktan yahut bir adamı imal etmekten garip bir haz da duyardı.

Zehra Osmanof hemen her sabah Osmanoflar daha uyanmadan ve hele Ahmet Osmanof'u uyandırmaksızın kalkar –çünkü yardım için dolaşsa bile Zehra Osmanof bunu istemez ve çayı yalnız başına hazırlamaktan duyduğu keyfin birdenbire gittiğini zannederdi–, ateşi yakar, ilk çay, yaz ve kış, aynı odanın aynı köşesinde hafif bir buğu neşrederek demlenmeye başlardı. Ne yapardı bu dakikalarında Zehra Osmanof? Uçsuz bucaksız Karnabad ovasının nihayetinde ancak bir sis hâlinde gözükebilen Balkan Dağları'na doğru kapıda kendi kendine bir iki dakika geçirir ve belki de bu dakikalarda yeniden uyurdu. Uyur mu? Daima bir hakikati avuçlarında hissetmek isteyen Zehra Osmanof bu dakikaları yaşardı, diyecektim; çünkü bir iki saniye sonra Halil Os-

24 Peşinen, önceden.

manof gelecek, ya Yusuf Osmanof'un öğleye kadar tembel geçen tabiatındaki galat bir harikadan bahis açacak yahut yeni bir silah çeşidi için fikirlerini söylemeye başlayacaktı. Ve hele Yusuf Osmanof oradaysa... Halil Osmanof'un bu tür fikirleriyle artık gırtlağına kadar dolduğunu söylediği dakikalar, Ahmet Osmanof'un müdahalesine vakit bile kalmadan, iki kardeş, iki düşman gibi birbirlerine bakacak ve aylardan beri aralarındaki zıtlığı bulamadığı için Zehra Osmanof sükûtu tercih edecekti.

Fakat Zehra Osmanof bu sabah hiç de öyle yapmadı. Kapıyı açtığı dakikalarda, Osmanoflardan Petro Grigorof'un odasına giden yol üstünde kendisine doğru gelen biri gözüküyordu. Biri değil, bizzat Petro Grigorof'tu bu!

"Sabahlar hayır olsun Zehra Osmanof!"

"Sabahlar hayırlı olsun Gospodin. Bu kadar erken?"

Grigorof omuzlarındaki ceketi odanın sol tarafındaki sedirin üstüne fırlattı ve sadece bir kelime söyledi:

"Uyuyamadım!"

Hakikatte Petro Grigorof'un doğru söylemediği muhakkaktı. Grigorof uyumasın! En sıcak gecelerden toprak mahzenlere kadar, deri ceketi üstüne çeker çekmez hemen sızabilirdi. Fakat hiçbir vakit bu uyku nihayetsiz bir uçuruma gitmez, bir hafta uyumuş olsa bile istediği zaman pekâlâ uyanabilirdi. Nitekim bu gece de öyle olmuştu. Petro Grigorof uyumuştu fakat ertesi sabah Osmanoflara bir yabancının geleceğini düşünüyordu; bir yabancı... Ve Grigorof onu o kadar iyi bilmiyor. Mümkün mü? Hemen ertesi sabah ve belki de Osmanofların ne düşündüklerini kontrol için, işte erkenden içlerine geliyor.

Bununla beraber Zehra Osmanof'un yanında Petro Grigorof hiç de yalnız değildi. Groşenka da uyanmıştı; çayını çoğu zaman yatağının içinde almayı tercih eden Groşenka... Osmanofların küçük şımarığı... Ve her nedense Groşenka boy atmasına rağmen herkes ona böyle bakıyordu. Sadece Grigorof, Groşenka yahut Gülsüm'de vaktinden daha evvel bir şeyler öğretilmeye değer bir karakter buluyor; Gülsüm de bundan ve Grigorof'tan hazzediyordu. Aynı şekilde, içlerine gelen birisine de gene onun için ehemmiyet veriyordu yahut onun Groşenka'ya İstanbul'dan getirdiği hediyeler için uyanmıştı. Nitekim Osmanofların büyük avlusundaki dört köşe tahta bir masa etrafında toplandıkları zaman herkesten daha çok, gene Groşenka'nın telaş ettiği görülüyordu. Hâlbuki masa üzerinde büyük çay bardakları henüz boş duruyor ve hiç kimse, sabah kahvaltısının gecikmiş olmasında bir ihtiyatsızlık hissetmiyordu. Her sabah olduğu gibi vakit erkendi. Sadece Osmanoflar, bir bayram gününde olduğu gibi, yeni rubaları içinde gözüküyorlardı.

Ahmet Osmanof –çayı önüne gelen ve Zehra Osmanof koyduğu için şeker kıvamını itirazsız kabul eden Ahmet Osmanof– çay kaşığını kalın ve madeni bardağın içinde karıştırırken "Eh," dedi, "Grigorof! Yeni misafirimizi nasıl buluyorsun?"

Tahta masanın etrafında değil, Osmanoflardan iki metre ilerde, hasırın bile dışında, daima toprak üstünde oturmayı tercih eden Petro Grigorof,

"Yeni misafir mi?" diye sordu; "Kim?"

Yusuf Osmanof'un bardağına çay koymakla meşgul olan Zehra Osmanof, Grigorof'un bu acayip sualine ilk kulak kabartanlardan biri olmuştu. Grigorof bunu gördü fakat yüzü o tarafa dönük değildi; daha doğrusu Grigorof önüne, çay bar-

dağının içine bakıyordu. Selim Osmanof "Oo," dedi, "nasıl? Haberiniz yok mu sizin? Groşenka'yla dün gittiğinizi zannediyordum."

"Ha," dedi Petro Grigorof, "evet, hatırladım; ateşli bir delikanlı."

Grigorof bütün hareketleriyle Osmanofları aldatabilirdi. Çünkü Osmanoflar ona itimat ediyorlar ve hiçbir şeye aldırış eder gözükmeyen tabiatında vakit vakit bir haslet bile bulduklarını söylüyorlardı. Zaten Grigorof'un işine gelen de bu değil miydi?

Nitekim Ahmet Osmanof'un dudaklarından aldığı aynı suali bu sefer Grigorof bizzat Osmanoflara soruyordu. Niçin? Çünkü Grigorof his antenlerinin Osmanoflarda herhangi yeni bir misafire karşı garip bir ihtiraz[25] yaptığını hissederdi. Fakat ancak hisseder, bununla beraber üzerinde durarak bu hissini bir hakikate çevirmemeye çalışırdı; çünkü Grigorof hiçbir zaman Osmanofların müphemiyetinde kalmak istemez ve Zehra Osmanof'un kendi tabiyesini anlatmaktaki olanca hünerine rağmen bunu yapmaktan çekinmezdi. Onun içindir ki son konuşmada da Ahmet Osmanof'un yeni bir misafire dair kendisine sorduğu aynı şeyi Osmanoflara sormak lüzumunu duymuştu.

Halil Osmanof "Evet," dedi, "bu sabah geleceğini gece yatarken henüz işitmiştim."

"Gece yatarken mi?" Bunu Yusuf Osmanof söylüyordu. "Daha bir ay evvel Petro Grigorof ile Zehra Osmanof'un bir oda hazırladıklarından haberiniz yok muydu?"

Halil Osmanof doğrudan doğruya cevap vermedi; oğlunu, Selim Osmanof'u muhatap tutarak "O zaman da gene bir

25 İhtiraz: Çekince.

emrivaki yapıldığını zannediyorum," dedi; "galiba Groşenka'nın bir kaprisi..."

Yusuf Osmanof'a bir vuruş... Hem de nasıl! Fakat Yusuf Osmanof bu sabah hiç de bu darbenin altında kalacağa benzemiyordu. Ve kırılmakla dökülmek arası, çay bardağını masanın üstüne bıraktı.

"Eğer" dedi, "Groşenka da olmasa Osmanoflar acaba neyle uğraşacaklar?"

Bu da Halil Osmanof'a bir vuruş... Bununla beraber bahsi burada birdenbire bıraktılar; çünkü Groşenka'ya temas eden münakaşalarda küçük Gülsüm'ün birdenbire boşalan gözyaşları Osmanoflara bir hafta göz açtırmamaya kifayet edebilir; kız bunu yapar ve neticede Osmanoflar onu tatmin edebilmek için her şeye katlanmaya mecbur olurlardı. Dahası, anası Yuvanna da burada değildi Groşenka'nın...

Groşenka'ya temas eden bahis bu şekilde bitse belki yeni gelecek misafirin etrafındaki yeni bir mütalaa da hemen kesilmiş olacaktı; fakat Grigorof bunu anlıyor ve özellikle fikirlerinde hissettiği bu ayrılığın katiyen yarıda kalmasını istemiyordu. Nitekim bahsi açan Ahmet Osmanof olduğu hâlde, Osmanofların duydukları huzursuzluğa rağmen devam ettiren Petro Grigorof oluyordu. Ve her defasında yaptığı gibi hemen Halil Osmanof'u tutup "Ben," demişti; "sadece bir oda hazırladım. Kime ait? Ben karışmam."

Sonra birdenbire "Ahmet Osmanof her şeyden emin gözüküyordu," dedi.

Hâlbuki 1904 sonbaharında Osmanofların içinde herkesten daha ziyade Halil Osmanof'un emin olması lazımdı:

"Emin mi?"

Bunu Halil Osmanof söylüyordu:

"Bir gün Halil Osmanof'a, silaha hazır ol dedikleri zaman o vakit de Halil Osmanof çevirecek arkasını... Çünkü Halil Osmanof a danışıldığı yok."

"Danışıldığı yok mu? Daha bir ay evvel haberiniz vardı; niçin mâni olmadınız?"

Bunu da Yusuf Osmanof söylemişti ve akabinde "Her şey," dedi; "hemen her şey yapılacak ve son dakikada Halil Osmanof bozuverecek... Püf! Groşenka, bir şeker."

Halil Osmanof, "Konuşulmaz," dedi; "konuşulmaz hiçbir şey..."

Ve o kadar şiddetle masada döndü ki tahta iskemle, Halil Osmanof'un çıkışıyla yuvarlandı; Groşenka'nın çay bardağı yere döküldü.

İlk Dakikalar

Osmanoflara böyle bir sabah dakikasında girmiştim. Halil Osmanof'un görmediğim hâlde hissimle bulup çıkarabildiğim hiddetinden sonra hemen hepsi birdenbire odalarına dağılmışlar, hatta çoğu zaman Halil Osmanof'u çileden çıkarıp yerinden kımıldamayan Yusuf Osmanof bile masayı terk etmişti. Sadece Selim Osmanof sinirli bir hareketle, dış kapı ile ön bahçe arasında aşağı yukarı dolaşıp duruyor ve beni bekliyordu. Onun içindir ki dış kapıdan Osmanofların taş döşeli avlusuna geçinceye kadar ince toprak yol üzerinde beni ilk gören de gene Selim Osmanof olmuştu. Hemen yan odalardan birine döndü:

"Groşenka," diye haykırdı; "Groşenka!"

Bu, Selim Osmanof'ta bir kurdun sürüye haber vermesi gibi bir sesti. Kalın tonunu kulaklarımda hâlâ hatırlarım. Se-

lim Osmanof'un yirmi beş yaşından ümit edilmeyecek bir ses. Ve ne kadar doğru: Bir kurdun sürüye haber vermesi! Gözlerimin önünde hiçbir şey görmediğim hâlde, kapıları avluya doğru yarı kapalı odaların içinde bu sesin nihayete kadar uzadığını duyar gibi oluyordum.

Selim Osmanof ile Groşenka'nın her ikisi yanıma geldiği dakikalarda, Halil Osmanof'un dağılmaya sebep olan konuşmasından sonra Osmanoflar sürüsü tekrar ve birer birer avluya çıkmaya başlamışlardı. Önde Ahmet Osmanof, biraz evvel anlattığım gibi, burnu toprakta bir şey koklamak istiyormuş kadar garip bir hareketle yürüyor. Daha gerisinde Halil ve Yusuf Osmanoflar... Ne garip! Daha yarım saat evvel büyük bir fikir ayrılığına rağmen yan yana ve sakin ilerliyorlardı. Fakat bir ateş ve barut gibi ilerlediklerini hissediyordum. Uzaktan bile gösterilecek bir alev ikisini derhal tutuşturabilecekti. Daha geride, dizkapaklarına kadar uzun ve sarı çizmeleriyle Petro Grigorof... Âdeta Osmanoflar sürüsünün içerisinde başka bir hayvan... Belki de kendi avlandığı mıntıkadan kovulmuş bir hayvan... Yahut Osmanoflar sürüsü, Karnabad'da etraflarını saran büyük ve kara ormanın içinde olabilecek her şeyi daha evvel anlayabilmek üzere onu kullanma lüzumunu duyuyorlar. Acaba? Yoksa Grigorof karanlık ormana Osmanoflar sürüsünden haber mi götürüyor? Fakat ne olursa olsun, Osmanoflar bir ateşin kenarında yahut bir mehtap aydınlığında bir meşveret[26] yapan orman hayvanları kadar ona ehemmiyet veriyorlardı. Hatta buna Petro Grigorof da vâkıftı. Fakat hepsinin üstünde uzun boyu, geniş omuzları ve bilhassa siyah gözleri ve şayan-ı hayret yürüyüşüyle Zehra Osmanof gözüküyordu. Ve herhâlde kendi içle-

26 Meşveret: Fikir alışverişi.

rinde ilk bile kendilerine karşı göze çarpan da o olacaktı ki, Ahmet Osmanof koca ve nasırlı ellerini uzattı:

"Karım," dedi; "Zehra Osmanof..."

Osmanof'un avuçlarında ellerimi bir suyun geçtiği bir toprak kadar yer yer oyuk hissediyordum:

"Karım."

Osmanof'un tabiatında hiçbir gurur olmadığı hâlde bu kelimeyi söylerken böyle bir şey duyuluyordu. Nitekim Ahmet Osmanof'un sesindeki bu gururu Zehra Osmanof da duyuyor, fakat kocasının yüzüne bakmaktan daha ziyade Halil Osmanof'a bakmayı tercih ediyordu.

Zehra Osmanof'u bana tanıtmakla Osmanofların biraz evvel tuhaf bir gurur duyduklarını söylemiştim. Haklıydılar. 1904 sonbaharında Osmanoflar ondan başka hemen hiç kimseye itimat etmiyorlardı ki... Hatta Yusuf Osmanof'un bile ona itimadı vardı. Her yaptığı şeyi, bir kurt sürüsünde olduğu gibi sürüye sormadan yaptığı yahut yapılan işlere gafil gözüktüğü için Halil Osmanof'a kızan ve bir gün aşırı hareketlerinin Osmanoflara felaket getireceğini iddia eden Yusuf Osmanof'un bile... Fakat Ahmet Osmanof'un karısı için, Halil Osmanof'u kastederek "Hayatında yaptığı ilk iyi şey" diyordu. Ve işin en doğrusu, onun yanında Yusuf ve Halil Osmanoflar; çok kereler, tabiatlarındaki büyük zıtlığı unutabiliyorlar yahut böyle bir zıtlığın içine girmiş olsalar bile, Zehra Osmanof'un bakışları altında, son kelimeleri de söylemekle beraber, hiç değilse birbirlerinin huzurundan uzaklaşmak için hemen Osmanofları odalarına doğru terk ediyorlardı.

Ahmet Osmanof, "Herhalde haberiniz olacak," dedi; "Osmanoflar bu sene yeni bir panayıra hazırlanıyorlar!"

Osmanofların Karnabad panayırına iştirak ettiklerini biliyordum. Bu iştiraki kendileri için mecbur görüyorlar ve eğer yortu günlerine tesadüf eden panayır şenliklerine iştirak etmeyecek olurlarsa, Karnabad'ın bir su tufanına tutulmuş gibi yeryüzünden akıp gideceğini zannediyorlardı. Yahut Karnabad panayırını, Osmanofların onurunu Aşağı Balkanlar'da devam ettiren bir hareket sayıyorlardı.

Nitekim Ahmet Osmanof da, içlerine henüz geldiğim dakikada, başka hiçbir şey konuşmanın lüzumunu hissetmeksizin, Karnabad panayırından söz açmıştı. Osmanoflar bunda da haklıydılar. Çünkü gene Osmanoflar, ancak Karnabad panayırında kendi hâkimiyetlerini gösterebiliyorlar ve daha doğrusu panayır, Aşağı Balkanlar'ın en büyük eğlencesini teşkil ediyordu. Ahmet Osmanof'un yeni bir panayır dediği şey Karnabad'ın her vakitki panayırı olmakla beraber bu yıl için Osmanoflar daha başka eğlenceler de tertip etmeyi düşünmüşlerdi. Onun için Ahmet Osmanof bile ilk cümlesinin hemen sonunda bunu tadil etme[27] lüzumunu duydu ve "Şimdiye kadar yapılan Karnabad panayırlarının en büyüğü," dedi.

Halil Osmanof, "En büyüğü" diye ilave etti; "ve şüphesiz en ehemmiyetlisi de..."

Daha sonra hissedilecek bir gururla, "Bu seneki panayıra Osmanoflar daha büyük bir mikyasta iştirak ediyorlar," dedi; "kısraklarımızı teşhir edeceğiz!"

Ve akabinde henüz mevcut olmayan panayırın azametini gözlerimde muayene etmek ister gibi her ikisi de yüzüme doğru eğildiler; sanki Osmanoflar benim tasdikimde hareketlerinin isabetini görmek istiyorlardı.

27 Tadil etmek: Değiştirme.

Osmanoflara, Karnabad panayırına bu şekildeki bir iştirakin manasını sormamakla beraber Halil Osmanof bunu anlamış gibiydi. Omuzlarını silkti, "Mecburuz!" dedi.

Mecburuz!

Halil Osmanof kelimelerini hiçbir vakit tartmazdı. Yahut dudaklarından çıkar çıkmaz manalarındaki yumuşaklık ve sertliği anlar, çok defa da garip bir kaderle Halil Osmanof'un dudaklarından çıkan bu kelimeler onun tabiatına göre en ölçülü mahiyeti taşırdı. Nitekim son kelimeyi de söyler söylemez Halil Osmanof bir saniye durdu; manasına yeni nüfuz ediyormuş gibi ve belki de içinden tekrarlayarak, onu o kadar yerinde buldu ki "Evet," dedi; "mecburuz! Çünkü Aşağı Balkanlar'da Osmanoflar hâlâ ayakta duruyorlar."

Bununla beraber hemen hemen gene aynı dakikalarda ve az evvel yaptığı şekilde bir yabancıya karşı kullandığı bu son cümleyi de bir geri çekilişle kısa bir tahlilden geçirdi:

"Ayakta duruyorlar," dedi, "fakat nasıl?"

Biliyorum ki Halil Osmanof kendini bir taşın üstünde bileyen bir adamdı ve âdeta en yakın fısıltı gibi Ahmet Osmanof'la bana, daha ziyade bana sokularak "Nasıl?" diye yeniden sordu ve bundan da daha sessiz, bir yalaz gibi sessiz iki kelimeyle "Silah," dedi; "silah ve para..."

Ne tuhaf konuşuyordu Halil Osmanof!

Her şeye rağmen Halil Osmanof'un söylediklerini doğru buluyordum. Aşağı Balkanlar'ın 1904 sonbaharını belki de Halil Osmanof'tan daha ziyade anlayan yoktu. Silah ve para. Zaten Halil Osmanof'a dört sene evvel yaptığım ilk ziyarette de odasında bana aynı şeyi söylemiş ve Osmanofların nüfuzlarındaki silah kuvvetini işaret ederken gözlerindeki

kıvılcımın bir sahrayı tutuşturacak kadar alevle yandığını görür gibi olmuştum.

Fakat bütün bu konuşmalarımızda Zehra Osmanof ve diğerlerinin sükûtunu hatırlıyorum. Hemen hepsi oradaydılar. Hepsi ve yalnız Grigorof, bizden çok ötede, Groşenka'ya getirdiğim küçük dikiş makinesinin provasını yapmakla uğraşıyordu. Bu hareketin Petro Grigorof'u bu çetin konuşmadan kurtardığını biliyordum. Çünkü Grigorof Osmanofların bu kabil konuşmalarında Groşenka'yla oynamayı tercih eder ve küçük Gülsüm'ün kendisini kurtaracak en iyi dost olduğunu bilirdi. Yahut Petro Grigorof bunu da yapmaz, toprağa arkaüstü ve upuzun yatarak, gözleriyle havada uçan bir böceği maksatsız bir bakışla takip etmeye çalışırdı.

Ertesi sabah, Osmanofların bana ayırdıkları odada güneşe doğru perdeyi ilk açtığım dakikalar, belki de kendi kendime, Groşenka'nın beni çaya götürmek üzere odama gelmesini bekliyordum; iki kapıdan biri, terasaya açılan kapı vuruldu ve hemen aynı dakika, pencerenin önünü kaplayan gül fidanlarının arkasından Zehra Osmanof'un yüzünü gördüm.

"Ne uyku, ne uyku!" diyordu; "Yarım saatten beri pencerenizin açılmasını bekliyorum. Bir at gezintisi yapmak istemez misiniz?"

Kapıyı açtım ve Zehra Osmanof parıl parıl parlayan kalın çizmelerini vurarak odamın içine girdi.

Zehra Osmanof'u, Osmanoflara gelişimin hemen ertesi sabahı ne kadar konuşmaya müsait buluyordum.

"Zannedersem çayı bu sabah Groşenka'ya bırakmış olacaksınız," dedim.

"Hayır, Grigorof pişirecek!"

"Gospodin Grigorof size yardım edebiliyor demek!"

"Şüphesiz! Gospodin Grigorof'a her vakit muhtacımdır!"

Her vakit! Zehra Osmanof bu kelimeyi o kadar katiyetle söylüyordu ki içerisinde saklanmış manaları, daha fazla açma nezaketsizliğini gösteremezdim, fakat Zehra Osmanof'a verdiği lakayt bir tabiatın yanı başında, Petro Grigorof'un onun bir tarafını işlediğini de anlamıştım.

Birdenbire "Hemen" dedi, "hazırlanmanız lazım! Öğleye kadar bütün Karnabad'ı dolaşmalıyız."

Ve aynı süratle kapının önüne çıkarak "Groşenka!" diye haykırdı; "Groşenka!"

Bana döndü: "Hayvanlarımızı Groşenka'ya bırakmıştım," diye ilave etti; "Ahmet Osmanof'un kısrağını ancak o gezdirebilir!"

Osmanofların Karnabad panayırı etrafında toplanan fikirlerini, kendileriyle karşı karşıya geldiğim daha ilk dakikalarda bana kabul ettirmek istediklerini daima hatırlamaya mecburum.

İçlerine gelişimin hemen ertesi sabahı Zehra Osmanof'un da böyle bir fikirle beni bir gezintiye çağırdığı şüphesizdi. Aylardan beri hazırlanan panayır yalnız Karnabad sahasında değil, Osmanofların iç taraflarındaki büyük bir saha üzerinde de aynı yapı hareketleriyle devam ediyor ve daha ilerde anlatacağım gibi, Osmanofların büyük çiftlikleri üzerinde panayırın kurulacağı yer adım adım tespit edilirken kendi ruh mıntıkalarında da buna yakın bir yapının çivi sesleri işitiliyordu. Onun içindir ki içlerine gelen bir yabancıya karşı bile bu imal hareketini göstermekten kendilerini alamıyorlar ve bilhassa bu hareket Halil Osmanof'tan daha ziyade Ahmet Osmanof'un karısında tekasüf etmiş[28] gözüküyordu.

28 Tekasüf etmek: Kesifleşmek, yoğunlaşmak.

Zehra Osmanof'un bir sabah gezintisinden bahsettiği dakikalar, bir saniye bütün bunları düşünüyor ve Zehra Osmanof'la meşgul olmaktan kendimi alamıyordum: Beyaz ve yün bir kazak boynunu sımsıkı kapamıştı; ayağındaki külot pantolon ve çizmeler onu bir erkekten fark ettiremiyordu. Sadece tam yüz yahut profilinde ince bir bıçakla ve usta bir elle alınmış yontuk bir incelik ancak ayırabiliyor ve ellerinin beyazlığında bir kadın tabiatı görüyordunuz.

Karnabad'ın bir sabah gezintisine çıkacağım ilk dakikalarında Zehra Osmanof'a niçin bu kadar dikkat ediyordum? Belki de böyle bir arzuda gizli bir sebep vardı: Halil Osmanof'u kendisine bağlayan düğümü çözmek istiyordum. Çünkü Halil Osmanof'un kardeşine intihap ettiği kadında bulduğu haslet Osmanofların bir dönüm noktasıydı; bilhassa Yuvanna Mihailoviç'ten sonra...

Gospodin Grigorof'un odasına giden ağaçlı yolda Groşenka'nın ayak seslerini duyduğum zaman ikimiz de ona bakıyorduk: Groşenka önde, Ahmet Osmanof'un bir gezinti için gönderdiği iki kısrakla geliyordu; hayvanların genç yürüyüşü arasında âdeta kaybolmuş gibiydi. Hayır; bilakis! Onu şimdiye kadar gördüğümden daha büyük görüyordum. Ve doğruyu söylemek lazım gelirse, Aleksi Todorofların pansiyonunda Groşenka'nın büyüdüğünü pek anlayamamıştım. Sadece, dört sene evvel bir masal diliyle konuşan Groşenka, şimdi genç iki kısrağın önünde hakiki bir hikâyeye benziyordu.

Groşenka ne güzel bir boy atmıştı. Nitekim aynı şeyi Zehra Osmanof da duyuyor ve kendi ağır tabiatının yalerini gözünden kaçırmıyordu. Yahut Groşenka da uzaktan bile olsa

ona bakıyor ve Ahmet Osmanof'un karısı ile Yuvanna Mihailoviç'in kızı, iki nehir gibi, Osmanofları kollarına alarak kendi istedikleri bir tarafa sürükleyip götüreceğe benziyorlardı.

Bununla beraber Zehra Osmanof'a, Groşenka'nın büyümüş gözüken tabiatını işaret etmedim. Niçin? Bunu bilmiyorum. Sadece Grigorof'un, daha arka tarafa düşen odada ve sabah çayını hazırlarken bütün Osmanofları içten bir ses gibi kaplayan şarkısını dinliyorduk:

Radikem'in gözleri kiraz gibi...

Ve Grigorof onu arka arkaya tekrar ediyordu. Ses, âdeta bütün Karnabad'ı dolaşıyor, Bulgar mahallesinden aldığı aynı seslerle ta Osmanofların harasındaki nihayete yahut Karasarlı'ya kadar uzayıp gidiyordu. Belki de ne Zehra Osmanof ne de Groşenka bu sesin nakaratından kendilerini kurtarabilecekti; her şeye rağmen onu bozmak istedim:

"Groşenka," dedim, "sen niçin gelmiyorsun?"

Groşenka'nın sözünü dudaklarından birdenbire Zehra Osmanof almıştı:

"Grigorof'a yardım edecek," dedi. Ve sonra doğrudan doğruya Groşenka'ya döndü: "Değil mi Groşenka?"

"Evet, sizinle daha başka bir sabah ve yalnız dolaşmak isterdim."

1904 sonbaharında, Osmanofları her şeyden daha ziyade büyük panayırın alakadar ettiğini söylemiştim. Grigorof'un odasını geride bırakarak, arka bahçeye yarı su dolu bir hendekten atladığımız dakikalar Zehra Osmanof dizginleri birdenbire kıstı; "Panayırın başlayacağı hudut!" dedi.

Ve önümüzdeki meyilli tepe üzerinde Karnabad'ın bataklık gölüne kadar toprakların işlenmiş bir zeminden daha

başka ve sert tarrakasını kulaklarında hissede ede panayırın kurulacağı hududu çizmeye başladı.

Fakat Zehra Osmanof bu iki üç kelimeyi ne büyük bir gururla söylüyordu. Osmanofların kendisine ayırdıkları kızıl at üzerinde, parmakları, Karnabad'ı Şimal Balkanları'ndan ayıran sisli bir nihayete doğru gidiyor ve Osmanofların panayırı kurulmuş bir oyuncak hareketiyle birdenbire önümüzde canlanıp dirilecek gibi oluyordu.

Hayvanlarımızı meyilli tepe üzerinde yeniden mahmuzladığımız vakit, panayırın kurulacağı hududun hemen yanı başında, tahta bir duvarın uçsuz bucaksız bir nihayetle çevirdiği gene tahta bir kapı ile Osmanofların kısraklarını büyütüp yetiştirdikleri hara gözükmeye başlamıştı. Artık arka bahçelerindeki taze yeşillikten eser yoktu; sadece bu yeşilliği haranın sert topraklarına bağlayan yol üzerinde uzak ve bakımsız bir baraka göze çarpıyor ve sarı bir bozkırın başladığı noktada sebepsiz bir huşunetle insanı kendine doğru alıyordu.

Zehra Osmanof dizginleri yeniden kıstı ve belki de benden çok daha evvel onu görmüş bir hareketle, "Yusuf Osmanof'un çalıştığı yer," dedi; "orada 'altın' yapmak istiyor."

Yusuf Osmanof'un barakası ilerde ve ayaklarımızın altında olduğu hâlde onu boyumuzdan çok daha yüksek hissediyorduk. Belki de hemen arkasına düşen bir kayanın keskin silueti, böyle bir hissi hazırlayabilirdi; fakat her ne olursa olsun Yusuf Osmanof'un barakasında gözleri çeken bir hassa vardı ve söylediğim gibi, ondan uzakta olduğumuz hâlde onun ağırlığı altında âdeta ezilmiştik.

Yusuf Osmanof'un Karnabad'da "altın" yapmaya uğraştığını Osmanoflara gelmeden daha evvel işittiğimi itiraf

edeyim. Bu altınlarla ne yapacaktı Yusuf Osmanof? Bunu kendisinin de bilmediği muhakkaktı. Şu kadar var ki Yusuf Osmanof 1904 sonbaharında bundan da daha fazla Yuvanna Mihailoviç'i unutmak istiyordu. Unutmak! Bunu kim söylüyor? Belki de doğrudan doğruya kendisi! Fakat Osmanoflar ortanca kardeşlerinden bahsedildiği zaman bu kelimeyi söylüyorlar mı? Bilakis! Nitekim oraya doğru korku ve endişeyle bakan Zehra Osmanof, Yusuf'un sarı parlaklıkla tabiatını istila eden "altın" kelimesini kendi kendine bir iki defa tekrarladıktan sonra, "Karnabad'ın toprağı bunu yapabilir," diye ilave etti; "Yusuf Osmanof böyle söylüyor."

"Şu hâlde niçin onu bırakmıyorsunuz, yapsın?"

İkimiz de altımızdaki hayvanlarla baş başa yürüyorduk; Zehra Osmanof yüzüme bakmıyor ve gözlerini oradan ayıramayarak, sabit ve derin bir nefes alışla, sadece onu düşünüyordu:

"Kim diyor?" diye birdenbire durdu. "Bırakıyoruz tabii!" Ve aynı dakikada, "Hâlbuki bırakmamak lazım," dedi; "çünkü Yusuf Osmanof orada çalışmıyor. Yuvanna'yla uğraşıyor orada..."

Yuvanna... Bu kelimeyi iki defa tekrarladı ve hecelerinde öyle bir basışla durdu ki kafasını yontarak geçtiğini hissediyordum:

"Yuvanna... Korkuyorum ki Yusuf Osmanof bu oyunu tekrar tecrübeye kalkacak."

Yusuf Osmanof'un Karnabad'ı tutuşturacak gizli bir mahzen kadar herkese endişe veren çalışma odasından sonra, Osmanofların çiftliği büyük steplerin bozkır hayatını almış gibiydi. Bununla beraber Aşağı Balkanlar'ın parlak güneşi altında rüzgârı daha fazla hissediyorduk. Şimal Balkanla-

rı'ndan koparak geliyordu ve Karnabad'a alçalmaya mecbur olduğu dakikalar, Burgaz'dan Filibe'ye doğru bu geniş ova üzerinde keskinliğini adım adım kaybediyor, birdenbire kırılacak bir cam inceliğiyle esmeye başlıyordu. Zehra Osmanof'la hayvanlarımızı vakit vakit ileriye sürerken, "kırılan bir cam" diye anlatmak istediğim bu rüzgârı parça parça duyuyorduk; rüzgâr kırılıyor ve bir tepeye çıkıyor gibi, büyük haranın ötesinde berisinde hemen her şey değişiyordu.

Osmanofların Harasında

Selim Osmanof, "Harada her şeyi yeni bulacaksınız," demişti; "Osmanoflar hiçbir masraftan çekinmediler."

Hakikaten, Osmanofların iki yüz seneden beri Karnabad'da meydana getirmeye çalıştıkları hara yeniden yapılıyordu. Daha otuz sene evvel Ahmet Osmanof'un babası tarafından tamir edilen ve hatta yepyeni duran her şey yıkılmıştı; bilhassa iki yüz metre uzunlukta ve Osmanofların kısraklarını büyüttükleri yer yeni baştan kuruluyor; hemen arkasına rast gelen eski yapı Osmanofların tarihine karışacak bir bina haliyle alçak ve ehemmiyetsiz gözüküyordu.

Zehra Osmanof, "Bütün planları kocam hazırladı," diye konuştu; "iki seneden beri çalışıyor!"

Kocam! Zehra Osmanof'un dudaklarından bu kelimeyi ilk defa işitiyordum. Çünkü Osmanofların içinde herkes Halil Osmanof'tan bahsediyor yahut Halil Osmanof, Osmanofların içinde kendisini ilk plana alabilecek kadar göze çarpan hareketler yapıyordu. Hatta doğrudan doğruya Yusuf Osmanof konuşulduğu zamanlarda bile söz döne dolaşa Halil Osmanof'a geliyor ve Osmanofları 1904 sonbaharında yalnız onun ayakta tutabildiği ileri sürülüyordu. Onun için-

dir ki Zehra Osmanof'un dudaklarından da olsa bu kelimeyi garip buluyordum.

Bununla beraber Zehra Osmanof sözünü burada kesmedi:

"Bütün planlar onun!" diye devam etti; "fakat iki seneden beri nasıl çalıştığına da hayret ediyorum; her şeyden çabucak bıkan bir tabiatı var. Daha doğrusu hiçbir şeyin üzerinde durmak istemiyor. Hâlbuki istemiş olsa, Halil Osmanof'un haşin planından çok daha çabuk, Yuvanna Mihailoviç'i Osmanoflara unutturabilirdi."

Ve gözleriyle kocasını araştırıyordu; ilerde tahta bir kemeri tarif ederken onu bulduğu zaman, "Ahmet Osmanof'ta babamı hatırlarım," dedi; "onda da iki tabiat vardı; haşin ve sakin iki tabiat! Ve daima babamda olduğu gibi iki tabiattan ikisi de birbirine galebe edemiyor."

Zehra Osmanof kocasının tabiatını anlatırken yanlış bir tahlil yapmıyor, fakat eksik söylüyordu. Çünkü bu haşin ve sakin iki tabiat, Karnabad'ın birtakım gizli hadiselere hazırlandığı günlerde, yalnız büyük Osmanof'ta rast gelinen bir tabiat değildi; aşağı yukarı Osmanofların hemen hepsi aynı tabiatın kalıbı içindeydiler.

Osmanoflar ara sıra haşindi ve yalnız bunu kendi içerlerinden birisi olan Yusuf Osmanof'a karşı açığa vurmuyorlardı; Halil Osmanof'un da bir silah çeşidi üzerine titreyen tabiatındaki nokta bu huşunetten başka ne olabilirdi? Dahası Osmanoflar sakindiler ve zaten, ancak bu zamanlardaydı ki, Osmanoflar herhangi bir vakayı itidalle muhakeme edebiliyorlardı.

Hayvanlarımızın üzerinde şimal tarafının büyük inşaatını bırakmış, şarka ve daha ziyade Delikamçı'ya doğru akıyorduk. Birdenbire Yukarı Balkan taraflarından, Osmanofların

çiftliğini istilâ edercesine süratle yürüyen bulutlar, neredeyse boşanmak üzereydiler.

Yusuf Osmanof'un altın barakası yeniden sağ tarafımıza geçmişti; yapı sesleri uzaktan uzağa, istasyonun uç noktasında toplanan Karnabad'a yayılıyor ve Osmanofların kasabayı saran hayatı gibi, Karnabad'ı kendi hükmü altında bırakmaya çalışıyordu.

Zehra Osmanof, "Geriye dönmezsek ıslanacağız," dedi; "hâlbuki en az on beş dakika lazım!"

Ve görünürde, altına sığınabilmek için, Osmanoflara doğru yeşil ve uzun bir böcek gibi, yerde sürüne sürüne giden bir sıra ağaçlı yoldan başka hiçbir şey yoktu; sadece dökülmeye başlayan kalın damlalar altında yapraklar hışırdıyor; garip bir böceğin homurtusuna benzeyen bu sesler, altımızdaki hayvanları geri geri götürüyordu. Zehra Osmanof, "İsterseniz Yusuf Osmanof'un barakasına gidebiliriz," diye konuştu.

Yusuf Osmanof'un barakası... Hâlbuki en çok yarım saat evvel, Yusuf Osmanof'un barakasından kaçıyorduk.

Altın ve Toprak

İki saniye sonra kendimizi Yuvanna'nın kocasının yanında bulduğumuz vakit, Zehra Osmanof'tan daha ziyade ben, Yusuf Osmanof'a karşı duyulan büyük bir korku içindeydim.

Hakikatte, Yusuf Osmanof'un altın yapmaya çalıştığı barakada belki de korkulacak bir şey yoktu; bu korkuyu Osmanoflar kendileri imal ediyorlar ve Yusuf Osmanof'un burada meşgul olduğu günler, Yuvanna Mihailoviç'in kocasında, tekin olmayan bir adamın garip hâlini görmeye çalışıyorlardı.

Hatta bir defasında Halil Osmanof katıla katıla gülmüş, "Altın," demişti; "püf! Buna inanıyor musunuz?"

Sonra birdenbire ciddileşen bir yüzle "Osmanoflar," diye ilave etmişti; "Yusuf'un orada neyle meşgul olduğunu hakikatte katiyen bilemeyecekler."

Hâlbuki Halil Osmanof yanlış söylüyordu. Osmanoflar ortanca kardeşlerinin orada ne imal ettiğini yahut hiçbir şeyle meşgul olmayarak sabit bir fikirle kafasından neler geçirdiğini biliyorlardı. Bunu Zehra Osmanof da biliyordu; fakat her şey Yusuf'un oraya girer girmez birdenbire değişmiş tabiatında altüst oluyor, barakanın içerisine atılacak her adım ziyaretçileri oldukları yere mıhlamak için kifayet ediyordu.

Yusuf Osmanof'u altın barakasının hemen kapısında vakitsiz iki ziyaretçiye karşı hazır bulduğum dakika dört köşe tahta masa etrafında konuştuğum Yusuf Osmanof'tan daha başka birisiyle karşılaştığımı anlamıştım. Küçük kardeşiyle vakit vakit meydana çıkan mücadelesinde Zehra Osmanof'un ihtiyatlı hareketleri sayesinde daha ileri gitmeyerek duran ve çoğu kez Halil Osmanof'un önünde ricat[29] bile yapan Yusuf Osmanof, barakanın kapısında her şeyi göze almış bir adamdan çok, yırtıcı bir hayvana benziyordu. Çünkü Yusuf Osmanof oraya hiç kimseyi yanaştırmıyor ve birçok meselede münakaşaya hazır bir tabiat gösterdiği hâlde, icat etmeye çalıştığı şey etrafında ağız bile açtırmıyordu. Onun içindir ki Osmanoflarda Yusuf'un aleyhine her şeyden bahsediliyor, fakat hiç kimse altın kaprisiyle meşgul olmaya cesaret edemiyordu. Bir defasında baraka içindeki hareketlerini meydana çıkarmak üzere söz veren Halil Osmanof daha oraya yaklaşır yaklaşmaz, bir tehlikenin yanı başında

29 Ricat: Geri adım atma, gerileme.

kımıldadığını bir hayvan süratiyle anlayan Yusuf Osmanof, oturduğu iskemleyi birdenbire Halil Osmanof'un kafasına fırlatmış ve pusuda, oraya girmeye hazırlanan Halil Osmanof'u bu tehlikeli hareketten ancak talihi kurtarabilmişti. Hatta Halil Osmanof tek bir hareket bile yapmaksızın, olduğu yerde kalmış ve Yusuf Osmanof'un küfürle karışık sesi kesildiği zaman bile, bütün ataklığına rağmen gene tek bir harekette bulunamamıştı. Bununla beraber, Yusuf Osmanof da, kendisini gözetleyen bu mütecessisi elleriyle yakalayıp ortaya çıkarmak lüzumunu duymadan içeri girmeyi tercih etmişti. Niçin? Çünkü Yusuf Osmanof oraya kadar sokulabilmek cesaretini gösteren adamın kim olabileceğini çok iyi biliyor ve daha ileri de gitmek istemiyordu.

İşte burada, Yusuf Osmanof'a ehemmiyet vermemekle beraber, Osmanofların, onunla ister istemez alakadar oluşlarındaki sırrı anlıyordum.

Yalnız Yusuf Osmanof'un altın barakasında Osmanoflar için acaba bir tehlike var mıydı?

Osmanofların düşündüğü gibi böyle bir tehlike varsa bile, bu, cam potalarda eriyen toprakların altına istihale edebilecek[30] terkibinde değildi bu: "Yusuf Osmanof orada zehir yapıyor!" Osmanoflar böyle söylüyorlar ve barakanın hemen her dakika için Osmanofları kahretmeye müsait ölüm tehlikesine işaret ediyorlardı.

Birçok şey hakkında biz insanlar ne garip bir talih düşünmüşüzdür!

Osmanoflarda da Yusuf'un çalışma odası için aynı şey düşünülüyordu. Oraya sokulan Halil Osmanof, eşyaların üzerinde gözleriyle nasıl bir fotoğraf tespit edebilirdi ki?

30 İstihale etmek: Biçim değiştirmek, başkalaşmak.

Kendi kafasına göre, bir makinenin başında ve kızgın bir ateşe karşı çalışan Yusuf isimli bir adam yoktu; Halil Osmanof bunu çok iyi biliyordu. Yoksa bir toprak külçesinde altın zerreleri arayan bu "kâşif tabiatlı"ya daha büyük bir alayla mukabele edeceği şüphesizdi.

Fakat Osmanof kardeşlerin küçüğü, yalnız makine başında çalışan Yusuf'u merak etmiyor, Yuvanna Mihailoviç'in hatıralarıyla kapalı bir odada, onun unuttuğu bir mendil, bir eteklik, bir yün ceket yahut bir boyun atkısına karşı hatıralarını yaşamak isteyen bir insan tasavvur ediyordu. Hâlbuki Yusuf'a göre, eğer böyle yapması lazım gelseydi, kızı Groşenka'dan daha iyi nasıl bir hatıra bulabilirdi?

Şu da var ki Yusuf Osmanof bunların hiçbirisiyle meşgul değildi. Belki de küçük kardeşinin hiç düşünmediği gibi, doğrudan doğruya altın yapabilecek bir makinenin başında uğraşıyor ve Yuvanna Mihailoviç, Yusuf'un şu ve bu hareketinden daha ziyade kafasının içinde yaşıyordu.

Osmanofları, içlerinde en meşgul eden Yusuf'la karşı karşıya geldiğim dakikalar, altın imaline çalıştığı odadan daha çok karısının beni alakadar ettiğini söyleyeceğim. Hâlbuki Karnabad'da yaptığım bu sabah gezintisinde Groşenka'nın ablasından ayrıldığım nokta da burasıydı. Çünkü Zehra Osmanof da bütün Osmanoflar gibi aynı şeyi düşünüyor ve eğer Yusuf'un altın yapmaya çalıştığı baraka bir gün yok ediliverecek olursa mazisine ait bütün şekillerin silineceğini zannediyordu.

Zehra belki haklıydı; Yusuf Osmanof kendisine dair duyduğu bütün iyi düşüncelerine rağmen onu da buraya yanaştırmıyor ve Osmanoflara göre, Yusuf'un üstüne titrediği Yuvanna Mihailoviç sanki içerde oturuyordu. Yahut Osma-

nofların gözlerinden kaçırarak Yusuf onu ara sıra içeri alıyor, daha başka türlü söylemek lazım gelirse, bazı geceler Yuvanna Mihailoviç ağaç yapraklarının arasında sessiz yürüyen dişi bir kaplan gibi Yusuf'un kapısını tırmıklıyor ve Osmanofların ortanca çocuğu, altın barakasının bir tarafında yanan bir ateş karşısında onun ıslak ellerini kurutmaya çalışıyordu.

Onun içindir ki Yusuf Osmanof'un odasından çok, bence, Yuvanna Mihailoviç'in merak edilmesi lazımdı.

Gerçi Osmanoflar da ara sıra kendilerine bu suali soruyorlardı. Soruyorlar, fakat Yuvanna'nın tabiatındaki gizli bir noktaya el uzatamıyorlardı ki...

Yuvanna Osmanofların içinde bir casus gibi hareket etmişti. Doğruydu. Ama Osmanoflar da iki yüz senelik bir kan asaleti iddia ettikleri Osmanof ailesine Yuvanna'yı, bir yabancı olduğunu bilerek almışlardı. Bunu en küçük Osmanof'tan en büyüğüne kadar hepsi biliyor ve belki de bu can noktasına dokunulduğu dakika Yuvanna Mihailoviç'in kocası susmayı tercih ediyordu. Yalnız, kadının iyi karakterini Osmanofların bozduğunu yahut doğrudan doğruya Halil'in bozduğunu söylüyor ve ortada bulanmış bir su varsa bu suyun içerisine Halil Osmanof'un toprak attığını ilave ediyordu.

Biraz evvel de söylediğim gibi, küçük bir istirahat için yapılan tahta çardak altında, hayvanların ıslak yelelerini kurutmaya çalışan Zehra Osmanof'u kendi hâline bırakarak yanına yaklaştığım saniyelerde Yusuf'a ilk açtığım mevzu Yuvanna oldu. Bununla beraber, Osmanofların bir düşman telakki ettikleri Yuvanna'ya karşı böyle bir mevzuu yeniden kafasına getirmekle Yusuf Osmanof'u ürkütmeyeceğimi biliyordum; unutmak istediği bir şeyi canlandıracak değildim.

Daha aksi olarak, Yusuf Yuvanna'yla hemen her dakika meşguldü ve kadının gözleri kafasında âdeta yeşil bir böcek gibi yürüyor ve Yusuf, bu yeşil böceği bir odaya benzetmek istediğim kafasından tutup atamıyordu. Atamıyor mu? Hayret! Yusuf Osmanof [kafasından] atmayı değil, kafasında istiyor onu!

Bana karşı duyduğu hisler her ne olursa olsun Yusuf'un ilk kelimelerinde, beni sıkı bir muayeneden geçirdiğini anlamıştım. Belki Halil Osmanof göndermiş olabilirdi. Halil! Yani kardeşi ve en büyük düşmanı. Fakat kendilerine ait her meselede olduğu gibi Yusuf da Yuvanna meselesinde açılmaya müsaitti:

"Mihailoviç'i herkes gibi sizin de merak ettiğinizi biliyorum," diye konuştu; herkes gibi... "Zaten, Osmanofların dediği bir hareketi yapmamış olsa da gene herkes merak ediyordu onu. Neden? Kapalı bir kutuydu Yuvanna Mihailoviç... Yalnız, Yuvanna'yı, yani karımı, gene herkes gibi siz de benim intihap ettiğimi zannedersiniz. Çünkü Osmanoflar herkese böyle söylediler. Hem doğru, hem yanlış! Zehra Osmanof'u ağabeyi için iki sene evvel nasıl Halil kendisi intihap ettiyse benim de işlerime daha yirmi sene evvel gene o karışmıştır. Çünkü bütün işleri ancak kendisinin düzelteceğine emindir. Düzeltecekmiş... Yalan! Böyle gözükmek ister tabii... Yahut gözüküyor da... Fakat Halil'in karışık işler dediği nelerdir? Kim yapar bu işleri? Osmanoflardan başka birisi mi? Yahut iddia ettiği gibi ben mi? İftira! Halil Osmanof yapar tabii... Yuvanna işini de o yaptı işte...

Yuvanna işi!

Yusuf bu kelimeyi hiç de Osmanoflar gibi söylemiyordu. Onun üzerinde duruyor ve bu duruş Zehra'nın duruşuna da

benzemiyordu. Belki her iki seste de tuhaf bir kin vardı. Fakat birisinin kininde gelecek bir tehlike seziliyor, ötekinde ise onu getirmeyeceklere karşı bir huşunet!

Yusuf Osmanof, "Evet," diye devam etti; "Yuvanna'nın karakterini de o bozmuştur. Bozmak ve yapmak... Yahut yapamamak. Her ikisi de vardır onda... Eğer bozuk değilse mutlaka bir yerini kurcalayacak ve kendisine göre, aklınca daha iyi bir şekil verecektir. Halil Osmanof'un silah odasına girdiniz mi siz hiç?"

"Hayır," dedim.

"Giriniz, herhalde tavsiye ederim. Halil'in silah odası Osmanofların aşağı yukarı bizzat kendileri yahut tabiatlarıdır. Ne kadar dağınıktır orası! Bir sineği bile yüz yardadan avlayacak kadar mahir ve usta bir silahtan tutun da bir tehlike karşısında çektiğiniz zaman, boş tosunun yanı başında sizi ölümle karşı karşıya bırakacak kadar bozuk bir silaha da rast gelirsiniz. Osmanoflar da öyledir. Çünkü her ikisini de Halil Osmanof yapmıştır; iyi bir silahı temizlemek için açar, açar ve bırakır. Yuvanna Mihailoviç'i de o açtı; açtı ve bıraktı öyle... Yalnız, nasıl bir zevk duyuyor bundan? Yuvanna'yı bir zamanlar bana tanıtmakla beraber, evlendikten sonra artık onun elinden çıkmış değil midir Mihailoviç? Üzerinize giydiğiniz şu elbisenin kumaşını kim dokudu? Bir fabrikanın tezgâhları... Fakat bu dakikada hanginizin? Yuvanna onun mu, benim mi? Benim tabii... Hayır, Halil'e göre böyle değil; Yuvanna benden daha ziyade Osmanoflarınmış: İsterlerse onu kabul ederler, isterlerse etmeyebilirlermiş. Bir oyuncak mı acaba Osmanoflarda Yuvanna Mihailoviç? Bugün Karnabad'da bir panayır hazırlığı görüyorsunuz; Karnabad'da ve daha ziyade Osmanoflarda... Niçin yapılıyor bu hazırlık?

Halil Osmanof'a düşüncelerini unutturmak için tabii... Fakat Yuvanna'yı ben unutmak istemiyorum. Hayır, unutacaksın! Çünkü Halil Osmanof böyle istiyor, püf!"

Yusuf birdenbire ayağa kalkmıştı; biraz ötede çalışma odasının kapısı yan açık duruyor, Osmanofları yutacak bir ağız gibi karanlık gözüküyordu. Ve her nedense, bana karşı orasını kapamak lüzumunu duymamıştı.

"Evet," diye yeniden sözü aldı; "yirmi sene evvel tanıdığım zaman henüz bir çocuktu Yuvanna! Groşenka kadar bile yoktu; biliyorsunuz Groşenka on sekizinde. Yalnız iriyarı bir kadındı Yuvanna... Ve kimsesi yoktu; ama hiç kimsesi... Zaten Halil de onun için mahvetmek istiyor onu. Fakat büyük bir gururu vardı ki Halil bunu unutuyordu yahut görmüyordu hiç! Çünkü bizzat ve lüzumsuz yere kendisi mağrurdu, bu gururundan dolayı da başkasını göremezdi.

Yuvanna'yla yirmi sene evvel panayırda ilk karşılaştığımız zaman derhal beni sevdiğini hatırlıyorum. Gerçi Halil Osmanof yanımdaydı ve benden atılgan olduğu için hemen konuşuvermişti Yuvanna'yla. Fakat işte bu kadar... Konuştu ve kaldı orada; Yuvanna'nın ruhuna bir adım bile atamadı Halil Osmanof...

Hâlbuki Osmanofların hiç de farkında olmaksızın, Yusuf Yuvanna'nın ruhunda yavaş yavaş ilerliyordu. Sadece Yuvanna bir Bulgar kadınıydı. Ne yapabilirdim buna? Petro Grigorof da bir Bulgar. Niçin kabul ettiler Osmanoflar? Ettiler; etmeseler bile hiçbir vakit elimizde olmayarak, Bulgarlar hulul[31] edeceklerdi bize!"

"Fakat" dedim, "Osmanoflar Karnabad'da yerleşen Bulgarların Yuvanna'dan örnek aldığını söylüyorlar."

---

31 Hulul etmek: Girmek, sinmek.

"Örnek mi? Elli sene evvel kasabanın içerisine gelen Aleksi Velkof'u ne yapalım? Osmanoflar Aleksi Velkof'u öldürdüler; fakat bir maddeyi öldürdü Osmanoflar... Aleksi Velkof'un ruhu... O ne oldu? O yaşıyor... Karnabad'da ve Osmanofların silahına rağmen. Nasıl? İşte bunu halledemeyeceğiz!

"Dahası Halil, karımın beni sevmediğini söyleyemez. Yuvanna'ya karşı, onun bütün arzularına tabiatımın boyun eğişini inkâr edemem. Fakat dikkat ediniz, 'tabiatımın' diyorum. Halil de kendi tabiatının iyilik ve kötülüklerinden kendisini kurtarabilir mi? Ben de kurtaramadım. Kurtarsam iyi olacak mıydı? Belki... Yuvanna'ya kafamda tasarladığım hiçbir şeyi söylemedim. Onlar ancak orada doğabilir ve olduğu yerde kalıyorlardı. Ne bilsin Yuvanna Mihailoviç bunların ne olduğunu... Ama bütün mağrur tabiatıyla onları anlamaya çalıştı da... Groşenka'nın henüz doğacağı sene, yani Osmanoflara gelişinin ikinci senesinde Makedonya'da çıkarılan bir karışıklığı bastırmak için dövüşe gittiğim zaman Yuvanna beni bırakmamıştı. O da benimle geliyordu. Makedonya dağlarının küçük bir köy odasında onunla buluştuğumuz dakikalar... Kapıda alev alev yaktığı bir ateşin önünde beni beklerdi. Gelmesem sabaha kadar uyumazdı; gece karanlığında bir kurt gibi dağlardan sürüne sürüne inerdim, âdeta yaralı bir hayvanın suya gelmesi gibi gelirdim oraya... Hâlbuki bana yakın olsun diye orada oturmakla benden daha ziyade kendisi tehlike içindeydi. Yuvanna, benim karım!"

Yusuf Osmanof'un bu dakikaları, anlatışında kullandığı bütün kelimeler hâlâ kulaklarımdadır. Çok daha sonraları öğrendiğim gibi Yusuf'un tabiatında karısına karşı gösterdiği değişiklik de Makedonya'da yaralandığı zamanlar olmuştu.

Yaralı Yusuf, bir arabanın içerisinde ve Yuvanna'nın kolları arasında ona sımsıkı tutunarak ve inleye inleye döndüğü zaman karısının müşfik karakterinde kendisini bir anda kaybetmiş yahut Yuvanna Mihailoviç Yusuf'un asil şahsiyetini öldürmüştü. Fakat Osmanoflara göre kadının fedakârlığında bir maksat vardı: İşte Yusuf'un anlayamadığı nokta... Ve bu, yine Halil Osmanof'a göre, herkesi kendisine bağlamaktan daha ziyade, tek bir insanı kendisine bağlamaktı. Çünkü Yuvanna Osmanofların hepsini kendisine bent edemeyeceğini anlamıştı; kocasını ise istediği her şekilde avuçlarının içine alabilir, hele bir çocuk da yaptıktan sonra Osmanoflarda kendisine hakiki bir yardımcı bulabilirdi. Zaten Yuvanna Karnabad'da her ne yapacaksa ancak Makedonya baskınının dönüşünde yapmış ve Bulgar aileleri birer ikişer Varuş etrafında birleşmeye başlamışlardı. Dahası Yuvanna bunu yapmakla da kalmamış, Karnabad'da Osmanoflara yapılacak bir komitacı akınını bizzat kendisi hazırlamıştı.

Yusuf Osmanof, "Fakat" dedi, "buna inanıyor musunuz? Bu nasıl olabilirdi? Düşününüz ki kızı aramızda yaşıyordu Yuvanna'nın! Bunu bizzat Halil düşünmüş ve böyle bir yalanı bulduğu zaman tabiatına o kadar uygun gelmişti ki, hemen, bu yeni elbiseyi Osmanofların hepsine giydirmeye çalışmış ve daima peşinden gelen Osmanoflar da ona inanmışlardı. Yalan! Yuvanna'nın benim üzerime gittikçe daha düştüğünü gördüğü zaman kıskanmıştır, Halil Osmanof!"

* * *

Bununla beraber altın yapmaya çalıştığı barakanın içine girdiğim zaman Yusuf'u daha az sakin bulmuyordum. Hikâyemin başka bir tarafında da söylediğim gibi, Karnabad'ın

altın olacağına inanabildiği toprağını bir potada eritmek üzere karşısına geçtiği dakikalar, eline aldığı her şeye Osmanofların göz koyduğunu düşünen Yusuf, belki de altın yapabilmekten daha ziyade, Osmanofları, kendi haberleri bile olmaksızın uçuracak garip bir ateş yapmayı düşünüyordu. Yahut böyle bir ateş kendiliğinden bir oluverseydi!

Osmanofların, bilhassa Halil ve Zehra Osmanof'un baraka içerisinde o kadar merak ettikleri altın makinesi, hakikatte bir dikiş makinesinden başka bir şey değildi. Sadece Yusuf, Osmanofların büyük icat kabiliyetleriyle, makine aletlerinin toplandığı yere küçük bir kazan gibi madenî bir pota oturtmuştu ve pedala ayak basar basmaz tekerlekler döndüğü vakit, daha alt tarafta hazırlanmış ateşe karşı açılıp kapanan deri bir körük kömürü en kızgın dereceye getiriyor ve potanın içerisinde erimeye yüz tutan toprak kaynamaya başlıyordu.

Yusuf Osmanof'a göre altın yapmak hususunda tertip ettiği planları muvaffak olmak üzereydi. Belki bir, nihayet iki ay sonra Yusuf Osmanof Karnabad'ın toprağından istediği şeyi elde edebilecekti. Fakat ne yapacaktı Yusuf bu altınları? Sadece hele bir elde etsin! Belki hiçbir şey! Belki de makineyi bile kıracak ve yalnızca Halil Osmanof'un önüne atacağı küçük bir altın külçesinde, Yuvanna'yı tekrar geriye getirdiği zaman vuracağı şiddetli darbe kadar yeni bir darbe indirecekti. Yalnız pedalların hareketiyle makine işlemeye başladığı dakika taş bir odadan daha farksız olmayan barakanın içerisinde garip bir aydınlık kımıldıyor ve Yusuf Osmanof kır sakalıyla bu garip aydınlığa karşı, bir şeytan kadar acayip gözüküyordu. Yusuf belki de böyle gözükmeyecekti. Fakat kafasındaki şeyler âdeta birer birer canlanıyor

ve ateşle gölge arasına düştükleri zaman, Yuvanna Mihailoviç'in kendi kendine şekil almış kini gibi birtakım hayaletler meydana getiriyordu.

Yusuf Osmanof altın yapmaya çalıştığı küçük bir makine başında söylediklerinden daha başka bana neler anlattı? Hangi mevzu üzerinde konuşursa konuşsun, daima Karnabad'ın altın imaline çalıştığı toprağından bahsediyor ve sözü Yuvanna'ya getirdiği zaman birdenbire küçük kardeşine geçerek düşündüklerini küfürle karışık bir ıslık gibi yüzüme fırlatıyor ve her vakit için, "Yuvanna'yı onlar uzaklaştırdılar," diyordu, yoksa hareketlerinde Osmanoflar için korkulacak hiçbir şey yoktu.

Yusuf'un çalışma odasından dışarı çıktığım zaman Karnabad'ın birdenbire yağmur altında kalan yeşilliği yeni ve taze bir bahar gibi gözüküyor; ilerde, bataklık gölün hisarları etrafında söğüt dalları bir suyun içerisinde olduğu kadar uzun ve yumuşak duruyorlardı.

Bununla beraber Yuvanna Mihailoviç'le kardeşi için bana söylediği şeylerde, Yusuf Osmanof'un hâlâ boşalmamış bir hâli vardı. Her ikisi hakkında da, aradan daha iki saniye geçer geçmez, o kadar fazla söyleyecek şey hissediyordu ki, işin en tuhafı, boyunu geçen bu derin suyun içinde Yusuf'un boğulmadan nasıl yaşadığına hayret ediyordum.

Nitekim Zehra Osmanof'u yeniden gördüğü zaman bu suyun içerisinden dışarı çıkmak isteyen bir hareketle konuşmak üzere olduğunu görüyordum. Yusuf'un kafasının içinde âdeta, Yuvanna Mihailoviç ile Halil Osmanof'u yan yana getirerek birbirine çarpıp öğüten yahut her ikisinden başka hiçbir fikir imal etmeyen garip bir değirmen işliyordu.

"Yedi sene evvel, İstanbul'a geldiğim zaman Groşenka için bir oyuncakçı mağazasına girmiştim." dedi. "Neler yoktu orada... Gemiler, küçük toplar, şimendifer ve sonra mağazanın bir köşesinde tenekeden bir sürü silahlar..."

Sonra bana döndü:

"Ara sıra, küçük kardeşimi rüyada görüyorum." dedi; "Ne tuhaf şey! Daima bu oyuncakçı mağazasının içerisinde dolaşıyor!"

Zehra Osmanof birdenbire "Mübalağa!" diye atıldı; "Halil Osmanof'un hiç de fena bir yolda çalıştığını ümit etmiyorum."

"Fena bir yol! Daha nasıl olabilir bu? Bir sürü masraf ve sonunda hiç!"

"Fakat unutmayınız ki bu seneki panayırı o hazırlamadı!"

"Daha kötü söylüyorsunuz... Keşke o hazırlasaydı. Bütün iyilik ve fenalıklarından yalnız o mesul olurdu çünkü... Ya şimdi? Ahmet Osmanof bütün söylediklerine inanıyor; panayırı Ahmet'in teklif ettiği muhakkak! Fakat bu teklifi ona yaptıran kim? Ya panayır fena bir netice verirse... Ne diyecek Halil Osmanof o vakit? Tabii bütün mesuliyet kocanda olacak!"

Zehra Osmanof sükûnet ile asabiyet arasında müteredddit, "Ya siz," dedi; "siz ne yapıyorsunuz burada, Yusuf Osmanof?"

Yusuf Osmanof bir saniye durdu, düşündü ve Osmanofların çiftliklerini ateşe vermekle onları bütün tehlikelerden kurtarmak arasında değişebilecek bir müphemlik içinde "Ben," dedi, "ben; bilinmez, bilinmez!"

Geri döndük.

1904 panayırının her sene yapılması mutat olan yortu şenliklerine tesadüf edeceğini söylemiştim. Onun içindir

ki kasabada başlayan hazırlıklar, Osmanoflara gelişimin hemen ertesi gününden itibaren manastır ve Bulgar mahallelerini de içine alarak Osmanofların panayır yerine tahsis ettikleri çiftliğin nihayetine kadar, bu geniş saha üzerinde yavaş yavaş kımıldamaya başlamıştı.

Bugün panayır günlerini kendi kendime düşündüğüm vakit, bir ticaret merkezinde olduğu gibi ağzıma kadar dolan Karnabad'ı ne kadar acayip bir manzara içinde buluyorum. Belki de herkes, Balkanlar'ın hiçbir kasabasında tesadüf edilmeyecek kadar birbirinden ayrı bir renk farkı gösteriyordu. Ve bu, Osmanofların kaynaştıkları eğlence yerinden daha ziyade, istasyondan kasabaya kadar uzayan ve panayırın kurulduğu asıl ticaret yerinde göze çarpıyordu: Halis bir Türk'ün satış yaptığı bir çadırın yanında, tarihlerini Aşağı Balkanlar'da Osmanoflarla bir tutacak kadar ileri fikirli bir Bulgar'a ve çoğu kez de Samakov'dan gelmiş bir Yahudi'ye tesadüf edecektiniz.

Zaten Osmanofların Karnabad'daki ehemmiyetlerini her şeyden daha ziyade Balkanlar'ı bir fikir etrafında telife[32] çalışan bu hareketlerinde bulmaya mecburduk. Yalnız, Osmanoflarda, işaret ettiğim bu büyük fikir birliğini kim temin ediyordu? Hayatını toprağa ve kısraklarına vermiş olan Ahmet Osmanof mu? Yoksa bir cambaz maharetiyle silahını çevirdiği her şeyi öldüren Halil ve Osmanofların yarı meczup buldukları Yusuf Osmanof mu? Belki de Osmanoflarda bu fikir birliğini hiçbirisi temin etmiyordu. Nitekim aynı mevzu etrafında onları yokladığım zaman garip halet-i ruhiyeleri karşısında şaşırmıştım. Ve eğer Osmanofların yaşa-

32 Telif etmek: Uzlaştırmak.

yışlarındaki hakiki mahiyeti anlayan bir yabancı çıksaydı, Osmanoflar, üzerlerinden bir mitralyözün geçtiği, atsız ve arabasız bir ordu gibi belki de yere dökülüceklerdi.

Burada Petro Grigorof'u hatırlamadan evvel, Osmanofları kendi içerlerinden ve habersiz olarak besleyen bir ruh akışına dokunmak istiyorum: Osmanoflar Karnabad panayırına ehemmiyet veriyorlardı; fakat bu, Osmanofların bizatihi ona ehemmiyet vermelerinden ileri geliyordu. Osmanoflar Karnabad ve Aşağı Balkanlar'da hisleriyle bir şey yakalamışlardı; bu, Karnabad'ı yeni baştan kuran en büyük Osmanof'tan tutunuz da bugün Selim Osmanof'a kadar, birbirlerinden hiçbir vakit haberleri olmaksızın gene birbirlerine eklenen düğümsüz bir bağ gibi devam ediyordu. Onun içindir ki Karnabad'dan nihayet iki saat mesafede, bir yabancının ayak bastığı bir köy ve kasabada kurşun seslerinin işlemesine mukabil, bütün bu ayrı ayrı insanların bir yere toplandığı Karnabad, panayır günleri mukaddes bir uzlaşma haftası içinde yaşar ve hatta birbirini pusuda bekleyen komitacıların, sinsi bir gülüş altında bile olsa, Osmanofların ziyafetinde yan yana oturabildiğini görürdünüz.

Osmanoflara geldiğim bu ilk günler Karnabad bir ticaret merkezinde olduğu gibi, yavaş yavaş dolmak üzereydi. Burgaz, Tatar Pazarcığı, Filibe ve Eski Zağra'dan Karnabad'a açılan trenler kasabayı bir makas şehri gibi gelip geçiyorlar ve açık bir çuvaldan dökülen buğdaylar gibi insanları Karnabad istasyonuna boşalttıktan sonra, yeniden ve büyük bir süratle geriye dönüyorlardı. Bununla beraber asıl faaliyetin tren yolu hattından daha ziyade Karnabad'a açılan şimal ve cenup yollarında ve Balkanlar'ın dar patikalarında yapıldığı görülüyordu. Burgaz Karnabad'ın bir eğlence limanı hâlini

almıştı; Sofya istasyonunda rast geleceğiniz bir yolcu, "Karnabad'da yer olmadığını söylüyorlar," diye merakla sizi araştırıyor; fakat sabah yahut akşam trenini kaçırmamak için gişenin büyük kalabalığı önünde beklemeyi tercih ediyordu.

Hakikati söylemek lazım gelirse, Osmanoflar, 1904 sonbaharındaki Karnabad'ı bugünün Dovil'i gibi bir eğlence merkezi hâline getirmişlerdi. Ve herkes Karnabad panayırında Balkan infilaklarının tehlikeli dakikalarını unutmuşa bile benziyordu.

Fakat kasabadaki faaliyetin yanı başında bizzat Osmanoflar ne yapıyorlardı?

Harada yeni baştan yapılan her şey bitmişti; Yusuf'un altın barakasına yakın cenup kapısından şimal inşaatının olduğu yere kadar uzun sahada koşu yerleri tanzim edilmiş, yabancı hayvanların misafirleyeceği ağıl bu inşaata amut[33] bir cephe üzerinde muvakkat bir yapı hâline getirilmişti.

Panayırdan üç gün evvel harayı son ziyaret ettiğim gün, eğlencelerin seyredileceği çadırlar asılmıştı. Her taraf, Osmanofların iki yüz seneden beri titiz bir itinayla sakladıkları halılarla süslenmişti. Çadırların üzerine dikilen al bayraklar, Cenup Balkanları'nın eteklerinde, bir eğlence mevsiminden daha çok bir yarış şenliği intibaını veriyordu ve koşu hayvanlarının haraya birer ikişer geldiği gün Osmanoflar en büyük bayramları içerisindeydi. Karnabad, birdenbire ayağa kalkmıştı ve ilk bakışta tertipsiz ve karışık gözüken bu vaziyeti, bir nehir yatağında olduğu gibi yerine koymak isteyen Halil Osmanof, günün herhangi bir saatinde vakit vakit gözüküyor ve kıratı üstünde öteye beriye emirler veriyordu.

33 Amut: Dik.

Karnabad'ın yeşil ağaçlı tabiatı arasında, insanların bu renkli kımıldanışı kadar 1904 sonbaharında hiçbir şey bana daha cazip gözükmemiştir.

Panayırın açılacağı gün, Osmanoflarda sabah gecenin üçünde başladı.

Bayramlık aynı rubalarıyla dört köşe tahta masa etrafında toplanmış Osmanofların ilk dakikalarını hatırlıyorum: Halil Osmanof vakit vakit büyük bir hastalık hâlini alan sinir buhranları içinde, "Geç!" diyordu; "Geç kalacağız!"

Ve avlu ile iç tarafa açılan kapı arasında o kadar süratle gelip gidiyordu ki birdenbire Zehra Osmanof'un gözlerini aramak mecburiyetinde kalmıştım. Petro Grigorof ile kocasının orta yerindeki boş bir iskemleye bakıyor ve yüzü, bir uçurumun yanında olduğu kadar sapsarı gözüküyordu.

Hâlbuki Osmanofların bir bayram sabahına hazırlandıkları bu dakikalarda, bilhassa Halil Osmanof'a karşı bu geciken ihtiyatsızlığı kim yapabilirdi? Osmanoflar da, bir kibrit aleviyle parlayacak müştail[34] bir madde gibi sinsi duran bu sinirli havanın sebeplerini kendi kendilerine soruyorlar ve hakikatte boş bir iskemlede kimin oturacağını bildikleri hâlde hiçbirisi onun ismini söylemeye cesaret edemiyordu; fakat bu cesareti birisi gösterebilir yahut bunu doğrudan doğruya Petro Grigorof yapabilirdi.

"Şu hâlde uyuyor," diye atıldı Grigorof; "niçin uyandırmıyoruz öyleyse Yusuf'u?"

Niçin? Ve Grigorof'u bu dakikalarda bir nişancı dükkânının oyuncaklarına ateş için hazırlanan bir adama benzetiyordum: İçerde, arkasına boydan boya çekilmiş kırmızı bir

34 Müştail: Yanıcı.

perde önünde, hareket edecek bir tren, çekicini kaldıracak bir demirci, ötecek bir horoz, koşacak bir tavşan yahut şapkasını çıkaracak bir palyaço vardı. Fakat hepsi de içerlerinden kurulmuş bir hareketsizlikle duruyorlar ve ancak üzerlerindeki siyah noktaya sıkılacak bir kurşunu bekliyorlardı; akabinde demirci çekicini kaldırıp örsünü dövecek, tren keskin bir düdük sesiyle yürüyecek, horoz kanatlarını çırpacak ve palyaço şapkasını çıkaracaktı. Osmanoflar da böyleydi ve Petro Grigorof bunu biliyordu. Onun içindir ki Osmanofların düşünceli sükûtlarında aynı şeyi yapmıştı. Grigorof'un çekilen bir silaha benzetmek istediğim kelimeleri doğrudan doğruya Halil Osmanof'a koşuyor, bütün sinirli hareketlerine rağmen hiçbir şey söylemeye muktedir olmayan Halil Osmanof'u, kendisine tevdi edilen bir hareketi yapmaya sevk ediyordu. Nitekim Grigorof son cümlesini söyler söylemez bu cümleyi Grigorof'un daha ağzında iken alan Halil Osmanof, "Uyandırmak mı?" diye atılmış ve bunu o kadar birdenbire söylemişti ki kırmızı perde önünde düşünceli duran Osmanofların hepsi birden üzerlerine boşaltılan bir silah gibi süratle başlarını ona doğru çevirmişlerdi. Halil Osmanof, "Uyandırmak mı?" diye devam ediyordu; "Yusuf'a karşı nasıl bir hareket lazım? Bunu bilmediğimi zannediyorsanız..."

Ve hepimizin yüzüne ayrı ayrı bakıyordu. Bir bıçak gibi sert ve bir tırnak gibi yırtıcıydı; yüzümüze bakıyor ve sualin cevabını beklemekten daha çok, hayalinde Yusuf Osmanof'un bir yerini kanatacak yeni bir cümle yahut yeni bir fikir arıyordu.

Osmanofların hemen hepsi yeniden susmuştu. Zehra Osmanof parmakları arasında kaybolacak kadar küçük bir

kaşıkla ve hiçbir ses çıkarmak istemeyerek bardağın kenarına dokunuyor, bu hafif ses bile Osmanofların sükûnetinde onları alıp götürecek bir çığ sesi kadar tehlikeli gözüküyordu. Bununla beraber Halil Osmanof daha başka bir cümle aramaktan vazgeçerek, sadece, derin bir nefes alışla yürüyor ve Yusuf'un boş iskemleyi dolduracak hareketini Zehra Osmanof'un idaresine bırakmışa benziyordu. Zaten, bu tehlikeli geceyi bir bayram sabahına rapteden sıralarda hemen hepsi aynı fikirdeydiler. Fakat aralarında hiçbiri, Zehra Osmanof'a bu teklifi yapamıyorlar ve Halil Osmanof masanın konduğu dış ve iç kapılar arasında bütün eşyaları yıkacak ve çivilendikleri yerden koparacak gibi gelip gidiyordu. Ahmet Osmanof vaziyeti en iyi anlamış bir tavırla, "Bir kere gitseniz," dedi; "sizi dinleyebilirler!"

Ve bu sefer, Halil Osmanof buna itiraz etmedi.

* * *

Yusuf'un bütün tahminlere rağmen Osmanoflarla beraber hemen hemen aynı dakikalarda uyandığı muhakkaktı; arka cepheye düşen odasında, Karnabad'ın alaca bir karanlıkta kımıldamaya başlayan tabiatını seçmeye çalışıyor ve bundan da çok daha ziyade panayırın kendi işlerini altüst edecek hareketlerini düşünüyordu. Yahut bu hareketlerin başında Halil Osmanof'u görüyor ve panayırın kalabalığı arasında tıpkı bir rüya içerisinde olduğu kadar müphem, bir duman kadar müphem, üstüne çöktüğünü hissediyor; bu duman Yusuf Osmanof'u ara sıra boğacak gibi oluyordu. Hatta Osmanofların bütün pencerelerini ne kadar açarsa açsın bir sisten daha kesif ve bütün hareketleri kaybedercesine düşüncelerine doğru alçalıyor ve zaman zaman Yu-

suf Osmanof'u boğuyordu da... Panayır gününün ilk sabahı, Osmanofların hemen uyandığı dakikalarda, Halil Osmanof'u dinleyeceklerini düşündüğü bir zaman aynı sis, bir sıkıntı kadar kendisine yakın gelmeye başlamıştı. Belki de Yusuf Osmanof, gözleriyle odanın içerisindeki eşyaları en vazıh bir parlaklıkla görüyor ve bu vuzuha dokunabiliyordu. Buna rağmen, eşyanın söylediğim parlaklığı vakit vakit kayboluyor ve hepsi ân-ı vahitte tutuşarak boğuk bir paçavra yangını Yusuf'un odasını kaplamaya yüz tutuyordu.

Onun içindir ki Yusuf Osmanof sabah toplantısına gelmemeyi tercih etmiş ve hatta Groşenka'yı bile unutarak, "Osmanofların içine düşmüş bir kuzu" diye tarif ettiği kızını Halil Osmanof kurdunun ağzına bırakmayı göze almıştı.

* * *

Saat dört sularına doğru Zehra içeri girdiği zaman Yusuf bütün bunları birer birer düşünüyor ve bir an evvel, panayırın kalabalığı içine karışarak Osmanoflardan dışarı çıkmayı tasarlıyordu. Dahası iki gündür tekrarladığı gibi, panayır bütün işlerini altüst etmişti. Bütün işler... Fakat Osmanoflara göre ne olabilirdi ki bunlar?

Kapı çalındığı zaman Yusuf Osmanof bunu hiçbir vakit hayra yormadı. Bununla beraber kapısının Zehra Osmanof yahut Groşenka'dan başka birisi tarafından vurulamayacağını bilirdi. Ya Petro Grigorof'sa? Petro Grigorof kapıyı vurmaz, sadece Osmanoflara attığı bir fikir taşı içerlerinde yuvarlana yuvarlana Yusuf'un kapısına kadar gelir ve Yusuf Osmanof, bu taşın kimin tarafından oraya atıldığını hiçbir vakit anlayamazdı bile...

Zehra Osmanof içeri girdiği zaman Yusuf ayakta ve odanın bir köşesinde duruyordu. Bu hâliyle onu görenlerin bir

ava atılacak bir hayvan kadar vahşi bulacaklarına şüphe yoktu. Belki de bu his, gözlerini saran ve içerlerinde Halil Osmanof'un gölgesi kımıldayan bir hayaletten ileri geliyordu ve belki de böyle değildi. Belki de Yusuf, kendisini tam bir şuurla bilerek ve kapının arkasından yüzüne çıkacak bir hakikati hemen orada önlemeye hazırlanıyordu.

Sadece Zehra Osmanof'un da Yusuf'u vakit vakit saran bu heyecanlı hareketlerinden haberi olmadığını hiç kimse iddia edemezdi. Hatta kocasının küçük kardeşiyle Yusuf'u karşı karşıya getirdiği zaman, her ikisinin de meydana çıkan asabiyetlerinde, Yusuf'un çok daha derin bir kin sahibi olduğunu biliyordu. Zehra Osmanof bütün atılganlığına rağmen, Halil'de hemen parlayıcı ve derhal sönüveren bir madde kabiliyeti görüyor, Yusuf'ta ise geç, devamlı ve için için yanan bir ateş hâli fark ediyordu.

Zehra Osmanof ile Yusuf, sabahın saat dört sularında ve Yusuf'un odasında neler konuştular?

Her şeyden evvel Zehra'nın bir kurdun inine girmiş kadar ürkek bir hâli vardı. Ve Yusuf, Osmanofların bu dakikalarında istediği her şeyi onlara kabul ettirebilirdi. İstediği her şeyi... Ve eğer Osmanofların bu en büyük bayram günü, Yusuf içerlerinde her nasıl olursa olsun bir panik çıkıverecek olursa, ne Petro Grigorof, ne de Yuvanna Mihailoviç'in Osmanoflara indirebildiği şiddetli bir darbe indirecekti. Belki de Osmanoflar bir cam gibi –fakat hariçten bir darbeyle değil, bir sıcak veyahut soğuktan kendi kendine tuz buz olan bir cam gibi– tozdan bir dağılma içinde kalacaklardı. Onun içindir ki Zehra Osmanof'u anlatırken "bir kurt inine düşmüş bir insan gibi" diyorum.

Yalnız, Zehra Osmanof ve Yusuf, kendilerini hiçbir yabancı gözün tarassut[35] etmediği bu küçük oda içerisinde belki de tek bir kelime bile konuşmadılar. Konuşmadılar mı?

Belki konuştular! Ve Zehra Osmanof ona emretti. Hem de bunu cesaretle yapıyordu ve Yusuf'un bu emre itaat edeceğini bilerek... İtaat! Osmanoflar için ne garip kelime! İçlerinden hiçbirinin, hiç kimseye yapamayacakları şey.

Asi Osmanoflar. Fakat hepsi de Zehra Osmanof'a karşı bunu yapıyorlardı. Neden? Bunu Osmanoflar da pek halledemiyorlar, fakat ince bir kılıç önünde eğilir gibi Zehra Osmanof'un sözünden dışarı çıkamıyorlardı. Sadece iki üç dakika sonra Zehra Osmanof'un geri dönüşünü hatırlıyorum. Yüzü sapsarıydı ve belki de bir el derisine dokunacak olsaydı, bu büyük sükûnetinin altında deniz kadar canlı bir hareketin kımıldadığını görecekti.

Panayırın ilk dakikaları Osmanofların hayatında unutulmayacak kadar meraklıdır: Karada kurulan büyük çadırın ön safı doğrudan doğruya Osmanofların kendilerine ayrılmıştı; hemen yanı başlarında Balkanlar'ın büyük davetlileri geliyor ve arkada, ikinci safta, Aydos ve Karnabad'ın eşraf aileleriyle gene Balkanlar'ın ikinci misafirleri göze çarpıyordu.

Yusuf Osmanof'un Zehra'yla beraber içeri geldiği dakikaları hatırlıyorum. Kafasındaki fikr-i sabitlerden belki de hiçbirini Zehra Osmanof'a ne söylemiş ve ne de Osmanoflara bunları kabul ettirmişti. Fakat Osmanofları bir ağaç kovuğuna kıstıran ve silahını üzerlerine çevirmekle beraber ateş etmekten vazgeçmiş bir adamın gururlu hâli onda vardı. Çünkü Yuvanna Mihailoviç'in geriye getirilmesine teşebbüs

35 Tarassut: Gözetlemek.

için en iyi dakikaların içinde yaşadığını biliyordu. Ve belki de Zehra Osmanof'a bunu söylemiş olsaydı büyük bir nefret içinde geriye dönmekle beraber Osmanoflara yolunu açar ve küçük Osmanof'un bütün itirazlarına rağmen belki kabul ettirebilirdi de...

Fakat isterse yapardı bunu Zehra Osmanof! İsterse... Ne tuhaf bir kelime... Yahut doğrudan doğruya Yusuf Osmanof'un hareketlerine bağlı bir kelime! Fakat Zehra Osmanof bunu yapmamıştı; daha doğrusu Yusuf'a karşı üstün bulduğu iradesini şimdilik tecrübe ediyordu ve Zehra bu tecrübesinde muvaffak olsaydı Yuvanna Mihailoviç'i Osmanoflara kabul ettirmek için söylediğim teklifi yapacak ve eğer Yuvanna'ya karşı düşünülmüş herhangi bir plan varsa bunu ister istemez geri bırakacaktı. Fakat Zehra büyük bir irade kabiliyetiyle Yusuf'a, Osmanofların istediklerini kabul ettirmiş ve Yusuf bir kovuğun önünde belki de merhametten silahını çekmeyen bir avcıya benzemekle beraber, Zehra Osmanof'un arkasında bir oltaya çakılmış bir balık gibi sürüne sürüne ve belki de derin nefes alışlarıyla boğula boğula gelmişti.

Bununla beraber Yusuf kapıdan içeri girdiği zaman hemen hepsi de ondan daha fazla Zehra Osmanof'a bakıyorlardı. Ve yalnız Grigorof hareketlerini bir örümcek gibi mütecessis bir açılışla Osmanoflara dikmişti ve hepsinden çok bu örümcek yürüyüşü Yusuf Osmanof'un üzerine çevirmişti. Niçin? Çünkü Grigorof Osmanoflarda en çok Yusuf'a ehemmiyet veriyor ve belki de Yusuf'u Osmanoflara ve bilhassa Halil Osmanof'a karşı kullanılacak en büyük koz olarak tasavvur ediyordu. En büyük koz ve bundan da daha fazla bir şey!

* * *

Panayırın sayılı davetlilerini güneşten muhafaza eden büyük çadır altında bilhassa Osmanofları hatırlamaya çalışıyorum; hakikaten panayırın bu ilk dakikaları Osmanoflarda unutulmayacak kadar meraklıdır: Koşunun ve eğlencelerin hazırlandığı yerde büyük çadırın ön safı doğrudan doğruya Osmanoflara ayrılmıştı. Onların yanı başında Balkanlar'ın büyük davetlileri geliyor ve arkada, ikinci safta Karnabad'ın eşraf aileleri gözüküyordu.

Osmanofların hemen hepsi siyah ve yan çizgilerinde sırma işlemeli birer potur giymişlerdi; yalnız Halil Osmanof'un beyaz bir şerefe gibi maharetle beline doladığı kuşak onu olduğundan daha toplu gösteriyordu ve başındaki abani[36] sarığın altında yüzünün heyecanlı ifadesiyle panayırın Balkanlar'daki vaziyetini hepsinden daha çok anlamış bir hâli vardı.

Bununla beraber panayırda asıl vakaların hemen ertesi gün inkişafa başladığını söylemek isterim: Sabahın yedisinde uyandığım vakit Osmanofların hiçbirisini içerde bulamadım. Başka günler bol bol konuşmaya yahut Yusuf Osmanof ile Yuvanna Mihailoviç'i çekiştirmeye vakit bulan Osmanoflar, iki sabahtır olduğu gibi, masayı boş bırakmışlardı. Üstünde Zehra Osmanof'un ifadesini taşıyan ve bana bırakılmış küçük bir kart gözüküyordu; aynı zamanda Groşenka'nın hazırladığı basit bir kahvaltı...

Fakat Osmanofları Karnabad'dan ayıran büyük duvarın dış tarafında bir haftadan beri Karnabad'a birikmiş kalabalığın sesi, Aydos ve Yanbolu'dan itibaren Osmanofların duva-

36 Abani: Zemini beyaz, üzerinde safran renginde nakışlar bulunan ipek kumaştan yapılmış sarık.

rını atlayarak arka cephedeki yatak odalarına kadar geliyor yahut bütün bahçeyi, ta nihayetlere kadar harayı ve Grigorof'un odası ile Yusuf Osmanof'un altın barakasını geçerek bütün Karnabad'ı unutulmaz bir uğultuyla dolduruyordu.

Osmanofların saat yediden çok daha evvel büyük koşu meydanına gitmekte hakları vardı. Hatta Yusuf Osmanof'un bile... Panayırın ilk gününe kadar garip ve korkak bir hayvan gibi sirkin dışında kalan Yusuf Osmanof, daha ilk şenlik gecesinin akabinde, birdenbire, bir orman içinde ışık yahut yalaz ve parıltı gören bir hayvan kadar gözlerinin şimşeklendiğini hissetmişti. Belki de aralarındaki bütün zıtlığa rağmen Osmanofları vakit vakit birbirine bağlayan görünmez rabıtayı Yusuf da bu dakikalarda hissediyor ve bu ince bağ yalnız Yusuf'a değil, bütün Osmanoflara her şeyi, hatta Yuvanna'yı bile unutturuyor ve hepsini Halil Osmanof'un iradesinde topluyordu.

Osmanoflar Tehlikede

Osmanofların Karnabad panayırını bir tanışma ve eğlenceden daha ziyade Balkanlar'daki nüfuzlarını göstermek için meydana getirdikleri şüphesizdi. Hatta sadece Karnabad değil, bu nüfuza doğrudan doğruya Osmanoflar kendileri de inanmak istiyorlar, yalnız, Dimitri Aleksiyeviç'le konuşan Yusuf, "Osmanoflar kendi kendilerine madalya verecekler!" diye Halil Osmanof'a gizli bir mukabele yapmaktan kendini alamıyordu. Ve bunu söyler söylemez de hemen arkasından, "Kendi kendilerine" diye ilave ediyordu; zaten Osmanoflar ve bizzat Halil Osmanof kafasında yer etmiş fikirleri unutabilmek için Karnabad'da bundan daha başka ne yapabilir?

Hakikatte Yusuf'un yanlış söylediği muhakkaktı. Belki de bunu küçük kardeşi için değil, doğrudan doğruya Osmanoflar için söyleyecek ve şöyle soracaktı: "Bizzat Osmanoflar kendi kendilerini unutabilmek için Karnabad'da bundan daha başka ne yapabilirler?"

1904 sonbaharının Burgaz'dan Yukarı Balkanlar'a kadar, her şeyi Karnabad'a topladığı günlerde bunu ben de kendi kendime sormuyor değildim. Halil Osmanof günün yirmi dört saatini panayıra vermişti ve Karnabad'ı ziyarete gelmiş nüfuzlu yabancılara daima Osmanofların Aşağı Balkanlar'daki büyük çalışmalarından bahsediyor ve bunu söylerken garip bir zevk de duyar gibi oluyordu. Fakat hakikatte Halil Osmanof'un panayırla meşgul olmaktan çok daha ziyade, panayırın bitişinden sonra Osmanofları eğlendirecek yeni bir oyun düşündüğünü biliyordum; yahut Osmanoflara kendilerini unutturacak bir oyun... Hatta Selim Osmanof bile bunu hissediyor ve "Temenni ederim ki," diyordu, "Karnabad panayırından sonra Osmanoflar yeni bir oyuna hazırlanmasınlar!" Fakat yine Selim Osmanof bunun hiçbir vakit böyle olamayacağını biliyordu. Çünkü Osmanoflar, vakit vakit silah koleksiyonlarıyla, çok kereler büyük harada kısraklarıyla ve daima, sükûtunda kendileri için tehlike gördükleri altın barakasıyla meşgul oluyorlardı. Bununla beraber günün birinde içlerindeki arzular birdenbire değişiveriyor ve Osmanoflar işlerinden daha ziyade kendi tabiatlarına dönmek lüzumunu duyuyorlardı. O zaman, "Ne yapabiliriz?" diye soruyorlardı kendi kendilerine; "Daha başka ne yapabiliriz?" Ve bu can sıkıntısını herkesten daha fazla Zehra Osmanof duyuyordu. Çünkü Osmanofların böyle dakikalarında kocasını tabiata, Halil Osmanof'u silahlarının

başına göndermek ve Yusuf'u Yuvanna Mihailoviç'i düşünse bile yine altın barakasına yollamak iktiza ediyordu. Fakat bütün bunları yapabilmek için her şey Zehra Osmanof'un nâzım kuvvetine kalmıştı.

Onun içindir ki Osmanofların bu büyük ruh kargaşalığında Zehra için yaşamak imkânsızlaşıyor ve Osmanofları yeni yeni eğlencelere sevk etmek hususunda Halil Osmanof'a yardım etmekten kendini alamıyordu. Bunu yapmadığı takdirde Osmanofların içinde aradığı sükûnete hiçbir vakit kavuşamayacaktı.

Panayırın üçüncü günü Osmanofları terk etmek mecburiyetinde kaldım: Burgaz 1904 sonbaharının salgın dizanterisine tutulmuştu, istasyonun panayır eğlenceleriyle dolu kalabalığı arasında trenin hareket dakikasına kadar Zehra Osmanof'un beni bırakmadığını söylemek lüzumunu duyuyorum.

Sadece istasyonun bahçeli gazinosunda Zehra Osmanof'un ne kadar ürkek, tıpkı bir kuş gibi bir hâli vardı! Ve ancak genç bir kızda tesadüf edilebilecek ürkek bir hâl... Fakat her ne olursa olsun Zehra Osmanof'un, Osmanofların içerisinde meydana gelecek vakaları bilmesi lazımdı. Bilmesi mi? Belki de biliyor, hissediyor ve ürkekliği bundan ileri geliyordu. Yahut da Zehra Osmanof'ta düşündüğü vakaların hiss-i kable'l-vukuunu[37] sezdiğim için böyle bir şeyi doğrudan doğruya ben icat ediyordum ve daha hakikati söylemek lazım gelirse, Zehra Osmanof düşünüp hissettiği vakaların Karnabad'da ne vakit açığa vuracağını kestiremiyor ve yalnız, uzak bir ses ve garip bir radyo aleti gibi, hisleriyle aldığı

37 Hiss-i kable'l-vuku: Önsezi.

bu hava dalgaları içinde bocalayıp duruyordu. Karnabad'da bir şeyler! Eğer Zehra Osmanof'a bu "şeyler"den bahsedecek olsaydım onları bulup çıkarmak hususunda bir tefeüle[38] ihtiyaç olmadığını ileri süreceğini biliyordum; yalnız, biraz evvel de söylediğim gibi, Zehra Osmanof bunu biliyor, fakat gün ve dakikasını tespit edemiyordu.

Onun içindir ki "Ateşim var," dediği zaman Zehra Osmanof'un hastalığını anlıyordum ve yalnız bununla da kalmayarak, "Siz gelinceye kadar hastalanmaktan korkuyor gibiyim!" diye ilave etti. Nitekim daha bir gün evvel Dimitri Aleksiyeviç de aynı şeyi söylemiş, "Zehra Osmanof çok yorgun gözüküyor," demişti; fakat Karnabad panayırının yapıldığı bugünlerde sadece Zehra Osmanof'un değil, bütün Osmanofların büyük bir dinlenme ihtiyaçları vardı. Panayırın iki aydır devam eden gürültüsü Osmanoflara bir nevi sinir hastalığı vermişti; sadece günlük heyecanları arasında kendilerini dinlemeye vakit bulamıyorlar ve "Her vakitten daha iyiyiz," diyorlardı; "Osmanoflar Karnabad panayırında gençliklerini hissediyorlar!"

Her şeye rağmen dizanterinin başladığı günler, hasta bile olsa Zehra Osmanof'u bırakmaya mecburdum.

"Ateşiniz artacak olursa," dedim; "bana derhal haber gönderebilirsiniz!"

"Derhal, derhal gelebilir misiniz?"

Bunu şiddetle soruyordu.

"Grigorof vaktinde gelecek olursa," dedim, "derhal..."

"Grigorof Osmanoflar için ölebilir!"

Belki de, "Zehra Osmanof için ölebilir," diyecekti; fakat bunu söylemedi ve Osmanoflar 1904 sonbaharında kendi-

38 Tefeül: Fal bakma.

lerinden çok daha ziyade, bana karşı Grigorof'a inanmış gözüküyorlardı.

Panayırın üçüncü sabahı Burgaz'da bulunmak üzere Karnabad'ı terk ettiğim gün, yollar, belki de kurulduğu günden beri kasabanın görmediği büyük bir kalabalık içindeydi.

Bir aydır Karnabad Ovası'nın sayfiyelerinden gene Karnabad'a boşalan bu kalabalık, panayırın bitmesine üç dört gün kaldığı hâlde, en büyük eğlence şehrinde olduğu gibi nihayeti gelmeyecek bir akışla kasabaya doğru mütemadiyen boşalıyor ve Karnabad'a ayak basmadan çok daha evvel, ikinci ve üçüncü bir Karnabad meydana getirerek gittikçe genişlemekte devam ediyordu.

Kompartımana girer girmez istasyonun renkli kaynaşması arasında Zehra Osmanof'u hemen kaybetmekle beraber ondan başka yeni bir şey de düşünemiyordum. Hakikaten Zehra Osmanof yorgun tabiatında yalnız Osmanofların karakterleriyle mücadele etmiyordu; panayırın ilk sabahı Yusuf Osmanof'la odasında karşı karşıya geldiği dakikalar, bu büyük sükûneti içerisinde bir dağın kımıldadığını görür gibi olmuştum. Çünkü Yuvanna Mihailoviç'in Osmanoflara ikinciye gelişini düşündüğüm vakit Halil Osmanof'tan fazla Zehra Osmanof'un müşkül bir vaziyete düşeceğini biliyordum. Belki de Zehra Osmanof, kendisinde keşfettiğim bu yorgun tabiatında Osmanofların şu veya bu hareketlerinden daha ziyade, doğrudan doğruya onu düşünüyordu ve Yuvanna Mihailoviç, Zehra Osmanof'un kendinde hissettiğim aynı dağ yürüyüşüyle Osmanoflara doğru yaklaşıyordu. Bu iki dağ yürüyüşünden birisinin üzerinde bütün Osmanoflarla beraber, daha ziyade yalnız başına Zehra Osmanof duruyor; ötekinde Yuvanna Mihailoviç ve Grigorof'la beraber ayak-

ta gözüküyor; Osmanoflarda ateşe yakalanmış bir sürünün bir kovuğa doğru yaptığı tahaşşüdü[39] seyrediyordu. Bu iki dağ günün birinde çarpıştığı zaman ne olabilirdi? Zehra Osmanof panayırın eğlenceli kalabalığında bile bunu kendi kendine şöyle bir aklından geçiriyor ve bu çarpışmayı, hadiseleri beklemektense tercih ediyordu. Bir çarpışma! Belki bütün Osmanofları Grigorof ve Yuvanna Mihailoviç'le beraber yıkacak bir çarpışma... Çünkü Zehra Osmanof böyle bir çarpışmayı ancak bunun için isteyebilirdi.

Burgaz'a doğru Karnabad istasyonundan hareket ettiğim ilk dakika Zehra Osmanof'la beraber bütün bunları ben de düşünüyordum ve yollardaki kalabalık, Karnabad'ın karışık bir gün yaşamak üzere olduğunu bana anlatmakta gecikmiyordu. Çünkü iki aydır Osmanoflar Karnabad'da hiçbir takayyüde başvurmamışlardı ve kasaba, daha başka bir tarafta da söylediğim gibi 1930 sonrasının Dovil'i kadar, hiçbir polis muamelesinin yapılmadığı serbest bir şehir hâline gelmişti. Gerçi, Osmanoflar kasabanın kapılarına şimdiye kadar bir gözcü koymamışlardı. Fakat Karnabad'ın dağ ve taşı bunu kendiliğinden yapıyor; hatta casus bir kuş kadar sinik bir hareketle manastırın terasalarında oturan Dimitri Aleksiyeviç bile böyle hareket ediyordu. Çünkü gene Osmanoflar, tehlikeli olabilecek herhangi bir yabancıya karşı yapacakları herhangi bir hareketi Karnabad'ın tabiatına aşılamışlardı ve ihtiyar Dimitri Aleksiyeviç, Osmanofların gözlerinden kaçabilecek tehlikeleri onlara vaktinde haber vermek için tuhaf bir rahatsızlık içinde kalır, bunu yapmadan kendi ruh huzurunu, imkânı yok, temin edemezdi. Yahut da Osmanofların

39 Tahaşşüd: Yığılma, toplanma.

iki yüz senedir Karnabad'ın toprağına sinmiş hâkim nüfuzları, gece karanlığında bile olsa, bütün yabancı izleri şeffaf bir adım gibi ortaya çıkarabiliyordu. Zaten, hikâyemin baş taraflarında da söylediğim silah seslerine rağmen Karnabad, ara sıra bir fişek kadar hızla kasabayı yalayıp geçen bu taşkın hareketleri bir süngerden daha çabuk içerek kaybediyordu. Fakat 1904 panayırının kurulduğu günden beri işler nasıl gidiyordu? Şu var ki, Osmanoflar Karnabad'ın kapılarını ardına kadar açmışlardı ve kasaba, Osmanofların bu demokratik hareketleri içinde iki yüz senedir görmediği renkli ve yabancı bir kalabalıkla dolup taşıyordu.

Bununla beraber Burgaz'a ayak bastığım dakika, limanın Karnabad'dan daha az olmayan kalabalığında Osmanofları unutmuş gibiydim. Liman, Karnabad'a doğru açılan kapılarında, bütün öteki kasabalarda olduğu kadar aynı şenlik dakikalarını yaşıyordu. Baştan başa bayraklarla donanmıştı ve Karnabad'a giden zahire kafilelerinden kalan sayısız araba başıboş bırakılmış atlarla beraber limanı dolduruyor, yalnız daima hareket hâlinde bulunan bu kalabalık tuhaf bir huzursuzlukla kımıldanıyordu.

Her nedense Karnabad panayırının bu dağdağalı günlerinde, Aşağı Balkan ovasını dolduran bütün köy ve kasabaların şenlik dakikalarını hiçbir vakit unutmak istemiyordum. Âdeta, Burgaz'dan Filibe'ye kadar, tarif ettiğim ova yolu üzerinde, garip bir oyuncağın hareketlerini görüyordum. Oyuncak kurulmuştu ve hiç kimse, artık bu oyuncağa elini sürmeksizin, içindeki zembereğin faaliyeti bitinceye kadar dönmeye yahut yürümeye ve konuşmaya devam edecekti. Zaten Osmanoflara ayak bastığım ilk günlerde bile bunu hissetmiştim ve belki de, bir oyuncağın şuursuz hareketi

diye anlatmak istediğim bu şeyi Karnabad'da Osmanoflar kurmuşlardı. Ve oyuncak, Burgaz'dan Filibe'ye kadar aynı birtakım hareketler gösteriyordu. Sadece bu şuursuz harekette zemberek ne vakit duracak yahut onun hareketini kim durdurabilecekti? Bu sihirbazlığı çoğu kez gene Osmanofların yapabileceklerini kendi kendime düşünmüş ve belki inanmıştım da... Fakat Osmanofları yeni birtakım oyunlarla kendi kendilerini unutmaya çalışan bir adam diye tahlil ettiğim dakikalar bu fikrimden birdenbire vazgeçmiş ve Karnabad oyuncağının şu ve bu hareketten daha ziyade, baş döndürücü süratinde bir taş yahut bir kaya parçasına çarparak hurdahaş olurcasına ancak durabileceğini anlamıştım. Nitekim Burgaz limanında hemen hemen aynı şeyi hissediyordum: Osmanofların Karnabad'da kurdukları oyuncak, bütün limanı ve yol boylarını bir eğlence yalazı hâlinde gelip geçiyor ve büyük şenlik bir yangın, bir çarpışma yahut herhangi bir tehlikeyle yüz yüze gelişten sonra duracağa benziyordu.

Yalnız bununla beraber 1904 sonbaharında Burgaz yahut Karnabad'dan birini tercih edememiş tuhaf bir hâlim vardı.

Burgaz, Aşağı Balkanlar'da dolaşmak vazifesini aldığım yerlere belki daha yakın bir mevkide bulunuyordu. Fakat Burgaz'ın tabiatındaki yalnızlığa rağmen orada Osmanoflar yoktu. 1904 sonbaharında ise Osmanofların bir vaziyeti, benim için en tercih edilecek vaziyetti. Bu sebepten olacak ki, Burgaz'daki küçük memur odamın orta yerinde Karnabad'a taşımakla taşımamak arasında müteredditt kaldığım birkaç valiz apaçık duruyordu; kitaplarımı bir kenara yığmıştım. Yalnız sac bir soba henüz takılmaya vakit bulunamamış borularıyla odanın göçebe manzarasını tamamlıyor-

du ve odanın içine yerleştirilmiş muntazam bir şey varsa, [o da] pencerenin kenarında yerini değiştirmek istemediğim bir koltuktu. Onu istasyona doğru çevirmiştim; bacaklarımı garip bir şekilde pencereye dayıyor ve bir gün limandaki kalabalığın kaybolmasıyla kasabayı istila ediverecek kadar korkunç bulduğum yalnızlığı unutmaya çalışıyordum.

Biraz evvel de söylediğim gibi, 1904 panayırının Yukarı Balkanlar'dan aşağı doğru bir nehir gibi beslene beslene yuvarlandığı günlerde, Osmanoflar Karnabad'da her şeyi hakikaten kendi hâline bırakmışlardı; kasabaya gelen ecnebileri hiç kimsenin kontrol ettiği yoktu. Hatta panayır eğlencelerinde vakit vakit kendini unutan Halil Osmanof'a bunu hatırlattıkları dakika birdenbire büyük bir tehevvür içinde kalıyor ve eğer bilhassa panayır günleri Karnabad'da böyle bir harekete başvurulacak olursa Burgaz'dan Sofya'ya kadar bütün ova yolu üzerinde Bulgarların dikili tek bir taşının bile kalmayacağını haykırıyordu. Halil Osmanof bu tehditleriyle belki de Varuş etrafında toplanan Bulgar ailelerini kastediyordu.

Hakikat şuydu ki, 1904 sonbaharında Varuş Bulgarları her nedense Karnabad'da böyle bir hareketi meydana getirmekten sarf-ı nazar ediyor, hariçten yapılacak herhangi bir baskının başlarına getireceği akıbeti düşünüyorlardı. Hatta Aleksi Todorofların pansiyonlarında oturduğum ilk gün, Gospodin Todorof, elinde olmaksızın bu bahse şöyle bir dokunmuş ve kasabayı bir taun[40] istila etmiş kadar korku duyulmuştu. Çünkü Varuş Bulgarları bir baskında Osmanofların geçirecekleri herhangi bir sarsıntıdan daha çok

40 Taun: Veba.

Karnabad'da alacakları sıkı tedbirleri düşünüyorlardı. Ve Halil Osmanof, her ne pahasına olursa olsun kasabada bunu yapardı.

Bununla beraber Osmanoflar, panayırın sarhoşluk verecek en tesirli içki gibi kendilerine vurduğu günlerde böyle bir kontrolü acaba yapabilirler miydi? Buna hiçbir vakit imkân bulamayacaklarını zannediyorum. Onun içindir ki, bütün kapıları bir aydır ardına kadar açık Karnabad, günlerini eğlenceye vermiş bir kalabalığın yanı başında bir aydır aç hayvanlar gibi sürünen bir insan seliyle dolmuştu ve bu sel yaşayabilmek için Dimitri Aleksiyeviç'in manastırına güveniyordu. Çünkü Grigorof, Osmanofların panayır hazırlıklarında hemen her şeyi hazırlamış ve "Manastırı unutmayınız," demişti, "Dimitri Aleksiyeviç sizi istediğiniz gibi orada yaşatabilir." Gerçi Dimitri Aleksiyeviç'in Osmanoflara karşı ürkek tabiatı için bu o kadar kolay da olmamıştı; sadece bunu yapmaya mecburdu ve hiçbir vakit keşişin iradesi tıpkı Bulgarlar gibi kendi elinde de değildi. Hatta dahası, Dimitri Aleksiyeviç Moskova'dan idare ediliyordu ve ihtiyar papazın her adımında hesap vermeye mecbur bir insanın hareketleri vardı. Kaldı ki, Dimitri Aleksiyeviç'in çekilmesinde Osmanofları tutmaktan çok, tabiatı keşfedilecek bir adam korkusu yatıyordu.

Yalnız, Karnabad'da toplanan başıbozuk kalabalığı manastırın saklamasına da pek lüzum kalmamıştı. Hemen hepsi kasabanın hakiki ziyaretçileri arasında kaybolmuşlar ve kıyafetleri her ne olursa olsun kendilerini saklayabilmişlerdi. Hatta yine Dimitri Aleksiyeviç'in söylediği gibi, Osmanofların harasına giriyorlar, Aşağı Balkanlar'ın en büyük tehlike gibi titrediği Halil Osmanof'la konuşuyorlar, çiftliğin

gizli yerlerini geziyorlar, Yusuf'un altın barakasını gözden geçiriyorlar ve Grigorof, Osmanofların en yakın dostu, her şey hakkında onlara izahat veriyordu.

Baskın

Karnabad'ın panayır günlerinin nihayetinde, Burgaz'a hareket ettiğimin hemen gecesi, Petro Grigorof'un karışık hayatı içerisinde bir yaprağı çevirmek lüzumunu duyuyorum:

Osmanoflar üç günden beri Karnabad'da en yorgun dakikalarını yaşıyorlardı. Hatta panayırın kurulduğu günler on sekiz yaşında bir delikanlı gibi yeni bir gençlik hissi duyduğunu söyleyen Halil Osmanof bile...

Nitekim aynı gecenin saat iki sularına doğru hemen hepsi; Ahmet Osmanof, Halil, Yusuf ve Zehra birer birer odalarına çekilmek lüzumunu duymuşlardı. Her nedense aralarında herhangi bir meseleyi konuşmak ihtiyacını bu gece hissetmiyorlardı. Osmanoflara bu öldürücü his nereden geliyordu? Belki de doğrudan doğruya Zehra Osmanof... Yahut onun hastalığından... Buna rağmen, Osmanoflar, Zehra'nın hastalığını ancak hissetmiş bir vaziyetteydiler ve hiçbirisi bu hastalığı içlerindeki bir vakıa olarak meydana koymak istemiyordu. Niçin? Bu hissin tuhaf bir egoizmle atbaşı gittiğini burada söylemeye mecburum. Çünkü Osmanoflar, hatta kocası Ahmet Osmanof onu ortaya koyduğu takdirde panayırı bırakarak Zehra Osmanof'un hareketlerine dönmek mecburiyetini duyacaktı; fakat panayırın henüz dağılmadığı günlerde büyük bir nefis feragatiyle Zehra, dikkatlerin dağılmasını istemiyor ve bundan çekiniyordu. Şu hâlde hissettiği bir şey vardı Zehra Osmanof'un... Doğrudur. Zaten beni geçirdiği dakikalarda his antenlerinin garip bir

şekilde işlemeye başladığını söylemiştim. Hatta istasyonun kalabalığında bunu çok daha yakından duyuyor ve Osmanofların iki yüz senelik Karnabad'ının içinde kendisini kaybetmiş bir adamın hislerini yaşıyordu. Fakat bunu Osmanoflara söylemiş olsa, hele Halil Osmanof'a, her vakit yaptığı bir hareketle silahını muayene ettiği sıralarda katıla katıla gülecek ve inanmayacaktı da... Çünkü bir insanın doğrudan doğruya kendisinin icat ederek meydana getirdiği bir makinenin işleme tertibatındaki bozukluğa ve itiyat hâline gelmiş birçok âdetimizin değişmesine Halil Osmanof inanmazdı. İstasyondan Osmanoflara gelinceye kadar, yirmi dakika içinde Zehra bu tuhaf hissi yaşamış ve içerisinde bir madde gibi onu elle tutulur bir şekilde bulmuştu. Karnabad'ın içinde kendisini kaybetmek! Ve herhâlde bu son fikir daha doğruydu, kasabanın yabancı bir kalabalık arasında bir yere gizlenmek lüzumunu duymuş bir hâli vardı ve Karnabad yaşayan bir mahlûk gibi bunu yapmıştı da... Yalnız kasabanın neresine saklanmıştı Karnabad? Bütün dağ ve taşıyla beraber üç gündür kaybolan Karnabad'ın yerinde şimdi daha başka bir Karnabad gözükmeye başlıyordu.

Onun içindir ki gecenin saat iki sularında Osmanoflar sürüsü arka arkaya ve birer birer odalarına çekilmeye başladıkları dakika Zehra Osmanof bu hissini çok daha yakın bir şekilde duyuyordu. Hatta Osmanofların dört duvarı arkasında yükselen havai fişekler, gayda sesleri ve Grigorof'un kasabayı sarmış olan "Radikem'in gözleri" şarkısına rağmen, gene unutamıyordu.

Fakat bütün bu dakikalarda Grigorof yahut Osmanofların Karnabad'daki en yakın dostları olan Petro Grigorof ne yapıyordu?

Şu kadar var ki, Grigorof'u şimdiye kadar unuttum mu? Bunu katiyen iddia edecek değilim. Bilakis Grigorof'tan pek az bahsettiğim hâlde, her nedense daima ondan bahsetmiş gibi bir hâlim var. Ve çünkü ne kadar onu söylememiş olursam olayım, Osmanofların hayatı içinde onu unutmama imkân yoktur. Dahası, Grigorof'un sözü bu hikâyede o kadar geçmemiştir ama zaten, Osmanoflarda da geçmezdi.

Grigorof için yazımın başka bir tarafında mütecessis sıfatını kullandığımı hatırlıyorum. Bu itibarla Petro Grigorof'u vakit vakit yerde sürünen bir böceğe benzetmişimdir. Bu böcek Osmanofların içinde nasıl yürürdü? Onlara göre yürümez, hiçbir şey dinlemez ve işitmezdi. Fakat bir orman banderloku[41] gibi yerde sürünerek ve birden bir dal üstünde tepetaklak bir maharetle Osmanoflarda bitiverirdi. Osmanoflarsa bu maharetin hakikatini düşünmekten çok, bir çocuğun yaramazlığı gibi ona gülmekten kendilerini alamazlardı.

Grigorof panayırın üçüncü geçesi de aynı şeyi yapmıştı. Bütün Osmanoflar odalarına çekildikleri dakika, bahçenin nihayetine doğru yavaş yavaş yürüyordu; duvarların arkasından gelen şenlik seslerinden uzakta, Osmanofların bahçesi büyük bir karanlığa gömülmüştü. Aynı karanlığı yatmadan çok daha evvel penceresinde Zehra Osmanof da hissediyordu ve belki her ikisi, Osmanofların içine daldıkları bir geceye dair aynı şeyi duyuyorlardı.

Birisinde korku hâkimdi; öteki karanlığın içinde bir şeyler ümit etmeye çalışıyordu. Ve elleri cebinde, ıslık çalarak nasıl bir adımla yürüyordu Grigorof? Belki de Osmanoflardan her-

41 Banderlok: İngiliz yazar Rudyard Kipling'in *Orman Kitabı* (*The Jungle Book*, 1894) adlı eserinde maymunlar için kullandığı Hintçe kökenli sözcük (*Bandar-log*).

hangi birisi, çoğu kez de adımlarına varıncaya kadar en küçük teferruatını gözlerinin içine alarak zaman zaman onu tetkike çalışan Zehra Osmanof bile bu adımların Grigorof'a ait olduğunu imkânı yok anlayamazdı. Çünkü Grigorof yürümüyordu ki... Yahut Osmanofların ev hudutları biter bitmez adımlarını değiştirmişti; yürümekten daha ziyade asıl örümcek tabiatı iktisap ederek yerde sürünmeye başlamıştı ve gece içerisinde, tabiatın her vakit olduğundan daha başka türlü değişmiş bir manzarası vardı. Bu nereden ileri geliyordu?

Grigorof bunu anlıyor fakat sormuyordu. Yalnız, kulaklarını tabiatın içerisine, Osmanofların orada bulunduğu dakikalardan bile daha fazla, âdeta millerce ötede kımıldayan bir böceği yemeye hazır garip bir hayvan gibi açmıştı. Ve bütün bu sıralarda yaprak hışırtıları Grigorof'u yerinde tutuyor ve Grigorof hazırladığı bir komplodan emin olmakla beraber, birdenbire planını bozacak bir karaltının önüne dikileceğini zannediyordu. Bu, herhalde Halil Osmanof olmayacaktı. Şu hâlde kim? Belki Yusuf! Çünkü odasına çekilmekle beraber ona hiçbir vakit güven olmaz ve gecenin hangi saatinde olursa olsun, uyuyamamaktansa bahçede dolaşmayı tercih eder; çok kere de kapısını tekmeleyerek Grigorof'u uyandırdığı olurdu. Fakat Grigorof bu gece ne Osmanoflara ne de Yusuf'a tesadüf etmek istiyordu!

İnce bir ıslığı dudaklarından kesmemekle beraber, kulaklarıyla Osmanofların herhangi bir hareketini kollayarak ve söylediğim gibi elleri cebinde, kendi odasına geldi. Kapıda bir saniye durdu ve bu dakikalarda her nedense Grigorof'un yalnız omuzları gözüküyordu: geniş bir omuz! Bu omuzlar karanlığın içinde bir hayvanın sırtı gibi dönüyorlar, ancak Grigorof'un düşünceleri onların hareketinden anlaşılabiliyordu.

Fakat Grigorof kapıda ya bir saniye durdu, ya iki... Aynı saniyenin nihayetinde kapıyı açmasıyla, ilerde evvelce tasarladığı bir yere doğru ve yarı kapıda durarak bir yılan gibi hafif ve korkunç tıslaması bir oldu. Dışarıda büyük çınar ağacının yaprak hışırtısı Osmanofların bahçesine hükmeder gözüküyordu ve her şeyden evvel Grigorof'un hareketlerindeki yavaşlık ile titizlik dikkate şayandı. Belki Grigorof için buna hiçbir vakit lüzum yoktu; fakat Osmanofların hareketinden daha ziyade Grigorof Karnabad'ın sükûnetindeki hareketsizliği dinliyordu. Ve hiçbir şey olmadığı hâlde birdenbire her şeyi altüst ediverecek ve Osmanofları kendilerine getirecek bir tehlikeyi, gizli bir tehlikeyi kollamaya çalışıyordu.

Bununla beraber Petro Grigorof odasında her şeyi hazır bulmuştu. Osmanofların Grigorof'a bahşettikleri emniyetin ortasında Grigorof'un ne kadar sinirli bir hâli vardı. Aynı yılan ıslığını taklit edercesine Grigorof "Her şey hazır mı?" dedi. Bunu o kadar yavaş söylüyordu ki gecenin sükûnetine rağmen hiçbir şey duyulmuyordu: "Her şey, Gospodin Grigorof!" Bu ses nereden geliyordu? Görünürde hiçbir şey olmadığı hâlde tabiatın içerisinde, Osmanoflardan gizli bir hayvan konuşuyordu sanki:

"Her şey!"

"Çabuk olmalıyız; sabaha kadar bitirmeye mecburuz!"

Grigorof kapıyı biraz daha arkasına kadar itti ve aynı dakikalarda yaprak, dal veyahut taşlardan herhangi birisi birdenbire bir maske değiştirmiş kadar süratli, üç kısrak kapının önünde kımıldadı.

Karnabad'ın panayır gürültüsünde gecenin saat ikisine doğru, bir kurutma kâğıdında olduğu gibi her şey geceye sinmişti. Karnabad, Osmanofların Karnabad'ı uyuyor! Ta

Aydos'tan demiryolu boyunca Karasarlı ormanını geçerek bütün tabiat bu uykunun içerisinde. Halil Osmanof o kadar yorgun ki başını yastığa kor komaz uyudu. Osmanofların evleri, Karnabad'ın bu uyuyan tabiatı içinde bir demir kafese alınmış, bir demir kafese atılmış bir aslan gibi yatıyor. Yahut bunu hiç de doğru söylemiyorum; çünkü Karnabad'da her şey uyanık ve bu çok daha doğru! Tıpkı Osmanoflar gibi, Karnabad da kasabanın panayır gürültülerinden kurtulduğu dakika aynı yorgunlukla uyumaya çalışıyordu. Fakat Grigorof'un dudaklarındaki ıslıkla beraber kımıldamaya başlayan sesler, Karnabad'ı tabutları içine çekilmiş bu uykudan uyandırmaya çalışıyordu. İki yüz seneden beri gecenin aynı dakikalarında başını kanatları altına alan bir kuşa benzetmek istediğim Karnabad, bu gece, başını bu sıcak yerden kaldırır gibi duruyor. Fakat gene Karnabad, bu uyanmayla nasıl bir hareketi kontrole çalışıyor? Şu kadar var ki, ta ilerde, madenî çanın sallandığı kule kenarında büyük bir ateş Karnabad'ın son hudutlarına kadar kasabayı nihayetsiz bir yalaz aydınlığıyla sarmış... Ve üç atlı Yusuf Osmanof'un altın barakasını arkadan dönerek bu yalaza ve şimale doğru çıkıyorlar.

Acaba Yusuf'un altın barakasının kenarında bir saniye duruyorlar mı? Belki! Halil Osmanof'un değil, Yusuf'un, kapıda birdenbire ve bir hayaletten daha çabuk bitivereceğini zannediyorlar. Kapı kapalı. Fakat baraka Grigorof'a göre Osmanofların evlerinden bile her nedense daha korkunç duruyor. Bu his Petro Grigorof'a nereden geliyor?

Grigorof bu gece bunu anlayacak bir tabiatta değil. Sadece, bir şimşek parıltısı hâlinde kafasının içinden şöyle bir geçiyor ve hiçbir şey düşünmüyor Grigorof! Düşünmüyor

mu? İçindeki bu sebepsiz korku ne öyleyse? Grigorof bilakis düşünüyor; kapının birdenbire açılarak Yusuf'un altın yapmaya çalıştığı bir makinenin hemen işleyeceğini ve garip bir çığlıkla arkasına takılarak, bütün Osmanofları uyandırdıktan sonra manastırın hudutlarına ve gayda seslerinin başladığı yere kadar kendisini takip edeceğini düşünüyor.

Karnabad'ın üzerinde büyük fırtına Grigorof'un arka yoldan uzun bir kavis çevirerek demiryolunu atlamak suretiyle manastıra tırmandığı dakikalarda başlamıştı ve Dimitri Aleksiyeviç, içerde, odasında oturuyordu; tıpkı bir şafak vaktini bekler gibi sakindi. Sadece, ilk kurşun, Karnabad'ı yırtarak Karasarlı'ya doğru müthiş bir vızıltıyla geçtiği dakikalarda Dimitri Aleksiyeviç kalkmıştı.

Küçük bir mum ışığının önünde yüzü sapsarı duruyordu. Hatta Zehra Osmanof'un, Yusuf'un odasından çıktığı zaman yüzüne giymiş olduğu renkten bile daha sarı... Ve kulaklarında yeşil Karnabad'ın ağaç yapraklarındaki vahşi sesleri uğulduyordu. Bunları işitiyor muydu Dimitri Aleksiyeviç?

Belki işitiyor ve belki işitmiyordu. Yalnız terasanın ön tarafından aşağıya doğru bir uğultunun kaydığını görüyordu. Nereye doğru gidiyordu bu uğultu? Dimitri Aleksiyeviç kendisini bir denize fırlatıyorlar gibi, gözleri korku içinde bu uğultuya doğru bakıyor ve manastırın yokuşundan, ava çıkmış bir hayvan sürüsünün çığlığı ile Karnabad'ın havai fişekleri yerine Osmanofların bahçesi üzerinde açılıp birbirine cevap veren silah seslerini işitiyordu.

Karnabad'a sıkılan ilk kurşunların sesinden bilhassa kasabayı henüz terk etmeyen panayırın velvelesi büyüktü; çocuk sesleri Karnabad'ın üstünde telaşla birbirine karışmaya başlamıştı. Kadın çığlıkları endişeli hayvan seslerinin arasında

Osmanoflara kadar yuvarlana yuvarlana geliyordu ve Karnabad, birdenbire iki yüz çapulcunun ayakları altında kalmıştı.

Kasabanın bu ilk karışıklık dakikalarında Petro Grigorof'un hareketlerini bırakarak Osmanoflara dönmek lüzumunu duyuyorum: Halil Osmanof'un uyanması, birdenbire ve hakikaten müthiş olmuştu. İnine ateş edilmiş bir hayvan gibi sıçrayan Halil Osmanof'la beraber, Osmanoflar, hemen hemen aynı dakikalarda iç ve dış bahçeden her ikisine de açılan avlunun ortasında buluşmuşlardı. "Buluşmuşlardı" diyorum, çünkü hemen hepsinin yüzlerinde birbirini kaybetmiş adamların hâlleri vardı. Ve Halil Osmanof, bütün sükûnetine rağmen yakalandığı bu inden nasıl kurtulacaktı? Sadece "Karnabad yıkılıyor" diye konuşuyordu. Kendi kendine ve her zamanki büyük nefis itimadıyla bu fişeklerin iki dakika sonra tekrar geldikleri yere gideceğini düşünüyordu.

Fakat her nedense yine bu ilk dakikalarda Grigorof'u aramak lüzumunu duymuştu.

Bununla beraber ağabeyinin Zehra Osmanof'u alıp odasına götürmek isteyen hareketleri yanında en sakin olanları Yusuf'tu. Duvara asılmış bir boy resmi gibi dik ve ayakta duruyordu. Yusuf! Başka bir gün olsaydı Halil Osmanof'un bu resmi sakin vaziyetinden çekerek koparacağı ve bütün cam çerçevesiyle parça parça edeceği şüphesizdi. Fakat Osmanoflara yapılan bir baskına mukabeleden daha evvel Grigorof'u görmek isteyen Halil Osmanof bunu düşünemiyordu. Her sabah çayını pişirdiği dakikalarda, ilk aydınlığı almak üzere Zehra Osmanof'un açtığı kapıyı itti. Dışarıda müthiş bir vızıltıdan başka bir şey işitilmiyordu. Ve ta ilerde haranın bulunduğu yerden kısrakların sesi bütün Karnabad'ı istila edecek kadar korkunç duyuluyordu.

Fakat Halil Osmanof hiçbirisini işitecek vaziyette değildi. Sadece Grigorof'un odasına giden kapıyı hemen açtığı dakikalarda Petro'nun orada olacağını zannediyordu. Orada, silah seslerini geriye yollamak üzere Halil Osmanof'a yardım için gelmiş olacaktı.

Osmanofların en tedbirlisi bunu düşünüyor ve hiçbir vakit herhangi bir tabiatın tahlilini yapmak lüzumunu duymayan Halil Osmanof en açık bir dimağ kabiliyetiyle Grigorof'un tabiatını çizmeye çalışıyordu. Osmanofların silah odasında Grigorof'un kendisine söylediği sözler! Türkler olmadan Bulgarların Karnabad'da yaşayamayacağını anlatan sözler... Fakat Grigorof, bizzat bunları söyleyen Grigorof nerede? Halil Osmanof hemen kapının önünde onu bulmadığı için ağır bir uykunun daha yatar yatmaz Grigorof'u bastırdığını zannediyordu. Kurşunların büyük tarrakalarına rağmen bahçenin ortasında Osmanofların Petro'ya verdikleri odaya doğru koştu. Gecenin olanca karanlığına rağmen ayakları hiç sürçmüyordu. Yalnız, neden gidiyordu Halil Osmanof oraya?

Osmanofların içinde silahına en çok güvenen Halil Osmanof değil miydi?

Daha bir dakika evvel silah seslerini geldikleri yere yollayacağını söyleyen Halil Osmanof'un bu hareketleri şayan-ı dikkatti. Çünkü Osmanofların tabiatlarına sinmiş hareketlerden kendisini en çok kurtaramayan da yine Halil Osmanof oluyordu. Belki Grigorof'tan hiçbir şey ümit etmiyordu, fakat Grigorof'u görmek istiyordu ve ilk kurşunların işlemeye başladığı dakikalarda, Ahmet Osmanof'un büyük bir basiretle söylediği gibi, Osmanoflardan çok, panayırın yabancı kalabalığını kurtarmak istiyordu. Birdenbire içine girdikleri

bu panik dakikalarına rağmen Osmanoflarda böyle bir fikir hâkimdi: Osmanofları feda bile etseler, panayırı kurtarmak fikri...

Onun içindir ki her muhtemel tehlikeye karşı silahını avuçlarında muayene etmekle mukabeleye çalışan Halil Osmanof bu sefer karabinasını Osmanofların üst katına yerleştirerek bütün kasabayı bir mitralyöz ateşinde olduğu gibi yere sermeden daha evvel Grigorof'u görmek istiyordu. Ne olursa olsun Grigorof bir Bulgar'dı ve onun hükümlerinde, Osmanoflar, Bulgarlara karşı yapacakları mukabelede kendilerini koruyabilirlerdi.

Bütün bu dakikalarda, Karnabad'ın üzerinden kurşunlar bir ses şeridi hâlinde gelip geçiyor ve Halil Osmanof, bahçesini karış karış bilen usta adımlarla koşuyordu. Grigorof'un odasına gelince kapıyı yıkmak ile büyük bir asabiyet arasında karışık durdu!

"Grigorof!" diye seslendi; "Petro Grigorof!"

Bu ses, yaralanmış bir hayvanın sesine benziyordu. Boğuk ve hırıltılar içinde gelen bir sesti. Uzun bir saniye. Fakat ne olursa olsun Halil Osmanof, Petro'nun açmasını beklemeden kapıyı omuzlayacaktı; bunu bir saniye içinde yaptı ve yeniden karanlık odada Halil Osmanof'un endişeli sesi duvarlara çarparak bir tokat gibi geri döndü:

"Grigorof... Petro Grigorof!"

Âdeta Halil Osmanof'un sesi bir kuyudan içeriye doğru yuvarlanıyordu. "Yazık!" dedi kendi kendine ve büyük bir fikir ricatıyla, "Bulgarlara yapacağım mukabeleyi Grigorof'a göstermek isterdim..." diye ilave etti.

Kurşunlar Karnabad'ı bırakmışlar, Osmanoflara doğru yaklaşıyorlardı. Vızıltılar Osmanofların yukarı pencerelerini birer

birer kırıyor, camların büyük şakırtısına pervazları delip geçen kurşunların tarrakaları karışıyor ve her şey bir makinede olduğu kadar süratle ilerliyordu. Bir aralık Selim Osmanof, "Kapıya dayandılar," dedi; "niçin mukabele etmiyoruz?"

Hakikaten Osmanofları Karnabad'la irtibata getiren ceviz kapının üzerinde kurşunlar daha yakın bir mesafeden işlemeye başlamışlardı.

Niçin? Belki de Osmanoflar bunu düşünmemişlerdi. Ve belki de, nadiren olduğu gibi, seslerin birdenbire duracağını zannediyorlardı; duracak ve Osmanofların kapısında her şey büyük bir denizin sükûnetini alacaktı.

Bununla beraber Halil Osmanof'un uyanması kadar Grigorof'un boş odasından geri dönmesi de aynı şiddetle olmuştu. Halil Osmanof bir tehlike esnasında daima yerleştirmeyi tasarladığı üst kat odada, bütün Karnabad'a ve daha ziyade Bulgar mahallesine hâkim pencereye karabinasını dayadı; yüzüne, büyük bir ava çıkan bir adamın neşesi gelmişti. Artık böyle bir avdan başka bir şey düşünmüyordu. Gözlerinin önünde, yanan bir orman kenarında, inlerinden fırlamış vahşi hayvanların kaçışı vardı. Bu hayvanları inlerinden çıksın diye ne kadar beklemişti Halil Osmanof! Şimdi birer birer ve en büyük homurtuları içinde başlarını topraklarda sürüye sürüye ayaklarının önüne gelmişlerdi.

Karnabad Halil Osmanof'un mukabelesiyle birdenbire büyük bir harp kasabasına döndü. Osmanofların silahı daha ziyade kapıya doğru işliyor ve daima panayırın kalabalığını korumaya çalışıyordu.

Fakat hemen hemen aynı dakikalarda haradaki kızıllıkla her şey birdenbire değişmeye yüz tutar gibi olmuştu.

"Harayı yakıyorlar!" dedi Selim Osmanof ve Halil, karabinayı onun ellerine bırakarak geriye döndü.

Silah sesleri manastırın arkasında birer birer kayboluyor, onun yerine yeşil Karnabad'ı büyük haranın yangın kızıllığı istila ediyor, Osmanofların kısrak sesleri bu kızıl gecenin nihayetinde acı acı duyuluyordu.

Karnabad baskınının hemen ertesi günü saat sabahın beşine doğruydu. Kapının önünde bir silah sesiyle birdenbire uyanmak mecburiyetinde kaldım. Burgaz'ın sokak başları, sabahın ilk aydınlığında askerler tarafından teslim alınıyordu ve Burgaz'ın henüz uyanmaya başlamış sokaklarında ne garip bir manzaraydı bu!

Gece yarısı kasabayı, Osmanofların Karnabad'ına mukabil, en büyük sükûneti içinde ve uyurken bırakmıştım. Yalnız, kalbimden daha fazla boğazımda susuzluk gibi bir sıkıntı hissediyordum; sıkıntıdan da fazla, hareketlerimin kontrol edildiğine kaniydim.

Bu his, Karnabad baskınının tertip edildiği gece bana nereden geliyordu?

Birçok hissimde olduğu gibi bunu da tayin edememekle beraber Burgaz Sıhhiye Dairesi'ndeki odamda böyle bir kontrolün yapıldığına inanmıştım. Gerçi, bütün eşyalarım bıraktığım şekilde ve yerli yerinde duruyordu; ne iskemle, ne masa, ne de bir cigaralık ile daima ehemmiyet verdiğim kitaplarıma dokunulduğu muhakkaktı. Fakat söylediğim gibi bir histi bu; birçok hissimizde olduğu kadar doğruydu da...

Nitekim uyumaya karar verdiğim bir dakika, gece yarısını hemen biraz geçiyordu ki, dışarı çıkmak ile içeri girmek arasında sarf ettiğim kısa bir zaman, koltuğumun yanı başı-

na yerleştirdiğim masanın üzerinde, bir ucu cigara tablamın altına yerleştirilmiş küçük bir kâğıt dikkatimi çekti.

Birçok kere odamızda hiçbir şeye dikkat etmeyen tabiatımızın, bazen de ne kadar fazla açılmış bir hassasiyeti vardır. Belki de böyle bir hassasiyet, daha çok bizim kendi uyanıklığımızdan ileri gelir; fakat her ne olursa olsun bu hassasiyet, bütün kabiliyetiyle açılmış bir kulağın hassasiyetinden de çok daha ileridedir. Ve yine bu dakikalarda, işitme hassamızın bu aşırı kabiliyetle beraber diğer bütün uzuvlarımızı da içine alarak işlediğini hissederiz.

Onun içindir ki cigara tablamın altına yerleştirilmiş küçük bir kâğıt parçasında birdenbire cebime atılmış gizli bir elin yabancılığım bulmuştum. Yabancılık mı? Eğer Petro Grigorof'un el yazılarını taşıyan ve bana karşı yazılmış bir kâğıt için "yabancılık" kelimesini kullanmak doğru ise ihtimal ki böyle bir sıfat da doğrudur. Ama Grigorof için bunu söyleyebilecek miyim? Belki... Grigorof'un Karnabad baskınını bana haber veren satırlarında, başka ve bence daha ehemmiyetli olan ikinci bir havadisi görmeseydim, şüphesiz ki Osmanoflar için bir acı duymakla beraber o kadar da meraklanmazdım.

Halil Osmanof'un ne yapıp edip Karnabad baskınında kaybolan bir onuru tekrar iade edeceğini bilirdim; hatta Osmanoflar kendi aralarındaki bütün zıtlıkları birdenbire ihmal ederek toplanırlardı; bunu yaparlar ve hiç kimsenin haberi olmaksızın, kendi kendilerine verdikleri birtakım hükümlerle Aşağı Balkanlar'ın yegâne sahibi olduklarını anlatmaya çalışırlardı. Fakat Osmanoflar bunu yapmaya vakit bulacaklar mıydı? Grigorof'un mektubunu okuduktan sonra bir saniye büyük bir tereddüt içinde kaldım. Zehra Osmanof aynı gece hastalanmıştı.

Şu kadar var ki Karnabad baskınını tertip eden Grigorof, aynı gece benimle yüz yüze gelmekten neden kaçınıyordu? Grigorof'un daha sonraları bana anlattıklarına inanmak lazım gelirse, bunu yaptığı takdirde, kendisinin bile ümit etmeyeceği bir yerinden avlanarak Karnabad baskınını Osmanoflara karşı inkâr edemeyecekti. Hâlbuki Grigorof bu inkârı yapmak istiyor ve muvaffak olacağını da biliyordu. Nitekim Zehra Osmanof'un hastalık haberini getirmekle hem Osmanoflara karşı sözünü tutuyor, hem de bana karşı hesap vermeye mecbur olmadığı için yüz yüze gelip gelmemekte kendisini serbest telakki ediyordu.

Onun içindir ki Burgaz'a geldiğimin hemen ertesi günü, bütün işlerimi yüzüstü bırakarak Osmanoflara dönmek mecburiyetini duyuyordum!

Biraz evvel de söylediğim gibi, sabahleyin uyanır uyanmaz Burgaz'ı, askerler tarafından teslim alınan sokak başlarıyla garip bir manzara içinde bulmuştum. Hemen giyindim ve rahat bir emniyetten birdenbire baskına uğrayıverecek bir şehrin ıstıraplı ve didişken vaziyetine dönmek üzere olan Burgaz'ı bırakarak istasyona doğru yürüdüm.

Sokağa çıktığım bu ilk dakikalarda, Burgaz'ın silik ve suratsız vaziyetini hatırlıyorum: Her sokak başı askerî müfrezeler tarafından teslim alındıkça havaya sıkılan silah sesleri işitiliyor ve bu sesler bir nevi haber gibi Burgaz'ın dış tarafındaki askerî karargâha vaziyeti haber veriyordu. Her silah sesi, sokak başlarında muayyen fasılalarla devam ediyor, Burgaz'ın ilk sabah aydınlığını alan sokaklar bir kurşun vızıltısında birer işaret gibi konuşuyorlardı.

Bununla beraber Burgaz'ın kontrolündeki büyük intizama rağmen, ahalinin birdenbire toprak altlarına kaçıvermiş

bir hâli vardı; dükkânlar kapalıydı ve hiçbir vakit açılacağa da benzemiyordu. Sıhhiye Dairesi'nin hemen baş tarafındaki bir sokak karakolundan vaziyeti derhal öğrenmeliydim:

"Karnabad'a kalkacak ilk tren," dediler.

Küçük bir zabit, "Bu vaziyeti almaya mecburuz," diye ilave etti; "her şey, Karnabad'ın kontrolsüz hareketlerinden meydana gelmiştir."

Ve derhal, treni kaçırmamaya karar verdim.

Hakikaten Karnabad'da karşılaşacağım sıkı kontrolü, daha Burgaz'da duymaya başlamıştım.

Saat sekize doğru her şey değişmişti: evler birer birer, büyük bir silah muayenesinden geçiriliyor; kepenkler kırılıyor, dükkânlar zorla açtırılmaya çalışılıyordu. Burgaz'a verilecek olan bu sükûn iadesi garipti fakat yapılıyordu. Yollar birdenbire umumi karargâha sevk edilecek adamlarla dolmuştu; silahlar arabalarla yüklü gidiyordu ve bir dakika içinde, Burgaz'ın bu gizli silah depolarıyla, şimdiye kadar nasıl infilak edivermediğine şaşmıştım.

1904 sonbaharının yavaş yavaş bir kışa yaklaşan ilk sabah dakikalarında, Burgaz kontrolündeki bu sıkı vaziyetin boğaza geçirilen demir bir halka gibi mütemadiyen darlaştığını duyuyordum. Ve Burgaz'ın tren istasyonunda böyle bir his vardı. Biletler doğrudan doğruya ineceğiniz herhangi bir kasaba için veriliyordu. Filibe'ye bilet alan bir yolcunun, diğer herhangi bir istasyonda inmesi yasak edilmişti. Bununla beraber yolcuların sevindiklerini itiraf ederim. 1904 sonbaharında Aşağı Balkanlar, meraklı ziyaretçilerden daha ziyade işadamlarını taşıyordu ve trenin küçük herhangi bir rötarını en büyük felaket gibi karşılıyorlardı.

Daha yirmi dört saat evvel büyük bir sükûnet içinde geldiğim kompartımana yeniden adım attığım vakit vaziyeti daha iyi anlamaya çalışıyordum: Trenin bütün kapıları nöbetçiler tarafından tutulmuştu ve belki de onların vaziyetinde elem verebilecek herhangi bir alamet yoktu. Sadece oradaki mevcudiyetleri insanı birdenbire değiştiriyor; furgonların[42] kapıları arasında mütemadiyen gidip gelen nöbetçiler, sinirlere her şeyden daha ziyade dokunuyordu.

Karnabad, panayırın hemen sonunda birdenbire yaklaşılamayacak kadar tehlikeli ve infilaklı bir manzara almıştı.

* * *

Kasabaya ayak basar basmaz, Karnabad'ın bu tehlikeli manzarasını bir haftalık büyük hassasiyeti içinde derhal anlamıştım: Kasaba bir yaprak gibi âdeta titriyordu.

İstasyon büyük bir karakolun araştırıcı vaziyetini almıştı. Ve her dakika için yeni bir baskını bekliyor gibiydi. Belki de bu sefer kasabanın dış tarafında değil de, her şey bir nalbant dükkânının iç tarafında oluverecekti.

Kasabaya çıkacakların istasyondaki vaziyetleri de dikkati çeken başka bir manzaraydı. Hiç kimsenin yanında küçük bir bagaj, hatta küçük bir çanta bile yoktu. Fakat istasyona her inen yolcu, bir sıra neferin arasında, büyük siyasi mücrimler gibi başları önde ilerliyorlardı. Herhangi basit bir suale cevap veremeyecek kadar dilleri tutulmuş yahut asıl hüviyetlerini meydana verecek kadar tehlikeli gözüküyorlardı.

Ben, kendim, Karnabad istasyonunun bu ilk dakikalarında ne düşünüyordum? Belki de benim için her vakit ol-

42 *Fourgon* (Fr.): Yolcu katarlarına eklenen yük vagonu.

duğundan daha fazla çalışma fırsatı gelmişti. Karnabad'ın bu sıkı kontrolde haklı olduğunu biliyordum. "Fakat" diyordum, "Karnabad baskınını yapanlar acaba meydana çıkarıldılar mı? Dimitri Aleksiyeviç manastırda olduğu kadar Petro Grigorof da ortada dolaşıyor!" İstasyonun yoklama odasına doğru yürüdüğüm sıralarda ne garip bir vaziyetim vardı. Benim için herhangi bir tehlike olmadığını biliyordum. Hükümetin resmî vesikası yanımdaydı. Belki de buraya gelmeden evvel trende bile serbest kalabilirdim. Fakat her şeyi araştırmaktan kendimi alamıyordum. Onun içindir ki kendi kendime "garip bir vaziyet" diyorum.

İstasyonun yoklama odasına açılan dar bir methal[43], bir nevi bekleme salonu gibi ayrılmıştı. Yolcular kalabalık değildiler; belki yirmi kişiyi geçmiyorlardı bile. Sadece içerdeki istintakın[44] uzun süren dakikalarında yorulmuşlardı.

"Karnabad mahvoldu!" diyorlardı; "Gelecek panayırda tek bir kişi bile bulamayacaksınız!"

Doğruyu söylemek lazım gelirse içerdeki araştırma dakikaları uzundu. Yolcular ya odanın arka kapısından serbest bırakılıyorlar yahut da dar methalden iki süngülü arasında, aynı trenle Filibe umumi karargâhına gönderilmek üzere muhafaza altına alınıyorlardı. Bu dakikaları hiç unutamıyorum. Zan altına alınanlar, "Netice?" diyorlardı; "Filibe'de netice ne olabilir?"

Çok sonraları, bu zavallı suçsuzların Filibe'de kurşuna dizildiklerini öğrenmiştim.

* * *

43 Methal: Bir yapının giriş yeri, antre.

44 İstintak: Sorgu.

İçeri girdiğim dakikalar odanın karanlık vaziyetine gözlerim henüz alışamamıştı. Birisi "Siz!" diye atıldı; "Affedersiniz, karışık günlerde böyle vaziyetler olabilir!"

Bu hakikaten tanıdığım birisiydi. Bu, Petro Grigorof'tu.

"Nasıl?" diye konuşmaya başladım; "Siz burada mısınız?"

Karnabad'ı kontrol eden bir yüzbaşı, "Evet" dedi. "Petro Grigorof'la yeni tanışıyoruz. Osmanoflar tanıttılar!"

Sonraları öğrendiğime göre Petro Grigorof'u, Karnabad'ın en nüfuzlu ailesi olan Osmanoflar, Halil Osmanof'un yerine bir müşavir olarak göndermişlerdi. Ve küçük Bulgar Prensliği de Osmanofların bu hareketinden çok memnun gözükmüştü.

Petro Grigorof "Size yazmıştım," dedi; "Zehra Osmanof çok hasta..."

Ve akabinde, Karnabad baskınına veya Osmanofların aldıkları tedbirlere işaret etmeksizin, bambaşka bir meseleye, Sofya'da açmak istediği bir kahvenin planlarına geçti.

1904 sonbaharında Osmanoflar hakikaten bir felaketten ötekine geçiyorlardı.

Sabahın saat dördünde ilk kurşun sesleriyle Karnabad uyandığı vakit bütün bu felaketlere Osmanoflar da sanki birbirine merbut bir şekilde ve garip birtakım hareketlerle ilerliyordu. Hiçbir talihin iki yüz seneden beri dokunmaya cesaret edemediği Osmanofların içine birdenbire bir hayvan ayaklarını uzatmıştı yahut küçük ve yabancı bir damla, bir yağda olduğu kadar, içerlerine doğru yavaş yavaş genişliyordu. Şimdiye kadar taleplerini kendi kendilerine yapan Osmanoflar, şimdi sizin ve benim yahut hepimiz gibi doğrudan doğruya kaderin hükümleri altına girmişlerdi. Fakat Osmanofların katiyen kendi kendilerini tahlil edemediklerini

de biliyordum. Kaldı ki bunu yapmış olsalar bile, nihayet Yukarı Balkanları karıştıran aynı hadiselerle vaziyetlerini bir tutacaklar, daha ileriye giderek Grigorof'un hakiki hüviyetini keşfetseler de belki ses çıkarmayacaklardı. En doğrusu, Osmanofların şuuru birdenbire durmuş gibiydi.

Baskının Osmanofları uyandırdığı ilk dakikalar onları ancak bu şekilde hatırlayabiliyorum. Camların, kafesleri geçerek arka arkaya kırıldığı dakikalar birdenbire Zehra Osmanof hastalanıyordu ve bu, talih tarafından Osmanoflara vurulacak herhangi bir darbeden daha acı olabilirdi. Fakat beni içerlerinde buldukları dakika "Kurtulduk," diye düşüneceklerdi, "Zehra'yla meşgul olacak birisi var."

Ve Osmanoflar buna inanacaklardı da...

İstasyonun, sadece Grigorof'un adımlarıyla dolu bulduğum odasından çıkar çıkmaz, bir suyun başına birdenbire gitmek isteyen bir adamın hâlini hissediyordum.

Trende duyduğum bütün sıkıntıya rağmen Karnabad ne kadar sakin bir yüzle önüme çıkıyordu! Belki de trenden inmeyerek, kasabayı bir seyyah bakışıyla gelip geçecek olanlar, daha yirmi dört saat evvelki silah seslerinden sonra onu, hiçbir vakit böyle göremeyeceklerdi. Fakat Karnabad'ı merak eden bir adam, Osmanoflara doğru giden yola sapar sapmaz, bozulmaya başlayan panayır kalabalığının gürültüsünden başka bir şey işitmeyecekti.

Yalnız ne müteredditbir gürültü... Ve Karnabad bir ova kasabasının sükûnundan daha çok, insan ayağı değmemiş bir memleketin sükûnet dakikalarını almıştı. Bu his, her kim olursa olsun hepsinde kasabanın en belli başlı hususiyeti gibi derhal göze çarpıyordu. Hatta Burgaz'dan hareket eden

trenin bir itiyattan daha başka bir hisle Karnabad'a uğramadığı muhakkaktı.

Osmanoflara ikinci gelişimden en çok kimin memnun olduğunu düşünüyorum. Şu kadar var ki bütün Osmanofların beni beklediklerini biliyordum. Bilhassa Zehra Osmanof'un hastalığı için benden başka güvendikleri bir yer yoktu; hiçbir vakit bir madde hâlinde dokunmak istemedikleri bu şey Karnabad'ın baskın gecesinde bir alev gibi bir anda parladığı zaman, onunla karşı karşıya gelen Osmanoflar, kasabayı saran silah seslerini unutmak bile istemişlerdi. Aralarında en büyük bir irade kabiliyetiyle bağlandıkları Zehra Osmanof hasta!

Nitekim Selim'in ağzından bunu işiten Halil Osmanof, karabinasını ona terk ettiği dakikalarda, Zehra Osmanof'un odasına doğru merdivenlerden inerken aynı şeyi düşünüyor ve kısrak seslerinin kulakla işitilen hakiki bir facia hâline getirdiği yangın kızıllığını umursamıyordu bile. Onun içindir ki Zehra Osmanof'un hastalığında, Osmanoflar baskın dakikalarını unutmuşlardı. Hatta Karnabad'ın içinde bir kontrolü bile başkasına bırakmışlar, daha doğrusu Karnabad'ı Grigorof'un hareketlerine terk etmişlerdi.

Hikâyemin burasında yavaş yavaş Zehra Osmanof'la olan dostluğumuza doğru yaklaştığımı hissediyorum: Osmanofların kendisine ayırdıkları ve yan taraftan arka bahçeyle beraber benim odama bakan küçük daireye girdiğim zaman onu beyaz bir yatağın içerisinde, arkasını yastıklara dayamış, bir kitabın yapraklarını çevirirken buldum. Beni görür görmez konuşmasından çok daha evvel gözlerinin içerisini hatırlıyorum. Ayakucunda bütün işlerini bir tarafa bırakan

Ahmet Osmanof oturuyor, fakat yalnız oturuyor ve tuhaf bir şekilde kendi kendine düşünüyordu.

Ahmet Osmanof'un neler düşündüğünü bir bakışta tahlil etmekten çok, benim için karısının mühim olduğunu biliyordum ve biraz evvel de söylediğim gibi sesini işitmekten ziyade gözleriyle karşılaşmıştım; onların içerisinde Karnabad baskınından evvel istasyonun kalabalığı arasında kulaklarıma söylediği cümleleri işitiyordum:

"Eğer hastalanacak olursam derhal gelebilir misiniz?"

"Grigorof'la haber gönderecek olursanız derhal."

"Grigorof benim için ölebilir!"

Belki de kapıdan içeri girdiğim dakikalarda Zehra Osmanof da aynı şeyleri hatırlıyordu; gözlerimizin bir su ve oraya vuran akisler gibi karşılaştığını hissediyordum. Şu da var ki Zehra Osmanof bilhassa Karnabad baskınından sonra benden neler ümit ediyordu? Böyle bir suale hemen cevap veremeyeceğim şüphesizdi. Fakat tabii Osmanofların ümit ettikleri gibi benim yanımda ve sıhhatini koruyacak bir adama tesadüf ettiğini biliyordu; dahası... Dahasını belki söylemek, hatta düşünmek bile istemiyordu.

Fakat Grigorof'la kendini o kadar dolu hissettiği hâlde her nedense yalnızdı. Grigorof'la dolu... Tuhaf bir cümle işte... Tuhaf, fakat doğru... Çünkü Osmanofların içerisinde şunun ve bunun yahut Halil ile Yusuf'tan herhangi birisinin bozduğu bir saati, daha başka türlü söylemek lazım gelirse, herhangi bir makineyi tamire çalışan Zehra Osmanof kocasının yanında bile Osmanoflardan hariç birtakım şeyleri konuşacak ve onlara fikirlerini söyleyecek birisini arıyordu. Şüphesiz ki, aradığı şeyi ilk zamanlarda dinleyebilecek birisi varsa o da Grigorof'tan başkası değildi; hâlbuki Grigorof'un panayır

hazırlıklarında birdenbire tabiatının değiştiğini hissediyor, Osmanofların söyledikleri gibi Grigorof 1904 sonbaharından kışa girerken bir nevi deri değiştiriyordu. Fakat Osmanoflar bu deriyi hakikaten Grigorof'un üzerinde hissediyorlar mı? Belki de bu, Osmanoflar dokunduğu zaman garip bir sihirle kendilerini zehirleyecek bir deri... Halil Osmanof böyle bir deriyi yalnız keşfediyor ve her nedense bu derinin rengini ortaya koymak için kafasını yormuyordu bile...

Onun içindir ki Zehra Osmanof bütün kalabalığa rağmen, yavaş yavaş Osmanoflarda yalnızlığını hissetmeye başlamıştı. Bu yalnızlığı en yakın bir ağrı gibi içinde duyuyor ve Osmanoflardaki bütün meşguliyetlerine rağmen tıpkı Grigorof'un yeni derisi gibi bir madde hâlinde ortaya koyamıyordu. Beni görür görmez, belki de bütün bunları düşündüğü için olacak, kendisini yere yıkılacak bir biblo kadar ayakta ve yorgun bulduğu dakika birdenbire karşısına çıktığım zaman yanı başında, kollarını dayayarak başka hiçbir yere tutunmaksızın yeni bir kuvvet duymaya başlamıştı.

Zehra Osmanof'un herhangi vahim bir hastalıktan daha çok, yorgunluktan gelen bir baş ağrısıyla yattığını biliyordum. Yüzü, her vakit gördüğümden daha fazla süzülmüştü. Ellerini bana uzattığı dakikalarda, en yakın dostlar gibi anlaşan gözlerimizin aynı düşüncelerle titrediği şüphesizdi.

"İki gündür sizi bekliyorum," dedi; "Grigorof geç gelmiş olacak?"

Grigorof'un Zehra Osmanof'ta ilk bıraktığı iyi tesirlerin hiçbir vakit benim tarafımdan giderilmesini istemezdim:

"Hayır," dedim; "bilakis, tam vaktinde geldi Grigorof, sadece yollar..."

Gözlerimin içine daha bir dikkatle baktığını görüyordum. Ve o zamana kadar, iki üç saniye içinde bile olsa, Karnabad'ın yeni vaziyetini düşünmemiş olan Zehra Osmanof bir baskın gecesini, göz ve kulaklarında yeni baştan yaşıyor gibi oldu.

Zehra Osmanof'la hakiki dostluğum hiçbir vakit şu veya bu şekilde başlamamıştır. Hastalığının bir iki hafta içinde iyiliğe yüz tuttuğu günlerde Karnabad 1904 sonbaharının en iyi ve bir gün birdenbire kayboluverecek en güzel dakikalarını yaşıyordu.

Zehra Osmanof'la, söylediğim hakiki dostluğumuzun bu mevsim gezintilerinde inkişaf ettiğini söylemeye mecburum. Burada "dostluğumuz" diyorum fakat hiçbir vakit bu kelimeleri aynı hecelerle ben söylememişimdir; Osmanofların içinde iyi, fena herhangi bir hakikate dokunmaktan daha çekingen bir tabiatım vardı, her şeyi Osmanofların lisanından dinlemek benim için daima zevkli ve hiç değilse daha yerinde bir hareket gibi geliyordu.

Zehra Osmanof'un hastalığıyla bütün Osmanofların birdenbire büyük bir sükût devresine girdiklerini söylemeye mecburum. Hâlbuki daha kırk sekiz saat evvel onları nasıl düşünüyordum. Büyük bir ova yolu üzerinde Osmanof kurtları, başlarıyla bir avı koklayarak yavaş yavaş ilerliyorlardı. Hepsi birbirinden ayrı bir mesafede ve başka başka birtakım avları düşünmekle beraber, çıkardıkları homurtulu ses onları bir noktaya doğru sevk ediyor yahut içlerindeki dişi bir kurt geride kalan Osmanofları bulundukları yerden daha başka bir yere alıp götürmek istiyordu.

Öte taraftan Karnabad baskınının hemen hemen ilk günlerinde, Zehra Osmanof'un hastalığıyla meşgul olduğum

dakikalar, kendi kendilerine bıraktığım Osmanofların aşağı yukarı bu on beş günü nasıl geçirdiklerini burada sormak lüzumunu duyuyorum! Belki de, kendilerinin bile, baskın günlerinin hemen ferdasında herhangi bir karar alabilmek için bir şey düşündükleri yoktu. Daha doğrusunu söylemek lazım gelirse düşünüyorlardı; hatta ayrı ayrı karar bile veriyorlar fakat hiçbir vakit ne Ahmet ve ne de Halil Osmanof bu düşündüklerini tatbike çalışıyorlardı. Yahut Osmanofların bu dakikalarına dokunurken bunu doğrudan doğruya ben, kendim böyle düşünüyorum. Çünkü Zehra'nın hastalığında Osmanofları düşünceleriyle baş başa bıraktığım vakit, bir tokat yemiş bir insandan farksızdılar ve henüz baskının aksülamelleri Halil Osmanof'un yüzünden gitmemişti. Sadece, Halil Osmanof odasına çekilmiş, orada oturuyordu. Ve belki, Osmanofların şundan ve bundan daha ziyade Yuvanna Mihailoviç'i konuştuğu dakikalarda olduğu kadar ortada yoktu. "Yoktu" diyorum, daima Osmanofların arasında dolaşmaktan, her şeye rağmen ne duyarsa fikirlerini onlara aşılamaktan zevk alan Halil Osmanof gözükmüyordu ki... Bunun sebebini Ahmet ya da Halil Osmanoflara katiyen sormamışımdır. Fakat Halil'in herhangi bir hareket yapmaktan çok, odasına çekilmekte en büyük kurtuluşu bulduğunu biliyordum. Kurtuluş mu? Şu hâlde Halil Osmanof sorulacak herhangi bir sualin mukadder cevabından korkuyordu.

Korkuyor... Bu kelimeyi Halil Osmanof hakkında söylemekle beraber yerinde bir kelime olmadığını da takdir ediyorum. Halil Osmanof cevap vermekten değil, Karnabad baskınının belki de yeni bir sualle açılacağından çekiniyor, daha ziyade silah odasına kapanarak orada hiçbir şey yapmasa bile oturmaksızın, aşağı yukarı dolaşmak suretiyle bir

şeyi halletmeye çalışıyordu. Fakat bizzat Osmanoflardan bile daha çok ehemmiyet verdiği silah odasında Halil Osmanof silahlarıyla meşgul değil miydi? Silahlarıyla! Halil Osmanof baskın günlerinin daha ilk haftasında, belki yavaş yavaş ve yeniden kımıldar gibi gözüken hareketlerinin yardımına güvenerek, hemen her şeyi baştan imale hazırlanıyor; yalnız Osmanofların Aşağı Balkanlar'da silah kuvvetiyle ayakta durduklarını Yusuf'un yüzüne karşı vakit vakit haykıran Halil Osmanof, her nedense bunu yapmıyordu işte...

Şu var ki Karnabad, Zehra Osmanof'un anlatmaya hazırlandığım ilk nekahet günlerinde birdenbire boşalmıştı.

İstasyona Burgaz'dan ayak bastığım dakikalar herkes ne yapacağında müteredditti. Aynı zamanda, belki Osmanoflar, bütün söylediklerime rağmen istasyondaki kontrol vaziyetini Grigorof'a kasten bırakmışlardı. Çünkü baskını ortaya çıkarmaktan daha evvel, tıpkı baskın gecesinde olduğu gibi panayırı düşünüyorlardı. Ahmet ve Halil Osmanofların yabancıları istintakla meşgul olmaktan başka yapacakları çok şey vardı. Başka şeyler ve bilhassa panayırın dağılmamasına dikkat etmek!

Osmanoflar düşündükleri bu noktada baskın haftasının ilk günlerinde acaba muvaffak olabildiler mi? Böyle bir suale cevap verebilmek için Osmanofların, hele Selim'in hareketlerini kontrol etmediğimi itiraf ederim.

"Selim'in" diyorum, çünkü panayırı olduğu yerde bıraktırabilmek üzere en çok Selim'in mutedil hareketlerine güvenmişlerdi. Bununla beraber Selim Osmanof'un kendisine verilen bu işte doğrudan doğruya muvaffak olamadığı da söylenemez...

Baskını müteakip panayırın Karnabad'da kalmasında Osmanofların âmil olamayacakları muhakkaktı. Karnabad panayırını Osmanoflar kendileri tertip ettikleri hâlde, bütün gayretlerine karşı, baskın gecesinde panayırın idaresi ellerinden çıkıvermiş ve hemen hadiselerin meydana getirdiği bir kaderin ve talihin avuçlarına girmişti. Dahası, panayırı Osmanoflar Karnabad'da ne kadar bırakmaya çalışırlarsa çalışsınlar, söylediğim gibi, Karnabad'ın talihi artık Osmanofların elinde değil, baskın gecesinin Burgaz'dan Filibe'ye kadar yaydığı bir vehmin ellerindeydi. Karnabad'a gelecek olanlar belki düşündükleri korkulu şeylerle orada karşılaşmıyorlardı, nitekim ben de karşılaşmamıştım fakat yollarda böyle bir düşünce hâkimdi ve bu düşüncenin dağılan panayırdan ileri geldiği şüphesizdi.

Baskının ilk sabah dakikalarında Karnabad'a iade edilmeye çalışılan sükûnete mukabil Osmanoflar geri dönmeye hazırlanan hiçbir yabancıya mukavemet edemiyorlar, daha doğrusu kendilerinde böyle bir hak bulamıyorlardı. Onun içindir ki Karnabad'ın kapılarından ilk aylarda kasabaya doğru akın eden kalabalık bir bozgun dakikasında olduğu kadar karmakarışık [halde] geriye dönüyor ve yollar bu karışık kalabalığın ayakları altında, kasabayı bir emniyetin kollarından dışarı atıyordu.

Bu itibarladır ki Karnabad'ı baskın dakikalarını müteakip hatırlarken, onu böyle bir vehmin içinde buluyordum ve işaret ettiğim gibi bu vehim kasabanın iç tarafından daha çok dışındaydı. Osmanoflar Karnabad panayırını hiçbir suretle onun iradesinden kurtaramayacaklardı da.

Osmanofların bana ayırdıkları odada Zehra Osmanof'tan başka hiçbiriyle temasa gelmediğim hâlde, Karnabad bas-

kınının ilk on beş gününün nihayetinde, bütün bu fikirler aklımdan birer birer geçiyor ve Osmanof ailesi, içlerine ayak bastığım ilk günden daha ziyade, birdenbire önümde açılan bir kapı gibi beni alakadar ediyorlardı.

Osmanofların bu dakikalarını önümde açılan bir kapıya benzetmekle hayatlarına dair yeni bir şey söylemek üzere olduğumu biliyordum. Çünkü Karnabad baskınının ilk haftalarında Zehra Osmanof'la meşgul olduğum günler böyle bir kapının –belki de Zehra'nın hareketleriyle– açıldığını görmüştüm. Şimdiye kadar bir meydanın ortasında hareketlerini tespit etmek istediğim Osmanofların bu kapının arkasında yeni bir tarafları olduğu muhakkaktı ve belki de burada Ahmet ve Halil Osmanof'tan daha çok Ahmet'in karısı, Petro Grigorof ve Osmanofların içinde fikirleriyle yavaş yavaş emeklemeye başlayan Groşenka vardı. Groşenka... Osmanofların ona baktıkları zaman, itiraf edememekle beraber daima anasını, Yuvanna Mihailoviç'i hatırladıkları Groşenka... Onun içindir ki bu kapının arkasında her ne olursa olsun Osmanofların yeni taraflarını bulacağım şüphesizdi.

Yalnız 1904 sonbaharında niçin Osmanofların üzerinde bu kadar fazla duruyordum? Bugün bana birdenbire gelen bu fikri benden daha çok başka birisi, mesela Petro Grigorof ile Dimitri Aleksiyeviç de soruyorlardı. Birisi, kendisine gösterdiğim büyük bir sükût içinde Osmanoflara karşı beni vakit vakit yoklamıştı. Grigorof'un bu hareketlerini görüyor ve susuyordum. Fakat Grigorof buna hiçbir vakit tahammül edemiyor, daha doğrusu kendisine gösterdiğim hareketsizliğe rağmen, Osmanofların içinde herhangi birisine, kendisine dair olan fikirlerimi söylediğime inanıyordu. Herhangi birisine mi, yoksa yalnız birisine mi? Her nedense Osma-

nofların hepsine birden değil, yalnız birisine anlattığımı zannediyordu. Çünkü Grigorof Osmanofların hepsine birden iyi ya da fena herhangi bir şeyin anlatılmasının kabil olmadığını bilirdi. Böyle bir şey yapıldığı takdirde ister ayrı ayrı, ister toplu bir hâlde söylensin, Osmanoflar onu başka başka yoldan anlar yahut hepsi de kendi fikirlerine uygun gelen bir yerden tutar ve böyle bir yer bulamazlarsa da garip bir omuz silkişle geçip giderlerdi. Hâlbuki yine Grigorof, kendisine dair Osmanoflara ne söylenirse söylensin, buna hiçbir vakit onların iştirak edemeyeceklerini bilirdi. Sadece Osmanoflara mutlak surette bir şeyler anlatmak ihtiyacında olduğumu da keşfediyor ve Osmanof kardeşleri bir tarafa bırakarak doğrudan doğruya Zehra Osmanof'un hareketlerinde böyle bir fikri işleyeceğimi düşünüyordu. Bu itibarla Grigorof'un düşündükleri belki doğruydu; "belki" diyorum, çünkü Osmanofların hiçbirisini –imkânı yok– 1904 sonbaharında aynı şartlar içinde bir yere toplayamıyordum; hatta sinsi hareketleri üzerine düştüğüm Grigorof bile bana karşı Osmanoflarla aynı karakteri göstermeye çalışıyordu. Onu elime geçirip bütün hareketleriyle bir fotoğraf kâğıdının üzerinde tespite uğraştığım dakikalar, mesela, Zehra Osmanof'un bir söz veya herhangi bir hareketiyle birdenbire kaybediveriyordum ve elime geçen resim, eczalı bir suyun içinde açılmak üzereyken Osmanoflardan koparak gelen bir ışıkla uçup gidiyordu. Nitekim Halil Osmanof da en açık hareketleriyle bana doğru yürüyor fakat aynı dakikalarda önümüze çıkan Yusuf bütün bu hareketleri bozuyor ve her an hepsi içlerinde yaşamayan başka birisinin, Yuvanna Mihailoviç'in tesiri altında hareket ediyorlardı. Her ne olursa olsun Osmanofları seyretmek benim için hakikaten

meraklıydı; yabancılara acayip bir sirk manzarası gösteren Osmanoflar kendilerini halledebilmek için bana ipuçları bile veriyorlardı fakat bu ipuçlarını birçok yerinden düğümlerle kesilmiş buluyordum. Her ne kadar yine Osmanoflar düğümleri çözmek için bana yardım ediyorlarsa da her açılıştan sonra önüme başka bir düğüm çıkıyor ve Osmanoflar, bu düğümler boyunca, daima halledilmeye muhtaç en karışık manzarayı gösteriyorlardı.

Hikâyemin başka bir tarafında da söylediğim gibi, Karnabad, Zehra Osmanof'un iyileşmeye yüz tuttuğu günlerde mevsimin en güzel dakikalarını yaşıyordu. Osmanofların harasından bana ayırdıkları odanın önüne kadar kocasının ustalıkla idare ettiği arabayı Zehra Osmanof ne büyük bir sabırsızlıkla beklerdi. Hastalığının bu ilk nekahet günlerinde, içlerinde en fazla onun herhangi bir gezintiye ihtiyacı olduğunu anlıyordum. Hatta Karnabad'da yapılacak bir gezintiden çok, Osmanofları kendi kendilerine bırakarak başka bir tarafa, Yusuf Osmanof'un Yuvanna Mihailoviç'e söylemek istediği gibi, uzak bir seyahate ihtiyacı vardı. Yalnız Osmanoflar onu nasıl bırakacaklar? Bu bahsi içerlerinde bir gün açtığım vakit kocasından çok küçük kardeşinin, bir uzvu koparılmış kadar yüzünü buruşturduğunu görmüştüm. Ve Halil Osmanof'un bu hissi yerindeydi. En büyük kardeşinin karşısında, hatta hastalığına rağmen, yollarını kaybetmiş Osmanofları, bir açıklığa doğru alıp götürecek yüksek bir iradenin kımıldadığını görüyordu.

Bu açıklık neresi olabilirdi? Belki de, içlerinden hiçbirisi bunu katiyetle düşünemiyor fakat Zehra Osmanof'un yanındayken ona bağlanmak suretiyle bir yaranın kapanacağını zannediyorlardı. Ve bu yüzdendir ki ellerinden geldiği

kadar tavsiye ettiğim bir seyahati geri bıraktırmaya çalışıyorlar, Karnabad'da yaptığımız gezintilere büyük bir ümit bağlıyorlar, bunu temin için de yalnız bana güvendiklerini açıktan açığa söylemekten çekinmiyorlardı.

Zehra Osmanof'u kısa bir zaman bile olsa aralarında kaybetmemek için bütün Osmanofların ve bilhassa Halil ve Ahmet'in beraber çalıştıklarını görüyordum. Sabahleyin erkenden bir arabayı kapının önüne getiren Ahmet Osmanof hayvanları kendi idare etmekten daha ziyade bana bırakırdı. Niçin? Çünkü karısının hastalığında onu kurtarmak hususunda benden başka inandıkları kimse yoktu. Sadece arabayı kapıya getirir getirmez, Ahmet Osmanof yaşından ümit edilmeyecek bir süratle tekerleklerin üstünden atlar ve pencerede kendisini bekleyen karısına doğru, ellerinden sımsıkı tutarak onu arabaya atmak için büyük bir tehalük gösterirdi.

Bugün Ahmet Osmanof'un hareketlerini, mevsimin açıklığıyla beraber en vazıh manzara gibi önümde canlandırabiliyorum: Hayvanların idare edildiği yere geçtiğim dakika, Zehra Osmanof yanıma gelip yerleşinceye kadar ona bakmaktan daha çok, arabayı alıp götürecek hayvanların kuyruklarını yahut yelelerini okşar ve tam manasıyla Zehra Osmanof'un yerleştiğini anladığı saniye –zaten bütün bu hareketler nihayet on beş yirmi saniye içinde olurdu– bana doğru döner ve gözleriyle Zehra Osmanof'un hareketlerini birbirine ekleyerek, "Sakın!" derdi, "Sakın arabayı ona bırakayım demeyiniz."

Ve ansızın, son cümlesini bile dinlemeyerek küçük bir kavis resmiyle Osmanofların iç bahçelerinden uzaklaştığımız zaman, Zehra en mutat bir hareketmiş gibi arkasına döner ve kocası orada, arabanın hareket ettiği yerde ya dimdik

ayakta yahut başka bir hareket yapıyormuş gibi bizi gözlerinden kaybedinceye kadar kalırdı. Çoğu kez de bu sabah gezintilerinde Ahmet Osmanof yalnız olarak gözükmezdi. Küçük kardeşi arabayı bir gözden geçirmek için yanımıza gelir; iki kardeş, belki de birbirlerine hiçbir şey söylemeksizin, hayvanların arkasından ayrı ayrı düşüncelerle bizi takip ederlerdi. Ne düşünürdü her ikisi de? Ahmet Osmanof'un karısına ait fikirlerle dolu olduğu belliydi fakat Halil'e gelince; ilk saniyelerde Zehra'yı düşünmekle beraber bu düşünceler yavaş yavaş açılıp uzadıkça daha başka birtakım fikirleri de etrafına alıyor ve Karnabad'ı yeni baştan kurmak hususunda biriken bu arzular, çok defa hiçbir şey düşünemeyecek kadar genişliyor, Halil Osmanof'u âdeta bomboş bir dünya içinde bırakıyordu.

Ya Zehra Osmanof? O ne düşünüyordu? Yanımda bütün fikirlerini katiyen Osmanoflardan ayıramayan ve kocasında kendisine en müşfik bir tabiat bulan Zehra, onu geride bırakmakla, Osmanoflara ait ne var ne yoksa ortadan silinip kayboluncaya kadar yanımda konuşmazdı. Fakat gene bu dakikalarda, her saniyeden daha fazla Osmanoflarla meşgul olduğunu bilirdim; Osmanoflarla... Mesela, kocasının, araba hareket ettiği sıralarda bütün vaziyetlerini tek bir hareket içinde kavrayan dakikalarını unutmaz; bu küçük jest, Zehra'yı daha başka birtakım itiyatları hatırlamaya sevk eder yahut doğrudan doğruya ne Groşenka'yı, ne Yusuf'un hareketlerini, ne de Yuvanna'yı düşünür, yalnızca baskın gecesini hatırlardı.

Zehra Osmanof'un bu düşüncelerden, Karnabad'ın dışına çıktığımız vakit ancak kurtulabileceğini bilirdim. Belki de bütün bu düşünceleri bir tarafa bırakmak için ona başka şey-

ler anlatarak dikkatini Osmanoflardan uzaklaştırmak daha doğruydu. Fakat bunu kendim yapmaktansa Zehra'nın hareketlerine bırakmak istediğim muhakkaktı. Tabiatın, bilhassa Karnabad'daki tabiatın hafızasına yer etmiş her şeyi birkaç dakika sonra silip götüreceği şüphesizdi. Nitekim öyle bir dakika gelirdi ki birdenbire uyandığını zannederdim. Osmanofların büyük çiftliği biter bitmez, ilk hareket olmak üzere, arabayı kendisinin idare edeceğini söyler ve kocasının bana yaptığı bir tembihi hatırlayarak, "Korkmayınız," derdi; "kuvvetim bir çılgınlık yapacak kadar yerinde değil." Zaten Ahmet Osmanof da bu çılgın sürüşü hatırlatmak isterdi fakat dizginleri ona bıraktığım dakikalarda artık Osmanofları unutan Zehra'nın başka bir âleme girmek üzere olduğunu görürdüm. Ve bütün bu gezintilerde, arabayı mutedil bir hareketle idare için bana verdiği söze mukabil, çılgın bir sürüşle toprak yol üzerinde uçurduğunu hatırlıyorum:

Parlak güneş altında vakit vakit kesilen gölgeler, haranın bir ucundan öbür ucuna kadar, iki sıra ağaçların altında uçsuz bucaksız bir genişlemeyle alabildiğine uzardı. Petro Grigorof'un küçük odası bu yolun bir tarafında çoktan kaybolmuştu; Yusuf'un altın yapmaya çalıştığı baraka artık gözükmüyordu. Yolun sağ tarafını iki sıra ağaçların nihayetine kadar, sarı bir başak tarlası, altın bir uzamayla kaplardı. Daha ötede Osmanofların sürülen toprakları gözükür, yeşil ve ıslak bir çayır nihayetsiz bir mesafeye doğru giderdi. Zehra Osmanof'un düşüncelerini kaybetmek hususunda en çok burada ileri gittiği olurdu. "Kendimi zapt edemiyorum," derdi; "bu yol bana daima koşmak hevesini veriyor."

Ve Osmanofların harasını geçtiğimiz dakikalarda, iki tarafında hafif bir meyille darlaşmaya başlayan yol üzerinde

şayan-ı hayret böcek sesleri işitilirdi. Her şey vakit vakit rüzgâra karışır ve kayboluyor sandığınız bir saniye aynı böcek sesleri kulaklarınızı yeniden doldurur; tabiatın içinde temiz bir hava, rüzgâr ve büyük bir yaprak hışırtısıyla baş başa kalırdınız.

Karnabad'ın bu yeşil ve parlak tabiatı içinde, her şeyin kaybolur gibi gözüktüğü bir sıra asıl Zehra Osmanof'un meydana çıktığını görüyorum. Henüz kendi kendisini bulamadığı ve kocasına rağmen, hayatını kimin etrafında tanzim edeceğini bilmediği günlerdi; bütün Osmanoflar gibi Petro Grigorof'a o da inanmıştı; "Hiçbir fenalık gelmez," diyordu, "Grigorof'tan."

Osmanofların bahçesini bırakıp Karnabad'ın dışına çıktığımız dakikalarda, tabiatın büyük yalnızlığı ortasında, her şey birdenbire değişmeye yüz tutuyordu. Daima, ikimizin arkasında başka birisini, gece içinde bir cismin gölgesi kadar ürkek ve omuzlarımızda haşyetle hissettiğimiz olurdu. Bu, kasabayı çok geride bırakarak hayvanları kendi hâline terk ettiğimiz ve Zehra Osmanof'u yeni planlar etrafında yokladığım dakikalar meydana çıkıyordu.

Hakikati söylemek lazım gelirse, benim için o kadar mühim bir şey değildi ve ölümü, kendi namıma istihkar ettiğim muhakkaktı. Fakat Zehra, "Arkamızda birisi dolaşıyor," derdi ve sinirlerini yatıştırabilmek için arabayı, bütün tehlikelerin ortasında alabildiğine sürerdi.

Her ne olursa olsun, Zehra Osmanof'un bu tehlikeyi yakalamaktan korkar gibi kaçındığını görüyordum. Sadece, herhangi bir dönemeç yahut bir çalılık arkasında, birdenbire fırlayacak bir kuş kadar yakın ve gözle görülebilecek derecede doğru bir şekilde onu duyuyordu. Belki de, bir saniye, başını

birdenbire çevirecek olsa, bu tehlikeyi hemen yakalayacaktı da... Hatta bunu kendisine söyler ve bütün tehlikelerin hayatımızda aşağı yukarı aynı mahiyeti taşıdığını anlatır, eğer cesareti varsa yakalayabileceğini işaret ederdim.

Cesareti varsa... Fakat hiçbir vakit Zehra Osmanof'un cesaretsizliğini de anlatmak istemiyorum. Bilakis, Osmanoflardan bile daha cesaret sahibi olduğu şüphesizdi. Ama hangimiz, hayatımızı değiştirecek ve müessir gözüken hadiselerde bu cesareti kullanabilmişizdir?

Nitekim Zehra Osmanof da aynı şekilde hareket ediyordu. Bizi tehdit eden bir vakayı, çalıların arasına sinmiş uyuşuk bir hayvan kadar ustalıkla yakalayabilirdi; hatta bunu yapmasına o kadar lüzum bile yoktu çünkü kulaklara çarpacak sesler bu işi temin edebilir ve Zehra Osmanof'u kurtarırdı. Fakat bu tehlikeyi görür görmez yahut yakalar yakalamaz ne yapacaktı? Bunu tayin edemediği için olacak ki bana döner, "Niçin" derdi, "bana söylediğiniz bu hareketi siz yapmıyorsunuz?"

Ve birdenbire lakayt kalışımı affedemez, "Bildiğinizi benden saklıyorsunuz," diye ilave ederdi, "hareketlerinizle beni teselliye çalışıyorsunuz!"

"Hayır, arkamızda kimin olduğunu bunu yapmayacak kadar biliyorum! Grigorof'u unutuyorsunuz zannedersem!"

Grigorof! Bu kelime, Zehra Osmanof'a âdeta bilmediği yeni bir isim tesiri veriyordu. İki seneden beri Osmanofların içinde Ahmet, Halil ve Yusuf kadar Grigorof'u da tanıdığı hâlde, hafızasında birdenbire yeni bir taraf açılır ve bütün hareketlerine Osmanofların inandıkları Petro Grigorof o kadar tuhaf bir yüzle karşısına çıkardı ki bu yüzü görür görmez

belki de ürker ve kendi kendine, "Grigorof!" diye tekrarlardı, "Osmanofların en büyük dostu!"

Çoğu kez de kulaklarımızın dibinde bir silah vızıltısının onu sapsarı yaptığı dakikalarda, "Dönelim." derdi, "Yemeğe bekleyeceklerdir."

Fakat kendimi Zehra Osmanof'un sükûnetini iadeye mecbur tutar, dizginleri kıstığım bir saniye, "Bunu yapamaz." diye vaziyeti anlatmaya çalışırdım; "Bunu yapamaz, çünkü size ve bana bir şey yapmakla, kendi kendine tasarladığı bir düşünceyi tahakkuk ettiremeyecektir."

"Şu hâlde neden hareketlerimizde bizi serbest bırakmıyor?"

"Bırakıyor! Sadece bildiğim birçok şeyi söylemekliğime mâni olmak istiyor."

Bütün bu gezintilerde, Zehra Osmanof'un Petro Grigorof'a dair değiştirmek istediğim fikirleri, az evvel vızıldayan bir kurşunun hayaleti arkasından süratle kendi düşüncelerine döner, "Korkulu" derdi, "Her şey Karnabad'da korkulu olmaya başladı."

Dimitri Aleksiyeviç, Petro Grigorof

Osmanoflar ailesinde açılmak üzere bulunan yeni yeni vakalara intizaren tekrar Dimitri Aleksiyeviç ile Grigorof'a dönüyorum:

Karnabad'ın büyük bir hazırlığı müteakip ancak iki üç gün sürebilen panayırından sonra bütün kasaba Bulgarların İlkkânun[45] yortusuna hazırlanmaya başlamıştı. Belki de bu, baskın tehlikesinin Karnabad'ı bir yaz yağmuru gibi yalayıp

45 İlkkânun: Aralık, Kânunıevvel, Birincikânun.

hemen geçivermesinden ileri geliyor ve panayır günlerinde olduğu gibi zahire kafilelerinin manastıra tırmanışı devam ediyor; bütün bunların nihayetinde Dimitri Aleksiyeviç ile Petro Grigorof ayakta, ikisi de halledilecek birer muamma hâlinde dimdik duruyorlardı.

Eylül ve Teşrinievvel[46] aylarına doğru manastırı ilk ziyaretimde, ne Osmanoflar ne de doğrudan doğruya Karnabad için yer etmiş herhangi bir fikrim yoktu. Yalnız, Dimitri Aleksiyeviç'in yanında, bu muamma, çözülecek bir bilmece kadar beni kendine çekmekten de geri kalmıyordu. Hâlbuki benden daha evvel bizzat Osmanofların onu hallederek beyaz bir kâğıt gibi vaziyetini apaydınlık ortaya koymaları lazımdı. Fakat Osmanofların manastıra verdikleri müsaade o derece ani olmuştu ki, kendileri bile farkına varmaksızın Dimitri Aleksiyeviç'i hemen orada buluvermişler ve manastır aynı dakika aşılmaz bir dağ kadar kendilerinden ötede kalmıştı. Yahut Osmanoflar onu aşmaya lüzum görmüyorlar ve manastırı içerlerinde lüzumsuz bir mesele hâlinde buluyorlardı.

Sadece, yemek günleri, Ahmet yahut Halil Osmanoflardan herhangi biri, sarıyoncaların patika kenarlarında titremeye başladığı dakikalar tepeye doğru yavaş yavaş tırmanırlar. Ahmet Osmanof, Karnabad'ın manzarası ayakları dibinde açılırken en büyük Osmanof'un geniş bir nefes alarak çadırını kurduğu ilk günleri hayal eder. Kardeşine gelince; fikri daldan dala uçan Halil Osmanof, bütün Osmanoflardan daha çok, inatçı bir fikr-i sabitle Yuvanna Mihailoviç'e takılır yahut birdenbire geriye dönerek, silah odasında te-

46 Teşrinievvel: Ekim.

mizlemeyi unuttuğu eski bir silahın mekanizmalarını gözden geçirmeyi tasarlardı.

Bununla beraber yeşil bir tabiatın yanı başında bir kuş kadar her dakika havalanmaya müsait bulduğu manastır, Aşağı Balkanlar'da bir sulh abidesinden çok bir ölüm kulesi hâlinde, Dimitri Aleksiyeviç'in ellerinde tuttuğu bir çanın işaretini beklerdi. Dimitri Aleksiyeviç, Grigorof'u bir tarafa bırakarak bu çanın ipini ne zaman çekecek?

Bunu kendisi de bilmemekle beraber, manastırın, yeşil yapraklar arasında kızıl bir tehlike gibi, her dakika başkaldırmak üzere olduğu da muhakkaktı.

Şu var ki, Osmanofların vakit vakit manastıra karşı aldıkları harekete mukabil bina on seneye yakın bir zamandan beri boştu. Dimitri Aleksiyeviç hayatının en büyük günahını orada yalnız kalmakla çıkartıyordu. Ve ibadet yerinde hiçbir dinî merasim yapılmazdı. Dimitri Aleksiyeviç bunu itiraf ederken, "Bulgarların hakları var," derdi, "Manastır kendilerinden o kadar uzakta ki... Çoban yahut çiftçi bir millet için manastır onların ayaklarına gitmeye mecburdur."

Ve hakikaten, Dimitri Aleksiyeviç bunu yapıyordu. Karnabad'ın Aydos, Yanbolu şehirlerine kadar küçük birer malikâneye benzeyen çiftlikleri Dimitri Aleksiyeviç'e açıktı ve haftanın her gününü bunlardan birine yaptığı ziyaretlere ayırmıştı.

Sabahın Karnabad üzerinde açılmaya başladığı ilk dakikalarında, Dimitri Aleksiyeviç'in bu erken hareketlerini hatırlıyorum: Galoş potinleri Karnabad'a inen dar patika yollarda izler bırakıyor; etekleri bir çarşaf gibi arkasında... Fakat her nedense bu hareketlerini yabancılara göstermek istemiyor ve derhal manastırın istasyona doğru inen yolu-

nun nihayetinde, bir saniye, evvelki koşu hareketi tam bir sükûnete, bir rahibe lazım olabilecek kadar temkinli bir sükûnete geçiyordu. Dimitri Aleksiyeviç artık buralarda yürümezdi, yürümez ve sadece dudaklarında garip bir dua mırıldanarak kımıldamaya başlardı. Bu dakikalar keşişin en mesut dakikalarıydı yahut çiftçiler böyle düşünürler ve Dimitri Aleksiyeviç'in başka bir ziyaretine kadar kapılarından içeriye hiçbir fenalığın giremeyeceğine inanırlardı.

Bir Bulgar Evi

Dimitri Aleksiyeviç'in Bulgar çiftçilerine yaptığı bu sabah ziyaretlerinde keşişten daha çok, belki de Bulgar evlerinin daha ziyade meraklı buluyorum.

Dışarıda, asma çardaklarının altında, topraklar bir Türk bahçesinde görülebilecek kadar temizdi. Tahta ayaklı bir masa avlunun bütün möblesini teşkil etmekle beraber, sabahtan akşama kadar vakit vakit değişen gölgeler, bu büyük boşluğu kapıyor ve nereden aktığı belirsiz bir suyun sesi için için duyuluyordu.

Belki de bu su küçük bir tepeden akıyor yahut odalardan birisinin altında toprakları oyarak sadece bir ses hâlinde meydana çıkıyor ve hemen az ötede geldiği yere dönerek kendi kendine kaybolup gidiyordu.

Birer kat üzerine açılan avludan girer girmez içerde her şeyi değişmiş bulurdunuz. Ekseriya tahtadan yapılan eşyalar, su testileri, belki bir ayna; hepsinin birer birer nereye konulacaklarında tayin edilememiş, tuhaf bir hâl vardı. İşin en garibi onları bizzat intihap edeceğiniz bir yere koyduğunuz takdirde yine kendi kendinizde bir türlü teskin edemediğiniz bir emniyetsizlikle karşılaşırdınız.

Çok kereler Bulgar evlerinin bu eşya intizamsızlığını odaların biçiminde düşünmüştüm. Fakat Osmanofların evleri de bir avluya açılan ve aynı sofa üzerindeki odalardan ibaret aynı basit mimariden başka bir yapılışta değildi. Sadece hiçbir vakit ikisini yan yana kıyas edemiyorum.

Osmanofların başka bir tarafta anlattığım intizamına mukabil buradaki dağınıklık bir Musevi evinde bulacağınız dağınıklığa da benzemezdi: Yeşil ağaçlara, tazeliğe, bol havaya açılan odaların içinde birdenbire bir koku, hatta Osmanofların Grigorof'ta buldukları ve mahiyetini tayin edemedikleri kokuyu teneffüs ederdiniz. Bu koku âdeta odaların harcına sinmiş gibiydi ve belki de derilerinde bile onu kokluyorlardı. Bir gün yatak odalarını büyük bir emniyetle bana açtıkları zaman orada neler görmüştüm. Yatak intizam içindeydi; yorganlar katlanmış, toplu bir hâlde ayakuçlarına yerleştirilmişti. Fakat bir köpeğin bile yatamayarak başka bir yer arayacağı kadar pisti. Bunu görmüyorlar mıydı? Belki... Kendilerine bahsettiğim zaman, "Osmanofların evinde her şeyi intizama sokan Osmanoflar olduğunu zannetmeyiniz." dediler; "Bunu doğrudan doğruya Zehra Osmanof'ta aramalısınız. Eğer Osmanofların içine biraz daha evvel gelecek olsaydı, bugün Karnabad'ı bile değiştireceği şüphesizdi. Bizim intizamsızlığımıza gelince, biz temizliğe vakit bulamıyoruz ki..."

Bulgar evlerinin intizamsızlığında bugün anlatmak istediklerimi çok sonraları Sofya'ya yaptığım bir ziyarette, bizzat şehrin içinde de bulmuştum. Sofya bir Türk şehri olmaktan çıkmış, bizimle beraber Balkanlar'a giren yeşil manzara değişmiş, binaların yerlerine bir türlü ısınamayan sekaleti içinde Sofya bir yığın, kirli bir yığın hâlini almıştı.

Fakat bu intizamsızlığın kendi ellerinde olmadığını itiraf ettikleri vakit gene kendilerine göre bir sebep de göstermiş sayılabilirlerdi: Evden daha ziyade dışarıda yapılacak işleri vardı. Ve bir taraftan tarlayı düşünürlerken Grigorof ile Dimitri Aleksiyeviç'i de ihmal etmemek mecburiyetindeydiler.

Burada Dimitri Aleksiyeviç ile Grigorof'un her ikisine birden dokunduğum dakikalar, ikisi de aynı gaye için çalışmakla beraber, hiçbir vakit anlaşamadıkları bir tabiata dokunmuş oluyorum. Sadece, Grigorof, Dimitri Aleksiyeviç'te nasıl bir tabiatın inkişafını istiyordu? Ara sıra onun eksik bir tarafı olduğunu söyler, fakat hiçbir vakit bu eksik tarafı bulup çıkaramadan, yalnız küfürle iktifa ederdi.

Dimitri Aleksiyeviç'e gelince, gösterdiği birçok hareketten Grigorof'a pek uymadığı muhakkaktı. Burada "uymuyor" diyorum; Dimitri Aleksiyeviç'in Grigorof'a mukabil olan tabiatını anlatırken bu kelimenin bana yardım edebileceğini ümit etmem.

Keşişin Petro Grigorof'a uyup uymamaktan daha çok, ona aykırı gelen yahut başka bir yoldan yürümek isteyen bir tabiatı vardı. Nitekim manastıra yaptığım başka bir ziyarette Grigorof'un zemin kattaki gizli odasını işaretten kendisini alamadığı vakit, Dimitri Aleksiyeviç'te onu menfur bulan bir tabiat sezer gibi olmuştum.

Grigorof'un bu tabiatını yakaladığım dakikalar, birinci kat merdivenin büyük sofasında, manastırın yan kalmış iskeletinden vuran uçucu bir aydınlık ve gölgelerden başka hareket eden hiçbir şey yoktu. Galoş potinleri tahta sofanın gıcırtıları yanında garip ve korkunç sesler çıkarıyordu. Bu dakikalarda kendimi susmuş bir böcek kadar sessiz hatırlıyorum.

Her şeye rağmen bir tuzağa, Grigorof'un bir tuzağına düşmüş olabilirdim. Zehra Osmanof'a bu dakikalardan bahsettiğim vakit yüzünü birdenbire kapamıştı: "Sizin vakit vakit üstünüze gelen büyük cesaretiniz!" diyor ve ilave ediyordu; "Zaten Osmanoflara en çok bu yardım etmiştir!"

Manastırda Grigorof'un Odası

Dimitri Aleksiyeviç'i manastırın alt katında adım adım takip ederken "Grigorof'un odası" dediği zaman, kapının birdenbire ardına kadar açılarak olduğumuz yerde ikimizi de tevkif etmesini bekliyordum.

Grigorof, Osmanoflar için feci bir akıbet hazırlamaya çalıştığı günlerde Dimitri Aleksiyeviç'le oturup karşı karşıya konuşmaktan çok, bu küçük odadaki demir karyolasında uzanmayı tercih ederdi. Çizmelerini çıkarır çıkarmaz kollarını başının altına koyar, manastırın içinde dağların rüzgârını boğuk bir hayvan iniltisi gibi aksettiren taş duvarlara kulaklarını verir ve zerrece kımıldamadan orada bir saat kadar öylece kalırdı.

Grigorof'un bu dakikalarında, hayalen nasıl bir yol üzerinde yürüdüğünü biliyordum. Osmanofların en küçüğü Groşenka'nın "Petro Amca" diyerek şahsında bir "veli" yarattığı Grigorof, bu dakikalarda deli bir generalden daha farksız değildi. Kasabada idare ettiği baskınla, kendi kendine karşı en büyük gururu duyuyordu ve "Karnabad üstüne galebe!" derken, kendisinden çok daha sonra gelecek olan bir generalin "Roma üzerine yürüyüşü"ne aykırı olmayan hisler içindeydi. Sadece fotoğraf henüz ilerlemişti; her şeye hâkim gözüken jestini bir objektif karşısında alamayacaktı. Ve aralarındaki fark bir vitrinde teşhir edilmek yahut

edilmemekten ibaretti. Nitekim garip bir sayıklama içinde, Karnabad'ı Osmanoflardan fethettiğini düşünen Grigorof, "Her şey yeni baştan," diyordu; "Karnabad kasabası Bulgar toprakları üzerinden artık kalkmalıdır; yerine bir şehir lazım; yollarını ben tanzim edeceğim; manastır olduğu yerde kalacak; ya Osmanofların oturduğu yer?"

Grigorof burada birdenbire durdu: "Oradan bir yol geçecek! Her şey silinmeli ve hiçbir şey hatırlanmamalı!"

Bir dakika düşüncelerinin herhangi bir yerinde manastırdan aşağıya inen bir kalabalık ve silah sesleri arasında kendisini birdenbire Halil Osmanof'un karşısında bulurdu. Bütün kurşunların bu hercümerç arasında ona doğru sıkıldığını görüyordu. Fakat Halil Osmanof, çok eskiden kurşunla bir panzehir almış gibi, bütün vücudu delik deşik olmasına rağmen her saniye biraz daha ilerliyordu.

Grigorof düşüncelerinin sonunda böyle bir hayal görür ve çıldırırdı. Demir karyolayı aniden terk eder; sarı çizmeleriyle uzun bir talim meydanı gibi küçük odada dolaşır fakat Halil Osmanof'un hayalinden kendini hiçbir vakit kurtaramaz ve daima belinde gördüğü bir silahı şakaklarına çevrilmiş, ateşe hazır bir hâlde duyardı. Bu dakikalarda kim bilir nasıl bir tedaiyle[47] Halil Osmanof'un silah odasını hatırlıyordu.

Orada, başı bir silahın üzerine eğik, elinde yağlı paçavralarla bir mekanizmayı temizlerken onu bulur; kurşunları birer birer muayene eden Halil Osmanof'un sesini âdeta kulaklarının içinde, en yakın bir sesmiş gibi işitir ve zaman zaman Halil Osmanof aynı hareketleri muhafaza ederek yanına kadar gelir, "Grigorof," derdi; "bu son kurşun da senin

47 Tedai: Çağrışım.

için!" Ve Grigorof bir hayalden çok bir hakikate yakın olarak bu sesi işittiği zaman ondan imkânı yok kurtulamayacağını anlayınca kapıyı ardına kadar açarak boğuk bir sesle Dimitri Aleksiyeviç'i çağırır yahut manastırın bahçesine kendisini attığı zaman, vücudunun bitkin bir ruh külçesi hâlinde kendisinden alınıp başka bir yere götürüldüğünü zannederdi.

Hakikaten bahsettiğim aylar içinde, Dimitri Aleksiyeviç'ten çok Grigorof Karnabad Bulgarlarını yalnız bırakmıyordu. Aleksiyeviç'in yemek vakitlerini alan ziyaretine mukabil Grigorof için zaman ve dakika yoktu. Günün ortasında birdenbire aralarında bitiverir, "Bu topraklarda bir esir olduğunuzu unutuyorsunuz," derdi; "Osmanoflara karşı hazır mısınız? Bulgaristan'da yaşamak isteyen Bulgarlar, silahlarını temizlemeyi bilmelidirler!" Ve her şeye rağmen, işlerinin ortasında herhangi bu nebatın köklerini temizlemekten vazgeçerek yahut kürek saplarına dayanarak Grigorof'u dinlemeye mecbur kalırlardı. Çok kereler de, bir ikisini çiftliklerin sapa yollarına çekip götüren Grigorof, orada bir fısıltıdan çok bir şelale gibi coşkun konuşmaya başlar; Bulgarların hürlüğe ekmekten fazla muhtaç olduklarını anlatırdı. Fakat kısa nutuklarının nihayetinde, kuyruğunu sürüyen bir köpek kadar yatkın [halde] Osmanoflara döner dönmez çiftliklerin havasında yarattığı bu atmosfer birdenbire kayboluverir, "Petro" derlerdi, "şüphesiz iyi konuşuyor; fakat hürriyet için ekmekten de vazgeçemeyiz doğrusu!"

Osmanofların içinde meydana gelecek yeni vakaları hazırlarken Grigorof'u tekrar anlatmak isteyişim hiç de münasebetsiz bir şey değildir. Grigorof Osmanoflara olduğu gibi, bana da kendisini bir muallim diye tanıtmıştı. Doğruyu söylemek lazım gelirse Grigorof'a bundan daha iyi ve yerinde

bir elbise bulunamazdı da... Sadece manastırın küçük mektebini Dimitri Aleksiyeviç'in idaresine bırakmıştı.

Grigorof'un bu ihmalini araştırmak istediğim dakikalar manastırın Bulgar çocuklarından çok daha ehemmiyetli bazı işler için yola çıktığını anlıyordum. Grigorof Osmanofların içinde de yoktu ve Halil Osmanof onu arayıp bulamadığı zamanlar, "Köpek!" derdi, "bir gün zehirlenecek!" Ne demek istediğini Halil Osmanof'a sormamıştım, sadece, Grigorof'a böyle bir sıfat vermekle, sevgi ve yeni yeni başlayan bir nevi emniyetsizlik arasında tuhaf bir sempati göstermiş oluyordu.

Grigorof'un Karnabad'dan uzaklaştığı dakikaları Osmanoflar için hakiki bir tehlike hâlinde düşündüğüm zaman haklıydım: Grigorof, âdeta ayaklarının ucuna basa basa kasabadan uzaklaşmıştı ve Dimitri Aleksiyeviç'in sabah ziyaretlerinde olduğu gibi Aydos, Yanbolu, hatta Sofya'ya kadar bütün çiftlikleri birer birer dolaşıyordu. Aşağı Balkanlar'ın dağ aralarına kurulmuş gizli mekteplerini iki senedir Grigorof'un idare ettiği doğruydu. Nitekim Balkanlar'ın Karnabad'a açılan kapılarındaki bu dağlardan birinin köşesi, Petro Grigorof'un söylediğim gizli mekteplere ait bir merkezi ve talimat odasıydı. Bu dağ odasını, çok sonraları her şeyin bittiği ve Grigorof'un mukadder bir ölümle sahneden çekilip kaybolduğu dakikalarda öğrenmiştim. Bir Bulgar dostumla beraber küçük mağara kapısına yaklaştığım sıralarda, Grigorof'la hayattayken karşı karşıya geldiğim vakit duymadığım bir korkuyu, tenime geçirilmiş ikinci bir deri kadar soğuk ve ürpererek hissetmiştim. Bununla beraber Grigorof'un odasında kapı dediğim şey, dağ içerisine bakan karanlık bir methaldi ve ancak bir keçi ayağının geçebile-

ceği kadar tehlike doluydu. Yan tarafta yuvarlanan bir uçurum, şimalin bir ok kadar hızla kopup gelen rüzgârını daha aşağılara, nihayetsiz bir ova yoluna doğru sürüklüyordu ve 1900 başlarından itibaren, bu ova yolu üzerinde kaybolanların cesetlerini saklayan uçurum Grigorof'un hayali kadar korkunçtu.

Yukarıda anlatmaya başladığım dağ odası, içine ayak bastığım dakikalar, havası boşaltılmış bir mahzenden farksızdı. Bir iki kemik parçası yosunların arasında ayaklara takılıyordu. Toprak duvarlar, rutubet ve ıslaklık içindeydi. Odanın nihayetinde, dağ aralarına açılan demir parmaklıklı bir pencere, gece karanlığına tutulmuş bir fener gibi toprak zeminliğin küf ve yosun kokan havasını araştırmaya çalışıyordu.

Grigorof'un bu odası Balkanlar'ın en sarp geçitleri arasında dik ve yüksek bir tepe üzerinde, bütün geçitlere hâkim küçük bir kulübeye benzerdi ve Yukarı Balkanlar'ın nihayetsiz uçurumlarını göze alarak dolaşacak bir seyyah bu küçük kulübenin kapısını bulmakta en büyük müşkülata uğrardı.

Grigorof'un odası için yazımın burasında bir kule derken, 1904 sonbaharında tıpkı gözüktüğü gibi onu tarif etmek istiyorum: Şimale açılan dağların eteklerinde, cenuba kıvrılan yahut kestirme bir yolla Sofya'ya varan toprak şosenin nihayetinde, başını yukarıya kaldıracak olanlar, Grigorof'un sarp kayalarla yükseliveren odasını küçük bir kuleden başka türlü göremeyeceklerdi. Fakat aşağı yukarı her şey odanın bu manzarasında değişiyordu. Çünkü bir meskenden ziyade tabii bir kayanın birdenbire peyda oluvermiş bir manzarası vardı.

Bugün Grigorof'un odasına gitmek için büyük bir dikkatle muhafaza edilen yegâne yolu düşünüyorum: Aşağı Bal-

kanlar'ın ölüm yolu dedikleri gizli mağarayla nihayetlenen yol, hakikatte Karnabad ovasına bakıyordu ve bir dağ çobanı bu yolun baş tarafında yukarıya gelecek tehlikeleri gözleyen silahlı bir gözcüydü.

Eylül ve Ağustos aylarında Grigorof'un odasını yahut bu kulenin hoş manzarasını merak eden bir yabancı, şimal yolundan yukarı çıkmak istediği takdirde, burada birdenbire şaşırıp kalırdı. Bütün dağ yollarının taksim edileceği bir saha gibi duran ve hemen istediğiniz yere götürecek kadar size yakın gelen yol, adımınızı daha attığınız dakikada birdenbire kayboluverirdi. Hatta bütün yolları seyahatinize açık hissetmenize karşı, hiçbir vakit beklemediğiniz bu karışıklık sonunda derhal geriye dönmekten başka bir şey düşünemezdiniz. Yahut ileriye doğru yürüdüğünüz takdirde, kendinizi birdenbire büyük dağ tepelerinin ortasında, yolunu şaşırmış bir kuş kadar ürkek ve garip bulurdunuz. Kaldı ki Grigorof'un odasına giden yolu keşfetseniz bile yürümenize katiyen müsaade edilmeyecekti. İleriye atılacak fazla bir adım, belirsiz bir taraftan birdenbire kurşun sesleriyle karşılaşırdı. Bilhassa gece vakitleri, görünmez tehlikelere karşı bu kurşun sesleri, karanlık dağ eteklerinde sabaha kadar ardı arkası kesilmeyen vızıltılarla işleyecekti.

Grigorof'un anlatmak istediğim odasını, bu ölüm yolunun nihayetinde diye tarif etmiştim. Kapının etrafını yeşil ve esmer çiçeklerle dağ yoncaları süslüyordu; ara sıra karşı tepelerde kanat açan bir kartalın bir kurşun hızıyla taşlara sürünerek geçtiği hissedilirdi. İçerde tek ve tahta bir iskemleden başka bir şey yoktu; sadece odanın manzarası oraya gelenlerle değişiveriyor, çok kereler boş bir silaha benzetti-

ğim oda bu ziyaretlerle ateşe hazır bir karabina gibi dolduruluyor ve silah Grigorof'un emirlerinde bir yaylım ateşine hazır duruyordu.

Karnabad baskınının hemen akabinde Osmanoflara karşı yeni komplolar hazırlayan Grigorof işte burada doldurduğu silahları kasabanın en ücra çiftliklerine kadar götürüyor ve yortu gecesi Karnabad'da çıkarılacak yeni bir karışıklığı, içerde perdeleri indirerek, dışarıda çobanların kulaklarına fısıldıyor; "Her şey," diyordu, "Karnabad'da gece yarısı başlayacak!"

Onun içindir ki 1904 Kânunuevvel yortusunda düşünülen ikinci büyük baskın, bir Sen Bartelmi gecesinde[48] olduğu kadar muntazam hazırlanıyordu.

Kasaba gece yarısından daha beş saat evvel zaten uyumuş olurdu. Grigorof bunu biliyor, ne büyük yortuların ne de herhangi bir panayırın bu uykuya mâni olamayacağını anlatıyor; hatta daha ileriye giderek bu dakikaları yalnız hayal etmekle kalmıyor, olmuş bir vaka gibi çizmeye çalışıyordu: İşte manastırda, Grigorof'un odasından geçilen silah deposu bir kovan süratiyle işliyor. Silahlar son kurşun ve son mekanizmasına kadar dağıtılacak.

Manastırın birinci ve ikinci kat merdivenleri gıcırdıyor; silah deposunda kim var? Grigorof, "Sürat!" diyor; "Her şey gece yarısına kadar hazır olmalıdır!" Ve aşağıda Karnabad'ın bütün yolları tutulmuş. Kasaba Delikamçı'nın yanı başında uyuyor. Kulaklarını bir değirmenin gürültüsünde olduğu gibi ona bırakmış.

---

48 Aziz Bartolomeus Yortusu. Bu yortunun adı, 24 Ağustos 1572'de Fransa'da, Katoliklerin gerçekleştirdikleri Protestan katliamıyla birlikte anılır.

Bu deli suyun sesinden başka, bütün ova yolu üzerinde uyanık hiçbir şey yok. Âdeta geceye hükmeder gibi akıyor ve bir dakika akmaktan duracak olsa Karnabad, Osmanofların Karnabad'ı belki birdenbire uyanacak. Yahut uyanmak için bir kurşun, Petro Grigorof'un kurşununu bekliyor!

Fakat Grigorof, Kânunuevvel ayının nihayetine doğru hazırladığı bu kızıl şenliği Karnabad'da hiçbir vakit tatbik edemedi. Kış birdenbire basmıştı; artık Aşağı Balkanlar'a ne Osmanoflar ne de Grigorof; beyazlık, büyük beyazlık hükmedecekti.

Birincikânun ortalarında bir gündü. Bir gece evvel bütün Osmanofları tabii sükûnetlerinde bırakarak ayrılmıştım. Herhangi bir münakaşa çıkarmaktan daha çok, birbirlerini anlamaya çalışıyorlar veya hiç değilse böyle gözükmek istiyorlardı. Zehra'nın hastalığının mevzubahis olduğu günlerde, Osmanoflar bir kedi sokulganlığıyla ona karşı itaatli davranıyor ve arzularından dışarı çıkmıyorlardı.

Sabahleyin çayımı odamda aldıktan sonra içlerine henüz girdiğim bir dakika, avludan iç sofaya alınmış masanın etrafında bütün hadiseleri yeniden değişmiş buldum: Zehra Osmanof'un aralarına ilk geldiği gün beraberinde getirdiği küçük bir seyahat bavulu dışarıya çıkmıştı. Yanı başında kocası Ahmet, elinde büyük bir tığ, bavulun dikilecek yerlerini muayene ediyor; Gülsüm, "Petro Amca," diyordu, "niçin bu seyahatime siz de gelmiyorsunuz?"

Grigorof beni görünce "İstediğiniz oldu," diye atıldı.

Ve akabinde Zehra Osmanof "Gidiyoruz," dedi; "işlerinizi bitirmek için şimdi haber gönderecektim."

Birdenbire hatırladım: Zehra Osmanof'a araba gezintilerinde bir kış seyahati tavsiye ettiğim doğruydu. Bunu yaptı-

ğım zaman, "Fakat" diye sormuştu, "benimle beraber siz de gelir misiniz?"

İçinde bulunduğumuz aylar, böyle bir seyahate Zehra Osmanof'un mu yoksa benim mi ihtiyacımız vardı? Her ne kadar pek vazıh olarak bunu tayin edemiyorsam da, Karnabad'dan dört beş gün ötede yavaş yavaş bir kış sayfiyesi olmaya başlayan Çamkoru, iki aylık bir seyahat için bana Karnabad'dan daha cazip gözüküyordu; aynı zamanda böyle bir seyahati yalnız olarak yapamayacağımı da anlamıştım.

"Şüphesiz," dedim; "kocanız müsaade edecek olursa!"

Sabahın, yeni bir günü geçirmek üzere Osmanoflara ayak bastığım bu ilk dakikalarında Çamkoru seyahatini hazırladığımız günleri Zehra Osmanof'la göz göze gelerek düşünürken, Grigorof her vakit olduğu gibi Osmanofların arasından uzakta, dış kapıya yakın bir yerde oturuyordu. Fakat hemen yanı başımızda olduğu kadar bize yakındı yahut bütün hislerini kulaklarında toplayan Grigorof garip bir makine gibi onları aramıza koymuştu; bu, Çamkoru seyahatinde bir gölgenin Karnabad gezintilerinden farksız bir hareketle bizi daima takip edeceğini bana hatırlatıyordu. Hemen, "Gospodin Grigorof," dedim; "bu seyahat için acaba siz ne düşünüyorsunuz?"

Belki bundan daha fazla şunu soruyordum:

"Arkamızdan gelmek istiyor musunuz Grigorof?"

Fakat aynı dakikada suali değiştirdim:

"Fena bir seyahat olmayacak," dedim; "Groşenka doğru söylüyor; niçin gelmiyorsunuz?"

Aramızdaki on metre mesafeden en kestirme bir yol gibi şiddetle gözlerimi aradı: "Temenni ederim," dedi, "temenni ederim" ve aynı dakika, "işlerim var," diye ilave etti.

Halil Osmanof, "İş mi?" diye atıldı; "Ne işi acaba onlar? Ha, unutuyordum; yortu hazırlıkları!"

Halil Osmanof'un dediği doğruydu; yortu, başka bir tarafta da söylediğim gibi gelmek üzereydi ve Grigorof'un bize refakatinden çok, Karnabad'da yeni yeni işler çevirmek istediğinde şüphe yoktu. Bunu anlıyordum lakin daha hakiki olarak kendisinde ortaya koymak lazımdı. Hemen Zehra Osmanof'a döndüm:

"Fakat sıhhatiniz için bu kadar acele bir seyahate lüzum yok; niçin yortuyu Karnabad'da geçirmiyoruz?"

Grigorof yerinden bir şimşek gibi fırladı:

"Yortu mu diyordunuz? Kasabada hiçbir mana ifade etmeyecek bir merasim varsa, o da yortu olacak artık. Büyük baskın Karnabad'da her şeyi değiştirdi çünkü. Bulgarlar yortuyu karşılamayacaklar bile..."

Ve bu düşüncelerini anlattığı sıralarda aramızdaki mesafeyi iki adımda alarak Zehra Osmanof'la ikimizin tam arasına gelmişti; elleri her vakitki itiyadıyla külot pantolonun cebinde duruyordu; hatta Grigorof bu dakika konuşmasa bile hareketleriyle ne demek istediğini anlıyordum: Yortuyu kasabada geçirmemize tahammül edemiyor fakat "Herhangi bir seyahate gidebilirsiniz," diyordu; "Zehra Osmanof'la sizi yan yana bırakmak umurumda bile değil."

Hâlbuki daha iki gün evvel gene Grigorof bu birleşmeye müsaade etmiyor ve Zehra Osmanof'u doldurarak kendi serbest hareketlerini olduğu yerde tevkif edeceğimi zannediyordu. Grigorof'un ise bunu yapmayacağımı bilmesi lazımdı.

İki gün sonra bütün seyahat hazırlıkları tamamlanmıştı. Toprak zeminlikte bütün Osmanoflar, hareket edeceğimiz

son dakikayı beklemek için mutat yerlerine geçmiş bulunuyorlardı ve içerlerinde en fazla kocası hareket hâlindeydi.

Ahmet Osmanof Karnabad'ın baskın gecesinde yahut karısının hastalık günlerinde olduğu kadar yürüyüşlerini değiştirmişti. Zaten Zehra'ya ait en küçük bir hadisede bile onu bambaşka bir adam olarak bulduğumu söylemeliyim. Elleri titremeye başlamıştı; hiç de aceleci bir tabiatı olmadığı hâlde bir şeyin hemen sona ermesi için aşağı yukarı ve süratle gidip geliyor, fakat bu acele ortasında asıl yapacağı şeyi unutmuş gözüküyordu. Nitekim bizzat hazırladığı bagajları bir kere daha sıkı bir muayeneden geçirdi: "Tamam," dedi, "her şey hazır!"

"Her şey!" Ve sanki bununla karısının yanına son bir defa daha oturmanın vaktinin geldiğini söylemiş oluyordu.

Buna rağmen Zehra'nın yanına oturmak için kendisinde bir türlü cesaret bulamadı. İstiyordu ki karısı bileklerinden tutsun ve yanına bir çocuk gibi çeksin onu... Zehra bunu anlamıştı. "Her şey hazır!" derken, diğer bütün Osmanofların hareketlerini bırakarak yalnız kocasının gözlerini arıyordu. Ve çok kereler yaptıkları gibi bir saniye bakıştılar. Ahmet Osmanof erimiş gibiydi ve gözlerin bu bir saniyelik hareketi, düşündüğü şeyler için ona bir nevi serbestlik verir gibi olmuştu. Bir adım attı; Zehra Osmanof zaten orada, o bir adımın içindeydi. Ve yanındaki boş gürgen ağacı geniş koltuğa kendisini bir yığın, ağır bir et yığını hâlinde bıraktı.

Bununla beraber Osmanoflardan hiçbiri diğerini kontrol ve muayene edecek vaziyette değildi. Belki de hiçbiri Zehra Osmanof'tan ayrılmak istemiyordu. Fakat gene hepsinde kısa bir zaman için bile olsa, bu ayrılığın derhal oluvermesi için sabit bir fikir vardı.

Halil Osmanof "Bakalım," diyordu; "Osmanoflar bu iki ayda yalnız başlarına nasıl hareket edecekler?"

Sadece hepsi yeni rubalarını giymişlerdi, hatta Halil Osmanof bayram günlerinde yaptığı gibi beyaz, yün kuşağının üstüne hançerini bile takmıştı. Ortada hiçbir şey olmasa bile hepsindeki bu yeni rubalar, Zehra Osmanof'a verilen bir ehemmiyeti izaha kifayet ederdi.

Büyük yortudan üç gün kadar evvel, Osmanoflar ailesi, Karnabad kasabasının küçük tren istasyonunda, hepsi de Zehra Osmanof'un etrafında trenin hareketine hazır duruyorlardı.

Burada "Zehra Osmanof'un" diyorum; hâlbuki onunla beraber ben ve daha ziyade Groşenka da yanımızdaydı. Fakat gene Osmanoflardan hiçbirinin, hatta Yusuf Osmanof'un bile ne beni ne de Groşenka'yı görecek vaziyeti vardı. Niçin? Bilhassa Yusuf'un, belki de ilk defa olarak babasından ayrı seyahate çıkan Groşenka'yla alakadar olması lazımdı. Osmanoflardan tren istasyonuna bizi getiren arabada kendi kendime bunu düşünüyor ve seyahatin kararlaştığı günden itibaren Groşenka'yla bir türlü meşgul göremediğim Yusuf Osmanof'un bu son dakikada kızına sokularak Zehra'dan daha fazla onunla konuşacağını ümit ediyordum.

İstasyona gelir gelmez fikirlerimin ne kadar yerinde olmadığını anlamıştım. Belki bizzat Groşenka da babasıyla meşgul değildi; yalnız, Grigorof'ta tabiatının bir tarafını tatmin eden Groşenka onun yanı başından ayrılmıyor ve Petro Amca'yı kısa bir zaman bile olsa kaybetmekle bir eğlencesinden olacağına esefleniyordu. Ya Yusuf Osmanof? Osmanofların kendisinde vakit vakit bir tilki tabiatı buldukları Yusuf'un her şeyden evvel Karnabad'ın tren istasyonun-

da, bir görenekle bulunduğuna şüphe yoktu. Hatta Zehra Osmanof'un kendisini ara sıra kayıt altına alan tabiatından kurtulup biraz nefes alacağını aklından geçiriyor ve belki de tıpkı Grigorof'un yeni birtakım vakalar tasarladığı gibi, üstündeki bu canlı irade kalkar kalkmaz asıl kendi hüviyetine kavuşacağını düşünüyor ve bu seyahatin nihayetine doğru, Yuvanna Mihailoviç'in, yakın bir günde geri döneceğini hayal ediyordu.

Bugün yortu hazırlıklarından ziyade, Karnabad'da iki günden beri bütün beyazlığıyla hâkim olan karı, 1904 nihayetinin müthiş karını hatırlıyorum:

Hakikaten kar, bizim bildiğimizden daha başka bir şekilde yağıyordu. Rüzgâr yoktu fakat hiçbir şey de havada sakin değildi. Soğuk, âdeta olduğu yerde kaynıyordu ve her şey bu kar parçalarının arasından ancak hissolunabiliyordu.

Halil Osmanof'un oğlu bir aralık yanıma yaklaştı:

"Zannedersem," dedi; "Balkanlar'da ilk defa karla karşı karşıya geliyorsunuz?"

Yusuf, "İsterseniz" dedi; "konyak her şeyi unutturabilir!"

Her şeyi! Mesela karısı Yuvanna Mihailoviç'i de mi?

Halil Osmanof bunu anlamış gibi, "Ahmak!" dedi ve bu kelime bir fısıltıdan daha çok, en anlaşılır kelime gibi dudaklarından çıktı.

Biraz evvel de söylediğim gibi, Burgaz'dan Sofya'ya kadar büyük ova yolunu kaplayan beyazlık, bu ilk seyahat dakikalarımızda hakikaten her şeye hâkim gözüküyordu. Daha doğrusu kar kasabada, onu bir kasaba hâline getiren ne var ne yoksa aslından uzaklaştırmıştı. Hatta çok uzaklarda olmakla beraber en yakın şehir kapısı gibi Osmanofların duvarlarına yapışık düşündüğüm manastır bile birdenbire

kayboluvermişti. Sadece yortunun yaklaştığını haber veren çanlar Karnabad'ın havasında uzaktan uzağa hayretle dolaşıyor fakat bu sesler, en yüksek hava sathından en derin bir toprak çukura kadar kar tabakasını imkân yok geçemeyerek kasabanın sakinlerine ulaşamıyordu. Yalnız bahsettiğim beyazlığın üstünde hakiki bir sis hâlinde kalmıştı.

Zannedersem Karnabad'a birdenbire gelen kışla Petro Grigorof –tekrar hatırlamak için yeni bir hak kazanmış oluyorum– Zehra Osmanof'un seyahati sıralarında Osmanoflardan gelen başka hiçbir şey düşünmemesi lazım gelirken yahut Osmanoflar hareketleriyle onu temsil ettikleri hâlde, kendisini tamamıyla başka bir âlemin içinde buluyor ve gene kendi kendine, "Kar" diyordu, "bütün düşündüklerimi altüst etti. Yoksa Karnabad'ın nihayetini Zehra Osmanof'a gösterebilirdim."

Hakikate gelince; Grigorof'un yapacağı şeyler için nefsine karşı duyduğu emniyet ansızın gidivermişti. Yalnız hiçbir suretle bunu ikrar edemiyor, "Tüh" diyordu, "kendi memleketleri olduğu hâlde Bulgarların Balkanlar'da alışamadıkları şey, bu kar işte! Bu onları korkutuyor ve hiçbir hareket yapamıyorlar."

Fakat her şeyden evvel de Grigorof, Osmanofların dostu olan Grigorof ortada gözükmüyordu ki...

Tren istasyonuna geldiğimiz ilk dakikadan beri Grigorof'un aramızdaki yokluğunu hissediyordum. Daha doğrusu Grigorof, bu yokluğu bana bizzat kendisi hissettiriyordu. Fakat Osmanoflar, acaba onlar da hissediyorlar mıydı? Belki. Sadece söylemeye cesaretleri yoktu.

Nitekim kendisi için Grigorof'un ölebileceğini her ne maksatla olursa olsun daima söyleyen Zehra Osmanof'un

yanı başında, Osmanoflardan tamamıyla ayrı şeyler düşünen Yusuf bile, Grigorof'un yokluğunu duymuş... Neden? Çünkü Zehra'nın hemen hareket dakikasını müteakip Osmanoflardan ziyade Grigorof'a ihtiyacı vardı. Ne olabilirdi bu ihtiyaç? Yusuf, kafasının içinde bu kelimeye bir şekil verememekle beraber orada bir ağrı gibi onu buluyor yahut bu ağrıyı dindirecek manevi bir teselli aradığı zaman hemen yanı başında Grigorof'u ele geçiriyordu. Grigorof, herkesten kaçan Yusuf'un kafasına nasıl sokulmuştu?

Şu var ki Grigorof da, hareketlerine bir delinin hareketlerinden daha başka bir maksatla bakılmayan Yusuf'ta bir oyuncağın, Osmanoflar için tehlikeli, kendisi için de eğlenceli olabilecek bir oyuncağın hareketlerini görüyordu.

Onun içindir ki Grigorof'un tren istasyonundaki yokluğunu hisseder etmez Yusuf Osmanof bir nevi ürperme duyar gibi olmuştu. Grigorof ya birçok defa yaptığını yapıp, haber bile vermeksizin Osmanofları kendi başlarına bırakıp ancak iki ay sonra meydana çıkmak üzere kayboldu ise?

Grigorof'un bu ani hareketleri kaşla göz arasında sık sık olur ve hatta Osmanoflar hayatından ümidi bile keserlerdi. Fakat böyle bir dakika birdenbire çıkıp gelen Grigorof'a, işin en tuhafı, tek bir kelime bile söylemezlerdi.

Yusuf Osmanof bu kayboluştaki faciayı düşünüyor ve istasyonun bir tarafından çıkacak diye beklediği Grigorof'u gözleriyle aramaya çalışıyordu. Fakat baskın gecesinden başka ona ehemmiyet vermeyen Halil Osmanof kardeşinin bu ruh çırpınmalarını fark ettiği zaman, doldurulmuş bir silah kadar asabiyet duymuştu. Sadece aralarında herhangi bir münakaşaya vakit bulamayacakları için, konuşmaksızın karşı karşıya gelmişler ve bu iki duvar en büyük hızla yeni-

den çarpışacağı sıra, Yusuf Osmanof ne düşündüyse düşünmüş ve galebeyi olduğu gibi kardeşine bırakmakta bir beis görmemişti.

İkisini ayrı ayrı yokladığım zamansa Halil Osmanof sadece tek bir kelime söyleyerek "Ahmak!" dedi ve Yusuf müdafaadan vazgeçtiği fikirlerini bana izah etmeye kalkışarak "Kendisine çok güveniyor," diye devam etti; "korkuyorum ki Karnabad baskınını unutmuş bile..."

Ve ben ikisini de tasdik ettim.

1904 sonbaharını kışa rapteden günlerde her şey intizamını kaybettiği için olacak ki, bilhassa Aşağı Balkanlar'da birdenbire bastıran kış bu intizamsızlığa yardım ediyordu. Burgaz'dan sabahleyin kalkacak treni, Aydos'taki büyük rötarla akşamüstü ve gecenin başladığı bir sıra karşıladık.

İstasyonun bu karlı gece başlangıcını kasabada hiçbir vakit unutamıyorum. Yalnız ben mi unutamıyorum? Bu hikâyenin bütün devamınca olduğu gibi burada da yanlış söylediğimi biliyorum: Osmanofların başından geçecek bütün vakalarda, bu vakalar ne olursa olsun, başlı başına bir varlık hâlinde hiçbir vakit ben yoktum. Nitekim burada da, kendimin unutamadığını değil, doğrudan doğruya Ahmet Osmanof'un unutamadığını söyleyecektim.

Hakikaten, istasyona geldiğim ilk dakikadan beri çeneleri müthiş bir ıspazmozla birbirine geçiyordu. Acaba soğuktan mı oluyordu bu? Zannetmiyorum. Kışın en şiddetle hüküm sürdüğü dakikalar, birçok şey için harada yahut çiftlikte çalışmaya mecbur olan bir adam için soğuk hiçbir mana ifade edemezdi. Fakat soğuktan daha ziyade, onun heyecanlı olduğunu görüyordum. Heyecanlıydı, bununla beraber kendisine gelmesi lazımdı.

Küçük istasyonun sakin ve ağdalı bir kımıldamayla dökülen karları arasında daha büyük, daha sabit ve daha başka bir kar parçası gibi, ötede beride duran gece lambalarından birinin altına Ahmet Osmanof'u çekiyorlar. Konyak acaba onu teskin edebilir mi? Ahmet Osmanof bunu istiyor fakat küçük kardeşi, Yusuf'a yaptığını ona yapmıyor yahut ses çıkarmıyor; "Konyak," diyor, "onu teskin edebilir!"

Şu da var ki uyuşturucu konyak, Ahmet Osmanof'ta olduğu kadar, Karnabad istasyonunda hemen hepimize iyi gelmiştir. Zehra bile, kendisini sımsıkı saran gocuğu içinde başını bir kedi gibi dışarıya çıkarmış, gözleri parıl parıl yanıyor, "Konyak" diyordu ve Ahmet Osmanof'un ellerinden onu içerken, herhâlde aralarında hiçbir şey konuşulmuyordu.

Osmanoflara Karnabad istasyonunda bu içki hissinin geciken bir tren ve lambaların büyük hüznünden ileri geldiğini söylemekle beraber, ister istemez hepsinin birdenbire kendilerine çevrildiğini de söylemeye mecburum. Ve Halil, Selim Osmanof, hatta Ahmet'ten daha çok gene Yusuf'u hatırlıyorum: Her ne kadar Yusuf Osmanof'a orada ehemmiyet verilmiyorsa da başlı başına bir âlemde yaşayan Yusuf bunu o kadar fark etmiyordu. Nitekim trenin hareketinden sonra bile, büyük gocuğunun içinde orada dimdik kaldığını görür gibi oluyorum. Kar, onu çocukların yaptığı bir heykel hâline getiriyor fakat Yusuf Osmanof orada duruyor. İşin en garibi, birisi bu kar heykeline yahut korkuluğuna onu yıkmak ve bozmak için bir sopayla vuracak olsaydı, Yusuf orada parça parça olabilir fakat bu, onun fikirleri etrafında hiçbir şey anlatmazdı.

İstasyonda canlı hiçbir şey kalmayıncaya kadar orada duran Yusuf Osmanof, yeniden istasyonun küçük büfesine daldı: "Konyak!" dedi; "Beni konyak uyuşturabilir!"

Ve bu, Osmanoflardan daha ziyade, Karnabad pansiyonlarından birini bulmak için Yusuf Osmanof'a yardım etti.

Bir Yolculuğun Başı

Karnabad istasyonunda bütün lambalar ve Yusuf'un kardan heykeli kaybolunca, kompartımanın kapısını kapadığım dakikada, kendimi Osmanoflar macerasının tam orta yerinde hissettim:

Pencerelerin dışarısında karın ovaya verdiği beyazlık, Groşenka da dâhil olduğu hâlde, her üçümüzü garip bir mahlûk hâline getirmişti; âdeta toprak üzerinde yürüyen birer hayvan değil de kendimize mahsus düşüncelerle nasıl yürüyeceğimizi şaşırmış birer mahluk!

Kasabaya aşağı yukarı bir buçuk ay kadar evvel ilk ayak bastığım gün, Aleksi Todorofların pansiyonunda gördüğüm bir rüya kadar, her şeyi yarı bir uyanıklık içinde duyuyordum: Bütün Osmanoflar beni aralarına almıştı. Hemen hepsi el ve kollarını havaya kaldırarak birtakım dilsiz hareketlerle bir şeyler sormak istiyorlar ve aralarında yalnız birisi, yüzüme doğru, bir hayal dakikasında olduğu kadar ıstırap içinde haykırmaya çalışıyordu. Bu kimdi? Belki Yusuf yahut Osmanoflardan biri? Fakat hangisi? Bunu düşünüyor ve üç kardeşin ve Grigorof'un yüzünü imkânı yok birbirinden ayırt edemiyordum.

Yalnız, içlerinde vakit vakit kendilerine hükmeden birisini alıp götürdüğüm bu dakikalarda Osmanoflar benden ne öğrenmek istiyorlar yahut ne soruyorlardı? Herhâlde bilmedikleri ve hiçbirisinde birbirine benzemeyen meçhul bir şeyi halletmeye çalıştıkları muhakkaktı. Belki de Osmanof-

lar, tam ortasında yaşadıkları muammayı bana sormaktan daha çok kendilerine soruyorlar ve hiçbir cevap alamadıkları zaman gene ortada dolaşan benden başka kimseyi bulamadıkları için yüzlerini bana çeviriyorlardı. Her ne olursa olsun, Osmanofların, söylediğim bu hareketleri içinde yaşıyor ve nasıl bir münasebetle olduğunu tayin etmeksizin, Aleksi Todorofların pansiyonunda Madam Todorof'un hazırladığı bir pilicin nefis kokusunu duyar gibi oluyordum.

Çamkoru seyahatinin baş tarafında beni hiçbir vakit düşüncelerimden ne Zehra, ne de Groşenka'dan birinin uyandırdığını söyleyemem. Çünkü her ikisi de, tıpkı benim de içinde olduğum bir âlem gibi, kendilerini Osmanoflardan henüz kurtaramamışlardı. İkisi de ayrı ayrı ya Ahmet, ya Halil ya da Yusuf'tan herhangi birisiyle meşgul oluyor yahut bunu yapmıyorlar da Karnabad'da bıraktıkları mutat bir hareketle uğraşıyorlardı. Mutat bir hareket... Zehra'ya göre, bilhassa hastalığından sonra Çamkoru seyahatini düşünmek ve Groşenka için, yortu günlerinde Grigorof'un vereceği bir hediyeyi hatırlamak... Onun içindir ki Karnabad istasyonundan Çamkoru'ya doğru kurtulur kurtulmaz, düşüncelerimden beni uyandıran şeyin Groşenka ve Zehra'dan biri olmadığını söylemiştim.

Biri mi, dedim? Gerçi sözleriyle bunu yapmamışlardır, fakat hareketleriyle bunu yaptıklarını görüyordum.

Yusuf'un kardan heykelini istasyonda parça parça oluncaya kadar bırakarak kompartımanın kapısını Osmanoflara kapadığım saniye, birdenbire yeni bir iklime girdiğimi hissediyordum:

Hakikaten daha ilk günden beri büyük Osmanof, Halil ve kendisine hiçbir vakit ehemmiyet vermediğim hâlde gene

kendisini düşündürmeye icbar eden Grigorof ve diğer herhangi birisinin yarattığı havaya kapılmamakla beraber, Zehra Osmanof, onlardan daha başka bir şekilde kendi hayatı içine beni çekivermişti.

Burada tekrar ona dokunduğum sıralarda bir "iklim" derken, şimdiye kadar tam manasıyla nüfuz edemediğim Zehra Osmanof'u mübalağasız hatırlamış oluyorum.

Kompartımanın, yalnız üçümüzün meydana getirdiği hava içinde, daha kapıyı kapar kapamaz, benim için yeni bir iklim yarattığını anlamıştım. Hemen hepsinin ilk günden beri "büyük bir tecessüs" diye anlatmak istedikleri ben, hakikatte her şeyin ancak zevahirine dokunabilmiştim. Ve bu kürenin orta yerinde Zehra, hiç kimseye açılmayacak büyük bir sır gibi orada başlı başına kapalı duruyordu; fakat acaba yalnız bana mı açılmayacak? Ahmet Osmanof'un yahut doğrudan doğruya Osmanofların onun hüküm ve iradesi altına girmekten daima zevk duydukları Zehra Osmanof'a, vakit vakit onların bile, garip bir sfenks gibi karışık bir manayla baktıklarına şüphe yoktu. Ve işin hakikati, gene Zehra Osmanof, hiçbir suretle hakikat denilen şeyin kendi hayatında neden ibaret olabileceğini kimseye anlatmak istemiyordu. Mesela ayrı ayrı hemen hepsi için ne düşünüyor? Başta Halil yahut Yusuf olmak üzere; daha doğrusu bizzat kocası için? Her ne kadar Zehra Osmanof'un Yusuf'tan ziyade Osmanofların küçüğünü tuttuğu muhakkaksa da Karnabad'da herkes, iki kardeşten zaten küçüğünü tercih ederdi. Dahası, Zehra bütün bunları bir tarafa bıraksa bile sevinç ve kederlerde, kendi hayatının ilerisini henüz takdir edememişti. Başka tarafta söylediğim gibi, hayatını kimin etrafında toplayacaktı? Kimin? Herhâlde Ahmet Osmanof'tan daha ira-

deli birisi! Fakat kim? Halil yahut Yusuf; belki Grigorof! Ve en doğrusu, fikirlerinin bir ağaca sarılan bir sarmaşık gibi sarıldığı yahut akan bir su gibi onu dinleyecek birisi... Yahut hiç kimse! Hiç kimse mi? Zehra Osmanof'u en ziyade bu korkutuyor ve büyük bir sahrada yalnız bir yolcu kadar, kendi ruhuna sarınarak, sımsıkı bir sükûnet içinde kalıyordu. Onun içindir ki Çamkoru seyahatine çıktığı bu ilk dakikalarda düşündüğü isimlerden hiçbirisinin etrafında sabit bir fikre malik değildi. Müteredditt Zehra Osmanof iki seneye yakın bir zamandan beri Osmanoflarda bunu henüz tayin edememişti. Ve hiçbir vakit bilmediği bir tehlikenin kendisine doğru geldiğini hissediyordu. Ne olabilirdi bu tehlike? Zehra Osmanof'u bir tahta parçasına bile tutunamadan alıp götürecek bir deniz...

İki sene evvel Karnabad panayırında tanışmayı takip eden aylarda Peşte'den Büyük Osmanof'la beraber, ikisi de aynı arabada yan yana seyahat ettikleri gün, hayatı için Zehra Osmanof çok daha başka şeyler düşünüyordu.

Henüz otuz beş yaşlarında kadardı ve bu yaşı, bir kadının hayatında her şeye nihayet vereceği bir yaş telakki ediyordu.

"Her şey" diyordu; "her şey yoluna girmeli ve artık ölünceye kadar böyle!"

Bu Zehra Osmanof'un otuz beş senelik hayatı için doğruydu. Sükûnet, aradığı en büyük şeydi ve elli yaşına gelmiş Osmanof'un bunu yapacağına kaniydi.

Bununla beraber, ilk seneler için, aradığı sükûnete kavuşmuş gözüktüğü şüphesizdi; daha doğrusu yaşadığı günlerin "sükûnet" diye beklediği şey olabileceğini zannetmişti: "Aradığım bu olacak!" diyordu; "Neticede Büyük Osmanof hiç de fena değil!"

Ve bir gün bu sükûneti daha başka türlü düşündüğü zaman, bütün Osmanoflara kendisini vermek lüzumunu duymuştu. "Bunu yaptım, şimdi neticeyi bekliyorum," dediği günler, bu günlerdi. Fakat Zehra Osmanof yanlış söylüyordu. Çok kereler kader denilen şeye inanmış gözükmekle beraber, buna o kadar ehemmiyet vermediğini biliyordum. Nitekim "Sükûnet beklediğim gibi çıkmadı; yürümek için yeni bir merhale!" dediği dakikalar Osmanoflardaki hayatının büyük bir kısmını acı bir serzenişle söylemiş oluyordu.

Karnabad'dan itibaren tren yolculuğu bütün seyahatlerde olduğu gibiydi. Bilhassa gece içinde gidiyorduk. Sanki önümüze çıkacak herhangi bir istasyona değil de düşünebileceğimiz başka bir yere doğru!

Bir aralık kendi kendine düşünmekten vazgeçen Zehra Osmanof, "Biliyor musunuz," dedi; "şimdi ne hatırlıyorum: Peşte'yi! Fakat hiçbir vakit ailem için orasını hatırladığımı zannetmeyiniz. Acaba, diyorum; oradan çıkmamış olsam, hayatım nasıl bir yola doğru gidecekti."

"Şimdi olduğu gibi," dedim; "sadece, belki daha başkalarıyla..."

Bunu söylüyor ve Büyük Osmanof'u hatırlıyordum: Bir gün, "Sükûnet onun tabiatıdır," demişti, inanmamıştım fakat birçok şeyi Osmanoflarla konuşmadığını biliyordum; bunu kendisine söyledim.

"Bütün konuştuklarımızı ters anlamayacaklarını nereden biliyorsunuz?" dedi. "Bunu ben de istiyordum: Konuşmak! Mesela hayatımı anlatmak yahut Osmanoflara bunu sormak: Ne olacağım?"

Bir saniye durdu:

"Fakat kiminle konuşmak? Onun için ister istemez Peşte'yi hatırlıyorum."

Kompartımanda Burgazlı ihtiyar bir Bulgar kadınından başka kimse yoktu. Nihayette, gözlerini garip bir örümcek gibi açmış; Zehra, ben ve Groşenka'yla aramızda bir şeyler anlamak istiyordu. Fakat bunu tayin edemiyor ve yalnız üzerimizde gözlerini gezdirerek bizi âdeta yokluyordu.

Zehra Osmanof, "Bulgarlardan nefret ederim," dedi; "hele Karnabad'da... Osmanoflara garip bir tesir yapıyorlar, hatta karakterleri üstünde bile... Hakikatte büyük Osmanof... Onun şefkatini ister istemez hissediyordum; daha doğrusu Osmanoflar da her şeyi olduğu gibi bırakmak için bana mâni oluyordu."

Kompartımanın ıslak penceresini sildi. Büyük Osmanof'un şefkatinden daha başka bir şey düşündüğü belliydi. Birdenbire, "Hafif bir yemek ister misiniz?" diye sordu.

Bavulu açtım. Bulgar kadını yavaş yavaş uyumaya başladı.

Çamkoru seyahatinin daha baş tarafında, Osmanoflara yapılan kısa temastan sonra, Zehra'nın birdenbire onları konuşmaktan vazgeçerek başka bir mevzuya atlayacağını ümit ediyordum. Fakat onlardan yavaş yavaş uzaklaşmaya başladığımız hâlde Osmanofların ne garip bir tesirleri vardı... Muhit ve zaman ne olursa olsun, kendilerini Zehra'ya hatırlatabilmek için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlardı. Zehra Osmanof seyahatimizin bu ilk dakikalarında bunu anlamış mıydı?

Belki... Başka bir tarafta da dokunduğum gibi, meydana gelecek hadiseler bir ruh adesesinde, onu büyük bir aydınlığa bırakıyor ve bu aydınlığın ortasında yürüyen Zehra Os-

manof, Osmanoflardan birçoğunun el yordamıyla bile bulup çıkaramayacakları şeyleri en görünür bir madde olarak ortaya koyuyordu. Yahut Zehra Osmanof bu ruh aydınlığının ortasındaydı!

Bir dağa çıkar gibi, düşünceleri garip bir rüzgârın elinde, yavaş ve kendisini kadere bırakarak...

Zehra Osmanof sessiz bir müdahaleyle yaptığım bu tahlili anlamış gibi "Korkuyorum ki" dedi; "kendimi Osmanoflardan hiçbir vakit kurtaramayacağım!"

Ve hemen bunu söylediği dakikalarda, seyahat bagajını açtığım vakit her şey Osmanofların lehinde cereyan ediyordu.

"Büyük Osmanof için 'müşfik' demiştim," diye devam etti; "bu küçük bagaj tamamıyla onun eseridir. Bana lazım olan her şeyi içerisine koymuş... Âdeta odamı buraya sıkıştırmış Ahmet Osmanof! Hâlbuki ihtiyacım olacak bir şeyleri unuttuğumu zannediyorum."

Birdenbire gülmeye başladı; elinde sedef bir kitap açacağı tutuyordu: "Bir çocuk gibi bununla oynamak itiyadında olduğumu bilir," dedi ve aynı dakikalarda, "İki sene evveli hatırladım," diye konuşmaya başladı:

"Karnabad'da ona ilk tesadüf ettiğim vakit, aradığım bir sükûnet için Ahmet Osmanof'ta birçok şey bulabileceğime inanmıştım. Hâlbuki daha on sene evvel, kendime ölünceye kadar bir arkadaş tasavvur ettiğim vakit, hiçbir zaman büyük Osmanof'u hatırımdan geçiremezdim. O, daha başka birisiydi! İkimizin arasında kimin hâkim olmasını istiyordum; bunu da bulup çıkaramıyordum. Fakat o zamanki tasavvurlarım herhâlde Osmanof'un tipindeki bir adamda, yaşlı bir adamda toplanmıyormuş. Belki, bu kadar şefkatli

olmayacaktı o. Yalnız üstümde daha başka tesiri olacaktı. Bir tesir; nasıl? Bunu da bilmiyorum."

Küçük şarap şişesini ortaya çıkarmıştım; yiyecek için, tıpkı Osmanofların sofrasında olduğu gibi burada da her şey hazırdı. Kompartımanın içine girdiğimiz ilk dakikalarda Ahmet Osmanof, "Soğuk et var," demişti; "gidinceye kadar size yeter. İstediğiniz kadar da şarap!"

Bu ikisini karısının çok sevdiğini bilirdi. Ayrılığın hemen baş tarafında, seyahate çıkacak bir insanda olduğu gibi, Zehra için de bu o kadar düşünülecek bir şey değildi ve çok başka şeylerle meşguldü. Bilhassa Çamkoru seyahati sıralarında Karnabad'da ne olabilir? Bunu düşünüyordu. Sadece bagajın bir tarafında ve küçük bir kavanoz içinde soğuk et bulduğu zaman, Ahmet Osmanof'un izahını hatırladı: "İmkânı yok" dedi; "Osmanofları bırakamam."

Ve bu Zehra Osmanof'un "şefkatli" dediği kocası hakkında, onu düşündüğü dakikalar, ondan daha ehemmiyetli olabilecek başka bir şefkati ifade ediyordu.

Çamkoru seyahatinin gece yarısından sonra, saatin üçünde, Zehra Osmanof'u, en büyük sükûnetlerinden biri içinde bulmuştum. Daha bir hafta evvel, tren yolculuklarında uyuma imkânını elde edemediğini söyleyen Zehra, sanki ondan başka bir mevzu konuşuyormuşuz gibi, "Karnabad'ı merak ediyorum," dedi; "acaba Osmanoflar ne yapıyor?"

Osmanoflar! Ve hiçbir vakit bu kelimeyi dudaklarında gelişigüzel kullanmayacağını biliyordum; çünkü Osmanofları kendi kendisine ne derece izah etmiş olursa olsun, iyilik yahut fenalıkları, fazlalık ve eksiklikleriyle onları daimi bir değişim içinde düşünürdü.

"Haklısınız," dedim; "Osmanoflar iki sene evvel aralarına sizi aldıkları zamandan çok daha başka türlü yaşıyorlar. İki sene evvel diyorum ve haklıyım. Herhangi bir tabiat sulhu için çalışmamakla beraber, aralarında konuştukları şeyler onları bir düşmanlığa sevk edecek kadar da ileri gitmiyordu."

"Bir düşmanlığa mı diyorsunuz?"

Başını birdenbire bana çevirmişti; fakat Osmanofların yeni hayatı için verdiğim hükmü katiyen değiştirmek lüzumunu duymuyordum.

"Evet," diye tekrarladım; "aralarında konuştukları şeyler onları bir düşmanlığa sevk etmiyordu."

"Ya bugün?"

Fikirlerimi dudaklarımdan âdeta kapacak gibiydi; ne söyleyeceğimi bekliyor ve ister Yusuf isterse diğerlerinden herhangi biri hakkında olsun, hemen düzeltmeye hazırlanıyordu. Nitekim bir saniyelik sususumda, "Bunu zannetmiyorum," dedi; "belki Osmanoflar şu ve bu hareketleriyle birbirlerinin aleyhine gidiyorlar, fakat düşmanlığa gelince..."

"Şu hâlde," diye sordum, "Karnabad'ı niçin merak ediyorsunuz? İki sene evvel birtakım meselelerde gene anlaşamadıkları muhakkaktı; hatta bu meseleler bugün olduğu kadar karışık da gidiyordu. Fakat hepsi, birbirini affetmenin kolay bir tarafını bulmuştu. Bugün bunu yapamıyorlar, niçin? Öğrenmeye çalışıyorum. Ve siz, Karnabad'ı bu vaziyetiyle merak etmekte haklısınız; Karnabad'ı, aynı zamanda Büyük Osmanof'u da..."

Zehra Osmanof fikirlerinin rüyası içine girmiş bir hareketle, "Belki," dedi; "belki..." Ve sonra, "Karnabad'ı bir su altında görüyorum," diye ilave etti; "bütün sular manastırın

olduğu yerden taşıyor. Kocamı arıyorum, Halil Osmanof'la aralarındaki odanın ortasında yüzmeye çalışıyorlar."

"Ya Grigorof?"

Zehra Osmanof, Osmanofları basan bu su tufanında her nedense Grigorof'u söylemiyordu fakat düşüncelerinde Grigorof'un bütün suları ve Karnabad'ı yuttuğunu hissediyordum; âdeta bir ejder gibi önüne gelen her şeyi silip geçiyordu Grigorof!

Gözlerimde bunu hisseder etmez kompartımanın kapısına doğru yürüdü, bu havaya ihtiyacı vardı. Kapıyı açtım. Tren, Karnabad-Filibe seyahatinin gece yarısından sonra saatin üçünde, karanlıkta sabahın ilk aydınlığına geçmek üzereydi ve bu, beyaz tabiatın ortasında, alaca bir karanlıkta bir tan aydınlığına geçişti. Bu renk tahavvülünün ortasında belki de Osmanoflar, yüzleri bize doğru çevrilmiş, ayakta duruyorlardı. Bunu düşünüyordum; çünkü kendi hareketlerinden çok kafalarında bizim seyahatimizi takip eden Osmanoflar, aralarındaki anlaşmayı ancak Çamkoru seyahatinin nihayetine bırakmışlardı ve belki soğuk havada bunu benden daha çok Zehra Osmanof hissediyor ve hadiseleri bir anda kavramak için ileri atılan benliğimin yanı başında ve geride duruyordu.

Bununla beraber, Osmanoflar hakkında, yeni birtakım düşünceler bulup çıkardığım bir dakika, bir adım geri attım ve Zehra Osmanof önümde, ilk fecir aydınlığına doğru, bir statü[49] gibi ince bir bıçakla alınmış yüzü ve uzun vücuduyla orada öyle kaldı.

49 *Statue* (Fr.): Heykel.

Sabahın saat yedisine doğru Filibe'ye vardığımız zaman kasaba, Karnabad ve köylerinden daha çok büyük bir kışa hazırlanmak üzereydi. Aşağı yukarı bir haftadan beri, onu bir kar şehri hâline getiren beyazlığa rağmen, bu yumuşaklığın içine daha fazla gömülmek ve âdeta kaybolmak yahut gözden silinmek istiyordu. Hatta istasyona ayak bastığımız dakikalarda hemen gözümüze çarpan minareler bile bu uyuşuk hissi bizden imkânı yok alamıyor ve kasaba, bir haftadır devam eden kar altında, beyazlık üzerinden çekilince garip bir sihirle dümdüz olmuş bir manzara göstereceğe benziyordu.

Zehra Osmanof'a, Karnabad'dan sonra ilk ayak bastığımız Filibe'ye dair herhangi bir şey sormamakla beraber aynı fikirleri onda da hissediyordum. Ve zaten, 1904 sonbaharının birdenbire kışa girdiği bugünlerde, bu hislerimi yalnız Filibe için değil, diğer herhangi bir kasaba için de söyleyebilirdim. Karnabad istasyonundan, Yusuf Osmanof'u bir kar heykeli hâlinde bırakarak Çamkoru'ya doğru yol aldığımız ilk dakikalar bütün küçük istasyonlar ve hatta dümdüz ova sathı bile bana aynı ruhu telkin ediyordu: Aşağı Balkanlar'ı bastıran müthiş beyazlığın altında kalmak ve ne yağmur ne de güneşle uyanmak. Öyle geliyordu ki Karnabad'da birdenbire başlayan kar, gelecek ilkbaharda eridiği zaman, tabiatın üstünde uyanmak için bir avuç toprak parçası bile bulamayacaktı.

Zehra Osmanof'u herhangi bir bedbinliğe götürmemek için bütün bunları söylemedim. Fakat bu hislerimin altında Bulgaristan'a dair iki düşüncenin; birbirine zıt iki düşünce ve ruhun kımıldadığını görür gibi oluyordum, iki ruh: Daha açık söylemek lazım gelirse Türk ve Bulgar ruhu... Birisi, Bul-

garya üzerinde sulhu isteyen bir ruh! Fakat nasıl bir sulhu isteyen? Belki de, tıpkı Osmanofların hayatı ve yaşayışları gibi, aralarında elle tutulur bir sulh nasıl ortaya çıkamayacaksa öyle bir sulh... Ve muhakkak olanı, Halil Osmanof'tan daha çok, Ahmet Osmanof'un istediği şekilde bir sulh... Fakat öteki için, pek kapalı olsa bile, bunu düşünemiyordum. Mesela Grigorof ve 1904 sonbaharında bütün Grigorof'un temsil ettikleri... Ne yapmak istiyorlardı? Yahut doğrudan doğruya Grigorof ne yapmak istiyordu? Bugün, bunu sormak lüzumunu duyuyorum; çünkü mukadder ölümünden hemen bir iki ay evvel gördüğüm Grigorof, her vakitki itiyadıyla, elleri cebinde beni karşıladığı zaman, "Her tarafta Osmanofları görüyorum," demişti!

Her tarafta... Hâlbuki Osmanoflar ortada yoktu. Grigorof bunu anladığımı hisseder etmez, daha başka kelimelerle fikirlerini anlatmak istemeksizin, "Yahut" demişti; "her tarafta Karnabad var."

Ve hemen Grigorof'un, Bulgaristan'da her şey istediği gibi olmaya başladığı dakikalarda bile, tıpkı Osmanofların içinde olduğu kadar sinsi bir kımıldanışla hareket ettiğini anlamıştım. Nitekim daha fazla kendisine nüfuz etmekliğimi çekemeyen Grigorof, müphem cümlelerinin arkasından, "Bugün," demişti; "bizim Osmanoflarımız var." Ve hakikatte bu kelimeler, Grigorof'un ruhunda, Bulgaristan'a yerleşemeyen Bulgar ruhunun mustarip bir ifadesinden başka bir şey değildi.

İstasyona ayak basar basmaz Zehra Osmanof, "Sıcak bir şey içmeye ihtiyacım var!" dediği zaman ikimiz de konuştuğumuz şeylerden daha ziyade bunları düşünüyor ve kendi kendimize yaşıyorduk.

Sadece yanı başımızda Groşenka'yı unuttuğumuz bu dakikalar, kendi kendimizi, muhtemel bir korkunun birleştirdiği iki insana benzetiyordum. Muhtemel bir korku! Fakat ne olabilirdi bu korku? Zehra Osmanof'u bir tarafa bırakacak olursam, tıpkı iki ay evvel Karnabad'a ilk ayak bastığım dakikalarda olduğu gibi, istasyonun bir tarafından bir kurşunun garip bir şekilde vızıldayarak beni hedef tutacağını düşünüyordum. Bu kurşunu kim atabilirdi yahut nasıl bir isabetle bütün Osmanofları bir hamlede geçerek benim üzerime gelebilirdi, bunu bilmiyordum; fakat aynı şeyi Karnabad istasyonunda da bilmiyor, ancak hissediyordum. Şu da var ki, Zehra Osmanof'a tabiatımın dışında kalan bu korkuyu duyurmamaya mecburdum. Daha garibi, gene Zehra Osmanof'la beraber Karnabad'ın dışındaki yollarda yaptığımız gezintilerde hissettiğim kurşundan, bu sefer, çok daha müthiş bir hızla bizi kovaladığına hükmediyordum. Zehra Osmanof'a gelince; derimin altından hislerine doğru yürüyen bu böceğin onu birdenbire sarıp orada kaskatı bıraktığı muhakkaktı. Bana iyice sokulmuştu; İster patinaj yapan bir yol üzerinde daha iyi yürümek için, ister korkudan olsun; fakat sokulmuştu ve kendisini ihata[50] eden bütün fikirlerin ötesinde, Zehra Osmanof için kuvvet alacak en yakın merhale olarak duruyordum. İkimize de, istasyondan itibaren hemen önümüzde ve gözlerimizle gördüğümüz bir büfeye doğru koşmak hissi geliyordu.

Eğer bunu yapamayacak olursak, istasyonla büfe arasında ve kısa bir zamanda bir hadisenin hemen oluvereceğini zannediyorduk. Zehra Osmanof'la aramızda bu hislerimizi

50 İhata etmek: Kuşatmak.

kelimelerle konuştuk mu? Belki! Ve daima, kendi kendimize bunu tekrarlıyorduk:

"Kim olabilir bu? Grigorof mu? Hâlbuki Grigorof'un Karnabad'da yapacağı şeyler vardı ve herhâlde Grigorof, Çamkoru seyahatine bundan daha başka bir maksatla müsaade etmemişti." Bunu her ikimiz de düşünüyor ve Zehra belki bunu istemiyordu bile; Grigorof arkamızda olacak olsaydı, her ikimiz de tehlikedeydik, buna rağmen Osmanoflar kurtuluyorlardı.

Hikâyemin burasında birdenbire Groşenka'yı hatırlayacağım: Aleksi Todorofların pansiyonunda hemen karşıma çıktığı vakit, Osmanofların içerisine yeni birisinin daha girmek üzere olduğunu derhal hissettiğim Groşenka'yı...

Yalnız, diğer bir taraftan Grigorof'u unuttuğum kadar onu da şimdiye kadar unuttum mu? Bütün bu romanın devamı müddetince, Osmanoflardan birçoğunu, Groşenka'yla aynı derecede yan yana düşünmüşümdür. Hemen hepsi de, benim yanı başımda yahut avuçlarımın içinde duruyorlardı ve gene hepsi de her şeye hazırdılar. Halil, Yusuf Osmanof, Zehra ve kocası... Hatta kendisini ele vermemek için garip birtakım hareketler yapan Grigorof... Buna rağmen avuçlarımın hemen içinde olduklarını söylediğim bütün Osmanoflar, bazen birdenbire kayboluyorlar ve daha doğru bir ifadeyle söylemek lazım gelirse, vakit vakit hepsi de bir tarafa çekiliyorlar ve yalnız birisi, diğerlerinin de hüviyetini üzerine alarak beni işgal etmeye çalışıyordu.

Nitekim Filibe istasyonunda atılacak bir kurşun hissini âdeta ellerimizle yakalamaya çalıştığımız sıralar, trenin iki üç gün Filibe'de kalmaya mecbur olduğunu haber aldığım bir dakika, Zehra Osmanof'la çok sıkıntılı bir saniye yaşıyor-

duk ki birdenbire Groşenka'nın, herhangi bir kelime söylemeden dışarı fırladığını gördük.

Groşenka Karnabad istasyonunda trene bindiğimiz dakikadan itibaren yanımızda ne yapıyordu? Groşenka aramızda yok muydu? Yahut Groşenka bir ruh mucizesi gibi ikimizin ortasında hiçbir muhavereye karışmadan, orada sessiz ve sedasız öylece oturuyor muydu? Groşenka hareket etmiyor ve kımıldamıyor muydu yoksa? Yoksa Groşenka yaşamıyor muydu? Belki, bütün bunların hepsi doğruydu. Yahut Zehra Osmanof'la ikimiz tamamıyla başka bir âlemin içine girmiştik ve Groşenka konuştuklarımızdan hiçbir şey anlamayan bir hareketle, geçen yortuda Grigorof'un hediye ettiği bir kitabın yapraklarını çeviriyordu.

Ne tuhaf! Groşenka'yı Madam Todorof'un pansiyonunda gördükten sonra onu yeniden hatırlamaya çalıştığım bu dakikalar, bir hayal dünyasından çıkararak ancak gözlerimin önüne getirebiliyorum. Şu hâlde Groşenka için o zaman mevcut değildi diyorum ve onu "bir ruh mucizesi" diye anlatırken hiçbir vakit yanılmadığımı da ümit ediyorum. Yahut Karnabad'dan itibaren Filibe istasyonunun bir büfesindeki kımıldanış dakikasına kadar, Groşenka aramızda ve tıpkı üzerine bir kurutma kâğıdı bırakılmış gibi gizli duruyordu fakat bu kurutma kâğıdını, Zehra'nın yudum yudum sütünü içtiği dakikalarda birdenbire kaldıran şey ne olabilirdi?

Groşenka'yı bu dakikalarında anlatırken, tam kelimeleriyle onu tahlil edemediğimi biliyorum; onu yahut kendimizi... Groşenka bizi bırakarak bir saniye fırladıktan sonra, Zehra Osmanof hemen kalkmak lüzumunu duymamıştı. Sadece, Groşenka büfenin kapısını ani bir hareketle açıp kapayarak karların yarı kapladığı bir camın arkasında kaybolur

olmaz bu hareketsizliği gözlerinde de muhafaza edememişti. Niçin? Bunu ben de soruyorum; belki de, aralarında bir kımıldamanın ilk adımları atılıyordu. Fakat bir kapıyı açıp kapamaktan ibaret hareketlerine karşı Zehra Osmanof ne düşünebilirdi?

Bunu derhal meydana çıkaramamakla beraber, Zehra Osmanof'un başka bir hareketini hatırladığım vakit, bu hareketlere karşı tutulmuş bir ışık da bulur gibiyim. Hemen hemen aynı dakikalarda, "Groşenka'yı ne zamandan beri tanıyorsunuz?" diye sormuştu!

"Groşenka'yı mı?"

Zehra Osmanof'la Groşenka için şimdiye kadar hiçbir şey konuşmadık mı? Hâlbuki Groşenka'ya gelinceye kadar aramızda neler konuştuk! Bütün Osmanoflardan, Halil'den, Yusuf ve kocasından... Hatta Yuvanna Mihailoviç ve Grigorof'tan! Grigorof'tan mı? Onu da konuştuk mu Zehra Osmanof'la? Ve her şeyi hallederek Grigorof'u soyulmuş bir vücut gibi çırçıplak ortaya çıkarabildik mi? Fakat her nedense Groşenka'yı sorduğu dakikalar bunu düşünecek bir vaziyette değildim; sadece bir hamur ve bir nebülöz[51] hâlinde bütün konuştuklarımız kafamdan şöyle bir geçivermiş ve hemen, "Groşenka'yı tanırım," demiştim; "Osmanoflarda bir çocuktu onu ilk gördüğüm zaman!" Sonra, "Ne kadar büyüdü," diye konuştum, "Groşenka..."

Zehra, "Evet," dedi; "bir ağaç gibi, Osmanoflara kendini hissettirmeden büyüdü. Yuvanna Mihailoviç'i de Osmanoflarda gördünüz mü siz?"

"İlk seyahatimde görmüştüm; yüzü o kadar meraka değmez; ilk bakışta bana gösterdiğiniz resmi gibidir çünkü..."

51 *Nébuleuse* (Fr.): Bulutsu.

"Hayır, Yuvanna Mihailoviç'i merak ettiğim için sormuyorum; yalnız Groşenka ne kadar benziyor annesine?"

Ne kadar? Zehra Osmanof, bir gün Osmanofların alt kat odalarında, Yuvanna Mihailoviç'in nasılsa eline geçirdiği bir resmini hiçbir kelime söylemeksizin seyrettiği dakikalardaki gibi, Groşenka'nın yüzünü yeniden yaşıyor ve ikisini, daha ziyade Yuvanna Mihailoviç'i kızına raptederek bir şeyler düşünmeye çalışıyordu. Kapı birdenbire açıldı: "Of!" diye içeri girdi Groşenka; "Petro Amca zannetmiştim geçen adamı!" Ve sonra, küçük dükkânın içinde, hareketlerini nasıl idare edeceğini bilmeyen bir can sıkıntısıyla sütünü içmeye başladı.

Groşenka'ya, bizi birdenbire bırakarak dışarı çıktığı dakikalarda onu idare eden hareketleri sormamakla beraber, ne olabileceklerini çok iyi anlamıştım. Karnabad istasyonundan itibaren bizim Grigorof'u konuştuğumuz gibi Groşenka da Grigorof'tan başka bir şey düşünmüyordu ki... Bilhassa yortu günlerinde Grigorof'u hatırlamamasına imkân yoktu Groşenka'nın...

İki seneden beri, yortu sabahları uyandığı vakit, Groşenka, Grigorof'tan başka hiç kimsenin kendisini hatırlamadığını anlıyordu. Hiç kimsenin! Acaba Yuvanna Mihailoviç de mi hatırlamıyordu Groşenka'yı? Belki... Fakat ne olursa olsun, Groşenka, ilk aydınlıkla gözlerini daha açtığı dakikalar, yatağının yanı başında bir sürü oyuncak bulduğu zaman, Petro Amca'dan gayri hiç kimsenin onları getirmediğini bilir ve en çok da odasının kapısını açarak, kendisini uyandırmaksızın oraya girdiği dakikalara şaşar; gözlerini bir saniye kapayarak Petro Amca'nın onları birer birer yatağının kenarına dizdiğini ve uyuyan Groşenka'yı belki de eğilerek öptüğünü hayal

ederdi. Onun içindir ki yortuya girdiğimiz günlerin hemen arifesinde, Groşenka Grigorof'u hatırlıyor ve imkânı yok, bu seferki yortunun da Petro Amca gelmeden geçmeyeceğini hissediyordu.

Petro Amca, ister tren ve isterse herhangi bir rötarla geceyi geçireceğimiz bir otelde mutlaka meydana çıkıverecek, Groşenka'nın uyuduğu bir dakika, getirdiği oyuncakları yanı başına dizmek suretiyle onu daima hatırladığını gösterecekti. Nitekim sütünü içmeye hazırlandığı bir saniye, yarı karla kaplı olduklarını söylediğim camların hemen arkasında Grigorof'u görür gibi olmuş ve kolundan tutup getirmek için dışarı fırlamıştı.

Trenin Filibe'de iki günlük rötarını ve tabiatıyla Bulgarların büyük yortu gecesini geçirmek üzere bir otele doğru yürüdüğümüz sıralar Groşenka'yı, yanımızda her dakikadan fazla hissettiğimizi söylemeye mecburum.

Bugün, Zehra Osmanof'un Groşenka'ya verdiği ehemmiyetten çok, bu ehemmiyetin nereden geldiğini düşünüyorum. Osmanofların yaşadığı vakalar içinde hiçbir mana ifade etmeyen kendimi bir tarafa bırakacak olursam, bizzat Zehra Osmanof Groşenka'yla şimdiye kadar meşgul olmadı mı? Bilakis! Karnabad'ın sabah gezintilerinde hayvanlarımızı bize kadar getirip her şeyi hazırladıktan sonra, başka ve yalnız bir gezinti için benden söz alan Groşenka'yla Zehra meşgul olmuyor değildi. Şu var ki, Zehra Osmanof bu meşguliyetini belki kelimelerle yapmıyordu. Fakat hareketlerinde, mesela büyük bir oda içine konmuş bir masanın mevcudiyetini hisseder gibi, onu da hisseden bir hâli vardı. Bunu hissediyordu! Ve şüphesiz Groşenka da, tıpkı bir masa gibi, günün herhangi bir dakikasında üzerine bir şeyler konup yendiği

ve hiç değilse yorulmaktan bıkan bir kol dayandığı zaman bu ehemmiyeti meydana çıkarmasını biliyordu. Yalnız, Zehra Osmanof böyle bir tahlili kendi kendisine yapıyor muydu? Bunu kati olarak söyleyememekle beraber, bir duvar üzerindeki bir gölgenin kımıldanışı gibi, bütün bu düşünceleri şöyle bir yaşadığını da inkâr edemezdi. Ve şimdi, her ikimiz de Groşenka'yı düşünüyorduk yahut Karnabad istasyonundan itibaren varlığını yanımızda her nasılsa unuttuğumuz Groşenka'yla meşgul olmaya başlamıştık.

Daha doğrusu, yalnız Zehra onunla meşgul olurken, ikisinin arasına girerek onları birbirine raptetmek lüzumunu duyuyordum. Neden? Zehra Osmanof kendisinden başka Grigorof'u düşünen birisi daha olduğunu anlamıştı. Ve bu, Groşenka'ya, nasıl olursa olsun, Zehra Osmanof'u yaklaştırmak lüzumunu ortaya çıkarmıştı.

Filibe'deki mukadderatımızın ne olacağını düşünmeden ve herhalde bilmeksizin, otelin yan yana iki odadan ibaret ikinci katına çıktığımız vakit, Zehra Osmanof'un Groşenka'yı, Osmanofların içinde hissettiği dakikadan daha yakın hissetmeye başladığını anlamıştım. Ne diyordu Zehra Osmanof:

"Groşenka ne kadar annesine benziyor?"

Belki Zehra Osmanof şu ve bu hareketlerinden daha çok, yalnız bunu düşünüyordu. Pencerenin kenarına oturmuştu. Groşenka kapının yanında, bagajları açarak otelde lazım olabilecek şeyleri çıkarıyordu. İkimiz de yan yana ona bakıyorduk. Aleksi Todorofların pansiyonunda gördüğüm günden sonra ne kadar büyümüştü Groşenka... Groşenka büyümüş! Bunu zaten Osmanoflara ilk ayak bastığım günden beri daima söylüyorum. Fakat Zehra Osmanof'un dediği gibi, bir ağaç gibi, Osmanoflara kendini hissettirmeden

büyümek... Groşenka Osmanoflarda hiçbir şey yapmamış olsa bile iki sene içinde yalnız bunu yapmıştı.

Kapının nihayetinde Groşenka'nın kendi kendisiyle meşgul olduğu sıralar bunu düşünüyor ve bir aralık, bu hareketlerinden vazgeçerek, otelcinin getirdiği bir semaveri küçük bir masanın üstünde bize çay pişirmek için hazırlarken buluyorum.

Groşenka'nın büyümesinden çok, Zehra Osmanof'u başka bir fikrin meşgul ettiğini söylemeliyim. Başka bir fikir yahut başka birisi... Kim? İçinde bulunduğumuz günler Groşenka'dan başka kim olabilir bu; garip bir ifade! Fakat doğru. Belki Zehra Osmanof'u meşgul eden Groşenka değil, doğrudan doğruya Yuvanna Mihailoviç'in kızıydı.

Hakikaten istasyonun küçük büfesinden otele gelinceye kadar Groşenka ve Zehra Osmanof'un ayrı ayrı birer hüviyet değiştirdiklerini görür gibi oluyorum. Daha doğrusu, Zehra Osmanof'un gözünde Groşenka'nın hüviyeti değişiyordu. O zamana kadar Osmanoflar ormanında herhangi bir nebattan farksız bir hüviyet gösteren ve aralarında belki de unutulmuş, hiç değilse bazı kaprislerinde ortaya çıkan Groşenka, birdenbire bir Yuvanna Mihailoviç oluvermişti.

Belki, Zehra Osmanof, Osmanofların alt kat odalarında Yuvanna'nın resmine bakarken bunu aklından geçiriyordu. Fakat nasıl? Tıpkı bir perde üzerine tespit olunamamış şekiller gibiydi bu! Yahut Zehra Osmanof bu düşüncelerini, onların resimlerini ortaya vuracak bir ecza içine atacak olsaydı, orada ancak birbirine karışmış uçuk bir gölgeden başka bir şey bulamayacaktı.

Şu hâlde, Zehra Osmanof, henüz Osmanofların içindeyken ve Yuvanna'yı avuçlarındaki bir resmin üzerinde dü-

şündüğü dakikalar, fikirlerini sarahatle açığa vuramamıştı. Bugünse, bu uçuk gölgenin ötesinde berisinde birtakım şekillerin belirerek canlandığını görüyor ve hepsi de hareket ediyorlardı. Hem nasıl hareket ediş! Birtakım şekilsiz kol ve bacaklar en süratli hareketlerle yan yana geliyor, bir heykel gözü hâlinde donuk bulduğu bir şey bir yüzün üzerinde ışıklanırken Groşenka kayboluyor ve onun yerine Yuvanna Mihailoviç çıkıyordu. Hayır, Groşenka çıkıyordu Zehra Osmanof'a göre... Çıkıyor ve belki de önünde dolaşıyordu bile... Tıpkı dört sene evvel Halil Osmanof'un önünde dolaştığı gibi... Hiçbir kelime söylemeksizin ve seyredenleri sadece edasıyla tahrik ederek. Zehra Osmanof bir pencerenin arkasında Halil Osmanof kadar hiddetle karabinasını çevirmiyor; hatta ne garip, belki ne Groşenka ve ne Yuvanna Mihailoviç'i de görmüyor; sadece Halil Osmanof'un kendisine anlattıklarındaki hiddeti bir şekil hâlinde yakalamaya çalışıyor ve çamın arkasına Yuvanna'nın hareketlerini tarassut için gizlenen Halil Osmanof'un şeklini görüyordu. Bu şekil onu birdenbire başka birisine, Karnabad'a ve kocasının hareketlerine doğru götürüyor, iki sene evvel yine karlı bir kış gününde Peşte'den ayrılmak için bir arabaya bindiği dakikaları hatırlatıyordu. Ahmet Osmanof ve kendisini çekip Osmanoflar âlemine götüren hayvanlar o kadar süratle koşuyorlar ki karlı yol, her ikisinin de gözleri önünde kaybolup silinecek kadar renkten uzaklaşıyor ve hayvanlar, burun deliklerinden, ateş üzerinde kaynayan bir suyun buharının telaşıyla soluyorlar. Zehra Osmanof, gözlerinin hemen önünde hayvanların burun deliklerinden çıkan teneffüsü yeniden hisseder gibi oldu ve birdenbire "Groşenka!" dedi; "Groşenka; taşıyor semaver!"

Küçük çaydanlığın kapağı muntazam bir hareketle inip çıkıyor ve üzerindeki küçük bir delikten bir buhar sütunu, otelin küçük odasını bu basit tazyikle alıp götürecek gibi nefesleniyordu.

Filibe istasyonuna gelen trenin rötarıyla başlayan ilk yortu dakikalarının Filibe ve Karnabad'dan daha çok Groşenka'yı alakadar ettiğini söyleyecek olursam, yanlış bir şey söylemiş olmayacağım.

Karnabad baskınını hemen takip eden günlerde kasabanın yortuya hazırlanmak üzere yeni bir eğlence âlemine girdiğini söylemiştim. Ne diyordu Grigorof? Eğer Osmanoflar Karnabad Bulgarlarının yortuya iştirak edeceklerini sanıyorlarsa...

Hakikaten Karnabad Bulgarları kasabanın birdenbire sonbahardan kışa atladığı günlerde dinî bile olsa bu yortuya hazırlanıyorlar mıydı?

Bizim Filibe'de bulunduğumuz sıralar yortu, ancak kasabanın bir Bulgar muhiti olan Varuş kenarlarında kalmış, hatta yazdan beri manastıra çıkan zahire kafilelerine rağmen hudutlarını oraya kadar götürememişti. Dimitri Aleksiyeviç bile, yeni vaziyeti anlayamadan kendilerini Osmanofların içinde bulmuş ve manastırın dinî reisi gecenin büyük bir kısmını Osmanofların evinde geçirmişti. Belki de Dimitri Aleksiyeviç Zehra Osmanof'un gaybubetiyle Osmanofların dağlanmış bir hayvan kadar yeni bir ıstırap içinde yaşadıklarını biliyordu. Biliyor mu? Ne tuhaf! Çok kereler, bütün bu romanda hüviyetlerine dokunduğum kimseleri oldukları vaziyetten dışarı alarak, onları daha insani görmek istiyorum. Nitekim Dimitri Aleksiyeviç'in de ilk yortu gecesinde Osmanofları eğlendirmek ve daha makul bir kelimeyle te-

selli etmekten çok, orada yapacağı bir şey vardı. Bunu biliyor muydu? Osmanofların içinde bulunamadığım bu dakikalar, eğer Dimitri Aleksiyeviç'in Osmanoflara bu maksatla gittiğini haber verecek olsalardı, pek de kesinkes bunu iddia edemezdim.

Fakat sonraları bana anlattıklarına göre, Dimitri Aleksiyeviç'in bir teselli maksadıyla orada bulunmadığına hükmetmek lazımdı. Çünkü Dimitri Aleksiyeviç, oraya doğrudan doğruya gelmiş değil, Grigorof'un elleriyle bırakılmış kukla bir mahlûktan farksızdı.

İlk yortu gecesi, yalnız Dimitri Aleksiyeviç değil, her nedense bütün Varuş Bulgarları da yortu için Grigorof'un düşündüğü şeyi düşünüyorlardı. Nitekim Karnabad'a ilk geldiğim sıralar misafir olduğum pansiyonda Madam Todorof da böyle düşünüyor ve yortu eğlencelerinin Karnabad baskınıyla birdenbire uzaklaştığını, artık ne gelecek sene ne de öteki yıl, Osmanoflar kendilerine gelmeden evvel, yortunun kasabada bir zevk günü olarak yaşamayacağına inanıyordu.

Sadece, manastır ve Karnabad'daki Varuş Bulgarlarını bir tarafa bırakacak olursak, yortuya asıl Osmanofların müsaade etmedikleri şüphesizdi.

Asıl Osmanoflar mı? Karnabad'da bir manastırın mevcudiyetine müsaade vererek bizzat Dimitri Aleksiyeviç'i davet eden Osmanoflar bunu nasıl yapabilirlerdi? Bu vaziyeti sarahaten hazırlamasalar bile, kasabayı birdenbire basıvermiş olan kışla, yine Osmanofların Karnabad baskınını hemen takip eden günlerde ister istemez aldıkları kontrol buna sebep olmuştu.

Onun içindir ki Karnabad'ın Bulgar mahallesinde tıpkı Dimitri Aleksiyeviç'in manastıra sinen ruhu gibi, yalnız du-

varların üzerinde ışıklı ve mütehanik[52] birer gölge hâlinde kımıldanan yortu, ta Filibe'ye kadar aynı şekilde devam ediyor ve belki de sadece, çiftliklerin ötesine berisine sığınan kulübelerde yaşıyordu. Bu yüzden, Karnabad'da olduğu kadar bütün Bulgarların en az bulunduğu kasabalarda, Filibe de dâhil olmak üzere 1904 yortusu büyük bir sükûnet içinde geçiyordu.

Doğrudan doğruya Groşenka'yı düşündüğüm zaman, yortu için verdiğim hükümlerde ister istemez bir gerileme yapmak lüzumunu hissediyorum.

Otelde geçireceğimiz ilk gece, Petro Grigorof, Filibe istasyonunda bize verdiği kurşun hissinden birdenbire dışarı çıkmış bir adama benziyordu.

Grigorof'u, belki de benim tesirim altında olarak yalnız komitacı bir tip olarak düşünürken, Zehra Osmanof ve Groşenka, her ikisi de şimdi onda bir şahsiyet değişmesi buluyorlardı. Yalnız Zehra Osmanof ile Groşenka buna doğrudan doğruya belki de vâkıf değillerdi. Fakat Groşenka'nın ortaya çıkan yeni hüviyetinde, her ikisinin arasında da yeni bir âlemin kımıldadığını anlıyorum.

Yortunun ilk gecesi, Groşenka'nın bütün Osmanoflardan ayrılmış ne garip bir tabiatı vardı? Hâlbuki Groşenka şimdiye kadar onların içinde değil miydi? Mesela babası Yusuf Osmanof yahut babasının kardeşi Halil ve Ahmet'ten nasıl bir tabiatla ayrılabilirdi? Anası Yuvanna Mihailoviç'in bütün geçimsizliğine rağmen, Groşenka, Osmanoflar ailesinin hudutlarından dışarı çıkmamış ve tabiatına hiçbir yabancı muamele yapılmamıştı. Şu hâlde Groşenka nasıl oluyordu da Osmanoflardan hiçbirinin düşünmediği bir şeyi yapıyor,

52 Mütehanik: Hareketli.

yortuyu bir Bulgar ananesi içinde geçirmeye çalışıyordu? Hakikate gelince; Bulgaristan'ı baştan başa bir fantezi olarak yortunun işgal ettiği dakikalarda, Groşenka ruhuna vurmuş garip bir aydınlığın hareketleri içindeydi. Bu aydınlık âdeta canlı bir mahlûk gibi Groşenka'nın hüviyetine doğru yürüyor ve onu Osmanoflardan çıkararak daha başka bir tabiata, belki de Yuvanna Mihailoviç'in tabiatına götürüyordu.

Groşenka, odanın bir köşesinde, küçük bir sürahinin içine büyük bir çam dalı koparıp koymuştu. Ortada iki mum yanıyordu ve birçok yemiş vardı. Fakat her şeyden ziyade Groşenka vardı ve mumların ışığı altında, hazırladığı bu şeyler çok cazip gözüküyordu.

"Groşenka," dedim, "ne yapıyorsun orada?"

"Hiç! Yahut Zehra Osmanof'un yaptığını yapıyorum; Petro Amca'yı bekliyorum."

"Fakat" dedim, "Grigorof'un Karnabad'da kaldığını bilmiyor musun sen?"

"Karnabad'da mı diyorsunuz; buna inanıyor musunuz siz?"

Bir saniye durdu:

"Ya Zehra Osmanof; o da inanıyor mu yoksa?"

Ve aynı dakikada, "Tuhaf şey," dedi; "hâlbuki sizi hiçbir şeye inanmaz zannederdim; Grigorof'a inanmışsınız işte..."

Grigoraf'a inanmışım mı? Fakat Groşenka bu gece, ne kadar yaşından daha büyük bir hareketle konuşuyordu. Bunu kendisine söyledim, omuzlarını silkti; pencereden dışarı bakmakla beraber karanlık onu korkutmuyordu.

Hâlbuki ne düşünürse düşünsün, Zehra Osmanof'un karanlık önünde daima gerilediğini görmüştüm. Zehra Osmanof ve bütün Osmanoflar... Hatta evlerinin en yakınında bile ona alışamayan bir hâlleri vardı.

"Şu hâlde," dedim, "geleceğine inanıyorsun demek ki Grigorof'un!"

"Hayır, daha fazlası var; burada olduğunu da biliyorum; çünkü imkânı yok, yortu gecesi Grigorof beni hatırlamadan olamaz."

Ertesi gün, daha sabahleyin erkenden, Groşenka'nın ne kadar doğru hissettiğini anlıyordum. Üçümüz de hemen hemen aynı dakikalarda uyanmıştık yahut hepimizden daha evvel Groşenka uyanmıştı; seyahat elbiseleri içinde, Çamkoru seyahatine devam edip etmeyeceğimizi öğrenmek için hazır duruyor ve küçük otelin alt kattaki bir odasından kahvaltımızı almak hususunda acele ediyordu.

Çamkoru seyahatine devam edip etmemek! Bu doğrudur! Zehra Osmanof'la ikimiz de, bilhassa trenin rötarından sonra ne yapacağımızı kestiremeyen bir vaziyet içindeydik! Ve hele Grigorof'u arkamızda hissettiğimiz dakikalar, Çamkoru seyahati bilhassa Zehra Osmanof için bir hayal gibi yaklaşıp uzaklaşıyor ve Osmanofların, içerlerinde Grigorof olmadan geçirdikleri istirahat dakikalarının iyi hisleri bile onu imkânı yok bu hayalden ayıramıyordu. Onun içindir ki, hemen yortunun ertesi sabahı, otelin alt kat küçük odasına doğru inerken, Groşenka'nın düşündüğü gibi düşünüyor ve müteredddit bir vaziyet içinde Çamkoru seyahati ile Osmanoflara dönmek arasında gidip geliyorduk. Hakikatte bunu yapamadık; çünkü tıpkı Karnabad'a ilk geldiğim dakikalar gibi, hareketlerimin benim elimden daha fazla, bilmediğim başka bir kudretin elinde olduğunu hissediyordum.

İKİNCİ KISIM

Karnabad'a dönüşümüz o kadar ani oldu ki bunu herhangi bir sebepten daha ziyade, doğrudan doğruya Zehra Osmanof ve Groşenka'nın geçirdiği bir ruh paniğinde aramak mecburiyetindeyim.

Kar Filibe'de olduğu kadar Karnabad'dan da henüz kalkmamıştı. Fakat Osmanoflar Karnabad'a döneceğimizi bilmiyorlar mıydı?

Her nedense Filibe istasyonundan geriye döndüğümüz zaman Zehra'da, Osmanoflara böyle bir haber göndermek arzusunu bulmamıştım. Bu arzusuzluk nereden geliyordu? Belki Zehra'nın Osmanoflara karşı duyduğu en büyük alakadan yahut doğrudan doğruya alakasızlıktan... Çünkü Zehra Osmanof hiçbir haber göndermemekle, nasıl yaşadıklarını merak ettikleri Osmanofları inleri içerisinde ve o dakikada mevcut hareketleriyle yakalamak istiyordu; mesela ve bilhassa Yusuf Osmanof ne yapıyordu? Yusuf Osmanof mu? Hâlbuki Zehra Osmanof'un ilk hamlede kocasını ve ikinci olarak Halil Osmanof'u merak etmesi lazımdı. Niçin? Ahmet Osmanof'u merak etmesi kadar tabii bir şey olamazdı. Çünkü Ahmet Osmanof kendisine en yakın adamdı ve uzak yaşadığı dakikalarını buhranla geçirmesi lazımdı. Yoksa Zehra Osmanof bu buhranlı dakikalarını görmek istemiyor mu? Peşte'den daha iki sene evvel bir araba içinde yaptık-

ları dönüşte, büyük gocuğu içinde ona hiçbir şey söylememiş Ahmet Osmanof'un hareketlerinin sıcaklığında Zehra'yı teshir ettiği muhakkaktı. Zaten, vakit vakit daima söylediği gibi, Zehra Osmanof kocasında hayatına istediği sükûneti verebilecek bir adam karakterini buluyor, daha doğru bir tabirle, Ahmet Osmanof'ta, ruhunu bir manastırın mucizeli sükûnetine bırakmak istiyordu.

Zehra Osmanof bunu yapamadı mı? Çok kereler Zehra Osmanof bu dakikayı tahlile çalışır; fakat hiçbir vakit kabahati Ahmet Osmanof'ta bulamazdı. Şu hâlde kabahat kocasından başka birisinde, mesela Halil ve Yusuf'tan birisinde olacak. Yahut Zehra Osmanof'un, kıskançlık ve kinleriyle sükûnetini bozan her ikisinde de... Zehra Osmanof, her nedense, düşüncelerinin bu noktasında her iki kardeşi de gözlerinin önünde kaybeder ve onların yerine Yuvanna Mihailoviç'in bir tehdit gibi inen hatıraları kımıldamaya başlardı. Eğer Yuvanna Mihailoviç bir gölgeden farksız, fakat bir vehim kadar daima kendini saydıran Yuvanna Mihailoviç olmasaydı Zehra Osmanof daha sakin yaşayacak mıydı? Şu kadar var ki Zehra Osmanof'un Halil Osmanof'u da merak etmesi lazımdı.

İki kardeşi istasyonda yapayalnız bıraktığı zaman her ikisi de kendi düşüncelerine çekilmişlerdi; kendi düşünceleri... Fakat ne olabilirdi bu düşünceler? Yahut ikisi de birbirini düşünmekten başka ne yapabilirdi? Yusuf Osmanof'a Yuvanna Mihailoviç'i geri getirmemek lazım. Halil Osmanof ne şeklide olursa olsun bunun önüne geçecek. Hatta kendi kendine yalnız kalarak düşündüğü birçok zaman Karnabad baskınının bile, şu ve bu komitacıdan daha ziyade Osmanofları tedirgin etmek için Yuvanna Mihailoviç tarafından

tahrik edildiğini düşünüyordu. Yuvanna Mihalioviç Osmanoflarda kızının mevcudiyetine rağmen bunu yapardı. Ve bu suretle Halil Osmanof'a silahlı değil, aynı zamanda kocası Yusuf'un hiçbir vakit mücadele istemeyen tabiatındaki manalı bakışlarla da bir darbe vurmak isterdi. Halil Osmanof kadının bunu yapacağını bilirdi; bilhassa Osmanofları Karnabad'dan hicrete mecbur ederek kendisinin tekrar Karnabad'a gelmesi için... Yuvanna Mihailoviç'in bir gece yarısı, tek bir arabayla hatta, kızını [dahi] görmeden Karnabad'dan uzaklaştığı dakikalar... Karlı bir geceydi... İki atlı bir araba kızak yaparak Osmanofların büyük kapısı önünde duruyor. Kapı, arabayı içeri alarak Yuvanna Mihailoviç'in zahmetsizce içerden binmesi için açılacak mı? Halil Osmanof odasında bunu men ediyor. Yuvanna'nın dış kapıya kadar koltuğunda bir bohçayla gideceği dakikalar bu muhacir kıyafetinden, bir saniye bile olsa pencereyi açarak zevk duyacak... Araba, dışarıda kapının önünde bekliyor. Ve bir saniye büyük tahta kapının arka demirlerinin alınarak açıldığı görülüyor. Kim yapıyor bunu? Belki Ahmet Osmanof... Çünkü Osmanofların içinde vakit vakit bile olsa Zehra Osmanof'a karşı en kinsiz olarak yalnız o... Keşke en kinli olsa... Zehra Osmanof böyle düşünüyordu; en kinli ve Osmanoflarda Yuvanna Mihailoviç'in yaptığı ruh paniğini hiçbir zaman affetmeyecek kadar kinli... Ve hatta Zehra Osmanof'a Yuvanna Mihailoviç'in Osmanofları terk ettiği bu geceyi anlatırken, Ahmet Osmanof'un kapı açan hareketinde, Halil'in avuçlarında sımsıkı kalan dehşetli arzuyu duymuş ve tıpkı bir silah kadar hızla pencereden atılarak, ona gitmek müsaadesi bile verilmeksizin, Osmanofların kendi bahçeleri içinde, hemen orada boğuvermek hırsını duymuştu. Buna rağmen Yuvanna

Mihailoviç her ne şekilde olursa olsun arabayı ta bineceği yere kadar getirtmesini bilmişti.

Elinde küçük bir bohça vardı; avlunun ön basamaklarında duruyordu ve Halil Osmanof hiçbir şey götürmemesine, hatta kızı Groşenka'yı bile görmemesine çalışıyordu. Yuvanna Mihailoviç basamakların üstünde başına sımsıkı örttüğü bir örtüyle bütün yüzü açık olarak gözüküyor ve iradesi bütün Osmanofları arkasından daha on dakika sürükleyeceğe benziyordu. Yalnız, neredeydi bu dakikalarda Yusuf Osmanof? Osmanofların içinde bunu hiç kimse bilmiyor yahut bunu doğrudan doğruya Halil Osmanof biliyordu. Ve belki de saklanacak hiçbir şey yoktu; sadece, Yusuf Osmanof'un iki günlük yokluğunda Halil Osmanof bütün planları hazırlamıştı. Kadın on dört seneden beri oturduğu Osmanofların evine bir saniye bile bakmadan arabaya atladı. İki dakika sonra Osmanofların büyük tahta kapısı kapanıyor, Groşenka'nın annesi Karnabad'dan Sofya'ya doğru bütün kin ve nefretiyle beraber uzaklaşıyordu.

Onun içindir ki Zehra Osmanof için alakalı ve alakasız derken daha ziyade Yusuf Osmanof'u merak ettiğini söyleyecektim. Zehra Osmanof, Halil ve kocasından daha ziyade Yusuf'u merak ediyordu. Yusuf, bilhassa Groşenka'nın da Karnabad'dan ayrılışıyla yalnız kalmıştı; yalnız veyahut her vakit olduğundan daha ziyade Yuvanna Mihailoviç'le... Zehra Osmanof seyahatinin ilk dakikasında bunu hisseder etmez bütün arzusuna rağmen ister istemez geri dönecek ve yalnız başına birtakım hareketler yapmasına mâni olacaktı... Nasıl birtakım hareketler? Mesela birdenbire Karnabad'ı bırakarak Sofya'ya, Yuvanna Mihailoviç'in yanına gitmek... Orada onunla beraber yaşamak... Osmanoflar

belki buna razıydılar; fakat hiçbir vakit Yusuf Osmanof'un Sofya'ya gider gitmez geriye yalnız döneceğini ümit etmiyorlardı... Yahut bunu doğrudan doğruya Zehra Osmanof ümit etmiyordu. Ve bu yüzdendir ki Filibe'de geçirdiğimiz bir hafta sonunda hemen Karnabad'a döner dönmez, eğer Yusuf Osmanof'u Osmanofların arasında bulmamış olsaydı belki de en bitkin dakikalarını yaşayacaktı.

Bununla beraber, Zehra Osmanof'un geri dönüşünü, hiçbir vakit Yuvanna Mihailoviç'in hareketiyle yalnız olarak düşünmüyorum. Zehra Osmanof geriye dönmüştü ve biraz evvel Groşenka'yla beraber her ikisinin ruh paniğine işaret ederken bu hareketleri yan yana düşünmeye de mecburum: Zehra Osmanof Yusuf'u merak eden dakikalarının yanı başında yalnızca atılacak bir silahın ürpermelerini hissetmiyor, aynı zamanda Groşenka da Petro Grigorof'a karşı yeni yeni kımıldamaya başlamış olan bir hareketin ilk dakikaları içine giriyordu. Ne görmüştü Zehra Osmanof bu ilk dakikalarda? Her şeyden evvel Groşenka'nın Grigorof'a karşı duyduğu sempatiden şüphelenmişti; şu hâlde bizzat Zehra Osmanof Grigorof'u Groşenka'dan kıskanıyordu. Kıskanıyor mu? Bu kelime hafızasından dudaklarının ucuna gelir gelmez, Zehra Osmanof onu hatırladığına bile pişman oluyor ve aynı dakikalarda Groşenka sihirli bir tebdil-i kıyafetle Yuvanna Mihailoviç'ten daha farksız gözükmüyordu.

Groşenka'ya gelince; Petro Grigorof'ta bir veli tabiatı gören Groşenka, kendisini eğlendirecek en faydalı karakteri ancak Grigorof'ta bulabiliyordu.

Osmanofların ayırdıkları odadan içeri girer girmez, Osmanoflar kadar, odayı da bıraktığım gibi buldum. Burada "Osmanoflar kadar" diyorum; tıpkı Burgaz'da geçirdiğim bir

hafta zarfında nasıl içeriye hiç kimse girmediyse, hemen hemen Karnabad'daki odam da aynı şekildeydi. İçeri hiç kimse girmemişti, sadece bir rüzgârın salladığı bir yaprak kadar bütün eşyaların o kadar belirsiz hareket ettiğini görmüştüm; yani birdenbire kopan bir rüzgârla Osmanofların ağacının dalları sallanmış fakat Filibe'den hemen döndüğümüz dakikalar, Karnabad'ın havası en büyük sükûnetini almıştı.

Nitekim odamda birçoklarını açık bıraktığım kitaplar ve notlarımın yerli yerinde olduğunu görüyordum; yalnız bu notları Osmanoflarda acaba hiçbir okuyan olmamış mıydı?

Osmanoflarda mı? Yahut Osmanoflardan biri mi?

Eğer Groşenka'nın tabiriyle söyleyecek olursam evet, Osmanoflardan biri; yani Petro Grigorof!

Fakat Osmanoflar da tıpkı odamın içerisi gibi aynı bir ruh dakikası içindeydiler ve bizi aralarında gördükleri dakika hiçbirinin buna hayret etmediği muhakkaktı. Osmanoflar dönüşümüzü bekliyorlar mıydı? Şu var ki, Karnabad baskın felaketini geçirdiği dakikalardan sonra Osmanoflar hiçbir şey düşünecek vaziyette değillerdi.

Filibe'ye hareket ettiğimiz sıralar Yusuf'un istasyondaki kardan heykeli içinde yalnız Yusuf Osmanof değil, belki bütün Osmanoflar duruyordu ve nasıl bu heykele birisi bir sopayla vuracak olursa parça parça olmakla beraber hiçbir mana ifade etmeyecek, Osmanoflar da aynı şekilde belki Karnabad'dan göçüp gidecek, fakat bir vakit bir araya getirip konuşturmayacaktı. Bununla beraber, Osmanoflar bir ağaç dallarının sallanışında olduğu kadar Filibe'de bulunduğumuz sıralarda da bir rüzgârın estiğini hissetmişlerdi. Belki de bu rüzgâr, tıpkı bana ayırdıkları odanın içinde ol-

duğu gibi, bir böcek ayağıyla yürümüş, fakat yürümüş; belki birçok yaprak dökmüş bile... Ne olabilirdi bu yapraklar?

Kendi kendime bunu düşünmeye lüzum görüyordum: Osmanofların, döndüğümüz dakikalarda hayretten daha ziyade bizi karşılayan vaziyetleri böyle bir düşünceye bende imkân bırakmıyordu; çünkü Osmanoflar bizim gelişimize hazırlanmıştı.

Karnabad'a daha ilk ayak bastığımız gece kasabada birçok şeyin yeniden kımıldamak üzere olduğunu anlıyordum: Filibe istasyonunda trenin iki gün gecikeceğini temin ettikleri hâlde bir haftadan daha fazla sürmüştü. Belki de, Aşağı Balkanlar'ın bir türlü kalkmak bilmeyen kışı bunda bir âmil oluyordu fakat yalnız âmillerden biri... Bunu nereden anlıyordum; hiç kimse trenin hareket dakikasını garanti edemiyor; hatta kar, bir sihirle birdenbire eriyip her taraf baharla yeşillense bile gene bir kefalet altına alamıyordu. Niçin? Birçok defa söylediğim gibi, Karnabad baskını, iradeyi insanların elinden almış, görünmez fakat insan olduğundan da şüphe edilmeyen bir kuvvete vermişti. Hâlbuki onu hiç kimse göremiyor, gecenin içinde karanlık bir cisim gibi hareket ederek yalnız varlığını duyuyor ve kayboluyordu.

Onun içindir ki daha Filibe'deyken, Zehra Osmanof'la beraber bir kurşun hissini en yakın bir tehlike gibi duyduğumuz dakikalar, bütün kışa rağmen, bir şeyler hazırlandığını biliyordum.

Zehra Osmanof'a bunu söyledim mi? Belki söyleyebilirdim; başka bir gün olsa her şeyi anlatır ve Karnabad'da Osmanoflardan daha çok onların gerilerinde hazırlanan bir komploya dikkatini çekerdim; fakat Zehra Osmanof birdenbire Groşenka'yı karşısında ve şimdiye kadar görmediği bir

vaziyetle ayakta bulduğu zaman, halledilecek bir muamma olarak yalnız onu düşünüyordu. Groşenka'yı! Çamkoru'ya gitseler yahut Karnabad'a dönseler de Groşenka'nın hareketleri inkişaf edecek? Daha doğrusu Osmanoflar Groşenka'da kendisinin bulup çıkarmaya hazırlandığı bir yeniliği görecekler mi?

Zehra Osmanof'u en çok bu düşündürüyor ve daha doğru söylemek lazım gelirse, Osmanoflara bir hakikati ispat edemeyeceğinden çekiniyordu.

Bir hakikat mi? Zehra Osmanof böyle diyordu: Bir hakikat; Groşenka'nın kendisine göre Osmanoflardan ayrılıp anası Yuvanna Mihailoviç'in karakterine döndüğü hakikati! Sadece, bunu Osmanoflara nasıl anlatacak? Groşenka'nın Petro Amca'yı daima hayal eden vaziyeti böyle bir değişmeye her şeyden evvel sebep olabilir mi?

Zehra Osmanof yalnız böyle bir sebep görmüyor, Groşenka'nın yürüyüşünden saçlarını taramasına yahut oturmasına kadar mana veriyordu. Hâlbuki Osmanoflar Groşenka'nın bu hareketlerine Zehra Osmanof'un verdiği manayı verecekler mi? Zehra Osmanof çoğu zaman bunu düşünüyor ve hatta kocası Ahmet Osmanof'un bile kendi düşündüklerini düşünebileceğini imkânı yok aklından geçirmiyordu. Bilakis, Zehra Osmanof'a göre, Osmanoflar Groşenka'nın daha büyümüş gözüken vaziyetinden belki memnun olacaklar, hatta Groşenka'da Yuvanna Mihailoviç'in bütün hususiyetlerini canlandırsalar bile buna aldırış etmeyeceklerdi; aldırış etmeyecekler yahut göz yumacaklar ve belki hoşlarına bile gidecek. İçerlerinde Halil Osmanof belki titiz davranabilirdi. Yuvanna Mihailoviç'e karşı sönmez kinine mukabil, Zehra Osmanof, Groşenka mevzubahis edildiği zaman Halil

Osmanof'ta böyle bir tabiatın mevcut olabileceğine ihtimal veriyor: Çoğu kez babasının Groşenka'yı sevmez gözüken hareketlerine karşın Halil Osmanof'ta Groşenka'nın üzülmemesi için her şeyi yapabilecek bir tabiat buluyordu, kaldı ki Halil Osmanof'tan başka, geride kocası ve Yusuf vardı. Yusuf kızıyla meşgul değildi, fakat Zehra Osmanof Groşenka'nın üzerine nazar-ı dikkati celbeder etmez Yusuf kızı keşfetmek hususunda harekete geçmeyecek miydi? Bunu kim iddia edebilirdi? Bilakis Yusuf Osmanof harekete geçecek ve Groşenka'nın bütün arzularını yerine getirerek onu baş tacı edecekti.

Yalnız Yuvanna Mihailoviç'in geri gelmesinden ve Zehra Osmanof'un sukutundan daha iyi değil miydi bu? Zehra her şeyi düşünüyor, fakat burada bütün hislerinin Yuvanna Mihailoviç ve kızı Groşenka arasında altüst olduğunu yahut birbirine girdiğini görüyor ve bu ruh paniğinde kendisini o kadar yalnız hissediyor ki Halil Osmanof'un Karnabad baskınından evvel kendisini unutabilmek için hazırladığı panayırın ne kadar büyük bir lüzum olduğunu tekrar aklından geçiriyor ve kendisiyle beraber Osmanofları eğlendirecek yahut kendilerinden uzaklaştıracak vakalara intizar ediyordu.

Biraz evvel de söylediğim gibi Zehra Osmanof'un bu bekleyişi o kadar uzun sürmedi. Groşenka'nın birdenbire kendisine büyümüş gözüken bir tabiat göstermesine mukabil kendi düşüncelerine karşı onu himaye edecek bir insan olmak üzere, gene kendisinden başka kimseyi de bulamıyordu; Ahmet Osmanof'u mu bulacak? Kocası, zaten kendi iradesinin altında hareket ediyordu. Zehra Osmanof'un gözlerindeki emirden başka hiçbir şeyi yerine getirmeyecek olan Groşenka'yla pek meşgul olacağa benzemezdi ve buna

imkân da yoktu, çünkü Ahmet Osmanof karısı Zehra'da artık ilerleyen bir yaşın bir su başında dinlenmesi kadar büyük bir rahatlık duyuyor; hatta onunla konuşmadığı dakikalar bile sadece Zehra Osmanof'un havasıyla yaşıyordu. Zehra Osmanof'un havasıyla... Ve muhakkak ki, Karnabad seyahatinde Osmanof'un ne kadar yalnız kaldığını en çok anlayan gene kocası olmuştu; hatta Yusuf'un tren istasyonundan ayrılır ayrılmaz nereye gittiğini bile merak etmemiş ve kendi odasına kapanmayı tercih etmişti.

Neler vardı kendi odasında? Karışık birçok hatırası... Belki bunlar birer resim, mektup yahut herhangi başka hatıralar değildi; çünkü ne Zehra ne de kendisi birbirlerine tek birer satır yazmış; yalnız tesadüf ettikleri ilk dakikada konuşulan kelimelerin kudreti altında kalarak yaşamışlardı. Bu itibarla odanın içerisinde ortaya çıkararak yeniden ve bir kere daha okunacak yahut seyredilecek bir hatıra yoktu; fakat duvarlara asılan seccadeler yahut yerlerde tıpkı Zehra Osmanof'un koyduğu gibi duran halılar, masanın şekli, koltuklar, hatta pencerenin üstüne indirilen perde... Bütün bunlar Zehra'nın elleriyle dokunduğu birtakım şeylerdi ve Ahmet Osmanof bütün bunları şimdi birer hatıra olmak üzere telakki ediyor; imkânı yok hiçbirisinin yerini değiştirmek hissini duymadığı gibi, bilakis, onların içerisinde kafasının dinlendiğini hissediyordu. Hatta Zehra'yla beraber seyahat ederek dinlendiğini... Çünkü karısının bir seyahatte bile olsa nasıl bir hareketle kımıldayacağını bilir ve yüzünün her düşünceye karşı değişen hususiyetini her dakika yaşayabilirdi. Nitekim Ahmet Osmanof da bundan başka bir şey yapamamıştı ki... Odasına kapanır kapanmaz, Zehra Osmanof'un bütün o eşyaya sinen kokusu içinde bir köşeye

çekilmiş ve Osmanoflara geldiği ilk dakikadan itibaren hemen karısının hâkimiyeti altına girerek hayatında ne kadar yerinde bir iş yaptığını düşünmeye dalmıştı. Zehra'nın hâkimiyeti altına girmek! Ahmet Osmanof'a göre bunda anlaşılamayacak bir teslimiyet ve unutulmayacak bir haz vardı. Onun için de Osmanofların en büyüğü, yaptığı hareketten pişman değildi. Onun içindir ki, Zehra Osmanof kocasının Groşenka'ya karşı alacağı vaziyetlerde kendisini yalnız başına bulmuyor, bu vaziyetler her ne olursa olsun, tek bir söz bile söylemeden inkıyat[53] edeceğini tasavvur ediyordu.

Halil Osmanof'a gelince; Groşenka'yı bir fantezi olarak ele aldığı muhakkaktı, hatta Halil Osmanof'un Groşenka'yı gördüğü iddia edilemezdi bile. Yuvanna Mihailoviç'in kızında, Halil Osmanof kendisini alakadar edecek bir hüviyet göremiyor muydu yoksa?

Bu, hiçbir vakit iddia edilemezdi; sadece kardeşinin kızıyla karşı karşıya geldiği dakikalar hayali anası Yuvanna'ya kadar uzanıyor, çünkü Groşenka'yı Osmanoflar kanından bir parça telakki ediyordu. Şunu demek istiyorum ki, Halil Osmanof Groşenka'yla nasıl bir tabiat değiştirirse değiştirsin alakadar olamazdı fakat Zehra Osmanof buna hiçbir vakit inanmıyordu ki... Halil Osmanof Groşenka'yla gerçi şimdiye kadar meşgul olmamıştı; amma meşgul olacak bir şey de bulmuyordu. Nitekim bizzat Zehra Osmanof da o kadar meşgul olmamıştı. Fakat gece vakti bir yaprak yahut bir ağaç kümesine vuran gizli bir aydınlık altında, yaprakların, tanımadığı bir mahlûku gizlediğini görmüştü ve işin en tuhafı, Zehra Osmanof bütün arzularına rağmen bir ışığın aydınlattığı bu

53 İnkıyat etmek: Boyun eğmek.

yaprak kümelerini elleriyle şöyle birer birer muayene edip içinde gözleriyle gördüğü mahlûku ortaya çıkarmaya cesaret edemiyordu. Ortaya çıkarmak mı? Buna değil, hatta oraya doğru yürüyerek yanına gelmeye bile cesaret edemiyor. Ve tıpkı bunun gibi, Halil Osmanof'un da gözlerine vuracak ışığın bu mahlûku ona da aşikâr etmeyeceği ne malumdu? Halil Osmanof gerçi şimdiye kadar uzak kalmış ve Groşenka'da kendisini alakadar edecek bir hüviyet bulmamıştı; fakat yine Halil Osmanof'un gözleri önünde, kardeşi Yusuf'a ait hadiselerden başka diğer bütün hadiseler kapalı birer kutu değil miydi? Hatta Halil Osmanof kardeşine ait hadiseleri bile yalnız bir tarafından görür, içinde beslediği av köpeğinin kendisini götüreceği yere itimat ederdi. Ve Zehra Osmanof Halil'in tabiatını yaşarken bütün bunları tahayyül ediyor fakat hiçbir vakit bir neticeye varamıyordu. Daha doğrusu bir neticeye varıyordu: Groşenka'da inkişaf eden tabiatı Halil Osmanof'un bir türlü anlamak istemeyeceğine!

Yalnız, Groşenka'nın babası Yusuf Osmanof, Zehra'nın bu girift düşüncelerinin nihayetinde kendisine, şimdiye kadar ümit ettiğinden daha cazip görünüyordu.

Yusuf'un kızı Groşenka'da uyanmaya başlayan arzuları büyük bir zevkle seyredeceğinden kim şüphelenirdi? Belki de bu arzular onu Yuvanna Mihailoviç'ten bile uzaklaştıracaklardı.

Ne güzel bir fikir! Halil Osmanof'un şimdiye kadar icat etmeye çalıştığı, fakat imkânı yok elde edemediği bir fikir. Yusuf, kızı Groşenka'da böyle bir tabiat görür görmez onun üzerine düşecek, anası Yuvanna Mihailoviç'in aşkı yanında unuttuğu kızı Groşenka'nın üzerine... Ve orada, yavaş yavaş açılarak, hatta kızı hiçbir şey söylemese ve babasını teselli

etmese bile, anasına ait hatıralardan hiç konuşmayacaklar mıydı? Yusuf Osmanof Yuvanna Mihailoviç'i yeniden yaşayarak bütün bu hatıraları birer birer anlatacak ve belki kızı Groşenka'yı Osmanofların aleyhine dolduracaktı da...

Ya Halil Osmanof bu yaklaşmaya karşı ne düşünecek? Osmanoflar arasındaki hakiki çarpışmanın Zehra Osmanof asıl burada başlayacağını biliyordu. Fakat geri dönmesi imkânsız bir çarpışma... Halil, Yusuf, Groşenka ve kendisi... Belki Halil, ilk dakikalar Groşenka'da kardeşinin Yuvanna Mihailoviç'i unutacağını zannedecekti.

Yusuf Osmanof'tan yahut hadiselerin gidişinden bunu bekleyecekti de... Fakat hiçbir vakit neticenin böyle çıkmadığını görünce Halil Osmanof bir karar vermek mecburiyetinde kalacak. Nasıl bir karar? Yuvanna Mihailoviç'te olduğu gibi, kızı Groşenka'dan da Yusuf'u ayırmak mı? Nihayet bir gün Groşenka'nın, Osmanoflar ve en çok Halil Osmanof aleyhinde dolarak ümit edilmeyecek bir şey yapabileceği tahmin olunabilirdi. İşte Zehra Osmanof planın burasında meydana çıkacak ve Groşenka'da gördüğü yeni tabiatı, Yuvanna Mihailoviç'in kendisini bir türlü bırakmayan hayaletini boğar gibi boğacaktı. Çünkü, en açık hakikat olarak hayatında aradığı sükûta Groşenka'yla yeni bir darbenin indirebilmek üzere olduğunu tasavvur ediyordu, hâlbuki daha iki sene evvel Osmanofların arasına girdiği zaman ancak bir çocuk olan Groşenka'nın büyümeyeceğini düşünmüştü; hatta, bunu aklından geçilmemişti bile. Bir fidanın bir gün meyve vermesi! Zehra Osmanof bir bahçede belki bunu düşünebilir, fakat Osmanoflara adım attığı dakika oyuncaklar arasında bulduğu Groşenka'da nasıl düşünebilirdi?

Bir Tren Felaketi

Filibe'den Karnabad'a daha döndüğümüz gece bizi Osmanoflardan evvel karşılayacak birçok hadisenin kımıldanmaya başladığını keşfettim. Ne Zehra ne de ben, odalarımızda, Osmanoflardan ayrıldığımız dakikaları henüz düşünmeye vakit bulmuştuk ki Aydos tren felaketinin haberi kasabayı birdenbire bir sel gibi bastı.

Kendi hesabıma Karnabad'a daha dönmeden çok evvel, Osmanofların aleyhine hazırlanan bir komplonun ümit edilmeyecek bir yerde patlak vereceğini biliyordum, hatta Zehra Osmanof'un geri dönmek istediği dakikalar bu arzusuna mâni olmamıştım. Çünkü Osmanofları yeni bir hayata doğru götürecek bütün hadiseleri Zehra Osmanof'un yakından görmesini ve tek bir kelimeyle bu hadiselere kendine göre bir mana vermesini istiyordum. Zehra Osmanof'ta Groşenka için kımıldamaya başlayan düşünceler benim için yalnız Zehra Osmanof'un fantezi bir tarafı olabilirdi. Her şeyden daha ziyade Osmanofları kendi idaresi altına alarak Zehra Osmanof'un Karnabad civarında dolaşan yeni komplolarla karşı karşıya gelmesi lazımdı.

Aydos felaketinin haberi Osmanoflara geldiği zaman bütün Osmanofların uyumaya hazırlandığını biliyordum. Grigorof'nın dediği gibi, yatsı namazından sonra Karnabad uykuya çekilirdi. Artık ne yortu, ne eğlence ne de herhangi bir ses Karnabad'ı bu uykudan uyandıracağa benzerdi ve kasaba, ilk gün aydınlığına kadar, inine çekilmiş bir hayvan gibi ses ve seda çıkarmadan kalırdı.

Odamda yeni aldığım bir kitabın yapraklarını çevirmekle meşguldüm ki bir nal sesinin kasabadaki büyük sükûneti yararak bir bıçak kadar süratle Osmanoflara doğru geldiğini işit-

tim. Osmanoflara doğru ve gecenin ilerlemiş bir dakikasında başka türlü olamazdı bu. Nal sesleri Osmanofların büyük tahta kapısı önünde birdenbire durdu, aynı dakika yumruk sesleri bir hayvanın boğazlanması kadar boğuk işitiliyordu. Osmanoflar bu kapı vuruluşunu duyacaklar mı? Bunu hiçbir vakit zannetmiyordum; daha bir saat evvel, hemen hemen hepsinin odalarına çekildiği sıralar, gelecek bir akıbeti hissetmiş bir adamda olduğu kadar kendilerinden uzaklaşmış bir vaziyetleri vardı. Osmanoflar bana göre herhangi bir hadiseyi şu ve bu şekilde düşünmek ve halletmekten daha ziyade onu kabul edeceğe benziyordu. Yalnız, belki Zehra Osmanof uyanıktı ve sesi kulaklarına indirilen bir balyoz kadar müthiş bir ağırlıkla duymuştu. Yerimden birdenbire fırladım; pencerenin kenarında Osmanofların hareketine kadar orada sessiz durmaktan başka yapacak bir şey bulamıyordum fakat Osmanofların uyanması, üzerlerinden rüzgârın geçtiği bir yaprak hışırtısı kadar ani olmuştu; şu hâlde uyumuyor muydu Osmanoflar? Ve bu hareketleri, onların görünüşüne göre verdiğim bir hükümde ne kadar yanıldığımı ortaya koymuştu. Osmanoflar uyanıktı; kulaklarında en küçük bir böcek sesini bile kaçırmayacak kadar uyanık...

Nitekim daha sonraları, bir silah süratiyle kapıyı ilk açan Halil Osmanof'un kasabayı tek başına, Osmanofların yukarı odasında beklediğini duymuştum.

Buna rağmen Osmanofların şaşkınlıkları Karnabad baskınından daha aşağı olmamıştı; Halil Osmanof kasabayı bir nöbetçi gibi bekliyordu fakat yeniden kendisine büyük bir itminan gelmişti ve tıpkı baskından evvel olduğu gibi, tekrar silahına güvenmeye başlamıştı. Osmanofların yukarı odasında, hiç kimseye gözükmeden oraya çıktığı dakikalar,

kendi kendine, bahar gelir gelmez kasabada yeni bir planla neler yapacağını düşünüyor ve gözlerinin önünde Karnabad, gül bahçeleri arasında Aşağı Balkanlar'ın yeniden bütün ziyaretçileri kendine doğru toplayacağı bir kasaba olarak doğuyordu. Onun içindir ki, dış avludaki tahta kapıya doğru birdenbire atılan Halil Osmanof nasıl bir haberle karşılaşacağını pek düşünememişti; sadece, Zehra Osmanof'la her ikimizin hissettiği gibi, kendine karşı duyduğu bütün emniyet yanında garip bir huzursuzluğu vardı: eli bir tabanca tetiğinde olan bir adamın emniyetsizliği... Halil Osmanof'a nereden geliyordu bu emniyetsizlik? Belki, doğrudan doğruya kendisinden...

Aydos tren felaketinin Filibe'ye daha hareket ettiğimiz dakikalarda hazırlandığı muhakkaktı. Grigorof, Groşenka ve Zehra Osmanof'u bile yalnız bırakmak tasavvurundan her nedense vazgeçmişti ve ona göre artık Osmanoflara vurulacak darbe kasabanın içinden değil, dış taraftan yapılmalıydı. Bu suretle hem Osmanoflar harekete daha geç geçebilecekler, hem de Karnabad'dan daha çok, civar köylerde Osmanoflara karşı beslenen emniyet kaybolacaktı.

Bununla beraber, Halil Osmanof, Karnabad'a indirilecek ikinci darbeyi hiç ümit etmiyor muydu? Karnabad'daki birçok hareket gibi bu da katiyen iddia olunamaz; bilakis Halil Osmanof Karnabad baskınından sonra Osmanoflara arka arkaya birçok hücumun geleceğini biliyordu ve bu maksatladır ki Osmanofların üst kat odasında, hatta gece yarısında bile tetikte durmanın ne kadar yerinde olacağını düşünmüştü.

Fakat Aydos tren felaketi, hiç de Halil Osmanof'un düşündüğü sıralarda olmadı; bir felaketin tekrar gelmek üzere kımıldandığını zannediyordu. Yalnız, bu felaketin yürüyüşü

ne Karnabad ne de Karnabad'ın yanı başındaki Aydos'a değil, belki doğrudan doğruya Filibe'ye ve daha doğru bir buluşla Groşenka ve Zehra Osmanof'a doğru olacaktı. Halil buna inanıyor muydu? İnanıyor, fakat hiçbir vakit bir hakikat hâlinde onu düşünmek istemiyordu. Hatta bu felaketin olabileceğinden Ahmet Osmanof'a bile bahsetmemişti. Sadece ikisinin de yanında ben vardım. Bu Halil Osmanof'a emniyet veriyor ve aynı zamanda Aşağı Balkanlar'ı bastıran karın Osmanoflar aleyhine hazırlanan bir komploya bahar gelinceye kadar mâni olacağını tasavvur ediyordu.

Onun içindir ki Halil Osmanof Aydos tren felaketini haber alır almaz inanmak istemedi... Karnabad'a gelen tren nasıl bir maksatla uçurulabilir? Halil Osmanof'a göre, buna lüzum yok. Yok mu? Fakat sebepsiz bile olsa, Karnabad'ı Osmanoflar aleyhine yürütmek için çalıştıklarını gene kendisi söylemiyor mu? Söylüyor, fakat hiçbir şey düşünmediği içindir ki felaket haberini alır almaz buna ihtimal vermiyordu.

Osmanofların bütün telaşına rağmen o geceyi odamda geçirmeyi tercih ettim ve Halil Osmanof'un Aydos'a hemen gitmek isteyen hareketlerine mâni oldum. Ne yapacaktı Halil Osmanof? Ona göre yapacağı birçok şey vardı ve bilhassa Karnabad baskınında işe el koymamasını en büyük kabahat olarak telakki ediyordu; belki de doğruydu. Çünkü yalnız Halil değil, bütün Osmanoflar, Karnabad baskınını kendilerine yapılmış bir komplo olmakla beraber, ilk şaşkınlıklarında onunla meşgul olmaya lüzum görmemişler yahut Aşağı Balkanlar'daki otoritelerine karşı bunu bir ayıp saymışlardı; fakat gene Osmanoflar işi yakınlarına değil, doğrudan doğruya Grigorof'a bırakmışlardı. Grigorof'un ise bir ayın sonunda suçlu olarak ortaya çıkardığı hiç kimse yoktu.

Halil belki de bunları düşünüyor ve hiç kimseye açık bir hakikat olarak söylememekle beraber, ikinci komplonun tahkikatını kendisi yapmak istiyordu. Yalnız gece vakti nereye gidecekti Halil Osmanof? Bilhassa Osmanoflardan daha ziyade kendisi için bir tehlike olduğu muhakkaktı; çünkü bütün hadiseler belki Osmanoflardan ziyade Halil Osmanof için hazırlanıyordu. Ve onun ataklığını sadece Grigorof değil, herkes biliyordu. Belki Karnabadlılar ve daha ziyade Aşağı Balkanlılar bu ataklığa mecluptular; Halil'in ataklık diye anlatmak istediğim cesaretinde ilk Osmanoflar ailesinin kulaklarına kadar bir masal şeklinde gelen kahramanlıkları yaşıyor ve birçok tehlike karşısında duydukları, fakat bir hakikat şeklinde kendilerinde göremeyecekleri bir şeyin şaha kalktığını hissediyorlardı.

Halil Osmanof vakit vakit bu cesareti gösteriyor ve hiç kimse de bu cesareti göstermekten onu men edemiyordu. Zaten Aydos tren felaketi gibi diğer birçok hadisenin Halil Osmanof'un kulağına kadar yollanmasındaki maksat da bu değil miydi? Halil Osmanof hoşuna gitmeyecek haberi alır almaz hemen silahına sarılacak ve yola çıkacaktı. Komployu tertip edenler de zaten bunu istiyorlardı. Onu tahrik etmek, yola çıkarmak ve yalnız başına avlamak... Daha Karnabad baskınının ilk gecesinde de aynı şeyi düşünmüşlerdi; sadece tuhaf bir tesadüfle o gece dışarı çıkmamıştı. Daha doğrusu Osmanofları tek başına bırakmak istememişti. Eğer ayrılacak olursa Osmanofların evi müdafaa edemeyeceklerini ve kendisi Karnabad'da büyük işler bile yapsa Ahmet ve Yusuf'un beceriksizliğiyle kaybedileceğini biliyordu. Baskından sonraki dakikalara gelince... Halil Osmanof bu sefer, yine dışarı çıkmamıştı ve tahkikatı yabancılara bırakmakla

kendisine göre belki hata etmiş fakat Halil Osmanof'u gözleyenlere göre, yerinde bir hareket yapmıştı.

Aydos tren felaketini gece yarısı hazırlayarak Burgaz'dan kalkan treni Aydos yolunda uçuranların Halil Osmanof'u gafil avlamak istedikleri muhakkaktı ve tren felaketi haftalardan beri hazırlanmasına rağmen ne Aydos ne Karnabad'da hiç kimsenin haberi yoktu. Grigorof yortunun daha başlangıç günlerinde Groşenka ve Zehra Osmanof'u ilk seyahatlerinde geçirmeye bile lüzum görmeksizin hemen kayboluvermişti. Grigorof Osmanoflara yapılacak ikinci vuruşun bugünlerde yapılmasının lazım geldiğini biliyordu. Gerçi birçoklarına göre içlerinde Zehra Osmanof olmadığı dakikalar, Osmanoflar belki de kendilerine daha iyi gelebilecek ve halledilmemiş meseleleri, hemen bir vasıtaya lüzum kalmaksızın, baş başa verip konuşacaklardı. Fakat yine birçoklarına göre ve bilhassa Grigorof'a göre, Osmanoflar, bilakis hiçbir şey yapamayacaklardı. Sırf bu yüzdendir ki aralarında bir şey kaybettikleri anda ve kendi kendilerine henüz hiçbir şey düşünmeye imkân bırakmadan onları bir keşmekeşe atmalıydı.

Grigorof tren felaketini bizzat hazırlamakla beraber, her nedense, felaketin vukua geldiği gece aralarında yoktu, sadece onu hazırlamakla iktifa etmiş ve Aydos köylerinde Grigorof'u elleri cebinde dolaşır görenler bile şüphelenmemişlerdi... Çünkü Grigorof'un adımlarına Burgaz'dan itibaren Sofya'ya kadar her taraf açıktı ve hiç kimse işsiz Grigorof'a ne yaptığını sormaya cesaret edemiyordu; kaldı ki Osmanoflar bile en şüphe altında bulunduğu dakikalar Grigorof'u içlerine kabul etmekte beis görmemişlerdi.

Grigorof bu sayede Aydos tren felaketini hazırlarken her şeyden evvel Halil Osmanof'a bir pusu kurmayı tasarlıyordu.

Bütün bunları hissettiğim içindir ki Halil Osmanof'u o gece bırakmadım; bir demir kafese kilitlenmiş bir kaplan kadar, Karnabad'da onu hapsettiğimiz dakikalar ne uyuşuk bir hali vardı! İlk saniyelerin, kapıya birdenbire koşarak hemen ileri atılmak arzusu içinde bulunan Halil Osmanof'unun yerine birdenbire başka bir Osmanof kaim olmuştu; bir hareketi yapmaktan daha ziyade neticesini düşünen bir Halil Osmanof... Hâlbuki karakteri hiçbir vakit böyle değildi: Nitekim felaket haberini almak üzere kapıyı ilk açtığı zaman eğer orada hazır bir kısrak bulacak olsaydı, üzerine atlayarak dörtnala koşacağı muhakkaktı; onu içeri çekmekle âdeta uyuşturmuştuk. Neyle? Belki hareketimizle... Kendisine bir oyun hazırlanması ihtimalini söylediğimiz dakikalar Halil Osmanof sadece gülüyordu. Ve hâlâ gitmek için cesareti üstündeydi; fakat birdenbire değişmiş ve hareketini sabaha bırakmıştı.

Karnabad'da İlk Yaralılar

Ertesi gün Karnabad ilk yaralılarla dolduğu sıralarda felaketin ilk doğru haberleri de geliyordu. Hadise gece yarısından hemen biraz sonra işitilmişti ve hat bekçisi Aydos'a en yakın mesafede ölü bulunmuştu. Trenin raydan çıkarak devrildiği dakika hiçbir silah sesinin işitilmemesi hadisenin bir soygunculuktan daha ziyade, başka bir maksatla yapıldığını ortaya koyuyordu. Ne olabilirdi bu maksat? Biraz evvel de söylediğim gibi, belki Osmanofları tehdit ve Halil Osmanof'u hemen oraya getirmek... Bununla beraber köylerde yapılan araştırmada hiçbir ipucu bulunamamıştı; sadece Grigorof'un dolaştığı söyleniyordu fakat Grigorof iki seneden beri her tarafta dolaşırdı.

Karnabad'a gelen ilk yaralılar kasabayı, tekrar baskın olsa hemen akabinde tesadüf edilebilecek manzaranın içine almıştı. Belki herkes o kadar telaşta değildi; sadece baskını bir eğlence gibi karşılayanlar, bu sefer bir merhamet hissiyle çekilip gidiyorlar, daha doğrusu, bir gün aynı akıbetin kendi başlarına da geleceğini düşünüyorlardı. Bütün bu arada, Zehra Osmanof, Osmanofların avluya bakan odalarını küçük bir hastaneye dönüştürmüştü.

Bu oda, hususi misafirlerini kabul ettiği büyük bir odaydı ve Zehra tren felaketinin getirdiği hastalarla bütün düşüncelerini unutmuş gözüküyordu. Groşenka kendisine yardım ediyor, üçümüz de Aşağı Balkanlar'daki bütün felaketlerin yaralarını ancak gene Osmanofların sarabileceğini anlatmak için çalışıyorduk.

Bununla beraber Aydos tren felaketinde Osmanoflara indirilecek darbelerin artık açıktan açığa yapılacağını da anlıyordum.

Osmanoflarda Bir Gece Yarısı

Karnabad'dan yaralıların henüz gönderilmediği sıralardı. Zehra Osmanof'u bir haftadan beri görememiştim; Madam Todorofların pansiyonunda Osmanoflardan uzak, kendi kendime bazı işlerimi tesviyeye çalışıyordum.

Bu bir haftayı nasıl geçirdiğimi bugün düşünmüyor değilim. Elimde olmaksızın Osmanofların hayatına dair yeni yeni vakaların her dakika kımıldar gibi olması, ister istemez hepsinin hayatı üzerine beni daha fazla götürmeye sevk etmişti. Yedi günü Osmanoflardan uzak geçirdiysem, tekrar içerlerine döndüğüm dakikalar onları, daha yeni bazı meseleler arasında görerek tetkike fırsat bulacağım içindi.

Yalnız, bütün bir hafta, kocası Osmanof'tan başka hiç kimseyle konuşmayarak yalnızlığını unutmaya çalışacak olan Zehra Osmanof buna nasıl tahammül edecekti? Şu kadar var ki, bizzat Zehra Osmanof da tren felaketini takip eden hafta nihayetinde her vakit olduğundan daha çok yorulmuştu yahut kocasının yanında, hatta benden bile uzak geçireceği günlerin, üzerinde nasıl bir tesir bırakacağını muayene etmek istiyordu. Zehra Osmanof şimdiye kadar bunu yapmış değil miydi?

Doğruyu söylemek lazım gelirse hayır, yapmamıştı; çünkü Osmanofların daha içlerine girer girmez kendisini kocası Ahmet'in değil Osmanofların içinde bulmuştu. Yani kocasıyla beraber iki kardeşinin, sonra da Yuvanna Mihailoviç'in içinde... Hâlbuki Zehra Osmanof neden elli yaşında bir adamı tercih etmişti: Onun yanı başında bir ağacın gölgesinde oturur gibi oturacaktı; hiçbir şey düşünmeyerek ve bütün arzularından uzak bulunarak...

Fakat Zehra Osmanof daha ilk dakikadan itibaren buna fırsat bulamamıştı ki... Bulamamıştı ve şimdi, dört senenin nihayetinde kabahati kendisinde buluyordu. Çamkoru seyahatine belki benimle değil, kocasıyla beraber çıkacaktı; hatta dinlenmese bile onu tecrübe edecek, Osmanofların içinden çekip çıkardığı zaman, ikisi yalnız başına nasıl yaşayacaklar, bunu gözden geçirecekti. Şu hâlde Zehra Osmanof kocasının tabiatını henüz yoklamamıştı. İşte düşüncelerinin burasında duruyor ve bütün dört senelik didinmelerine rağmen, Halil ve Yusuf'u kocasından daha ziyade anladığına hükmediyordu, niçin? Çünkü dört seneden beri kocasıyla değil, iki kardeşiyle meşgul olmuştu; onlara ait her şeyi biliyor, fakat bu iki kutup arasında kocası Ahmet Osmanof keş-

folunmamış beyaz bir nokta hâlinde, Zehra Osmanof'a yeni bir âlem hâlinde gözüküyordu.

Onun içindir ki tren felaketinin bir haftalık yorgunluğunu Zehra Osmanof kocasının yanında geçirmek istemişti; Osmanofların şimdiye kadar kullanmadıkları ve avlunun en nihayetindeki metruk iki odada, belki de balayı dakikalarını geçirmek! Zehra Osmanof oraya taşınırken kendi kendine bu ismi veriyor ve gülüyordu: balayı seyahati! Hâlbuki Peşte'den Karnabad'a gelirken en çok düşündüğü şey bu değil miydi?

Karıkocanın Osmanoflardan uzak bir haftayı nasıl geçirdiklerini bütün Osmanoflar gibi ben de merak ediyordum. Burada, bütün Osmanoflar diyorum. Hakikaten hepsi merak ediyorlardı; bilhassa üç gün nihayetinde ikisinin de aralarına gelmek lüzumunu duymayışları, Halil ve Yusuf'u şaşırtmıştı. Daha ilk dakikalarda aralarındaki zıtlık birdenbire Ahmet Osmanof ve Zehra'yı merak etmek için kımıldamaya başlamıştı fakat hiçbirisi bunu açığa vuramıyordu; Halil kendi silah odasında dolaşırken Yusuf altın barakasında, tıpkı Zehra Osmanof'un tahmin ettiği gibi, Groşenka'yla meşgul oluyordu!

Kızı Groşenka gözlerinin önünde, Yuvanna Mihailoviç'i on dokuz yirmi sene kadar evvel Karnabad panayırında ilk gördüğü günlerde olduğu gibi canlanmaya başlamıştı. Ve hatta ara sıra onu yanına çağırarak konuşmak lüzumunu bile duyuyordu. Fakat yine Yusuf Osmanof, büyük kardeşiyle karısının aralarından birdenbire uzaklaşmasında garip bir korku duymuştu; bu korku bütün arzusuna rağmen, kızı Groşenka'yla meşgul olmaktan onu men ediyor ve belki de Halil Osmanof'a doğru götürüyordu. Halil Osmanof'la ko-

nuşmak, neler oluyor, bunu anlamak! Çünkü Yusuf Osmanof küçük kardeşinin mutlak bir şeyler hissedeceğini bilirdi.

Osmanoflardan benim de uzak yaşadığım bu bir hafta nihayetinde, bütün Osmanoflar gibi aynı merak içinde olduğum bir dakikada kapımın vurulduğunu işittim ve aynı dakikada, her vakitki itiyadıyla Groşenka kendisini birdenbire içeriye attı: "Size bir haber!" dedi. Ve hemen, cevabımı beklemeden iskemleyi yanıma çekti; gözlerimin içine baka baka "Ne ümit ediyorsunuz bakalım," diye ilave etti; "ne olabilir?"

Groşenka'yı görür görmez herhâlde yeni bir hareket olabileceğini düşünmüş ve kendi kendime birçok defa bu suali sormuştum. Ne olabilir? Kafamda Osmanoflar aleyhine yapılacak yeni bir komplo ile Yusuf ve Halil'in barışmalarından itibaren anası Yuvanna Mihailoviç'in gelişine kadar her şey imkân içindeydi.

"Zannedersem," dedim, "Ahmet Osmanof ile karısı itikâflarından[54] çıkmış olacaklar."

"Tamam," dedi; "yalnız pek o kadar değil; ablam bu gece hepimizi davet ediyor."

Ve derhal Zehra Osmanof'un bir hafta nihayetindeki bu ilk hareketini tefsire geçtim. Kendi kendime "Bunu yapmaya mecburdu" diyorum! Mecburdu; çünkü Zehra Osmanof ne kadar büyük bir sükûnet isterse istesin, dört seneden beri Osmanofların ona verdikleri tabiat bu değil miydi? Ve hiçbir vakit de içlerinde kendi tabiatını kullanmak hâkimliğini tamamıyla elde edemeyecekti. Belki Osmanofların arasında birçok şeyi de kendisi kabul edecek. Neler? Me-

54 İtikâf: Bir kenara çekilme.

sela Osmanofların dedikoduları arasında bizzat yaşamak! Ve oradan kurtulamamak... Nitekim bir hafta sonunda doğrudan doğruya Osmanofların içine dönememekle beraber, onları çağırmak lüzumunu duymuştu. Ve bu hareketi bir ihtiyaçtı. Osmanoflarla konuşmak ihtiyacı...

Zehra Osmanof bütün tahminlerine rağmen bir hafta nihayetinde bu ihtiyacı birdenbire duymuştu ve zaten, daha sonra düşündüğüne göre, Osmanoflardan son ayrılığını ancak bir fantezi olarak yapmıştı. Bir fantezi! Ne malum?

Sadece Zehra Osmanof'un bu birinci tecrübesi değildi; Çamkoru seyahatine karar verdiği dakikada Zehra Osmanof, böyle bir tecrübeden başka bir şey düşünmemişti ki...

Bu tecrübe muvaffak bir netice verecek olsaydı ne yapacaktı? Osmanofları bırakıp kendisinin istediği bir yere gitmek... Fakat bunu Osmanofların içinde Zehra Osmanof değil de diğer hangi birisi yapabilir? Ahmet ve Halil Osmanoflar mı? Hele Halil Osmanof kımıldayamazdı bile... Karnabad'dan adımını atar atmaz Osmanofların ayakta duramayan bir oyuncak gibi hemen tepetaklak geleceğini bilirdi; dahası Halil Osmanof hiçbir şeye olmasa, yalnız buna inanmıştı: Osmanofların ancak kendi varlığıyla ayakta durabileceğine... Ahmet Osmanof belki Karnabad'ı bırakabilirdi! Eğer Karnabad'da yetiştirdiği kısraklar olmasa... Yakın dakikalarından sonra, bir taraftan karısı Zehra'nın arzularına cevap vermeye çalışan Ahmet Osmanof bir taraftan da kısraklarıyla yeniden meşgul oluyordu. Belki, onların yanında, tıpkı Yusuf'un altın makinesinde tek bir fikirle meşgul olduğu gibi, Osmanofları alakadar eden fikirlerle meşgul oluyor, belki de Ahmet Osmanof bunu da yapmıyordu. Yalnız, oraya gittiği muhakkaktı. Günün herhangi bir dakikasında karı-

sını kendi varlığıyla sıkmamak ve yalnız bırakmak için. Bazı kereler de Zehra Osmanof ses çıkarmıyor ve kocasının kendisi hakkında düşündüğünü düşünerek kaprisleriyle onu baş başa bırakıyordu. Ve ne iyi düşünüyordu burada Zehra Osmanof! Osmanofların içinde hepsinin kendine göre bir kaprisi olduğunu takdir etmişti. Hatta kendisinin bile işte bir kaprisi yok muydu? "Evet," diyordu, "var. Ahmet Osmanof'u alıp götürerek yalnız yaşamak! İşte bir kapris!"

Diğer taraftan, Karnabad'ı acaba Yusuf da bırakabilir miydi? Ne diyordu Yusuf: "Yuvana Mihailoviç'le buradan uzaklaşmak!" Tıpkı Zehra'nın bizzat düşündüğü gibi... Fakat Yusuf'a bir gün böyle bir müsaade verseler bunu yapabilecek midir? Yapacaksa niçin Osmanofları hemen bırakarak Yuvanna Mihailoviç'in arkasından, onu aramak için gitmiyor?

Herhalde, Osmanofların, yaşı kırkı aşmış bir adamı kollarından tutarak Sofya'ya, Yuvanna'nın yanına gitmek için men edecekleri yoktu. Sadece Yusuf, kadının tekrar içlerine gelmesini bekliyordu; fakat bu da olmuyordu işte!

Bu sebepten olacak, Osmanoflardan hiçbirinin Karnabad'ı terk edemeyeceğini ve bunu kendisinin bile yapamayacağını Zehra anlamıştı. Nitekim az evvel de söylediğim gibi Çamkoru seyahatinin dönüşü, belki yolların birdenbire tehlikeli olmaya başlamasından, belki arkamızda kımıldadığını işittiğimiz bir vehimden, belki Groşenka'nın ortaya çıkarak Zehra Osmanof'u nasıl olursa olsun sinirlendiren tabiatından dolayı yapılamamıştı. Fakat yapılamamıştı! Ve eğer iradesine galebe çalacağını ümit etseydi, Zehra Osmanof hiçbir şey dinlemeksizin bunu mutlak surette yapardı. Ancak kendisine güvenememişti. Neden? Dinlenmek için hareket ettiği Çamkoru'dan daha ziyade, onu Karnabad ve

Osmanoflar çekiyor, hatta yeniden birçok meseleyle tekrar dolacağını bile bile, bundan vazgeçemiyordu.

Gece yemeğini, Zehra Osmanof'un bilhassa beraber yemekteki arzusuna rağmen Madam Todorofların pansiyonunda almayı tercih ettim. Her şeyden evvel Osmanofların tekrar bir araya gelişlerinde, onları içerlerinden değil kuşbakışı görmeyi istiyordum ve bunu en iyi olarak, yemek dakikalarında, konuşmalarına dışarıdan iştirakle yapabilecektim.

Hakikaten Osmanofları böyle bir dakikalarında yakaladım. Hemen hepsi yeniden bir araya geldikleri için memnundular. Hatta, Groşenka'nın kendisine Yuvanna'yı hatırlatacak hareketlerini bile Zehra unutmuştu; her şeyden konuşuluyor, hatta gelecek panayırdan bile! Fakat Karnabad'ın geçirdiği baskın hiçbir vakit mevzubahis olmuyor; tren felaketi unutulmuş gözükerek Osmanoflar şimdiki işleriyle meşgul bir adam hâlinde meydana çıkıyorlardı. Bununla beraber, Osmanofların kendilerini aldatmayarak bunu yaptıklarını bilseydim, ister istemez Osmanoflara gıpta etmekten kendimi alamazdım. Fakat her ne olursa olsun Osmanoflar bunu yapabiliyorlardı.

Onları, içerlerine geldiğim günlerden bile daha dinamik buluyordum; Osmanoflar Karnabad'da yeniden çalışmak istiyorlardı. Bir taraftan Ahmet Osmanof haranın baskından sonra aldığı manzarayı değiştirmek için söz söylüyor; Halil Osmanof, silahlarını bir tarafa bırakmış bir hareketle, Karnabad'dan köylere açılan yollar üstünde, bilhassa kış günlerinin felaketlerini önlemek için bazı tedbirler almayı düşünüyor; işin en tuhafı, Yusuf Osmanof, kardeşlerinin bu vazife bölümleri yanında biraz sıkılmış bir hâlde, Karnabad için yeni birtakım projeler ileri sürüyordu. Ve Zehra Osma-

nof bunların hepsine muvafakat ederek Osmanoflara geldiği günlerin belki en sakin dakikalarını yaşıyordu. Ve işlerin daha garibi, Zehra Osmanof bir haftalık ayrılığın onları hiç görmediği bir şekilde birbirine bağladığını zannediyordu, hâlbuki Zehra Osmanof hayatında bundan başka ne görmek isteyebilirdi? Osmanofları bir fikir etrafında toplamak... Karnabad'da Osmanofların ayakta durmasıyla Zehra Osmanof en otoriter dakikalarını yaşayacağını bilirdi ve bunu Osmanofların içlerinden ayrıldığı bir haftanın sonunda her nedense birdenbire oluverecek gibi görüyor ve Groşenka'ya duyduğu hırs karşısında şimdi üzülüyordu.

Groşenka... Bir çocuktu henüz Groşenka... Ve dahası, eğer anası Yuvanna Mihailoviç'e benziyorsa bu onun elinde miydi? Kaldı ki Groşenka'yı Osmanoflar ihmal etmişler, yani kızı kendi kendine bırakarak onunla meşgul olamamışlardı. Ne yapsın Groşenka? Ancak tabiatın kendisini götürdüğü bir yere doğru gidiyordu. Bununla beraber Osmanoflara da hak veriyordu Zehra... Dört seneden beri bizzat kendisi Osmanofların içinde olmasına rağmen Groşenka'yla meşgul olamamıştı. Hâlbuki onu oyuncakları arasında bulduğu vakit Groşenka, Zehra'nın elinde istediği şekli verecek kadar yumuşak bir tabiat taşıyordu. İstediği şekli verecek; hatta Groşenka'yı anasının aleyhinde kullanarak ve hatta bu fikirlerini babası Yusuf Osmanof'a kabul ettirerek ve her şeyi yaptırarak... Fakat mademki kendisi meşgul olamamıştı, şu hâlde kendilerini günün her dakikası için başka başka şeylere veren Osmanoflar nasıl meşgul olacaklar?

Zehra Osmanof bütün bunları niçin ancak bu gece düşünebiliyor? Bunu bizzat kendisi de merak ediyor ve Ahmet Osmanof'un etrafında toplandıkları bu gece vakti hadisele-

ri daha iyi yaşadığına inanıyor; Groşenka ise Osmanofların içinde kendisine bütün işlerini bozacak bir yüz olarak değil, bilakis, kendisini kurtaracak bir tabiat sahibi olarak geliyordu. Hatta dört sene evvel kendisinin istediği şekilde yapabileceği bir balmumuyken, şimdi kemikleşmeye başlayan tabiatını bile umursamıyor ve onda, on sekiz yaşına rağmen hâlâ kendisine itaat edecek bir hüviyet görmeye çalışıyordu.

Köşede, tıpkı Osmanofların iç avlularında yaz sabahları olduğu gibi hakiki bir buğu neşrederek tıkırdayan semaver aynı şekilde; bu sefer Osmanofların baştan başa doldurduğu bir odanın içinde, bütün Osmanofları alıp götürecek bir makine hâlinde yeniden kaynamaya başlamıştı. Bütün pencereler kapalıydı ve ağır kumaş perdeler her tarafı iyice örtmüştü; bütün odanın içerisinde âdeta yalnız Osmanoflar vardı yahut daha başka bir ifadeyle söylemek lazım gelirse, yalnız odanın içinde değil, bütün Karnabad'da Osmanoflar vardı; kasabayı bu dakikada fikirleriyle onların doldurduğu hissediliyordu. Fakat ne ağır bir dolduruş!

Nitekim Osmanofların kendi kendilerine en çok inanmış gözüktükleri ve hatta barışık bir vaziyet aldıkları bu dakikalarda bu ağırlığı hemen hepsi hissediyorlardı. Yalnız, içerlerinden birisi çıkıp da, mesela pencerelerden birini açmayı bütün boğucu havaya rağmen akıl edemiyor, üstelik bundan büyük bir memnuniyet de duyuyorlardı. Hele Ahmet ve Zehra Osmanoflar... Bilhassa ikisi; çünkü karı ve koca bir haftalık bir ayrılıkla Osmanofları içlerine çağırdıkları zaman çok daha başka şeyler düşünmüşlerdi. İlk ağızda, birbirlerine görmek hususunda duydukları bütün arzuya rağmen, buna muvaffak olamazlarsa... Fakat daha buluşur buluşmaz bunu hallederek korkularını sildikleri dakika, ne olursa ol-

sun Osmanofları hiçbir şeyin sıkamayacağını akıllarından geçirmişlerdi.

Ben, kendi hesabıma odanın boğucu hissedilen havasından daha ziyade, şimdiye kadar edindiğim intibalarla böyle bir şeyi herhangi muhtemel bir hadisede buluyordum. Şüphesiz içlerinden hiçbirisine böyle bir fikri söyleyecek değildim. Hatta söylemedim de... Fakat her nedense içlerinden bazılarının düşündüğü gibi bir pencere açılacak olsaydı, odanın temizleneceğini ümit etmiyordum. Tıpkı Filibe istasyonunda hissettiğim şeyler içindeydim ve bir dakika pencerelerden birinin hemen açılacağını yahut bir cam şakırtısıyla içeriye birisinin gireceğini bekliyordum. Kim olabilirdi bu?

Pencerenin yanı başında bulunan Groşenka'nın birdenbire bağırdığını işittim. Ve aynı dakikada süratle yerinden fırlayarak ta kapının yanında durdu. Tek bir kelime bile söylemeden cama doğru bakmakla oradan kaçmak arasında müteredditti. Kaçmak! Nereye doğru?

"Groşenka," dedim, "ne oluyorsun Groşenka?"

Ne tuhaf! İçlerinde hiçbiri Groşenka'ya her nedense bunu söylemek cesaretini bulamıyordu. Niçin? Bunu hiçbir vakit Osmanofların duydukları herhangi bir korkuya hamledemeyeceğim. Sadece Groşenka'nın hareketinde bütün Osmanoflar garip bir hadiseye atıldıklarını hissetmişlerdi ve hiçbirisi bir örümcekten kaçar gibi Groşenka'nın kaçtığı pencereye bakmak lüzumunu duymuyordu.

Groşenka'nın titremeye başlamış vücudunu kollarımla teskin etmeye çalışırken, "Groşenka," diye tekrarladım; "bir şeyden korkmuş olacaksın Groşenka!"

Halil Osmanof, "Korkmak mı?" diye atıldı; "Püf! Vehim!"

Groşenka bu söze belki kızmıştı; şimdiye kadar tek bir kelime söylemeden sadece titriyordu fakat vehim kelimesini işitir işitmez, "Dışarda bizi gözetleyen biri var," dedi.

Hemen hepsi, aynı dakikada, Groşenka'nın fırladığı pencereye dönmüşlerdi; perdeler daha iki dakika evvel nasıl duruyorsa öyleydi; kanatları ortada az aralık ve hiçbir şey görülemeyecek kadar aralıktı.

Zehra Osmanof, "Biri mi diyorsun," dedi; "bir nefes bile işitmedim ben!"

Halil Osmanof müthiş bir kahkaha attı: "Vehim," diye tekrarladı; "kim olabilir ki bu?"

İşin hakikatine gelince; Halil Osmanof bu vehim kelimesini söyler söylemez, her nedense kendi kendine düşünmek lüzumunu duymuştu; hâlbuki bu hareketi, şimdiye kadar söylediği sözler üzerinde hiçbir vakit yapmadığı bir hareketti. Bir vehim; şu hâlde böyle bir vehmin meydana gelebilmesi için ortada bir hadise var. Daha iki ay evvel Karnabad'da bir vehim kimin aklından geçebilirdi?

Osmanoflar yeniden oturmuşlardı; semaver aynı şekilde fıkırdıyordu ve dışarda o kadar büyük bir sükûnet vardı ki bu fıkırtının bütün Karnabad'ı istila edeceği zannedilebilirdi. Hepsi yeniden konuşuyordu. Sadece Halil Osmanof'a dikkat ediyordum; aralarında, Groşenka'nın kaçtığı pencereye doğru yalnız o bakıyordu. Yahut birisi daha vardı: Zehra Osmanof...

Osmanofların bütün sükûnetlerine rağmen Groşenka'nın vehmiyle meşgul olduklarına şüphe yoktu. Hatta bu sıfatı veren Halil Osmanof bile bizzat meşgul olduktan sonra kulaklarıyla, dış avluya açılan odanın ötesinde birtakım sesler arıyordu. İçeriye geldiği dakikadan itibaren Osmanofların

sesinden başka hiçbir ses işitmeyen Halil Osmanof, şimdi her nedense, birtakım sesler duyar gibi oluyordu. Bir yaprağın üzerinde gezen bir böceğin çıkardığı sesten bile daha hafif ve rüzgârla sallanan bir ağaç sesi kadar tabiata uygun sesler. Halil Osmanof onları işitiyor, belki de hemen kapıyı açacak olsa, tanımadığı birisini adım atmaya hazırlanırken, hareket üstünde yakalayıverecek; fakat böyle bir hareketi tespit etmeyi istemiyor ve hiç kimse ne düşündüğünü bilmediği için bunun sebebini Halil Osmanof'a soramıyor. Sadece, Halil kendi kendine itiraf etmemekle beraber bu sebebi biliyor; dışarda birisinin gezdiğine inanacak olursa Osmanoflara yaklaşmış bir tehlikeyi kabul etmiş olacak.

Bir tehlike! Fakat her şeyden evvel Halil Osmanof bu tehlikeyi reddediyor, ona inanmıyor ve Groşenka'nın korkusuna bir "vehim" diyordu. Bununla beraber öyle bir saniye geldi ki Halil Osmanof belki de hiç kimseye söylemeden dışarı çıkıp odanın etrafını gezmeyi düşündü. Sadece, üzerinde hiçbir silah yoktu ve Ahmet Osmanof'un hemen arkasındaki duvarda asılı silahını alacak olsa, Osmanofların içinde yeniden bir huzursuzluğun başkaldıracağını düşünüyordu. İki nokta var; ya silahsız çıkmak yahut içine gelmiş olan emniyetsizliği meydana vurmak! Ne tuhaf; Halil Osmanof bu gece her ikisini de yapamayacak kadar cansız mı? Hâlbuki üzerinde silah olsun olmasın, Halil Osmanof, yıllardan beri, Karnabad'ın en ücra köylerinde ve ormanları içinde tek başına bir hayvan kadar cesaretli gezmiştir. Halil Osmanof'u konuşanlar, onu tarif etmek istedikleri zaman böyle diyorlardı: bir hayvan kadar cesaretli... Ve bizzat kendisi, Aşağı Balkanlar'da hiçbir şeyin kendisine tecavüz edemeyeceğini iddia ederdi. Çünkü Halil Osmanof'u köylüler ve içinde yaşadığı kasabaların bütün

insanları tanıyor, kuvvetini biliyorlardı. Halil Osmanof'a hiçbir hayvan da hücum edemezdi. Tıpkı insanlar kadar onların da kendisini tanıdığını iddia eder ve silahsız bile olsa, en tehlikeli kış gecelerinde hiçbir yolculuktan çekinmezdi. Ya bu gece? Halil Osmanof duyduğu bu emniyeti unuttu mu? Belki... Ve cesaret edemiyor işte.

Ansızın, bu sefer Zehra Osmanof'un haykırışında, birdenbire, Halil Osmanof'un duvardaki silaha doğru atıldığını gördük.

"İki göz, bir kurt gibi..."

Bunu Zehra Osmanof söylüyordu; ilerlemesine müsaade etmeden geriye çekildiği bir dakika, bu sefer Yusuf Osmanof, "Bir vehim" diye atıldı, "ve yemin ederim ki bir kurt olacak o..."

Kulaklarım, her nedense Halil Osmanof'un silah sesini bekliyordu; bunu işitemiyordum ve meraktaydım. Halil Osmanof kapıyı açar açmaz hemen karanlığa kıvrılmıştı; aynı dakikada Ahmet Osmanof içerdeki ışığı söndürüyordu. Bütün Osmanofların bu karanlık içerisinde Halil'in silahından çıkacak bir yalazı beklediklerinde şüphe yoktu. Fakat Halil Osmanof'u bilirlerdi; tek bir kurşunu bile boş bir hedefe atmayan Halil Osmanof, sık yapraklar arasında ve bir kedi gözünden daha bulup çıkarıcı bakışlarıyla bu hedefi arıyordu. Kapıda, Ahmet Osmanof yanımdaydı; tek bir kelime bile söylemiyor fakat karanlıklar içinde hiçbir şey görünmediği hâlde, Ahmet Osmanof küçük kardeşini âdeta görüyor, onun ilerleyen hareketlerini gözleriyle takip ediyordu.

Nereye doğru gidiyordu Halil Osmanof? Yalnız, bir eserin peşi sıra gittiğini biliyordu; yavaş yavaş gidiyordu ve bir dakika, bir parstan daha süratle meydana çıkıverecekti. Bu-

nunla beraber Ahmet Osmanof bir dakika ona doğru bağırmaktan kendini alamadı:

"Halil, Halil Osmanof!"

Tek bir ses bile yok...

Ahmet Osmanof, karanlık ve boşluk içinde yalnız kendi sesini işitiyor; ikinci bir defa daha ona haykıracak mı?

Ahmet Osmanof her şeye rağmen müteredditt... Bunu hem yapmak, hem yapmamak istiyor ve biliyor ki Halil Osmanof kendisine cevap verecek olursa Osmanofları gözleyen düşmana karşı yerini belli etmiş olacak...

Fakat ne olursa olsun Ahmet Osmanof onun sesini işitmek istiyor; tek bir kurşun vızıltısı bile işitilmediği hâlde, belki sessiz bir boğuşmanın karanlıklar içerisinde olabileceğini düşünüyor:

"Halil, hey... Halil Osmanof!"

Ve birdenbire Ahmet Osmanof'un gözlerini bir kurşun vızıltısının geçişinin parlaklığında görüyorum. Ne kadar sapsarı kesilmiş yüzü! Aynı dakika Osmanofları oldukları yerde bırakarak silahın tam ateş aldığı yere doğru fırlıyor. Halil Osmanof nerede? Sesler, ışıkları kesilmiş bir şehir içinde olduğu gibi yalnız Halil Osmanof'un ismini alıp götürüyor; yoksa Halil Osmanof daha mı çok ilerlerde? Fakat muhabere hatlarında büyük bir fırtına paraziti kadar kurşun sesleri birbirini kovalamaya çalışıyor. Yarı açık oda kapısında, Groşenka ve Zehra Osmanof dışarı çıkacaklar; fakat her nedense Yusuf onları bırakmıyor; "Bir nümayiş" diyor, "başka hiçbir şey değil."

Belki nümayiş... Nitekim Yusuf Osmanof bu kızıl nümayişi zevkle seyrediyor ama silahını kullandığı yok. Ahmet yahut Halil Osmanoflardan herhangi biri bu dakika içerde

olacak olsa belki Yusuf Osmanof'a bunu soracaklar! Groşenka ve Zehra Osmanof soramazlar mı? Soramıyorlar. Her ikisi de bunu düşünmek değil, kımıldayamıyorlar bile. Sadece, Yusuf Osmanof odanın içerisinde aşağı yukarı geziyor ve işlerin tekrar bozulmaya yüz tuttuğunu düşünüyor; hâlbuki Osmanofların bir haftalık ayrılıklarından sonra, Halil Osmanof'a hulul bile ederek istediklerini belki yaptırabileceğini zannetmişti. Onun için, hâlâ dudaklarında aynı kelimeyle ara sıra bana doğru yaklaşıyor ve "Bir nümayiş" diyor, "başka ne olabilir?"

Bir nümayiş... Fakat silah seslerinin bir nümayişten çıkarak devam ettiğini işitiyorum. Ortada hiçbir hareket gözükmüyor; yalnız, Ahmet Osmanof'un işitilmeyen sesinden, kardeşini bulduğu anlaşılıyor. Belki de hemen hepimizin görebileceği bir mesafede ikisi yan yana ateş ediyorlar. Ahmet Osmanof, bütün büyüklüğüne rağmen onun arkasında duruyor; Halil gözleriyle karanlıklarda bir şey bulup çıkarmak istiyor gibi yavaş adımlarla ilerleyerek kaçan silahların peşini bırakmıyor ve bir dakika Karnabad'ın şimal kapısında silah seslerinin kaybolduğunu işitir işitmez, adımlarını açarak koşmak istiyor. Hatta belki de koşuyor bile... Kardeşinin bütün ihtarlarına rağmen tek başına koşuyor ve çalıların arasında ayak seslerinin hışırtısı bir hayvan ayağının hışırtısı kadar keskin ve korkusuz duyuluyor. Şimdiye kadar kendisini aldatan birini ve çok iyi tanıdığı birini bu gece meydana mı çıkaracak? Kim olabilir bu? Tıpkı, Groşenka'nın pencere aralığından kızıl bir gözü gördüğü dakikalar geçer geçmez kendi kendisine sorduğu gibi, tekrar aynı şeyi soruyor: Daha az evvel Groşenka'yı ve Osmanofları teskin için bir vehim diye anlatmak istediğim bu adam kim olabilir?

Halil Osmanof'un gözleriyle onu hiçbir vakit görmediği muhakkaktı, fakat gene de onu kendisine o kadar yakın hissediyordu ki hemen arkasından koştuğu dakikalar eline geçirecek olursa, yüzünü görür görmez hiç şaşmayacak; "Ooo!" diyecek, "Sen? Biliyordum!"

Halil Osmanof bunu söyleyecek ve hatta neden dolayı meydana çıkarmak için uğraştığına bile esef edecek. Fakat ne olursa olsun Halil Osmanof mutlak surette bunu yapacaktı. Birçok yakinen bildiğimiz şey vardır ki onların mahiyetini pek iyi takdir etmekle beraber gözlerimizle göremediğimiz için merak etmişizdir. Ortaya çıkardığımız dakikalarda ise, bizi günlerce yoran ve elimizde olmayarak sarf ettiğimiz bir cehde acımışızdır.

Nitekim Halil Osmanof bütün bunları, silahı elinde, Osmanofların arka taraflarına doğru sürünerek koşarken düşünüyordu.

Hafif bir gece rüzgârı, bütün Osmanoflar mahallesinin üzerinden cenuba doğru esiyor ve karanlık, ağaçlı mıntıkaya girdikçe mütemadiyen kesafetleşiyordu. Fakat Halil Osmanof oraya daha girmeden evvel, gece yarısı Osmanofları rahatsız eden şeyi meydana çıkarmak istiyordu. Yoksa ağaçlı mıntıkaya girer girmez bütün izlerin orada birdenbire kaybolduğunu ve ne kadar cesaret ederse etsin, bütün ümitlerinin bu orman kenarında yıkılıp gideceğini mi düşünüyor? Onun içindir ki Halil Osmanof silah karşısında daha çok parlayan bir hayvan gibi, kendisine atılmış bir kurşunu hazmedemeyerek koşuyor ve geride Ahmet Osmanof'un yeniden işitilmeye başlayan sesini duymuyordu bile. Silah karşısında daha fazla parlayan bir hayvan... Eğer kapıyı açar açmaz, çalılar arasında sürüdüğü dakikalar ateş açılmamış

olsaydı, Halil Osmanof belki aradığı şeyi bulamayarak ıstırap duyacak, fakat nihayet küfrederek Osmanofları yoklamak cesaretini gösteren adamı kendi hâline bırakacaktı. Hâlbuki Osmanoflara karşı bir cesaretten daha ziyade, atılan kurşunlarla bir tehdit gösteriliyordu. Tehdit mi? Evet, Halil Osmanof bunu iyice anlamıştı ve tam manasıyla Osmanoflara karşı bir tehdit olduğuna hükmediyordu. Hatta Karnabad baskınında bile hiçbir vakit böyle bir tehdidi hatırına zerrece getirmeyen Halil Osmanof bunu bir elin alnına vurması gibi hissediyor ve kendi kendine "Anlıyorum," diyordu; "şimdi anlıyorum!"

Ahmet Osmanof, çalılar arasında küçük kardeşini kaybeder etmez geriye dönmek lüzumunu duymuştu; bilhassa geride kendisini bekleyen Zehra Osmanof vardı ve onun merak içerisinde olduğunu biliyordu.

Bütün bu dakikalarda, biraz evvel de söylediğim gibi Zehra Osmanof'la beraber kapıdaydık. Zehra Osmanof belki şimdiye kadar da yaptığından daha fazla bir hareketle hiçbir şey düşünmüyordu ve bunu mutlak surette böyle yapacaktı. Sadece odanın içinde Yusuf'un gelip gidişleri kendisini yeniden aleyhinde harekete geçirmeye sevk ediyordu. Hâlbuki daha yarım saat evvel tıpkı bütün Osmanoflar gibi Zehra Osmanof da düşüncelerinin eridiğini ve artık imkânı yok hiçbir şeyin Osmanofları bir fikir birliğine doğru giden bu hareketlerden ayıramayacağını zannediyordu. Ya şimdi?

Yusuf'un birdenbire geri çekilip bütün tehlikelere karşı Halil ve kocasını yalnız bırakan hareketini çekemiyor ve hayalinden arka arkaya birçok şeyler geçiyordu.

Yusuf'un kafasının içinde neler olabilirdi? Neler? Mesela herhangi bir kazada büyük ve küçük kardeşlerinin kaybol-

ması... Yusuf Osmanof o zaman yalnız başına kalacak ve Osmanofların yeni başlayacak hayatı içinde her şeyi yapabilmek salahiyetini bulacak.

Acaba? Yusuf Osmanof, bilhassa kendisi, yani Zehra Osmanof varken buna muvaffak olabilecek mi?

Fakat her ne olursa olsun Zehra Osmanof Yusuf'un kafasının içerisinde fikirlerin sıralandığını düşünüyor ve imkânı yok onun yüzüne bakamıyordu.

Şimdiye kadar birçok şeyde, mesela Yuvanna Mihailoviç mevzubahis olduğu zaman bile onların içine bakmakta bir beis görmemişti. Bilhassa ve eğer Yuvanna Mihailoviç'e dair Yusuf'un söylemediği daha başka şeyler varsa bu fikirleri gözlerinin içerisinden çekip çıkararak söz hâline getirmek ve bunları Yusuf Osmanof'a söyletmek! Çünkü Zehra Osmanof, her tehlikeye karşı daima dimdik gitmeyi ve onu yüzden karşılamayı düşünürdü. Bununla beraber kocası ve Halil hakkında Yusuf'un yeni bazı şeyler düşündüğünü tasavvur ettiği dakikalar bunu yapamıyordu işte... Yapamıyor ve hatta Yusuf'tan kaçıyordu. Ne olursa olsun kardeşi ve kocası hakkında Yusuf'u yoklayacak olursa, hislerine Halil'den daha çok gem vuramayan Yusuf'un bunları birdenbire açığa vuracağını biliyordu. Ya o zaman ne yapacaktı Zehra Osmanof? Ortaya atılmış kötü bir hakikatle karşı karşıya geldiği zaman Osmanofların içinde yeni bir geçimsizliğin daha başkaldıracağını düşünüyor ve ister istemez Halil Osmanof'un dönüşünü bekliyordu. Belki onun bir tehlikeyi anlayışında, kafasında yer etmeye başlayan bu fikirleri unutabilecek!

Geri dönen Ahmet Osmanof'un yanında, Zehra'nın bütün bu fikirlerini belki de yalnız Zehra Osmanof değil, Osmanofların hepsi düşünüyor. Ahmet ayakta, kapının önünde,

yanında Zehra, dimdik ve karanlıkta duruyor. Biraz evvel de söylediğim gibi Halil Osmanof'un geri dönüşünü ne kadar bekliyorlar? Zehra Osmanof her vakitten daha fazla kocasına sokulmuştu; hiçbir vakit onun gözlerini görmediği ve aralarında tek bir kelime bile konuşulmadığı hâlde Ahmet Osmanof'un nereye baktığını âdeta biliyordu ve son bir hafta içerisinde Osmanoflar arasında en fazla onu anladığına kaniydi. Ahmet Osmanof'u anlamak! Hâlbuki dört seneden beri Zehra bunu hâlâ yapamadı mı? Osmanoflardan ilk ayrıldıkları gün, kocasının yanında daha uyanır uyanmaz ilk işi bunu düşünmek olmuş ve Osmanofları ayrı ayrı birbirine bağlamak istediği dakikaların yanı başında kendi saadetini anlamıştı, onun içindir ki Zehra Osmanof kocasına gittikçe daha fazla sokuluyor ve her şeyden vazgeçse bile imkânı yok ondan ayrılamayacağını düşünüyordu.

Geri Dönüş

Halil Osmanof'un geri dönüşü birdenbire oldu. Bütün Osmanoflar kapıyı kapayarak içeri çekilmişlerdi. Artık hiç kimse Halil'in geri geleceğini ümit etmiyordu.

"Belki de Aydos'a kadar bir uzanmıştır."

Bunu Ahmet Osmanof söylüyordu. Ve Yusuf bu hareketten daha ziyade Halil'in silah odasına girdiğini, belki de orada uyuyakaldığını anlatmak istiyor ve Zehra, bu iki hareketin de hiçbirisine inanamamakla beraber nereye gittiğini de tayin edemiyordu.

Halil birdenbire kapıda gözüktü. Ve bu o kadar ani olmuştu ki, Groşenka, toprak üzerinde habersiz yürüyen bir kurt gibi Halil Osmanof'un orada birdenbire bitiverdiğini

görmüş ve bağırmaktan kendisini alamamıştı. Fakat Groşenka'nın korkuyla karışık bu hayret sesini işitti mi?

İşitmek mi? Halil Osmanof orman kenarından geriye dönmeye başladığı dakikalardan itibaren acaba hiçbir şey işitiyor muydu?

Kulaklarında sadece kurşun vızıltıları hakiki bir harp sahasında olduğu gibi mütemadiyen vızıldıyor ve ara sıra büyük bir orman içinden rüzgârla karışık birtakım sesler geliyordu. Bir orman gürültüsü ve kurşun vızıltılarından başka hiçbir şey işitmiyor ve bütün bunların arasında peşinden koştuğu hâlde göremediği bir yüz belirsiz bir hayalet hâlinde Halil Osmanof'u kovalayıp duruyordu.

Onun içindir ki, Halil'in kapıda gözüktüğü dakikaları anlatırken "bir kurt kadar habersiz" diyorum. Ve zaten bütün Osmanoflar da gecenin beklenildiği dakikalar bir kurttan daha başka bir yüzle onu görmemişlerdi. Halil Osmanof, geriye döner dönmez, Osmanofların bu gece buluştuğu odanın etrafını adım adım dolaşmış ve hatta bir saniye, Osmanofları gözetleyen adamın baktığı aynı yerden Osmanofları gözetlemiş ve tıpkı bir humma hastası gibi sonra birdenbire kapıda meydana çıkıvermişti.

Orada ayakta duruyor ve tek bir kelime söylemeden Osmanoflara doğru bakıyordu.

"Halil! Halil Osmanof..."

İlk kelimeleri büyük kardeşi konuşuyordu. Ayağa kalkmış ve Halil Osmanof'a doğru yürüyordu. Öyle bir şekilde ayakta duruyordu ki, bütün Osmanoflar belki de onu yaralanmış zannediyorlardı.

"Halil Osmanof!"

Halil yavaş yavaş, Osmanofların içine doğru yürüdü; ne öğrenmek istiyorlardı Halil Osmanof'tan? Aralarında tek bir kişi yalnız ismini söyleyerek Halil Osmanof'a hitap ettiği hâlde hemen hepsi onu dinlemek istiyorlar ve Halil Osmanof'un kaçan bir silahlının arkasından gördüğü şeyleri onun ağzından bekliyorlardı: Ya Halil Osmanof bunları anlatacak bir vaziyette değilse?

Nitekim silahını masanın üzerine fırlattı ve büyük kardeşinin yanına, yaralanmış bir insandan daha bitkin bir vaziyetle ve hiçbir şey konuşmak istemeyerek kendisini bıraktığı zaman, Osmanoflar ona bir kelime söylemeden, daha çok canlı bir vaka gibi onu seyretmeye başladılar.

Hakikaten, Halil Osmanof hayatında belki de hiçbir vakit Osmanoflara bu dakikada olduğu kadar kapalı gelmemişti. Ne tuhaf şey! Düşüncelerini her dakika için ve nasıl bir vaziyet olursa olsun apaçık söyleyen Halil Osmanof, bu gece, bulutlu bir gökyüzü kadar kapalı! Bununla beraber Osmanofların Halil'i hiçbir vakit bu dakikada duyduğu şeylerle anladıklarına şüphe yoktu. Halil hiç sesini çıkarmıyor ve belki bir yığın ve bir külçe hâlinde gözüküyordu. Fakat gene hiçbir vakit, hatta doğrudan doğruya kendisi bile bu derece büyük bir enerjiyle içinin dolduğunu hissetmemişti. Halil Osmanof susuyor ve bir yığın hâlinde gözüküyordu. Çünkü yorulmuştu Halil Osmanof... Fakat Karnabad âleminde yeni birtakım vakalara atılmanın heyecanı içindeydi. Nasıl vakalar: Belki de bu vakaları kendi kendine takdir edemiyor, fakat kendisini harekete geçirecek birtakım hadiselerin çoktan beri içinde boşalmayarak kaldığını ve tıpkı kullanılmayan bir silah gibi bunların paslandığını da duyuyordu.

Ne tuhaf! Kullanılmayan bir silah... Hâlbuki Halil Osmanof silahlarından başka Karnabad'da neye güveniyordu? Ve silahlarından başka meşgul olduğu ne vardı? Yoksa iki yüz seneden beri Osmanofların biriktirdiği ve kendisine emanet edilmiş olan bu silahları tıpkı bir koleksiyoncunun yaptığı gibi, bir süs olarak mı muhafaza ediyordu? Halil Osmanof bitkin bir vaziyet içinde gözükmekle beraber düşüncelerinin bu noktasında birdenbire indifa edecek[55] birtakım hisler içinde kalıyor, fakat ne düşünürse düşünsün, bütün bu hisleri Osmanoflara bu gece anlatmak lüzumunu duymuyordu! Niçin?

Her fikri Osmanoflara söyleyen ve onların münakaşasını yapan Halil Osmanof'un, artık hiçbir fikre ihtiyacı yok muydu? Mesela Ahmet Osmanof ve karısının fikirlerine... Hatta ortanca kardeşi Yusuf'un fikirlerine... Çünkü Yusuf'ta her şeyi altüst eden ve kendi fikirlerini beğenmeyen bir karakter görmekle, vakit vakit buna sevinir ve Osmanoflarda kendisini tenkit edecek birisinin daima mevcut olmasını isterdi. Her ne kadar Halil Osmanof çok kereler buna tahammül edemez, isyanla karşılar ve iki kardeş arasındaki münakaşa en gergin bir telden derhal kopuverecek en ince bir ipliğe istihale ediverirse de birdenbire burada kalır, ya Halil Osmanof yahut da Yusuf, münakaşayı keser ve müthiş birer küfür içerisinde birbirlerinden uzaklaşırlardı. Fakat Halil Osmanof'un bu tenkit ve küfürlere boyun eğişi, hatta karşı gelerek ve Yusuf'a haddini bildirerek boyun eğişi, hiç de sebepsiz değildi; çünkü Halil Osmanof, kendi arzularının münakaşasız kabul edilmesinden bir nevi azap duyar

55 İndifa etmek: Püskürmek.

ve büyük kardeşi ile karısı Zehra kendi fikirlerini bu şekilde kabul eder etmez, garip bir itminansızlık içinde hemen Yusuf'u bulmaya koşardı. Yusuf! Kendisini bir deniz gibi engin bir ruh bolluğu içinde kabul eden; haşin karşılayan; mücadeleye hazır bir tabiat gösteren; mücadele eden, hatta fikirlerini Halil Osmanof'a kabul ettirmese bile yine mücadele eden Yusuf Osmanof! Onun içindir ki bu mücadelede mağlup da çıksa, Halil Osmanof konuşmanın tadını duyar ve zaten, galip, mağlup, ne olursa olsun yine kendi düşündüklerini tatbik ederdi. Sadece, bir saniye evvel de söylediğim gibi, Yusuf'la konuşurken bunları daha ziyade işleyerek ve yeni birtakım fikirler bularak tatbik ederdi.

Halil Osmanof, geriye döner dönmez bu sefer hiçbir münakaşaya yanaşmadı. Zaten ne öğrenmek istiyorlardı kendisinden Osmanoflar? Karnabad'ın Aydos kapısına doğru yaptığı amansız bir takibin neticesini mi? Eğer bunu öğrenmek istiyorlarsa Halil Osmanof bir hakikat olarak ve elle tutulabilecek kadar yakın hiçbir neticeye varamamıştı.

Bunu söylediği takdirde bütün Osmanofların ne büyük bir fütur içine düşeceklerini bilirdi. Dahası, hiçbir vakit kendisini bir iş yapamamış bir adam yerine koymak da istemezdi. O Halil Osmanof ki, gözle görülür bir netice ortaya koyamamakla beraber, bilakis, şimdiye kadar elde ettiği neticelerden daha büyük ve manevi bir netice kazanmıştı. Osmanofların Karnabad'da daima tazyik edileceklerini anlamak neticesini...

Hâlbuki son dakikaya kadar, bunu ancak bir fantezi ve Yusuf'un dediği gibi, bir nümayiş olarak kabul ediyor ve bütün hadiselerin ilerlemeksizin oldukları yerde kalacağını düşünüyordu. Oldukları yerde kalmak! Ne imkânsız şey! Fakat

Halil Osmanof bunu ancak şimdi anlamıştı; silahını ilk kullandığı dakika eğer ona silahla cevap vermeyecek olsalardı, belki de bu fikrine hâlâ inanmamakta devam edecekti.

Çünkü böyle bir sükût Osmanofları tehdit eden kurşunun cesaretten ne kadar uzak bir fikirle işlediğini gösterirdi. Sadece hiçbir vakit böyle olmamıştı. Halil Osmanof, kendi silahının vızıltısını çalılar arasında dinlemeye hazırlandığı bir dakika, belki de bu vızıltıdan daha keskin birtakım sesler, hemen yanı başında duyulmaya başlamış ve üzerine atılan bir pençenin ilk defa soğuk tırnaklarını duyar gibi olmuştu, yani Halil Osmanof'un kurşunlarını iade etmek isteyen bir his vardı, birisi! Ve Halil Osmanof, bu birisini avuçlarında yakalayarak yukarı kaldırmak, onun gözlerinin içerisine bakmak, kendisine doğru sıktığı kurşundan daha evvel ne yapmak istediğini orada anlamak... Halil Osmanof bilhassa bunu istiyor ve ilk sıktığı silahtan sonra, fikirlerinden birdenbire vazgeçerek, bu düşmanı, ininde ve eliyle dipdiri yakalamayı arzu ediyordu.

Onun içindir ki geriye döner dönmez, Osmanofların ümit ettikleri[nin aksine], hiçbir şey söylemeye hazır değildi. Yine de ne en büyük kardeşi ve ne de kendisini en iyi tahlil eden Osmanof bile bunu anlayamıyordu. Hiçbir vakit, onlara göre, Halil Osmanof içinden pazarlıklı yahut kapalı bir kutu değildi. En tehlikeli zamanlarda bile doğrudan doğruya tehlikenin üzerine atılan Halil Osmanof, bütün düşündüklerini haykıra haykıra söylemekle tanınmıştı. Şu hâlde Halil Osmanof'un bitkin vaziyetinde bu gece söyleyecek hiçbir şeyi yoktu.

Osmanoflarda, Halil'in gelişini takip eden dakikalar, şimdiye kadar hiçbirisinin tesadüf etmediği derecede karanlık

bir sükût içinde geçmiştir. Fakat yine içerlerinden hiçbirisi, Ahmet ve Zehra Osmanofları kendi kendilerine bırakarak gitme cesaretini gösteremiyordu. Burada, "cesaret" kelimesini kullanıyorum. Belki de "arzu etmiyorlardı" diyecektim; arzu etmiyorlar ve birbirlerinden ayrılmıyorlardı; çünkü odalarına çekilir çekilmez, hepsi de birbirlerini bir defa daha bulamayacak kadar birbirlerinden uzak hissediyorlardı. Acaba yine Osmanoflar, Ahmet ve Zehra Osmanof'un odaları içinde birbirlerinden uzak değiller miydi ki?

Kendi kendime bunu düşündüğüm bir sıra, "Groşenka," dedim, "bir çay pişirecek olursan..."

Groşenka, yanından fırladığı pencere kenarında oturmuyordu. Babasının hemen yanı başında ve gözleri Zehra Osmanof'tan daha fazla hepimizin üzerinde gezinerek bir şeyler düşünmeye çalışıyordu; bunu anlıyordum. Groşenka'yı harekete geçirmekle belki de düşündüklerini birdenbire açığa vurmasını istemiştim; Yuvanna Mihailoviç'in kızı tecrübesiz bir hareketle bunu daima yapardı; nitekim "Petro Amca'yı düşünüyordum" dedi; "aramızda olsaydı belki onu keşfedebilirdi."

Groşenka ayağa kalkmıştı; Osmanofların sükûneti içerisinde semavere doğru yaklaşan Groşenka, büyük bir sahra üzerinde bir ağaç gibi hareket ediyordu; bütün rüzgârları saçlarında toplamaya hazırlanan bir ağaç...

Petro Amca burada olsaydı! Fakat bu söz, Osmanoflarda durgun bir havuzdaki bir taş kadar birdenbire bir hareket yapmıştı. Halil Osmanof, "Köpek!" dedi; "Kim bilir nerede uyuyor o?"

Groşenka bu kelimeye o kadar alışmıştı ki, hareketlerini, hatta kendilerini kurtaracak bir veli hareketi düşünmesine

rağmen, başını bile çevirmedi ve sadece Zehra Osmanof, gözleriyle Groşenka'nın hareketlerini takip ederek, durgun Osmanoflar suyunu bulandıran bu taşı içerlerinde en fazla hisseden o oldu.

Hakikaten, Osmanoflar bu gece kımıldayacak gibi değillerdi: Halil Osmanof'un içeri girdiği kapı ardına kadar açık duruyordu ve içerisini aydınlatan bir lamba ışığının dış tarafı, karanlık, açılmış bir hayvan ağzı kadar korkunçtu. Hemen hepsi, kafalarında düşündükleri şeyler ne olursa olsun, yalnız sabit bir fikirle oraya doğru bakıyorlar ve kendilerini hareketsizlikten kurtaracak olan şeyin, iyi yahut fena, mutlak surette oradan geleceğine inanıyorlardı. Ne olabilirdi oradan gelecek şey! Belki de hiçbiri bunu düşünecek bir vaziyette değildi; sadece birbirlerinden ayrı ayrı mesafelerde oturmalarına rağmen çepeçevre birbirlerine bağlandıklarını hissediyorlardı. Eğer içerlerinden birisi bu gece Osmanofları terk etmek üzere kalkacak olsa, hemen hepsi de aynı dakikada kalkıverecekler ve belki bu ani kalkış aralarındaki bağı birdenbire koparıvererek onları serbest bırakacaktı. O zaman Osmanoflardan her biri nereye isterse gidebilir. Fakat içerlerinden hiçbiri bunu istemiyor; hatta Yusuf bile istemiyor ve daha yarım saat evvel odanın içerisinde aşağı yukarı gezinerek acayip şeyler düşünen Yusuf, Halil'in bitkin gelişiyle bütün bunlardan tekrar vazgeçiyor... Daha doğrusu, küçük kardeşinin hiçbir meseleyi münakaşaya yanaşmayan değişmiş karakteri üstünde durmak lazım! Yusuf bunu yapıyor mu? Belki de içerlerinde ve en fazla Yusuf bunu yapıyor ve kardeşinin hiçbir vakit görmediği bu vaziyeti en çok ona dokunuyor. Ne istiyor Yusuf Osmanof?

Mesela, Halil'in bir put kadar sessiz değil, bir silah kadar ani olarak içeri girmesini istiyordu. Silahını birdenbire Osmanofların yüzüne, hayır, kapıdan adımını bile atmamış olan kendisinin yüzüne fırlatması lazım... Halil Osmanof'un daima olduğu gibi bunu cesaretle yapması ve Yusuf'un aynı şekilde ayağa kalkarak neticesiz bir münakaşaya başlaması da lazım... Ve dahası, silahını kendi yüzüne fırlatan Halil Osmanof, kurşunlarıyla birisini öldürdüğünü söylemese bile hiç değilse yaraladığını niçin söylemiyor? Halil silahını çeksin de vurmasın! Yusuf Osmanof böyle bir hareketi katiyen tasavvur edemiyor ve kardeşinin yorulmuş vaziyetinde ilk defa durgun bir hareketsizlik görerek imkânı yok bunu kendine yediremiyordu.

Bu sebepten olacak ki, Yusuf Osmanof'un düşüncelerinin yanı başında, hemen hepsi aynı şeyi düşünüyorlardı: Birdenbire kalkmak ve aralarındaki bağı koparmaksızın buradan uzaklaşmak... Sadece, bunu yaptıkları takdirde, ya bir kere daha birbirlerini bulamayacak kadar uzaklaşırlarsa...

Zehra Osmanof'un bu dakikalarda ayağa kalktığını görüyorum. Kapıya doğru yavaş yavaş yürüyor. Bu karanlık kuyunun ağzına doğru gitmek cesaretini nasıl buluyor Zehra Osmanof?

Fakat çok kereler hareketlerinde görülen temkinli bir adımla bunu yapıyor; hemen hepsi kendilerine yeni bir çay hazırlamakla meşgul olan Groşenka'nın hareketlerini bırakarak onun adımlarını takip ediyorlar. Zehra Osmanof kapıya kadar aynı adımlarla giderek, orada Osmanofları yutacak ve birisini bekledikleri karanlığın başında, kapıya dayanarak ayakta duruyor; bütün Osmanoflar Zehra Osmanof'un baktığı yere bakıyorlar. İlerde ve Karnabad hudutlarının

bittiği dağların ötesinde karanlık, üzerinden beyaz bir el geçer gibi yavaş yavaş dağılmaya başlıyor ve bu, bir saniye içinde o kadar süratle oluyor ki Osmanoflar onu kaçırmamak istiyorlar. Hemen hepsinin, aynı dakikalarda ve bir hayale gider gibi Zehra Osmanof'un yanı başına toplandıklarını görüyorum; bir sürünün ilk sabah aydınlığını görmek için bir inin ağzına toplanması gibi... Ahmet Osmanof'un beyaz sakalı ve yüzü bu topluluk içerisinde en fazla gözüküyor ve dahası Zehra Osmanof'un gözlerini görüyorum. Her nedense bu alaca beyazlığa bakan Osmanofların içinde onların ikisinden başka hiçbir şey yok.

Groşenka "Sabah oluyor," diyor; "hiç uykum yok!"

Osmanoflar, belki de onu duymuyorlar ve Halil Osmanof, elinden silahını bırakmamış bir hareketle, "Gidiyorum!" diyor.

Kapıda hiçbirisi kımıldamıyor; aralarında hiçbir hareket yok... Yalnızca gözleriyle, Halil Osmanof'u, kendi odasına doğru kıvrılan yol üzerinde, boyu ve omuzları kaybolunca kadar takip ediyorlar.

Ertesi sabah, kendi arzularımdan daha fazla Zehra Osmanof'un iradesine tabi olarak eşyalarımı Madam Todorofların pansiyonundan tekrar Osmanofların yeni yaptırdıkları odaya naklediyordum.

Hâlbuki Çamkoru seyahatini yarıda bırakarak geriye döndüğüm dakikalar, artık Karnabad'da kendi kendime ve müstakil olarak yaşamaktan başka hiçbir şey düşündüğüm yoktu. Daha doğrusu şöyle düşünüyordum: Osmanoflarda birçok şey olur yahut olmaz; fakat bütün bu olan ve olmayan şeyleri Osmanofların içerisine girmeyerek dışarıdan seyretmek... Ve Groşenka ile Zehra Osmanof arasında başlamak üzere olan mücadeleye karışmamak...

Hakikaten, Madam Todorofların pansiyonuna çekildiğim günler bu mücadeleden başka Osmanoflardan beni uzaklaştıran hiçbir şey yoktu. Bununla beraber bu mücadeleyi merak etmiyor muydum? Bilakis, Osmanofların içinden uzaklaşırsam on sekiz yaşındaki Groşenka ile otuz beşini geçmiş Zehra Osmanof'un arasındaki zıtlığı daha yakından ve merakla seyredeceğimi biliyordum. Onun içindir ki Osmanofları bu dakikalarda kapıları açılmış büyük bir sirke benzetiyordum; şimdiye kadar kendilerine verilmiş numaraları birdenbire yaparak yerine getiren Osmanoflar, son dakikada geri çekilmişlerdi ve sirkin en ehemmiyetsiz gözüken numarası başlamak üzeydi. Nasıl, en ehemmiyetsiz gözüken numarası mı? Şüphesiz ki dışarıdan bir seyirci ancak böyle düşünebilirdi. Çünkü kapı açılmadan çok daha evvel Groşenka'yı muayene edenler yanılıyordu. Groşenka, belki de o dakikaya kadar, Osmanofların bir tarafında ve kendi hâlinde öylece kalmıştı; fakat Groşenka'yı Zehra Osmanof'la karşılaştıracak olanlar onu şimdiye kadar nasıl muayene etmemiş olabilirler? Her ne olursa olsun bu henüz yapılmamıştı ve hiç kimse, hatta Zehra Osmanof bile Groşenka'nın tabiatına vâkıf değildi. Bana gelince; bu mücadeleyi hisseder etmez aralarından çekilmek lüzumunu duyuyorum ve her şeyden daha evvel de kımıldadığını görür gibi olduğum bu mücadele kimin için başlayacaktı? Bu yüzdendir ki Osmanoflara döner dönmez, tren felaketini Osmanofların atlattığı dakika Madam Todorofların pansiyonuna çekilmeyi tercih etmiştim. Zaten her ikisinden de uzaklaştığım dakikalar, birbirlerini teşrih etmek için Madam Todorofların pansiyonunda beni arayacakların biliyordum. Ve bunu her ikisi de yapacaktı. Birisi, hayatında ümit et-

mediği bir hadiseyle karşı karşıya geldiği ve belki de Groşenka'nın ani hücumları karşısında vakit vakit geri çekilmek mecburiyetinde kalacağı için bunu yapacaktı. Groşenka'ya gelince; kim ne derse desin, Groşenka henüz bir çocuktu ve tecrübesizdi. Belki cesareti vardı; nitekim Çamkoru seyahatinde hareketleriyle bunu göstermişti; ne Ahmet Osmanof, ne Halil ve ne de babası Yusuf'tan çekiniyordu. Sadece kafasında yer etmiş bazı fikirleri vardı; onların doğru olup olmadığını tahkik etmeden hakikatine inanmıştı. Mesela yavaş yavaş babasını sevmeye başlıyordu. Hâlbuki Osmanofların bütün emelleri ve bilhassa Zehra Osmanof'un emeli, Groşenka'yı hiçbir vakit, Yuvanna Mihailoviç'in hatıralarıyla baş başa getirerek Yusuf Osmanof'la yalnız bırakmamaktı. Böyle bir hadisenin her ikisini de ne kadar birbirine yaklaştıracağını biliyor ve Osmanofların, şimdilik Yusuf'la meşgul oldukları bir sıra, onun yanı başında ikinci bir dinamit gibi Groşenka'yı ateşlemek istemiyordu. Ne tuhaf! Ateşlemek! Çünkü Zehra Osmanof böyle bir hadisenin neticesini takdir ediyordu. Fakat her vakit, elinde olmaksızın düşündükleri birdenbire başına geliyordu; geliyor ve Groşenka her istediğini cesaretle yapmaya kalkıyordu çünkü yine Groşenka, Osmanofların içinde kendisini bildiği dakikadan beri hiçbir hadise karşısında geri çevrilmemişti. Hâlbuki Zehra Osmanof'la karşılaşır karşılaşmaz bir kayaya çarpacaktı. On sekiz yaşının bütün cesaretini bir dalga gibi parça parça edecek bir kaya... Ve bunu Groşenka hisseder etmez geri dönmese bile, karşılaştığı şeyleri söylemek ve kendisini boşaltmak lüzumunu duyacaktı. Fakat kime boşalacak? Babası Yusuf Osmanof'a mı? Hâlbuki Yusuf Osmanof Groşenka'yı kendi

derdi için dinlemek değil, sadece anasına ait söyleyeceği hatıraları anlatmak için dinlemek isterdi.

Petro Grigorof'a gelince; Groşenka ve Zehra Osmanof'tan hemen her ikisinin de onu arayacaklarına şüphe yoktu. Aramak! Groşenka'nın "Petro Amca" dediği sinsi Grigorof nerede olabilir? Kaldı ki onu yalnız Groşenka ve Zehra Osmanof değil, aşağı yukarı bütün Osmanoflar arıyorlar. Fakat yine hiçbirisi bulamadığı zaman bilhassa içerlerinde Halil Osmanof tıpkı kardeşi Yusuf'a sinirlendiği gibi sinirleniyordu ve öyle bir dakika geliyordu ki onu aramaktan vazgeçiyorlardı.

Zaten Grigorof'un Osmanoflarda bulunmadığı dakikalar Grigorof'u pek de kimsenin aradığı yoktu hani...

Bu yüzden olacak, Groşenka'nın ve Zehra Osmanof'un Petro Amca'yı aramaktan daha çok, kendilerine en yakın birisine başvuracakları muhakkaktı. Kim olabilirdi bu? Burada hemen hemen her ikisi de müşterek düşünüyorlar ve Osmanofların içinde, bir yabancı olmakla beraber benden başka kimseyi bulamıyorlardı.

Ahmet ve Zehra Osmanofları kendi kendilerine bırakarak Madam Todorofların pansiyonuna döndüğüm bir dakikaydı. İlkbahar aydınlığı Karnabad'ı âdeta birdenbire değiştirmiş ve tıpkı Halil Osmanof'un ruhu gibi yepyeni bir kasaba yapmaya başlamıştı; kendi kendime ne Osmanoflar ve ne de başka hiçbir şey düşünmek istemiyor ve Madam Todorofların bana ayırdıkları üst kat odada pencereyi yarı açarak ruhumun bir sergüzeşt aramaktaki encamını yaşamaya çalışıyordum.

Madam Todorof kapıyı birdenbire vurdu:

"Sizi istiyorlar" dedi!

Groşenka yahut Petro Grigorof'tan biri olması ihtimalini düşünerek aşağı iniyordum ki Zehra Osmanof merdivenlerin başında ve uykusuz bir gecenin harabi vaziyetiyle beni karşılıyordu:

"Neden geldiğimi herhalde bileceksiniz" dedi.

Hakikati söylemek lazım gelirse Zehra Osmanof'un ayrıldıktan daha yarım saat sonra bana yaptığı ziyarete dair hiçbir fikrim yoktu; kapıda Halil Osmanof'un uzaklaşmasını yalnız ikimiz değil, bütün Osmanoflarla ben aynı sükûnet içinde seyretmiştik. Zaten Halil'in bu dakikalarını hiçbir vakit keşfedemeyerek neye karar verdiğini bilmiyorduk; hemen hepimiz Halil Osmanof'un karar ve düşünceleri hakkında tamamıyla başka başka şeyler düşünüyor ve bunu yaptığımız içindir ki eğer onu geri çevirmek yahut onunla, hatta aramızda bile konuşmak istersek anlaşamayacağımızı tahmin ediyorduk. Halil ne yapmak istiyor ve biz onun arkasından ne düşünüyorduk? Herhalde bunu katiyetle bilmediğimiz için olacak ki konuşmak lüzumunu en çok duyan Zehra Osmanof bile kocasının yanına, Halil Osmanof uzaklaştıkça daha çok sokulmak arzusunu duyuyor ve beni harekete geçirecek bir şeyler söyletmek istemesine rağmen imkânı yok bunu yapamıyordu.

Onun içindir ki Zehra Osmanof'un ziyaretini hiçbir vakit Halil Osmanof'un hareketleriyle alakalı bulmuyordum yahut bulsam bile Zehra Osmanof bu hususta benimle ne konuşabilirdi? Aramızda hangimiz Halil Osmanof'un fikirlerindeki tonu şimdiden düşünebilir ve aynı zamanda bunu tatbik etmek yahut etmemek için fikir verebilirdi? Dahası, Zehra Osmanof, Halil üzerinde ne dereceye kadar tesirli olabileceğini tahmin etmişti ki?

"Neden geldiğimi bileceksiniz?" dediği zaman bütün bunları düşünmekle beraber Zehra Osmanof'un gelişine dair açık bir fikrim yoktu!

"Hayır," dedim ve akabinde: "Grigorof'tan bir haber mi yoksa?"

"Grigorof'tan mı? Bir aydan beri Grigorof'u görmediğimizi ve düşünmediğimizi de biliyorsunuz!"

Görmemek... Zehra Osmanof'un bunu doğru söylediği muhakkaktı; fakat düşünmemek... Bunu Halil Osmanof bile yapamadıktan sonra bizzat Zehra Osmanof nasıl yapacaktı; nasıl yapacak? Ve buna Zehra Osmanof'un tabiatında bir kadın için, hele Groşenka da meydana çıktıktan sonra, nasıl imkân tasavvur edilebilirdi?

Bununla beraber "Evet," dedim, "biliyorum; şu hâlde?"

Zehra Osmanof oturmamıştı: "Hemen" dedi, "Osmanoflara gitmeye mecburuz."

"Nasıl? Hâlbuki Osmanoflardan daha ayrı bir yerde yaşamak tasavvurunuz vardı."

"Doğru; bir haftadan beri bunu yaptığımızı da biliyorsunuz ve ne kadar rahattık... Fakat dün gece..."

Zehra Osmanof'un söyledikleri doğruydu; hakikaten Osmanoflarda düzelmeye doğru yüz tutan her şeyin birdenbire dün gece bir fırtınaya rast gelmiş kadar bozulduğu muhakkaktı ve hâlâ, Zehra Osmanof'un üzerinde bu fırtınanın tesiri o kadar devam ediyordu ki, bana söylemek için geldiği şeyleri bile anlatmaya muktedir olamıyor, sadece "mecburuz" diyordu. Bu kelimeyi söylüyor ve hemen kendisine itaat edeceğim hareketleri bekliyordu.

Zehra Osmanof'a, beni tekrar Osmanofların içine davetine dair hiçbir şey sormamakla beraber, aşağı yukarı bunu

tahmine başlamıştım: Bir kere Zehra Osmanof yalnızlığını en fazla hissettiği dakikaların içine girmişti; bilhassa hayatında yeniden bir değişiklik yapıyor ve bu değişiklik hariçten bakacak bir insan için pek de o kadar ehemmiyetli gözükmüyorsa da kendisi için ehemmiyetliydi. Daha bir hafta evvel Osmanofların içinden kocasıyla baş başa kalmak için ayrılırken ne kadar başka türlü düşünüyordu; âdeta yeni bir hayata başlayacak gibiydi ve tıpkı ilk evlendiği senelerde olduğu gibi hareket ediyordu: Kocası Ahmet Osmanof'la baş başa kalmak ve içlerine hiçbir ziyaretçiyi kabul etmemek. Nitekim başka bir tarafta da söylediğim gibi daha ilk sabah uyanır uyanmaz yeni hayatının ümit ettiğinden de daha güzel olacağını düşünüyordu ve ancak bu maksatladır ki, küçük iki odadan ibaret evlerini Osmanoflarda bile göstermediği bir ihtimamla derleyip toplamış, bütün hatıralarını bu küçük iki odanın içerisine sığdırmaya çalışmıştı.

Mesela Ahmet Osmanof'la evlendiği ilk sene kendi elleriyle yaptığı yastıklar... Henüz Osmanofların içinde kendisini harekete getirecek vakaların bulunmadığı zamanlardaki hatıralar... Fakat bu vakaları bizzat Osmanoflarda Zehra Osmanof hazırlamadı mı? Eğer, Halil Osmanof'un karakterine nüfuz etmeye [çalışmayıp] Yusuf'un kavgaya kadar varan müdahalelerine hiç ses çıkarmasaydı, belki de Zehra Osmanof aynı şekilde yaşamakta devam edecekti. Ses çıkarmamak! Yalnız bu mümkün müydü acaba? Osmanofların içinde birbirleriyle olan mücadeleyi görmek ve buna ses çıkarmamak... İşte bunu yapamamıştı; hemen ve belki de kendi üzerine düşen bir vazife olmadığı hâlde bütün işlere müdahale edivermiş yahut şöyle düşünmüştü: Osmanoflarda fena ve gayritabii giden işleri düzeltebilmek ve idareyi

kendi üzerime alabilmek için birçok pürüzlü noktayla uğraşmak lazım. Şu hâlde bu pürüzlü noktaların başına getireceği huzursuzluğu bilerek işe başlamış bulunuyordu; başlamıştı ve sonuna kadar devam etmeye mecburdu.

Her ne kadar son hareketiyle bütün eski hesapların üstüne büyük ve kalın bir çizgi çizmek lüzumunu duymuş, hatta çizmişse de Osmanofları bir araya getirdiği gece, Zehra Osmanof işte bunu yapmayacaktı; fakat her ne olursa olsun Osmanofları gece içerisinde bir gözün takip edebileceğini düşünemiyor ve Ahmet Osmanof'la yeni başlayan saadetini bütün Osmanoflara göstermek istiyordu. Bütün Osmanoflara ve bilhassa küçük Groşenka'ya göstermek... Groşenka, hisleriyle Zehra Osmanof'u takip ediyordu çünkü... Fakat Zehra Osmanof büyük bir aksilikle buna imkân bulamamıştı. Zaten, kendisine göre, Osmanofların içinde hiçbir tasavvurunu yerine getirmeye imkân bulamıyordu ki... Hatta zaman zaman Yusuf'un düşündüğü gibi düşünüyor ve nasıl Yusuf Osmanof bir zamanlar karısı Yuvanna Mihailoviç'i alarak Karnabad'dan kaçmak ve uzaklaşmak istiyorsa, bu sefer Zehra Osmanof da kocasını alarak aynı şeyi yapmak için çalışıyordu. Nereye gidecekti? Tıpkı Yusuf Osmanof gibi Zehra Osmanof da bunu bilmiyor; sadece Karnabad'dan uzaklaştığı dakikalarda bunu yapabileceğini zannediyordu.

Bana gelince; kendisini en müşkül bulduğu bu dakikalarda Zehra Osmanof'un arzusuna mâni olabilir miydim? Belki de yeniden Osmanoflara gitmek hususunda hiçbir fikrim yoktu ve daha evvel de söylediğim gibi Osmanoflar sirkini uzaktan seyretmek hususunda verdiğim kararı hiçbir hadisenin bozmaması için Madam Todorofların pansiyonuna taşınmayı tercih etmiştim; fakat Zehra Osmanof, bizzat

kendisi huzurunu bozarak bana geldikten sonra, artık buna imkân bulamadığımı söyleyeceğim.

Bununla beraber Zehra Osmanof'un çok yanlış hareket ettiğini düşünüyordum; bunu kendisine söyledim:

"Bu hareketlerinizle ne yapabilirsiniz?" dedim; "Osmanofların başına gelecek hadiseleri mi önlemek istiyorsunuz?"

Osmanofların bana ayırdıkları odada oturuyorduk. Tıpkı iki ay evvel olduğu gibi pencerenin kenarındaydık ve odamda, oraya geldiğim gün Zehra Osmanof'un benim için ayırdığı bütün möbleler olduğu gibi duruyordu. Zaten Çamkoru seyahatinden döndüğümüz sıralarda da bunları hemen hemen aynı şekilde bulmuştum; Zehra Osmanof oda kapısını kapamıştı ve içeriye girmek müsaadesi hiç kimseye verilmiyordu; dışarda gözlerimizin önünde yeni uyanan Karnabad'ın yeşil manzarası kımıldıyor ve tıpkı Zehra Osmanof da kocasının kardeşi gibi, gelen baharla beraber Osmanofların, iyi veya fena, mutlak surette yeni birtakım hadiselere hazırlandıklarını biliyordu.

Zehra Osmanof, "Evet," dedi; "benim bütün düşündüklerimi keşfetmek hususunda sizi daima tecrübe ettiğimi itiraf ederim ve aşağı yukarı bunların hepsinde muzaffer oldunuz. Nitekim birtakım hadiseler tevehhüm ettiğimi biliyor ve sizi Osmanoflara davet etmekle bu hadiselere karşı kendi kendime bir cesaret yarattığımı da biliyorsunuz. Ve haklısınız; çünkü böyle bir cesarete hakikaten muhtacım!"

Zehra Osmanof'un bedbin hareketlerine karşı nasıl mukabele edebilirdim? Osmanoflara geldiğim günler Halil'le beraber içerlerinde en ziyade atılmak, hırçın bir şekilde vakaların üzerine doğru atılmak arzusunu yalnız ikisi besliyor-

du yahut daha başka türlü söylemek lazım gelirse, bunu en fazla Halil Osmanof duyuyor, fakat bu kabarık ve taşkın adamın yanı başında, bir hudut içerisine onu sokmak lüzumu hâsıl oluyor ve bunu Zehra Osmanof ister istemez üzerine alıyordu.

Fakat bu dakikalarda Zehra Osmanof'u ne kadar bedbin görüyordum! Şimdiye kadar hiçbir vakit karşılaşmadığım bir hareketti bu. Daima hislerine hâkim olan ve Osmanofları işgal eden fikir ve hadiselerin bir gün bertaraf edilerek bir yaz günü kadar her şeyin açık meydana çıkacağına ondan başka sadakatle inanan hemen hemen kimse yoktu; Zehra Osmanof buna inanıyor, hatta Halil Osmanof'tan bile fazla inanıyor ve böyle bir günü bekliyordu. Ya şimdi, Zehra Osmanof niçin bütün irade kabiliyetini kaybetmiş gözüküyordu?

Bütün bunları söylemekle beraber, kendi hakkındaki düşüncelerimi hissettiğine emindim; gözlerimin içine şimdiye kadar görmediğim bir cesaretle ve orada her şeyi okumak için bakıyor, fakat bir dakika geliyordu ki Osmanofların vaziyetini düşünüyor ve başlarına gelen felaketler bir hayal gibi de olsa gözlerinin önünden geçer geçmez ne kadar aciz kaldıklarını anlıyor, ellerime tutunarak Osmanofları bu badireden dışarı çıkarıp çıkaramayacağımı soruyordu. Hâlbuki Zehra Osmanof'un hiçbir vakayla alakam olmadığını bilmesi lazım değil miydi? Kaldı ki birçok defa Osmanofların içinde hareketlerimle bunu gösterdiğimi ve inanmadıkları zamanlar hemen kendi içerlerinden çekilerek yalnız başıma kaldığımı görüyorlardı.

Belki de Osmanoflar bu dakikalardaki samimiyetime inanmıyorlardı; inanmıyorlar ve hatta beni tarassuda kadar varıyorlardı; yalnız ne geçiyordu ellerine? Belki hiçbir şey;

fakat bunu yapıyorlardı. Halil Osmanof yapıyor yahut benim üzerimde hemen hepsi aynı hareketi kullanmakla beraber, daha fazla olarak, vakit vakit Petro Grigorof'u harekete getiriyorlardı.

Hâlbuki Grigorof'un bundan daha fazla istediği ne olabilirdi? Ve gene Grigorof Osmanoflardan aldığı bu emirle olacak ki, hatta Osmanofların bundan vazgeçtiği dakikalar bile, onların haberi olmaksızın bu harekete devam ediyordu. Nitekim Zehra Osmanof'la beraber seyahatte bulunduğumuz dakikalar yahut Halil Osmanof'un emir vermediği bir dakika, Petro Grigorof odamın içine kadar girmek cesaretini bulmuş ve hatta bütün notlarımı sinsi bir hareketle karıştırarak Osmanoflara dair düşündüğüm ne var ne yoksa ortaya koymaya çalışmıştı.

Yalnız bütün bu araştırmalarında ne buluyordu Petro Grigorof? Belki hiçbir şey... Fakat kafasında bir şey bulmak için çalıştığı muhakkaktı. Bulamayınca şüpheleniyor ve Osmanoflar bu vesikasızlık karşısında ne çeşit bir itimat duyarlarsa duysunlar, buna tahammül edemeyen Grigorof, bir gün ve mutlak surette Osmanofların istedikleri bu vesikaları ortaya koyacağını iddia ediyordu.

Zehra Osmanof'a gelince; daha ilk günlerde yaptığı araştırmalarını birdenbire bir tarafta bırakmıştı ve zaten bunu yapmamış olsaydı Çamkoru seyahatine benimle çıkabilir miydi? Bilakis yapmış ve ne çeşit bir kontrol olursa olsun bir ikinci defa daha onu yapmaktan vazgeçmişti; hatta Halil Osmanof'u bile vazgeçirmişti. Onun içindir ki Osmanoflara yeniden beni çağırmakla öteden beri gösterdiği bir emniyeti yeni bir garanti altına almayı düşünüyor ve benimle nasıl bir hadise olursa olsun emniyet altında bulunacağını zannediyordu.

Zehra Osmanof'un iradesine mâni olmakla iyi yahut fena bir hareket yaptığımı henüz takdir edecek bir vaziyette değildim, sadece "Ne ümit ediyorsunuz?" dedim; "Son iki, üç, dört ay içerisinde Osmanofların başlarına gelen hadiselerden daha başka ne gelebilir?"

Bunu soruyordum ve hakikaten fikirlerini yoklamaya ihtiyacım vardı. İçeri geldiği dakikadan itibaren beni daima gözleriyle yoklayan Zehra Osmanof, "Ne mi ümit ediyorum?" dedi; "Şimdiye kadar Osmanoflarda bir şey mi olduğunu tahmin ediyorsunuz siz? Belki Osmanofların Karnabad'daki nüfuzlarını kırmak için mücadele açılmıştır; fakat bu mücadelenin henüz başındayız ve Osmanofların başına bu Görünmez tehlike ne kadar yaklaşmış olursa olsun bir gölge vaziyetinden ileri gidememiştir. Hâlbuki bir gün, bu gölgenin asıl kendisi Osmanofları bastıracaktır."

Bir saniye durdu ve dışarıda Yusuf Osmanof'un altın barakasına kadar en büyük sükûneti içinde uzayan yollara doğru baktı.

"Çok yakın," diye ilave etti; "bunu hissettiğim içindir ki, her vakitten daha fazla Osmanofların içinde bulunmanızı istiyorum."

Bunu söylüyordu ve onun benimle konuştuğu her dakika samimi olduğuna inanmıştım.

Şu kadar var ki Osmanoflara yeniden geldiğim bu dakikalar ne yapacağımı biliyor muydum? Zehra Osmanof bilhassa neden çekiniyor ve beni kime karşı bir siper olmak üzere kullanmak istiyordu? Bunu kendi kendime sormakla beraber tabiatıyla hiçbir cevap alamıyordum. Ve onun içindir ki, Osmanoflara yeniden geldiğim bugünler belki de Osmanofların benden en çok şüphelenecekleri bir va-

ziyet içinde bulunmaya başlayacaktım. Zehra Osmanof'a bu müphem vaziyeti bana anlatmak hususunda ister istemez bir şeyler sormaya mecburdum.

"Nasıl bir gölge?" dedim.

Fakat bizzat Zehra Osmanof'un da bunu bilmediğine şüphe yoktu. Birçok meselelerde Osmanofların başlarına gelecek şeyi Zehra Osmanof bulup meydana çıkardığı dakika bu tehlikeye karşı alınacak bütün tedbirleri de ortaya kordu. Mesela Osmanoflara ilk geldiği seneleri takip eden günler, huzurunu sebepsiz yere bırakmamıştı; tıpkı bir oda içerisinde ve tatlı bir musiki arası kulağa çarpan birtakım parazitler gibi bozuk sesler işitiyordu. Nereden geliyordu bu sesler? Hâlbuki Osmanofların sabah çayını içtikleri avludan itibaren ta haranın nihayetlerine kadar her şey bir bahar havasında olduğu gibiydi.

Dışarıdan birisi bakacak olsaydı, Osmanofların bu sükûnetinde, Aşağı Balkanlar'ın en mesut ailelerinden birisini görecekti. Aynı zamanda Osmanoflar kuvvetliydiler ve belki de duydukları huzur doğrudan doğruya bu kuvvetten ileri geliyordu; fakat Zehra Osmanof bu sükûnet ve tatlılık içinde kendisini bir suda olduğu kadar rahat hissettiği bir dakika, birdenbire kulakları tırmalayacak kadar garip birtakım sesler de almaya başlamıştı. Ve tıpkı bir radyo makinesini düzeltir gibi kendisini birdenbire Osmanoflar makinesinin başına alıyordu. Fakat hiçbir vakit ve bütün ayar kudretine rağmen bu sesleri net birtakım kelimeler hâline getiremiyor, aynı boğuk sesler Osmanofların içinden gelmeye devam ediyordu. Ne yapabilirdi Zehra Osmanof? Şu muhakkak ki, ne yapmak lazım gelirse iki senedir onu yapmaya

çalışmış ve Osmanoflar makinesini iyi işler bir makine hâline getirmek için bütün emeklerini sarf etmişti.

Nitekim "yakın bir tehlike" derken Zehra Osmanof'un aklından geçen birçok şeyler vardı ve bütün gayretine rağmen tehlikelerden kurtulamayan Zehra Osmanof'un kendisine bir yardımcı aradığı muhakkaktı. Yalnız iki seneden beri Osmanoflarda böyle bir yardımcıya tesadüf etmedi mi? İlk zamanlarda kocası Ahmet Osmanof için ne kadar iyi düşünüyordu:

"Her şeyde Ahmet Osmanof bana yardım edebilecektir."

Ve zaten ilk günlerde hemen başladığı bir mücadeleyi daha başka birisinin yardımına güvenerek kabul etmemiş miydi? Bir kere Ahmet Osmanof, Osmanofların en büyüğüydü; gerçi küçük kardeşi Halil'in nüfuzunu daha fazla görüyor ve Osmanoflarda yaptıkları işlerle bunu anlıyordu; kocasının Osmanoflarda bir nüfuzu vardı ki, tıpkı bir toprak altında akan bir su gibi belirsiz, fakat mevcut olan bir varlıktı. Bununla beraber, daha ilk dakikalarda, Ahmet Osmanof'un hadiselerin tesiriyle birdenbire kendisini bıraktığını görmüş yahut o da Zehra Osmanof'a inanarak halledilecek meseleleri ona terk etmişti. Gerçi Zehra Osmanof, bir madde hâlinde kocasının kendisine terk ettiği bu yükü anlamış olsaydı, hemen onu harekete getirebilirdi; fakat bütün bu şeyler o kadar yavaş olmuştu ki, Zehra Osmanof bir gün bütün kudreti kendi ellerinde görmekle beraber, ne kadar ağır bir yük altına girdiğini anlamıştı. Yalnız bu yükten kurtulmak mümkün olabilir miydi? İşte Zehra Osmanof bunu yapamamıştı.

Diğer taraftan Osmanoflarda kendisine yardım edecek başka kimseler arıyordu. Mademki kocası reyini doğrudan

doğruya kendisine bırakmıştı, bundan istifade etmekle beraber diğer birtakım yardımcılar da bulmak mecburiyetindeydi. Ve kocasından sonra aklına derhal Yusuf Osmanof geliyordu. Neden, mesela Halil Osmanof değil de Yusuf? Şu kadar var ki, Yusuf'un tabiatında istediği şekle sokacak bir adam karakteri bulacağına inanıyordu. Yumuşak bir karakter... Halil Osmanof'un münakaşacı tabiatı yanında kendisine bu daha çok yardım edebilirdi. Fakat Yusuf böyle mi çıktı? Hiçbir vakit... Belki söylenilen ve yapılması lazım her şeyi kabul ediyor, fakat ilk dakikalarda kabul ediyordu. Kendisi odasına gelip de yalnız başına kaldığı dakikalar verdiği söze nadim olan Yusuf Osmanof, hemen yapamayacağını da söylemiyor, sadece kaçmak ve Zehra Osmanof'tan uzaklaşmak lüzumunu duyuyordu. Dahası Yusuf'un altın barakasında yalnız başına geçirdiği günleri, buna atfetmek lazım geliyordu. Zehra Osmanof idareyi ele almadan ve Osmanoflarda bir fikir birliği meydana getirmek için çalışmadan evvel, Yusuf Osmanof altın barakasında kendi kendine gene meşguldü. Sadece bu meşguliyet hiçbir vakit Osmanofların arasına karışmaktan onu men etmiyordu. Bilakis karışıyor ve hatta küçük kardeşi Halil Osmanof'un silah koleksiyonu odasına girerek meşguliyetini gözden geçiriyor ve zaman zaman her ikisi de karşı karşıya gelmekten zevk duyuyorlardı. Ya şimdi? Zehra Osmanof'un müdahalesiyle Yusuf birdenbire içine kapanmak lüzumunu hissetmişti. Ve bunu yaptığı dakika, Zehra, Osmanoflardan birini kaybetmiş oluyordu.

Zehra Osmanof düşüncelerinin burasında durdu; çünkü Osmanoflarda öyle bir noktaya temas ediyordu ki, şimdiye kadar yalnız Yuvanna Mihailoviç'i kendi kendine düşünmek

için Osmanoflardan kaçtığı iddia edilen Yusuf'u biraz da bizzat kendisi kaçırmış oluyordu. Yalnız Yusuf'un bu ürekkliğine hiçbir mana veremiyordu. Kaldı ki Yusuf Osmanof'u, fikirlerini daha teşrih ettiği dakikada, eğer bunları beğenmiyorsa kabul etmekten onu kim men edebilirdi?

Yusuf, bunu yapmıyor ve söylediğim gibi, Zehra gelmeden daha evvel kardeşiyle vakit vakit konuşmak cesaretini duyan Yusuf altın barakasına çekilip kapıyı kilitliyor yahut kendi başına Osmanofları haftalarca terk ederek gözükmüyordu. Yusuf'un bu kaçak tabiatında Zehra Osmanof onunla karşı karşıya gelmeyi ne kadar isterdi... Hatta Osmanofların içinde değil de, yalnız olarak, Yusuf'un karşısına çıkmak ve kelimeleri birer tokat gibi kullanarak Yusuf Osmanof'la konuşmak... Ve bunu yapabilmek için Zehra Osmanof âdeta çıldıracak gibi olur, Yusuf'u takip için bilhassa altın barakasına gittiği dakikalar olurdu. Bu baskın dakikalarından Yusuf'un haberi olacak diye Osmanoflarda hiç kimseye söylemez; arka bahçeden atlar ve Ahmet Osmanof'un tel örgülerle ördüğü çalıları geçerek altın barakasını tamamıyla arkadan sarmak isterdi. Çünkü Yusuf Osmanof, Osmanofların bütün ümidi hilafına çok kereler barakanın herhangi bir yolcunun gelmesi mutat olan tek penceresinde oturur ve buradan, bütün Osmanofları, içerlerinde bulunmadığı dakikalar tarassut ederdi.

Zehra Osmanof, Yusuf'un bu sinsi tabiatını hepsinden daha iyi bilir ve eğer önden ve cesaretle üzerine doğru yürüyecek olursa, bir gölgeden daha belirsiz bir kaypaklıkla hemen iç tarafa çekilivereceğini de anlardı. Nitekim Yusuf bunu birçok defalar yapmış ve Zehra, ne pencereden baktığı dakikalar içerde bir hareket, ne de kapıyı yumruklamakla

beraber kendisine cevap verecek bir ses alabilmişti; hatta kapı yıkılacak olsa bile, bu sessizlikten, Zehra Osmanof içeri girmek cesaretini bulamayacaktı ki... Onun için birçok defalarda Yusuf'u arkadan inerek hemen bulunduğu yerde avlamak ve bastırmak istemişti.

Sadece, bunu yapabildi mi Zehra Osmanof? Nasıl ki, kendisini gördüğü dakikalar Yusuf içeriye saklanmışsa, arkadan bir yılan gibi kıvrıldığı dakikalarda da altın barakasında aynı şeyi bulmuştu. Şu hâlde Yusuf Osmanof Zehra'ya herhangi bir iş yapacağına dair söz verdiği dakikalar, bunu yapmadığı zaman Zehra'nın kendisini mutlak surette arayacağını biliyordu. Biliyor ve yalnız onun geleceği yolları gözleriyle değil, kulaklarıyla da takip ediyordu. Hakikaten, küçük kardeşiyle yaptığı mücadelelerde ne olursa olsun geri dönmek lüzumunu duymayan Yusuf, bu dakikalarda, bir kurşuna hedef olabileceğini bilirdi ve Zehra'nın karşısında küçük görünmektense ondan kaçmayı tercih eder, hatta Zehra Osmanof'un düşündüğünden bile fazla olarak altın barakanın nihayetinde bir taş gibi sessiz kalırdı. Ve işin en tuhafı Yusuf Osmanof, karısını asıl bu dakikalarda düşünürdü. Hâlbuki Zehra Osmanof'un mücadelelerinden birisi bu sabit fikrinden onu vazgeçirmek değil miydi?

Sadece, Yusuf Osmanof'u ininde bastırarak hemen karşısına çıkacak olsaydı, ne söyleyecekti? İçinde, yapmadığı ve söz verdiği şeyleri Yusuf'a yaptırmaktan daha ziyade bunların ehemmiyetini anlatmak isteyen bir arzu vardı. Yahut hemen karşısına geçerek Yusuf Osmanof'u istintak etme arzusu... Buna salahiyeti var mıydı acaba? Zehra Osmanof bütün bunları ancak şimdi düşünüyordu.

Eğer, Yusuf ürkek bir vaziyetle Zehra'dan kaçmamış olsaydı... Mesela altın barakasının kapısında onu karşılayarak konuşmak ve mücadele etmek istese... Yusuf Osmanof bunu yaptığı dakika, Zehra'nın hemen Osmanoflardan uzaklaşmasından başka nasıl bir netice elde edilebilirdi ve bu hareket Osmanofları birleştirmek değil, bilakis aralarında en halledilmez bir nifaka sebebiyet verecekti. Zehra Osmanof bütün bunları hatırladığı dakika, hatta onun bu hareketlerinde istikbali gören dûr-bîn[56] görüşlü bir adam vaziyeti bile buluyordu; şu da var ki kendisine bir yardımcı lazım! Bunu kocası ve Yusuf yapamadıktan sonra kim yapabilecek? Kim?

Zehra Osmanof dokunduğu takdirde hemen kaybolacak bir hakikate elini uzatır gibi, "Halil Osmanof mu?" dedi.

Halil Osmanof... Fakat Osmanoflarda en iyi anladığı adam da Halil'den başka kim olabilirdi, şu muhakkaktı ki Halil bir şeyi yapmak için söz verecek olursa onu muhakkak yapardı.

İçlerinde en erkek olan birisi varsa o da Halil Osmanof'tu; yalnız, söz vermek! İşte Halil Osmanof bunu hemen yapabilir de Zehra Osmanof'un istediğini yapar mıydı?

Zehra bu dakikalarda ayağa kalkıyor ve bir fikri yakalayıp halledememekten doğan en büyük bir ıstırap içinde odada aşağı yukarı dolaşıyor, fakat hiçbir neticeye varamıyordu. Yahut varıyordu ve zaten kendisini ıstıraba sevk eden buydu. Çünkü Halil birçok defa fikirlerinde kendisine yardım etmekle beraber birçoğunda da doğrudan doğruya kendi düşüncelerini kabul ettirmeye çalışırdı; kaldı ki bu sefer Halil Osmanof'un fikrine de müracaat edemezdi; ortada mevzu-

56 Dûr-bîn (Fars.): Uzak görüşlü, uzağı gören. Kullandığımız "dürbün" sözcüğünün Farsça aslıdır.

bahis olan artık Osmanoflar değil, doğrudan doğruya Halil Osmanof'tu; bütün hadiseler Osmanoflardan daha çok onun otoritesini hedef tutuyordu. Halil Osmanof gerçi ayaktaydı; bir dağ üstünde gibi dimdik gözüküyor ve uzaktan bakanlar Osmanoflar tepesinde yalnız onu görüyorlardı! Şu hâlde Zehra Osmanof'a kim yardım edebilirdi. Petro Grigorof mu?

Grigorof... Bu isim ne kadar tuhaf bir tesir yapıyordu Zehra Osmanof'un kafasında.

O kadar çok değil, daha iki sene evvel, Petro Grigorof'u aralarında bulduğu zaman, bugün Groşenka'nın dediği gibi, Grigorof'ta o da bir veli yüzü görmüştü.

Bu veli yüzünü görüyor, hatta daha ileriye giderek Grigorof'a karşı belirsiz birtakım hislerin kaynaştığını da hissediyordu. Fakat bir gün onu birdenbire tecrübeye kalktığı zaman hiçbir netice alamamak! Gerçi Zehra Osmanof ilk dakikalarda bunu anlayamamıştı; Grigorof'un tabiatında çekingen bir vaziyet görüyor ve bunun, doğrudan doğruya Halil Osmanof'un tesirinden ileri geldiğini zannediyordu.

Hâlbuki Grigorof'ta bu çekingen tabiatın sadece bir kayıtsızlıktan ileri geldiğini anladığı dakikalardır.

Onun içindir ki Zehra Osmanof düşüncelerinin sonunda kendisine en fazla yardım edecek bir adam aradığı zaman benden başka hiç kimseyi bulamıyordu.

Burada bir dakika kendime temas ederken ister istemez Zehra Osmanof ve diğerlerinin benim hakkımdaki düşüncelerine yeniden dönmek lüzumunu duyuyorum:

Osmanoflara ilk geldiğim dakikalar benim hakkımda hiçbir sarih fikre sahip olmadıklarını biliyordum. Dört sene evvel Osmanoflara ilk uğradığım vakit, başka bir tarafta da söylediğim gibi, ben de onlara karşı aynı şeyi düşünüyor-

dum. Sadece onlar beni alakadar ediyordu. Bir kere, bizzat Karnabad'ın ikliminde cazip bir hususiyet vardı ve başka hiçbir tarafta, orada bulduğum istirahati bulamayacaktım, kaldı ki Osmanofların ruh ve tabiat zenginliğinin yanı başında, Osmanoflarda oturmak ve içerlerinde yaşamakla iki yüz senelik bir ailenin hayatını çok daha yakından anlayacak bir vaziyete gelecektim. Bütün bunlar bu ilk seyahatimin daha başlangıcında beni işgal ediyordu. Ve Osmanofları ilk görüşümden sonra uzun müddet ne Osmanofların ne de Karnabad'ın sihirli tesirinden kendimi kurtarabilmiştim.

Fakat Osmanoflar benim hakkımda ne düşünüyorlardı? Hiçbir vakit bu düşüncelerine açık bir mana veremezdim; daha Burgaz'dan Karnabad'a hareket ettiğim dakikalar, bir taraftan Karnabad'ın asıl gözlerimde yaşattığım tatlı hüviyetini canlandırırken diğer taraftan Osmanofları düşünüyordum. Gayet kısa bir müddet ve iki sene evvel içerlerinde kalmış bir adamdım. Dahası Osmanoflar benden daha çok babamı tanıyorlardı. İçerlerine geldiğim dakikalar tıpkı kendilerinin Groşenka'ya verdiği ehemmiyet kadar bana da ehemmiyet vermişlerdi. Ve ancak Groşenka'yla aralarında sıkı bir ahbaplık kurabilmiştim.

Bu yüzden olacak ki Karnabad'a ayak basmaya hazırlandığım dakikalar ne çekingen bir vaziyetim vardı.

Her şeyden evvel Osmanoflara ayak basmaya ancak bir iki saat kaldığı hâlde hâlâ tereddüt içindeydim. Osmanoflar beni nasıl karşılayacaklar; bilhassa sinir ve ataklığına dair birçok hikâye işittiğim Halil Osmanof nasıl karşılayacaktı? Hepsinden daha çok onun hareketlerini merak ediyordum. Yusuf Osmanof ve Ahmet içerlerinde silik birer yüz gibi geliyor yahut Halil Osmanof'un iradesi altında kalarak bana kar-

şı onun dediklerini yapacaklar gibi geliyordu. Ve bu arada bilhassa Zehra Osmanof hakkında hiçbir fikrim yoktu. Yalnız Yuvanna Mihailoviç'in aralarından kayboluşuna eseflenmiştim. Ne yapacaktım Yuvanna Mihailoviç'le...

Yuvanna Mihailoviç ilk aralarında bulunduğum sıralar ancak bir nezaket olarak sofrada yahut daha başka resmî sayılabilecek yerlerde konuşmuştu. Ve ben kadının bu hareketini hiçbir vakit garip bulmamıştım. Çünkü Osmanoflardan hiçbiriyle konuşmayan Yuvanna Mihailoviç bunu yaptığı takdirde, belki doğrudan doğruya Osmanoflarla konuşmuş olacaktı.

Herhalde pek sinsi ve içinden düşünen Yuvanna Mihailoviç benden hiçbir zarar gelmeyeceğini bile bile konuşmak fırsatlarını ihdas[57] etmemişti. Hâlbuki bilhassa o günlerde Yuvanna Mihailoviç'le konuşarak Osmanoflar hakkında onun söylediklerini dinlemesini bugün ne kadar istiyordum.

Hakikaten o zamanlar bunu katiyen yapamamıştım; fakat Yuvanna Mihailoviç'in kızına karşı duyduğum alakada beni tetkik ettiğine de şüphe yoktu. Hatta Groşenka'dan ayrıldığım dakikalar, onun yanına yaklaşarak neler konuştuğumuzu sorduğunu da biliyordum. Neler konuşabilirdik? Yuvanna Mihailoviç kendisine dair hiçbir şey sormayacağımı bilirdi. Bununla beraber konuştuğumuz şeyler her ne olursa olsun mutlak surette bunları öğrenmeyi de istiyordu. Herhalde Osmanoflar hakkında kımıldanan fikirlerimi anlamıştı ve Osmanofları merak edişim bir gün onu harekete geçirebilirdi. Şu muhakkak ki, bunu yapmasını ben de istiyordum. Hatta Yusuf'un daha sonraları başka birinin söylediği bir kanaa-

57 İhdas etmek: Ortaya çıkarmak, kurmak.

tine göre, içerlerinde kalmış olsaydım, aralarını bulmakta benden istifade bile edebileceklerdi. Fakat Yusuf Osmanof bunu çok sonraları anlamış ve o vakit Yuvanna Mihailoviç serbest bırakılan bir kuş gibi çoktan havalanmıştı.

Osmanoflara gelirken bütün bu hisler altında olduğum için beni nasıl karşılayacaklarını şüphesiz ki çok iyi bilmiyordum ve söylediğim gibi bilhassa Halil Osmanof zihnimi işgal ediyordu. Yalnız Zehra Osmanof... Onu görmediğim hâlde her nedense Zehra Osmanof'a karşı tuhaf bir meylim vardı. Bu nereden geliyordu? Bunu bilmiyor ve düşünmüyordum. Fakat her nedense içerlerinde beni en sempatik olarak Zehra Osmanof'un karşılayacağına dair kuvvetli bir hissim vardı.

Bununla beraber, Osmanoflara doğrudan doğruya gitmemeyi tercih etmiştim; istiyordum ki onlar gelsin ve beni arasınlar... Bilhassa Groşenka gelip arasın... Çünkü Groşenka'nın hareketlerinde, eski günlerime ait yaşayacak hatıralar vardı.

Zehra Osmanof'a gelince; içlerine yeni gelen ve bilhassa kendisinin ilk defa göreceği bir adam hakkında ne düşünüyordu?

Zehra Osmanof yalnızdı. Bugün olduğu kadar yalnız... Ve etrafında onu dinleyecek hiç kimse yoktu. Hâlbuki Zehra Osmanof yine bugün olduğu kadar bir şeyler anlatmak, hadiselerden ürktüğünü söylemek yahut kendi yapacağı şeyler etrafında izahat vermek ve konuşmak istiyordu. Konuşmak! Bunu hangisiyle yapacak? Hiçbirisi Zehra Osmanof'un fikirlerine yaklaşmadıktan sonra... Onun içindir ki içerlerine geleceğim dakikaları haber alır almaz en fazla düşünen ve sevinen Zehra Osmanof olmuştu.

Beni hiç tanımadığı hâlde bekliyor ve kendisine en yakın bir dost telakki ediyordu. Zehra Osmanof benim şahsımda aradığı bu dostu bulacak yahut ona sahip olacak mıydı? Belki...

Osmanoflara gelişimin ikinci sabahı güneşi gözlerimde bularak uyandım. Ne kadar açık bir sabahtı.

Pencereden, Osmanofların harasına kadar ince bir yolla açılan ağaçlı geçit bana, her vakit gördüğümden çok daha başka türlü geliyordu. Gölgeler tıpkı uçacak bir kanat gibi yerde duruyor, âdeta elle dokunulduğu zaman bir yelpaze gibi sallanarak serinliğin ta kendisiyle insanı yüz yüze getireceğe benziyordu. Pencereyi açtım.

Hiçbir sabah Osmanofları bu kadar büyük bir sükûnet içinde görmemiştim. Yalnız Osmanoflar değil, bütün Karnabad bu sükûnete gömülmüş gibiydi yahut daha başka türlü bir kelimeyle söylemek lazım gelirse tabiat Osmanofların üzerine kapanmış gibi duruyordu; öyle bir tabiat ki, ağaç yaprakları arasındaki kuş sesleriyle neredeyse birdenbire kanatlanacak ve Karnabad'ı kendi istediği bir tarafa doğru götürerek orada, ona başka bir istikbal, bugün gitmek üzere olduğu nihayetten daha başka bir encam hazırlayacaktı. Ve herhalde Karnabad yeni gittiği bu yerde, yapraklar arasına kurulmuş mesut bir yuva gibi serinlik ve gölgelik içinde uyuyup kalacaktı.

Herhalde içimde odamı bırakarak birdenbire dışarı fırlamak arzusu vardı. Bana öyle geliyordu ki bu dakika dışarı çıkacak olsam, Osmanofları, iki üç aydan beri içerlerinde bulunduğum dakikalardan çok daha başka türlü bulacaktım: Mesela Yusuf Osmanof kendisini ziyarete gelmiş olanlara

kapısını arkaya kadar açacak ve kim olursa olsun, kendisini işgal eden fikirleri onlara söylemekten ziyade çok daha başka şeylerden bahsedecek ve belki de kızı Groşenka'yı evlendirmekten konuşacaktı. Çünkü Yusuf Osmanof yaşında bir adamın on sekizinde bir kızı olursa, kendisini bahtiyar edecek bir şey düşünmek lazım geldiği takdirde bundan daha başka ne düşünebilirdi? Evlendirmek ve kendi acı hayatını unutarak yaşamak... Yusuf bu dakikalarda bunu yapacak ve şimdiye kadar göründüğünden daha başka türlü görünerek, hatta odasının içine küçük kardeşini bile davet edecekti.

Halil Osmanof'a, o kadar merak ettiği altını laboratuarını gösterecek ve Halil Osmanof da her vakitki mutat hareketlerini bırakarak kardeşinin arzularına inanacaktı. Sonra bu odanın içinde Yuvanna Mihailoviç'ten bir eser bulamadığı zaman daha fazla sevinecekti. Hâlbuki Halil Osmanof şimdiye kadar böyle düşünmüyordu. Ona, Yusuf'un odasında Yuvanna'nın bulunmadığını söyledikleri zaman birdenbire ayağa fırlıyor, "Nasıl?" diyordu; "Yuvanna'nın hatıraları mı yok? Siz hatıra diye neye diyorsunuz; bizzat Yusuf Osmanof orada yok mu? Kafasının içindekileri sökebilir misiniz Yusuf Osmanof'un?"

Tabiatıyla buna hiç kimse ses çıkarıyor muydu? Çünkü Halil, orta kardeşinin odasında Yuvanna'ya dair hiçbir hatıra mevcut olmasa bile kafasının içinde bu hatıraların ölünceye kadar sökülmeyecek birtakım manevi çivilerle oraya raptedildiğini düşünürdü. Yusuf birçok kere niçin gözlerini kapayarak kendi kendine düşünür ve bir hayalin esiri olduğunu gösterirdi. Gözlerini daha kapar kapamaz bu hatıralar bir mevcuttan daha fazla bir hareketle canlanıyor ve Yusuf

Osmanof'un hadekalarına[58] kadar yapışarak ta orada dudaklarının parlak gülüşleriyle Yusuf'a gülüyor yahut yumruklarını sıkarak üzerine doğru yürüyordu. Ve Yusuf her ikisinde de heykelden daha sabit bir göz kapatışıyla ona bakıyordu.

Ne tuhaf; Yuvanna'nın gülüş ve hiddeti bir adama aynı hareketleri yaptırsın! Kardeşinin, yalnız, bu "aynı hareket"ine bir mana veremez ve onun gülüş yahut keder alâimini[59] göstermesini isterdi. Yusuf Osmanof'a gelince, bunu nasıl yapabilirdi ki? Yuvanna'nın bir hayal olduğunu biliyordu. Kardeşinin bütün düşünceleri hilafına, Yuvanna Mihailoviç gözkapaklarına ne derece yapışırsa yapışsın gene bir hayaldi. Gerçi kafasının içinde gülüyor ve birçok kereler hayatta yaptığı gibi orada da Yusuf Osmanof'u kendisine daha fazla bağlamak için hiçbir mesele hakkında ses çıkarmıyor ve ara sıra Yusuf'u kaçmakla tehdit ediyordu.

Kaçmak! Yusuf Osmanof bu kelimenin karşısında ne kadar ürperir ve gittiği takdirde onu geri çevirmek imkânını bulamayacağı için kıvranırdı.

Halil Osmanof, bütün bu sahnelerin, orada tekrar tekrar kardeşi tarafından yaşandığını daima iddia ediyordu. Ve hâlbuki bu sabah altın barakaya girdiği takdirde hiçbir vakit aklına böyle şeyler gelmeyecek, belki de Yusuf'u senelerden sonra ilk defa görüyormuş gibi birtakım hareketler yapacaktı. Nasıl birtakım hareketler? Yusuf'la karşı karşıya oturup konuşmak, yirmi sene evvel olduğu gibi, çubuklarını tüttürürlerken konuşmak... Yalnız ikisini alakadar edecek şeylerden, mesela gelecek sene tertip edecekleri bir ava dair söylemek... İki kardeş aralarında en ziyade bağlılık

58 Hadeka: Gözbebeği.

59 Alâim: İşaretler, belirtiler.

duydukları zaman ancak bunu konuşurlardı. İkisinin de Karnabad'da tertip edilen avlara dair müşterek hatıraları vardı. Ya aynı tehlikeye maruz kalmışlar yahut bir avın müşterek zaferini elde etmişlerdi. Bu sabah bunları konuşacaklar ve Osmanoflarda bir öğle üzerinde dönmek iktiza ettiği zaman ikisi de ayrı ayrı yollardan değil, yan yana gelecekler ve kime tesadüf edilirse konuşulacak ve mevzu ikisini de aynı derecede saracaktı.

Tıpkı bunun gibi Ahmet Osmanof'u da aynı şekilde düşünüyordum. İki seneden beri Yusuf ile Halil'in mücadeleleri arasında sımsıkı kalmış olan Ahmet Osmanof, bu sabah boğulmak tehlikesinden kurtulan bir adamın karakterini gösterecekti.

Belki de kendisi bile buna inanmak istemediği için gayrişuurî birtakım hareketler bile yapacaktı. Zehra Osmanof'u karşısına alarak bir mücadelenin tarihini ona anlatmaya çalışacaktı; bir çocuk gibi bu hareketleri yapmak arzusunu duyduğu zaman ikisinin de boyunlarına doğru sarılacaktı.

Niçin? Çünkü Ahmet Osmanof kardeşlerinin barışık karakterlerini görmekle en büyük huzuru duyuyordu. Ya Ahmet Osmanof gözlerini kapamadan evvel bunu göremezse... İki seneden beri aşağı yukarı aynı şeyi düşünüyor ve Osmanofların akıbetini doğrudan doğruya bu anlaşmazlıklarda buluyordu. Hâlbuki iki kardeş, ikisi de barışmışlar ve onların yan yana görünüşü Ahmet Osmanof'a ne büyük bir zevk veriyor! Fakat Halil Osmanof, o ne yapıyor? O da bana aynı şeyleri duyuyor mu? Her nedense bütün Osmanofları değişmiş bir karakter içinde düşündüğüm bu dakikalar imkânı yok Halil Osmanof'u tasavvur edemiyor ve onun hırçın tabiatında ümit edilmeyecek kadar aşırı birtakım fikirler ta-

şıyan bu hadiselerin nasıl bir aksülamel yapacağını kestiremiyordum. Bilakis, Halil Osmanof'un yanı başında Zehra Osmanof, bu barışıklığa kendisinin bir zaferi gibi bakıyordu.

Hakikaten bütün Osmanoflar gibi Zehra Osmanof'u da aynı hisler içinde bulacağıma şüphe yoktu. Hatta bu dakika odasına girecek olursam geçmiş bir hastalıkta olduğu kadar bütün maziyi unutmuş gözükeceğini de biliyordum. Zehra Osmanof beni nasıl karşılayacaktı?

İki sene evvel Osmanoflara geldiği gibi hiçbir şey düşünmeden ve sakin bir yüzle karşılayacak; ne Halil Osmanof ve ne de aralarındaki mücadeleden bahsederek doğrudan doğruya eski hatıralarını anlatacaktı. Yalnız ne olabilirdi bu hatıralar? Mesela Ahmet Osmanof'la Karnabad'da tanıştığı ilk dakikalar... İlk konuşmaları ve bundan başka hiçbir şey...

Dışarı çıktığım zaman istasyona kadar kendi kendime yürümekle Yusuf veyahut Halil Osmanof ve Zehra'dan herhangi birisine gitmek arasında müteredditim. Onları, kafamın içerisinde en sakin dakikalarıyla yaşamakla beraber, nedense hakikatte böyle düşünemiyordum. Sadece Osmanofların bahçesinde büyük sükûnet devam ediyordu ve herkesin, kendisine lüzumlu olmayan bir meşguliyetle vakit geçirmeksizin çalıştığını zannediyordum. Biraz evvel de söylediğim gibi, belki bu hissimi Karnabad'ın üzerine gelen vakitsiz bir bahar veriyordu. Ve bütün tabiat kış günlerini unutarak yeni bir istikbale doğru hazırlanıyordu.

Bununla beraber geç uyandığım sabahlar, Osmanofların sabah kahvaltımı hazırlamak için Groşenka'yı evde bıraktıklarını bilirdim. On sekiz yaşındaki Groşenka Osmanoflardan daha mı tembeldi? Yalnız Groşenka her nedense dışarda dolaşmaktan çok benimle konuşmayı tercih ediyordu. Bil-

hassa Filibe istasyonundaki ilk hareketlerinden sonra bunu çok daha yakından görüyordum. Her fırsatta yanıma gelmek isteyen Groşenka, sadece hareketleriyle Zehra Osmanof'u kolluyor ve daima, onun herhangi bir işle meşgul olduğu dakikaları seçiyordu. Ve herhalde Groşenka'nın benimle konuşmak istediği dakikaları bilhassa sabah vakitlerinden seçtiği muhakkaktı.

Groşenka'yı bu sabah hiç de ümit ettiğim gibi bulmadım. Daha doğrusu beni her vakit beklemek itiyadında olduğu yerde yoktu. İçerde, Zehra Osmanof'un çok kereler kapıyı açarak uzun bir vakfe geçirdiği yerde duruyordu; neler düşünüyordu Groşenka orada? Arkadan onu çok daha büyümüş görüyordum. Zaten bir hafta Groşenka'dan uzaklaşmam bana yepyeni bir his veriyordu. Ne çabuk büyüyordu Groşenka! Bir insandan hiçbir vakit ümit edilmeyecek bir hızla... Groşenka'ya bakarken âdeta bir filiz yahut bir ağacın çiçeklenip büyümesini hissediyordum. Sabahleyin yürüdüğünüz bir yolda henüz gonca hâlinde bile bulunmayan bir çiçek daha yirmi dört saat sonra nasıl açıverirse Groşenka da aynı şekilde açıyordu. Âdeta göz açıp kapayıncaya kadar büyüyor ve imkânı yok bir insanda bu kadar süratli bir inkişafın vücut bulabileceğine inanamıyordunuz.

Nitekim Groşenka'yı arkadan gördüğüm zaman da aynı hisler içindeydim. Ve Groşenka şimdiye kadar gördüğüm dakikalarından bile daha büyümüştü. Neden bu sabah böyle gözüküyordu Groşenka? Herhalde düşünceli olduğu dakikalar Groşenka bana daha fazla büyümüş geliyordu. Çünkü Osmanofları alakadar eden birtakım fikirlerin içinde Groşenka'nın daha başka türlü gözükmesine imkân yoktu. Yalnız Groşenka'da gördüğüm bu tabiat hiçbir vakit onun

üzerinde iğreti bir elbise gibi de durmuyordu. Bilakis Groşenka'ya bu elbise yakışıyor, dahası, Groşenka'yla alakadar olma hisleri içinde insanı bırakıyordu. Nitekim bu sabah da yüzünü görmediğim hâlde Groşenka'da aynı tabiatı hissediyordum.

Bununla beraber Groşenka'yı bu dakikalarından hiç de uyandırmak istemiyordum. Groşenka ne zamana kadar Zehra Osmanof'un dakikalarca kaldığı aynı yerde kalacak ve nasıl bir hisle oradan ayrılıp geri dönecek? Bilhassa geri döndüğü dakikalarda Groşenka'nın yüzünü merak ediyordum. Bana hiçbir şey söylemese bile yüzünün renginde yahut gözlerinin içerisinde onu işgal eden fikirleri kendisinin bile haberi olmaksızın yakalayıp ortaya koyacağımı biliyordum. Yalnız Groşenka'nın yüzünde neler görebilirdim? Daha bir hafta evvel Groşenka'yı işgal eden fikirleri mi; yoksa yeni birtakım hadiseler de var mı? Şu muhakkak ki, Zehra Osmanof yahut bütün Osmanoflara göre mühim olmayan birtakım şeyler Groşenka'ya göre mühimdi. Mesela Petro Grigorof... Osmanoflar Grigorof'un kaybolmasına hiç de ehemmiyet vermiyorlardı. Grigorof nereye giderse gitsin onu serbest bırakmışlardı ve aralarında hiçbirisinin Grigorof'u merak ettiği yoktu. Fakat Groşenka... Kim ne derse desin Groşenka Petro Amca ismini verdiği Grigorof'u merak ediyor; onu Osmanofların içerisinde görmediği dakikalar birdenbire meydana gelen birtakım hadiseleri onun yaptığını hiçbir vakit zannetmiyorsa da, Grigorof bulunacak olursa meydana gelmeyeceklerini düşünmekten kendini alamıyordu. Sadece, başka bir tarafta da söylediğim gibi, on beş yirmi günden beri Petro Amca'ya bağlanan Groşenka, kendisine en lazım

bir zamanda Grigorof'un kayboluşunu affedemiyordu. Nereye giderdi Grigorof? Bilhassa Groşenka'nın bir ağaç gibi meyve vermek üzere kımıldandığı günlerde...

Groşenka'nın kapıya dayanarak Karnabad'ın ilk sabah dakikalarını Osmanofların bulunmayışından istifade ederek içine sindire sindire kokladığı dakikalarda bunları düşündüğü şüphesizdi.

"Groşenka," dedim; "Groşenka kederli görünüyorsun."

Kederli... Bu kelime Groşenka'yı altüst edebilmek için daima kifayet ederdi.

"Kederli mi?" diye atıldı; "size böyle bir his mi veriyorum?"

"Hayır," dedim; "fakat seni bu kadar düşünceli de görmemiştim."

"Haklısınız; çünkü yalnız Zehra Osmanof'u görüyorsunuz siz..."

Groşenka geriye dönmüş, fakat kapıdan kımıldamaksızın olduğu yerde duruyordu ve herhâlde her vakitten daha fazla konuşmak ihtiyacı içindeydi. Çünkü bu ihtiyacı duyduğu dakikalar, bütün Osmanoflar gibi Groşenka da bir münakaşaya girmek için hazırlanan bir insan gibi sert hareket eder ve eğer siz konuşmak istemeseniz bile buna mecbur olurdunuz...

Fakat her nedense Groşenka'yla benim de konuşmaya ihtiyacım vardı.

"Fakat" dedim; "Zehra Osmanof hepinizin büyüğü sayılır. Onun hareketlerine dikkat etmeye mecburum; çünkü Osmanoflarda yaptığı hareketler iyi, fena bütün meseleler için birer işaret gibidir."

"Ya ben ne olacağım öyleyse?"

Groşenka bunu birdenbire söylemişti ve herhalde daha sakin başka bir zamanda bunu sormayacağını bilirdim.

"Ne diyorsun, Groşenka?"

Bunu anlayamadım.

Anlayamadım mı? Bu kelime hiçbir vakit doğru değildir. Bilakis Groşenka'nın ne demek istediğini anlamıştım ve doğrudan doğruya Osmanoflarda kendi istikbalinden bahsetmek istiyordu.

Hakikaten Groşenka'nın bu istikbali düşündüğü doğru muydu? Zaten bütün Osmanoflar da aşağı yukarı istikballerinden başka bir şey düşünmüyorlardı ki... Mesela Osmanoflardan daima kaçan Yusuf da aynı şeyi düşünüyordu. Şimdiye kadar mütemadiyen Yuvanna'dan bahseden ve kafasında ondan başka hiçbir şey yaşamayan Yusuf Osmanof, bu hayali hakikat yapmadığı zaman ister istemez kendi hayatının nihayetini düşünmeye başlamıştı. Yusuf nereye gidiyor? Kafasını parçalayacak bir kayaya doğru mu; yoksa kuş cıvıltılarından başka hiçbir şey işitilmeyecek bir sahraya mı?

Hiçbir şey! İşte bu doğru değil... Bilakis Yusuf kendisini parça parça edecek bir kayaya tesadüf etmezse gideceği yerde kuş cıvıltılarından başka Yuvanna Mihailoviç'in sesini işitmesi lazım. Fakat Yusuf Osmanof bunun mümkün olamayacağını anladığı vakit ister istemez kendi nihayetini düşünmekten kendini men ediyordu. Osmanofları bırakarak Yuvanna'yı mı aramaya başlayacak yoksa? Bunu yaptığı takdirde eğer Petro Grigorof'un yardımını rica edecek olursa derhal muvafakat edeceğini biliyordu. İkisi beraber Sofya'dan başlayarak Yuvanna'yı arayacaklardı. Yusuf aramanın vereceği büyük zevki daha şimdiden duyar gibi oluyordu.

Birçok yerde Yuvanna'nın yaşadığına inanıyordu. Ona böyle söylemişlerdi; fakat hiç kimse Yuvanna'nın başka birisiyle yaşadığını da ilave etmemişti. Şu hâlde Yusuf'u terk eder etmez kendi hâline çekilen Yuvanna onu düşünüyordu. Eğer arkasından gidecek olursa belki de Yusuf'un kayıtsızlığını affedecek ve ikisi beraber Osmanoflardan uzakta yeni bir yuva kuracaklardı. Fakat bu mümkün olabilecek mi? Yani Osmanofları Yusuf terk edebilecek mi? Buna kendi kendine ne derece karar verirse versin imkânı yok yapabilmek kudretine bir türlü sahip olamıyordu. Âdeta bunu yaparak Osmanofları terk ettiği dakika Halil Osmanof biraz müsaade etse bile, hemen arkasından yola çıkacağını ve Yusuf'u yakalar yakalamaz ya geri dönmeye mecbur edeceğini yahut Yusuf ona "evet" demediği takdirde bütün kiniyle beraber Yusuf'u bir pusuya düşürerek orada öldüreceğini zannediyordu. Ve bilhassa Yusuf bu son fikirle ürperiyor, soğuk bir ter içerisinde Halil Osmanof'un kendisi için hazırladığı bu feci akıbeti gözlerinden silmeye çalışıyordu. Halil Osmanof bunu yapabilir miydi?

Yusuf'un böyle bir sual üstünde dakikalarca düşündüğü muhakkaktı. Yapabilir mi? Hâlbuki Yusuf Osmanof'u Yuvanna'dan ayıran gene Halil Osmanof değil miydi? Onu nasıl yapmıştı; yapmış ve Yusuf imkânı yok bu fikirden kardeşini vazgeçirmek çaresini bulamamıştı; dahası Yuvanna'yı Osmanoflara emanet de etmişti. Fakat Halil Osmanof'un bundan istifadeye kalkışacağını bilmek lazım değil miydi? İşte, Yusuf Osmanof bunu yapamamıştı. Onun içindir ki Halil'den aldığı bu ilk dersten sonra mutlak surette yapacağı işler için onun bir duvar gibi sert bir hareketle tabi olacağını düşünüyor ve hareketlerini hakikat haline getirdiği takdirde Halil

Osmanof'u artık bir duvardan daha fazla ve bir kurşun gibi yalçın bulacağını biliyordu. Şu hâlde Yusuf Osmanof'un hayatı için Osmanoflar nasıl bir istikbal hazırlıyorlar? İşin en tuhafı Yuvanna Mihailoviç'ten daha fazla Yusuf Osmanof son günlerde bunu meydana koymak için odasına çekiliyor yahut yalnız başına uzun birtakım avlar tertip ederek tabiatla baş başa kalıyordu.

Sadece Yusuf Osmanof kendi hayat muammasını halledemiyor muydu? Öyle bir muamma ki Halil Osmanof'a ondan bahsedecek olsa belki de katıla katıla gülecek ve "Nasıl," diyecekti; "bu muamma mı?" Ve sonra bir kılıçla bir düğüm çözer gibi, Yusuf'un gözlerine baka baka "Burada, Osmanofların içinde kalacaksın!" diyecekti.

Ve Yusuf Osmanof artık bu cümlenin manasını düşünmeyecekti. Çünkü Osmanofların içinde kalmak kendi hayatını Halil Osmanof'a emanet etmek demekti. Bunu da düşünmemeye mecburdu.

Fakat Yusuf Osmanof bunu yapamıyordu işte... Halil Osmanof'un emri altına girmek! Hâlbuki Yusuf'un henüz ölmeye niyeti yoktu ki.

Hiçbir vakit, bir makinenin hareketi gibi Halil Osmanof'un iradesi altında kalmak istemiyor ve mutlak surette kendi düşüncelerinin hal yolunu arıyordu.

Şu kadar var ki, Osmanoflarda, kendi hayatlarındaki nihayeti düşünen yalnız Yusuf değildi. Zehra Osmanof'u da Groşenka'nın yanı başında hemen hemen aynı fikirler işgal etmeye başlamıştı; Zehra Osmanof'un hayatı ne olacak; daha doğrusu, Zehra Osmanof hayatını hiç kimsenin hatta kocasının yanında bile toplayamadığına göre, Karnabad'dan çıkıp gidecek mi? Fakat kimin yanına? Zehra Osmanof bunu

şimdiye kadar birçok kere düşünmüştü. Tıpkı Yusuf gibi, bir kudretin kendisini bırakmayacağını biliyordu. Bu kudret herhâlde Halil Osmanof ve kocası değildi. Ahmet Osmanof'u Karnabad'ı terk ederek büyük bir ıstırap içerisinde bırakacağını bilmekle beraber nihayet Zehra Osmanof bunu unutabileceğini tahmin ediyordu. Şu hâlde Halil Osmanof mu müsaade etmeyecek? Gerçi istediği takdirde Halil bunu yapabilirdi. Zehra'yı kendi odasına çeker, orada Osmanoflarda başlanmış olan bir iş varsa bunu mutlak suretle beraber yapacaklarını söyler ve olmadığı takdirde kardeşi gibi kendisini de tehdit ederdi. Zehra Osmanof Yusuf gibi buna aldırış eder mi? Belki eder, belki etmez. Fakat bu tehditten daha ziyade Zehra Osmanof manevi bir bağla merbut olduğunu düşünürdü. Osmanofları bırakarak gittiği takdirde, daha Karnabad'dan çıkar çıkmaz Zehra Osmanof'u kıskıvrak bağlayarak geriye dönmeye mecbur edecek bir bağ! Bunu yapmadığı takdirde havasızlıktan boğulan bir insan kadar nefes alamadığını hissedecek ve belki bu büyük havasızlığın içinde boğulacaktı da... Onun içindir ki Zehra Osmanof bu dakikaları daha olmadan düşündüğü zaman bile aynı heyecana kapılıyor ve Osmanoflarda kendisine hazırlanmış olan bir nihayeti ancak onların eline düşmüş bir kuş kadar ürkek buluyordu. Yalnız bunları hiç kimseye söylemek cesareti yoktu. Hatta bana bile... Birçok kereler ruhi buhranlarını itiraf edecek bir adam arayan Zehra Osmanof'un odama doğru yavaş yavaş geldiği muhakkaktı.

Kapıyı vurmak ve içeri girmekle hiçbir şeyden bahsetmemek arasında müteredditdakikalar... Zehra Osmanof bu dakikalarında hangi hislerinin daha ziyade hâkimiyeti altında kalırdı? Ve herhalde, ne olursa olsun bu müteredditda-

kikaların Zehra Osmanof'un ruhu üzerinde ümit ettiğimden daha çok tesir yaptığı muhakkaktı. Hiç kimsenin tesiri altında kalmayan, hemen karar veren ve tatbike geçen Zehra Osmanof...

Kendisi için bile yavaş yavaş kaybolan bu hakikat yerine, şimdi bir iskelet bile denemeyecek kadar yapma bir insan kaim olmuştu. Biraz evvel hemen kapımın önüne gelerek adımlarını bana duyurmaksızın atan ve bir gölgeden daha hareketsiz bu kadın Zehra Osmanof mu? Kim ona bu ismi verebilecek? Kocası mı, yoksa Grigorof ve Halil yahut bütün Osmanoflar mı?

Belki hepsi de verebilecekler... Fakat içerlerinde hangisi Zehra Osmanof'un değişmeye yüz tutan bu karakterini anlayabilmiş? Zehra, bizzat bunu kendisi de kendi kendine soruyor ve tıpkı bir hayalin karşısında cevap alır gibi dakikalarca sessiz duruyordu. Kim anlayabilmiş?

Herhâlde Osmanoflarda hiçbirisinin bunu anlayamadığı şüphesizdi. Sadece Zehra Osmanof'ta birtakım hareketler görüyorlardı; şimdiye kadar mutadı olmayan bazı hareketler... Mesela Zehra Osmanof çok kereler kendi odasında yalnız kalmak istiyordu. Hâlbuki Osmanoflara geldiği günden beri yalnızlık en istemediği şeydi. Tıpkı bir hayalet yahut Yuvanna Mihailoviç'ten çekinir gibi yalnızlıktan çekiniyordu. Zaten niçin Zehra Osmanof, bütün Osmanofları birleştirmek için çalışıyordu? Evlenmeden evvel duyduğu büyük yalnızlık belki de Zehra Osmanof'u hayatında en çok korkutan şeydi. Dahası Ahmet Osmanof'la bir gün birdenbire evlenen Zehra, hakikati söylemek lazım gelirse, bu yalnızlıktan kurtulmak için evlenmişti. Düşünüyordu ki, Ahmet Osmanof'un yanında artık tek başına dolaşmak mecburi-

yetini duymayacak. Bilhassa tek başına oturmak... Zehra Osmanof'u genç kızlık dakikalarında en korkutan şey... Osmanoflara gelir gelmez bundan kurtulmuştu; daha doğrusu Osmanofların her birini tek başına birer kutup gibi birbirinden uzak görmüştü. Ne yapacaktı Zehra Osmanof? İşte ancak o zamandır ki, harekete geçmek lüzumunu duymuş ve Osmanoflar büyük avlunun ortasında dört köşe tahta masanın etrafına toplandığı zaman, hayatında yapacağı en büyük şeyi yaptığına inanmıştı. Daha doğrusu Zehra Osmanof bunu pek de o kadar kolay yapamadığı içindir ki zevk duyuyordu.

Bir kere Osmanoflarda hiçbirisi beraberce konuşmaya müsait bir karakter taşımıyorlardı. Ahmet Osmanof her ne kadar yeni karısının arkasından hiç sesini çıkarmaksızın onu takip etmişse de ya Halil Osmanof ile Yusuf? Onları dört köşe tahta masanın etrafına getirmek için Zehra vakit vakit kocasını dahi bırakmak mecburiyetini duymuş ve birçok kereler bir tehdit makamında bile olsa Osmanofların yüzüne bunu söylemekten çekinmemişti. Zehra'nın bu hareketi Osmanoflarda nasıl bir tesir bırakmıştı; bir tokat tesiri mi yoksa ılık bir rüzgârın vereceği zevk gibi bir şey mi?

Şu var ki, Yusuf ve Halil derhal Zehra Osmanof'a itaat lüzumunu duymuşlardı. Birisi şimdiye kadar Osmanoflarda görmediği bir hareketi görüyor ve bu aşırı harekette bir kadının iradesi altına girmekteki büyük zevki çıkarmaya çalışıyordu. Belki de bu hareketi Halil'e karşı bir erkek yapacak olsaydı Osmanoflara hiç sormaksızın neticeyi hemen kendisi tayin eder ve Osmanofların kendi başlarına daima hür yaşamaya alışık olduklarını söylerlerdi. Fakat Halil Osmanof bunu yapamamıştı; yapamamış ve duyduğu zevk yanında

kendisini birdenbire Zehra Osmanof'a teslim etmişti. Yusuf Osmanof'a gelince, birdenbire sinmek lüzumunu duyduğu muhakkaktı. İlk dakikalarda beklemişti ki Halil Osmanof kendisinden ümit ettiği derecede keskin davransın ve Zehra Osmanof'a haddini bildirsin... Fakat Halil Osmanof bunu yapmadığı zaman, Yusuf birdenbire geri çekilmek lüzumunu duymuş ve hiçbir vakit Halil Osmanof'a bu müsaadenin mahiyetini soramamakla beraber kendisine karşı atılan ikinci bir kurşun gibi hissetmişti.

Onun içindir ki, Zehra en çok yalnızlıktan çekiniyordu ve son günlerde kendisini birdenbire yalnızlığın içine attığı zaman Osmanofların ister istemez nazar-ı dikkatini celbetmişti. Fakat gene Osmanoflardan hiçbiri Zehra Osmanof'un bu hareketindeki hakiki mahiyeti anlayacak bir vaziyette değillerdi. Sadece bu hareketle şöyle bir meşgul olmuşlar yahut kafalarının içinden bir hayal gibi geçerek uzaklaşıp gitmişti; zaten Zehra Osmanof da bunu bildiği için ancak biraz nefes alıyor ve kendisini Osmanoflara haber vermeksizin yeni birtakım işler yapmakta serbest görüyordu. Sadece Zehra Osmanof hareketlerinin benim gözümden kaçmadığına inanmıştı ve buna memnundu. Eğer ortada konuşacak bir insan olarak, Osmanoflardan ayrı ve daha ziyade Zehra Osmanof'a mütemayil ben de olmasam ne yapacaktı? Buna rağmen kapımın önüne geldiği dakikalar içeriye girmeye cesaret edemiyordu işte... Neden? Zehra'nın niçin çekindiğini bilmemekle beraber benimle konuşmaya ihtiyacı olduğunu da biliyordum. Bunu hem yapmak istiyor, hem istemiyordu. Konuştuğu takdirde Osmanoflara herhangi bir şeyden bahsetmeyeceğimi anlamıştı; hâlbuki bunu yapmakla kendi dertleri için boşalacağında şüphe yoktu.

Fakat bunu yaparken kendi kendine ıstırap duymayacak mıydı? Ve nasıl bir ıstırap? Hareketlerinde başkasına muhtaç olmanın ıstırabı... Zaten Zehra Osmanof'u en çok harap eden ve kapının önünde tereddütlü dakikalar geçirten his de buydu; konuşurken kendi benliğinden kaybetmek; başka birisinden bir fikir almasa bile müşkül bir vaziyette olduğunu ona anlatmak...

Zehra Osmanof'un böyle düşünmemesinin lazım geldiğini kendisine anlatabildim mi? Bunu anlamamasına hiçbir vakit imkân yoktu; zaten bu müteredditdakikaları belki bir ve iki dakikada geçerek hemen içeri girer, bu hareketini yaptığı saniye o kadar yorulurdu ki, benimle konuşmaktan daha ziyade istirahate yahut ancak beni dinlemeye mecbur kalırdı. Fakat bunu ben söylüyorum! Belki de dinlemez, gözkapaklarının içinde sessiz bir hareketle dudaklarımı takip eden gözleri oraya takılır kalır ve nihayet dışarıda dolaşmak lüzumunu duyardı.

Herhalde Zehra Osmanof'u bu dakikalarında yalnız bırakmayacaktım. Zaten bunu bildiği için karşı karşıya oturduğumuz dakikalar beni dinlemeye başladığı zaman her neden bahsedersem edeyim bunu birdenbire yanda bırakmaktan çekinmez, pencerenin önüne gider ve yan gerinir bir vaziyetle, "Bir sabah gezintisi istemez misiniz?" derdi.

Bu dakikalar Zehra Osmanof'un ne kendisini ne de Osmanofları düşündüğü dakikalardı. Birdenbire düşüncelerinin içerisinden çıkarak bulutsuz bir âleme doğru açılır ve kulaklarıyla, ılık bir rüzgâr altında nihayetsiz kuş seslerini dinlemek isterdi. Bunu hiçbir vakit Zehra Osmanof'un tabiatında bularak meydana çıkaramamıştım. O kadar ani bir

şekilde üzüntüden bir eğlenceye doğru istihale ederdi ki ikisinin birleşik noktalarını benim için parmaklarımın ucuyla tutarak olduğu gibi meydana çıkarmaya imkân yoktu. Zaten bu derin ruh keşmekeşi Zehra Osmanof'un bile tayin edemeyeceği bir şiddetle olur ve o saniyeler neler düşündüğünü kendisi de anlayamazdı.

Şu da vardı ki, bütün bu istihaleler ancak beni dinlediği dakikalarda oluyordu. Gözlerini kapamadığı hâlde içerlerinde birtakım kanatlı fikirler uçar ve bir saniye bir bahçenin çitleri üstünden atlar gibi Zehra Osmanof'u kucaklar kucaklamaz başka ve çiçekli bir bahçenin içine fırlardı.

Yalnız bu dakikalarında hakiki Zehra Osmanof'un meydana çıkmak istediği muhakkaktı. Düşüncesiz ve daima büyük bir seyahat arzusu içinde bulunan Zehra Osmanof... Yahut Zehra Osmanof, biraz daha genç olduğu zaman kafasının içinde düşündüğü bir evlilik hayatına doğru dönerdi.

Kocasından başka hiçbir şey düşünmeyerek onun yanında sabah ve akşam gezintileriyle vaktini geçirdiği bir evlilik hayatı...

Sadece Osmanofların avlusuna fırladığı dakikalar bunları düşünmediğini biliyorum; kendi kendisine şöyle derdi:

"Kavuşamayacağım bir hayat işte... Artık onu düşünmekten vazgeçiyorum."

Ve bunu yapardı; Karnabad'a ilk geldiğim sabahlarda olduğu gibi Karnabad panayırının kurulacağı sahayı bana göstermekle beraber, bazı kereler buralarda yüzünün en düşünceli dakikaları içine girer, bazı kereler de eğer bir at gezintisi yapıyorsak Osmanofların kısraklarını bir kuştan daha heyecanla uçururdu.

Herhalde Zehra Osmanof'un buralarda yeniden Osmanofları başka bir âleme sevk etmek için çalıştığı günleri düşünmek ve yaşamak istemediği muhakkaktı.

Çok kereler de panayırın kurulduğu sahayı bırakarak Karnabad'ın dışarısına çıkmayı tercih eder ve Grigorof'u hatırlamazdı. Grigorof! Zehra yoksa Grigorof'u unuttu mu?

Yalnız bu gezintilerde Grigorof nedense artık aklına gelmiyordu. Gelmiyor mu? Şuurunun altında onun bir gölge gibi yaşamadığını kendisi iddia edebilir mi? Sadece Grigorof'u bir vücut olarak hatırlamıyorsa, kulaklarında bir kurşunun vızıltılarını duymadığı içindi; yoksa Grigorof'u belirsiz bir şey olarak hemen her dakika yaşadığı muhakkaktı. Bu sefer Grigorof elinde bir silahla çıkmıyordu; yanında başka bir silah vardı ve Osmanofların içinde bu silahı bir bombadan daha ustalıkla kullanarak bir şeyler yapacağı zamanı bekliyordu.

Bu silah Groşenka'ydı ve onu tarif ettiği zaman elinde her vakit taşıdığı bir silahtan daha başka türlü düşünüyordu; doğruydu bu: Groşenka'yı bir bomba gibi kullanmak... Osmanofların içine fırlatarak hiçbir silahın aralarında yapamayacağı bir tahribi yapmak... Grigorof'un bunu yeni düşünmediği muhakkaktı. Osmanofların aralarına daha ilk ayak bastığı günler içerlerinde Groşenka'yı bugün olduğu gibi kendisine yarayacak en büyük silah olarak görmüştü. Bilhassa Zehra Osmanof'un yanı başında kullanacağı bir silah... Fakat Groşenka o zamanlar henüz küçüktü. Sadece Grigorof'un bu da hoşuna gidiyordu. Eğer Groşenka bir fidan gibi bükülür ve eğrilir olmasaydı Grigorof'un üzerinde emek sarf etmesi lazımdı. Hâlbuki Grigorof şimdi, hiçbir

yorgunluk duymadan Groşenka'yı sene başındaki hediyeler yahut onu Karnabad'ın dışarısına çıkararak yapacağı gezintilerde bütün Osmanoflar aleyhine doldurabilirdi.

Neler söylerdi Groşenka'ya? Hiçbir şey söylemese bile anası Yuvanna'yı Osmanofların kaçırdığını söyleyecek olsa Groşenka'nın istediği netice elde edilebilirdi.

Ve hiçbir vakit Groşenka'nın anası Yuvanna Mihailoviç'e karşı lakayt olduğunu görmemişti. Gerçi Groşenka'nın annesi, Groşenka'yla hiçbir vakit meşgul olmamıştı ve kızın içerisinde bir yara gibi bu düşüncenin başladığını bilirdi.

Grigorof'un işte derhal kapayacağı şey... Ve bunu hiç de o kadar zorlukla yapmamıştı. Yuvanna'nın Osmanoflarda düşündüğü birçok şey vardı; hepsi ayrı ayrı Yuvanna'yı işgal ediyor ve onu kocasından ayırmak için çalışıyordu. Osmanofların bu sıkıcı hareketleri arasında Yuvanna Mihailoviç kızını nasıl düşünebilirdi? Grigorof Groşenka'ya bunu sorardı:

"Bu mümkün mü Groşenka?

Groşenka ilk zamanlarda hiç cevap vermiyordu. İçerisinde anasını affetmek ile kin beslemek arasında müteredditti.

Hangisini yapsın? Yuvanna Mihailoviç kızıyla işte hiçbir vakit meşgul olmamıştı. Odasında kapandığı zamanlar kapıyı sürmeler ve içeriye hiç kimseyi almazdı. Kızını da almaz mı?

Groşenka her nedense buna çok sinirleniyordu: "Bana her şeyi söylemesi lazım!" demişti bir gün.

"Fakat sen daha küçüktün Groşenka..."

"Olabilir; ya giderken beni bir dakika bile görmek istemedi!"

Grigorof o zaman Yuvanna Mihailoviç'in nasıl Osmanoflardan kaçar gibi gittiğini anlatmaya başlar ve hatta hakikat

olmadığı hâlde bile, Sofya'da onu gördüğü zaman "Hiç kimseyi düşünmüyorum; fakat Groşenka'yı unutmayacağım..." dediğini söylerdi.

O zaman Groşenka bir daldan ötekine fırlayan bir kuş kadar birdenbire canlanır, "Nasıl," derdi, "beni hatırlıyor mu?"

Ve o kadar Grigorof'a yakın sokulurdu ki, âdeta aynı cümleyi yeniden söylemesini bekler ve bunu anlayan Grigorof, Yuvanna Mihailoviç'in kızına uzun uzun babası Yusuf'la nasıl evlendiğini anlatır, Halil Osmanof'un kıskançlık dakikalarını söyler ve bütün kabahatin Ahmet Osmanof'ta ve sonraları Zehra'da olduğunu ilave ederdi:

"Eğer Zehra, Osmanof'tan isterse Yuvanna'yı tekrar Osmanoflara getirebilir."

"Niçin yapmıyor şu hâlde?"

Grigorof bu dakikalarında Groşenka'ya tekrar sokulur ve eğer bağa bir gezinti yapıyorlarsa kollarını Groşenka'nın omzuna doğru atar, "Yapmıyor," derdi; "çünkü korkuyor Yuvanna Mihailoviç'ten."

Groşenka ne büyük bir sükûtun içine dalardı. Ve yine de bu büyük sükûttan onu hiçbir şey çekip çıkaramazdı; sadece Grigorof uyandırmasını bilirdi:

"Yuvanna Mihailoviç'in tekrar Osmanoflara gelmesini istiyor musun Groşenka?"

Bunu söyler ve birdenbire yol üzerinde dururdu.

Groşenka'nın gözlerinin içine bakar; âdeta mutedil kelimelerle biraz evvel söylediğini tekrar ederdi: "İstiyor musun Groşenka?"

Ne güzel gülerdi Groşenka... Büyük bir emeli özleyen bir adam gibi gülerdi: "Mümkün mü Petro Amca bu?"

"Mümkün mü? Bunu nasıl soruyorsun Groşenka... İmkân dâhilinde olmayan hiçbir şey var mı acaba?"

Bu sefer Groşenka Grigorof'a yeniden sokulurdu. Bu imkânın nasıl meydana geleceğini sormaz, fakat Grigorof'un istediği vakit bu imkânı derhal yaratabileceğini düşünürdü.

Şüphesiz ki Groşenka'nın Petro Grigorof'a en çok sokulduğu dakikalar bu dakikalardı. Hâlbuki Groşenka şimdiye kadar anası Yuvanna Mihailoviç için neler düşünmemişti! Bilhassa Osmanoflardan ayrıldığı gece kendisine haber bile vermeden Groşenka'yı yalnız başına bıraktığı zaman... Odasında yalnız kalmanın manasını Groşenka o saniyede ne kadar acı olarak anlamıştı...

Yalnız mı? Hayır, belki de annesiz kalmanın acısını...

Hâlbuki gene Groşenka hiçbir vakit Yuvanna Mihailoviç'i her saniye görmüyordu ki... Sabahleyin, belki de Zehra Osmanof'un uyandığı dakikalardan bile erken kalkan yahut tam bunun aksi olarak öğleye kadar yatan Yuvanna Mihailoviç içerde olduğu dakikalar kapıyı üstünden kilitliyor ve dışarda ise bir alev gibi yanına hiç kimse yaklaşamıyordu. Groşenka da mı yaklaşamıyor? Birçok kereler Yuvanna Mihailoviç'i tek başına görmek isteyen yahut sokulmak lüzumunu duyan Groşenka bunu tecrübe etmişti. Ya katiyen içeriye girmeye muvaffak olamamış yahut Yuvanna Mihailoviç'in karşısında konuşacak bir insan tabiatıyla karşı karşıya gelmemişti. Bahçede kendi kendine gezindiği dakikalarda ise Groşenka daha çok kibrine yedirememeyerek yanına yaklaşmıyordu. Şu hâlde Groşenka anasının Osmanoflarda mevcut bulunduğu zamanlarda bile onunla konuşamıyordu ki... Sadece, Yuvanna Mihailoviç'in bu çekingen tabiatını vakit vakit düşünmeye mecbur kalan Groşenka'nın her ne-

dense, ona acıdığı dakikalar olurdu. Fakat Yuvanna'nın kendisini terk ettiği gece... Araba sesini duyar duymaz hemen odasını kilitlemek lüzumunu duymuştu.

Niçin? Çünkü Osmanoflardan herhangi birinin içeri geleceğini biliyordu. Neler söyleyeceklerdi Groşenka'ya?

Belki onu tesliye[60] edecekler yahut tekrar geri geleceğini söyleyecekler, herhalde anası Yuvanna Mihailoviç hakkında bir şey söyleyeceklerdi. Fakat Groşenka bunların hiçbirisini istemiyor, ne işitmek ve ne de dinlemeksizin, yatağının üzerinde hıçkıra hıçkıra kalmayı tercih ediyordu. Nitekim kapının vurulduğunu duymuştu ve içeriye Ahmet Osmanof'un gelmek istediği muhakkaktı.

Onu adımlarından anlamış, bir saniye, kapıyı kilitlemesine rağmen birdenbire açılarak içeriye gelecek gibi, gözkapaklarını silerek büyük Osmanof'un vuruşlarını dinlemiş ve kapı deliğinden sesini işitmişti:

"Groşenka... Groşenkacığım..."

Ahmet Osmanof'un Groşenka'yı babasından daha çok sevdiği muhakkaktı. Kapıyı açarak kendisini Ahmet Osmanof'un kollarına atmak ve orada kendi kendine ağladığı dakikalar gibi değil, daha yüksek sesle ve bütün kalp acılarını akıtarak ağlamak istedi. Büyük amcanın Groşenka'yı kolları arasına alarak sımsıkı tutacağı muhakkaktı. Ve tıpkı kapıda olduğu gibi hiç kimseye işittirmeyecek kadar sakin bir sesle konuşacak, "Groşenkacığım," diyecekti; "niçin üzülüyorsun?"

Ve Groşenka bu soruşta hiçbir fevkaladelik olmadığı hâlde gözyaşlarının beyaz bir mendille alınır gibi kuruduğunu duyacak ve alnını Ahmet Osmanof'un beyaz sakalları tırma-

60 Tesliye etmek: Teselli etmek.

larken, hayatının en mesut saniyelerini yaşayacaktı. Yalnız niçin Groşenka babası Yusuf Osmanof'u değil de Ahmet Osmanof'u düşünüyordu ve bu dakika yanına ancak o gelmişti? Groşenka bir esrar gibi hayalinde kımıldanan bu macerayı bir türlü çözemez, fakat babası Yusuf Osmanof'a karşı garip bir kinin içinde kımıldamaya başladığını da hissederdi, sadece Groşenka anası Yuvanna'nın Osmanoflardan uzaklaştığı gece kapıyı açmamıştı. Bir ve iki saniye onu dinlemiş; Ahmet Osmanof'un sesi, bir fısıltı gibi saniyeden saniyeye uzaklaşmış, sadece bu fısıltıyı kulaklarında hissederek ayağa kalkmaktan kendini alamamıştı. Nereye gidecekti Groşenka? Osmanofların avlusuna bakan odasının penceresine doğru zapt edilmez bir hırsla çekildiğini duyuyordu. Zaten ancak kendisinin yatabileceği kadar küçük odanın içerisinde bir adım attı; pencerenin önündeydi. Fakat bunu o kadar tuhaf ve karışık birtakım hisler içinde yapıyordu ki kendisini uzun bir yol yürümüş kadar yorgun buldu. Pencerenin önüne geldiği zaman ayakta durabilmek yahut yaşadığını anlayabilmek için bir şeye temas etmek lüzumunu duymuştu ve Yuvanna Mihailoviç'in uzaklaşan arabasındaki sarı bir ışık gözlerinin önünde ancak gözükebiliyordu; tıpkı bir denizin içerisinde olduğu kadar titrek yahut hemen sönecek kadar donuktu. Groşenka gözleriyle kaybedinceye kadar, bu sarı ve donuk ışığa baktı mı? Yalnız, ne kadar çabuk ve bir rüzgârın alıp götürdüğü bir nefes kadar hızlı uzaklaşıyordu. Groşenka hiçbir vakit bu dakikalarını hatırlayamazdı, sadece, kısa yahut uzun, bu sarı donukluk gözlerinin önünde kaybolduğu dakika, yatağına bir külçe gibi yığılmıştı. Groşenka, o gece Yuvanna Mihailoviç'i rüyasında gördü mü?

Hiçbir şey hatırlamıyordu.

Osmanofların bu ayrılık gecesinden sonra Groşenka'yı Yuvanna Mihailoviç'ten tamamıyla ayırmak için çalışacaklarına şüphe yoktu; Petro Grigorof'un Osmanoflarda en çok anladığı şey buydu. Ve Osmanoflar bunu yapıyorlardı. Hâlbuki Groşenka'ya Yuvanna Mihailoviç'i bir ana gibi müşfik göstermek lazımdı. Grigorof bunu yaptığı takdirde, Osmanoflarda canlı bir bomba imal edeceğini biliyordu.

Hakikaten Grigorof Yusuf Osmanof'un kızında istediği bu tabiatı yaratabildi mi? Groşenka'nın Grigorof'a sokulduğu dakikalar! Bu dakikaları ne Yuvanna Mihailoviç'in yanı başında geçirmiş, hatta ne de Ahmet Osmanof'un kendisini sevdiği dakikalar bu alaka ve sempatiyi hissedebilmişti. Belki bazı bayram günlerinde yahut Groşenka'nın doğduğu gün[lerde] Yuvanna Mihailoviç ancak odasına geliyordu. Ne güzel sabahlardı... Güzel ve Yuvanna Mihailoviç'i bir anne olarak hissettiği sabahlar. Bütün gece Groşenka bu sabah dakikasını düşünürdü. Belki uyumaz yahut kafasının içerisinde fazla düşünmekten o kadar yorulurdu ki, ancak ilk ışıkla beraber uyumaya başlardı. Fakat Yuvanna Mihailoviç elinde bir demet çiçekle onu uyandırmak için ne kadar erken gelirdi...

Groşenka'nın gözleri kapalı ve kulakları uykunun sükûnetinde olduğu hâlde anası Yuvanna'nın ayak seslerini yine duyuyordu. Uyuyor, çünkü hayalinde ancak Yuvanna Mihailoviç'in sesi ve kendisini okşayacak olan elleriyle meşgul oluyordu. Şu hâlde Groşenka acaba o kadar mı çok sevilmeye muhtaçtı?

Groşenka'nın çok kereler bunu kendi kendine düşündüğü şüphesizdi. Sevilmeye muhtaç... Fakat hiçbir vakit gururunu kırarak bunu itiraf etmek istemiyordu. Kaldı ki, bütün

Osmanoflar Groşenka'yı seviyorlardı. Ahmet Osmanof her istediğini hemen yapacak kadar ileri gidiyor ve içerlerinde hiçbirisi de buna itiraz etmiyordu.

Sadece Groşenka nasıl bir sebeple olduğunu tayin etmeksizin bir tarafında tatmin edilmemiş bir arzunun kımıldadığını duyardı ve ancak doğum gününde Yuvanna Mihailoviç'in sesini işittiği dakikalar, Groşenka yalnız altında değil hatta içerisinde bile bir elin, bir su üzerinde kayar gibi yavaş yavaş gezdiğini duyardı.

Onun içindir ki anası Yuvanna'nın içeri geldiği dakikalar birdenbire uyanıyordu. Gece hiç uyumamış olsa bile birdenbire fırlıyor ve Yuvanna Mihailoviç'in kendisini kucaklamasına vakit kalmadan ona doğru atılıyordu. Yalnız neden Groşenka bu tabiatını başka sabahlar aynı şekilde yapmıyor ve Yuvanna'yı yalnız bırakıyordu? Groşenka'nın bunu düşünmediği doğrudur. Sadece, anası Yuvanna odasına doğru yaklaşırken içerisinde hiçbir kinin kalmadığını hissederdi. Zaten kime karşı kin besleyecekti Groşenka? Ve ana kız bütün Osmanofları bırakarak kendilerini Karnabad'ın işine atarlar ve tıpkı Grigorof'la gezdiği yerlerde olduğu kadar yan yana ve aynı yerde yaşadıklan hâlde, senelerden beri ilk defa görüşüyorlarmış gibi yürürlerdi.

Groşenka Petro Amca'yla beraber bu doğum sabahlarını ve Yuvanna'nın kendisini bırakıp gittiği dakikaları daima hatırlardı, "Demek ki" derdi; "Yuvanna Mihailoviç beni hatırlıyor!"

Groşenka anasını doğrudan doğruya ismiyle çağırırdı; onu çok sevdiği ve düşündüğü için mi? Belki... Fakat Yuvanna Mihailoviç de daha ilk zamandan itibaren kızının [kendisini] böyle çağırmasını istemişti. Halil Osmanof'a gelince;

en çok buna kızar ve ihtida |eden| kadının bu isimle çağrılmasını Osmanoflara her dakika indirilecek bir darbe telakki ederdi. Fakat ne olursa olsun, demek ki Yuvanna Mihailoviç kızı Groşenka'yı hatırlıyor!

"Doğru mu söylüyorsun Petro Amca?"

"Doğru tabii... Bilhassa doğum yıldönümünde beraber gezdiğiniz dakikalar... Yuvanna Mihailoviç en çok bu dakikaları hatırlıyor ve onu görenler yalnız başına evvela şirin bir deli zannediyorlar."

"Hiç kimseyle konuşmuyor mu Yuvanna Mihailoviç yine?"

"Hayır; hiç tanıdığı yok Groşenka..."

"Ya sizinle?"

"Bir gün uzun uzun konuştuk... Birçok şeyden; bilhassa Osmanofları alakadar eden şeylerden ve doğrudan doğruya senden Groşenka. Her dakika için, 'Hiç kimseyi' diyor, 'hatırlamıyorum, fakat Groşenka'yı daima..."

"Petro Amca! Yuvanna'nın yanına beni götürebilir misin?"

Grigorof'un ne kadar istediği şey... Hatta bir hafta bile olsa Groşenka'yı Yuvanna Mihailoviç'in yanına götürmek... Halil ve Yusuf Osmanoflara bundan daha tabii bir kurşun nasıl sıkılabilir? Ve biliyordu ki Groşenka'yı oraya götürdüğü dakika, Osmanoflarda imal etmeye çalıştığı bomba, Yuvanna Mihailoviç'in yanı başında en yüksek ateş derecesiyle dolacaktır. Grigorof bunu düşünüyor, fakat daha vakit olduğunu da biliyordu.

"Tabii götürebilirim Groşenka..."

"Şu hâlde ne vakit gidebiliriz?"

Grigorof burada Groşenka'ya başka şeylerden bahseder yahut Osmanofların şimdi buna müsaade etmeyeceklerini anlatır ve bütün işleri kendisine bırakmasını söylerdi. Gri-

gorof bir zaman bekliyordu ve istediği dakika gelir gelmez Groşenka'yı Osmanoflara bile haber vermeden kaçıracak ve belki de en büyük paniği Osmanofların içerisinde Groşenka'yı kaçırmakla yapacaktı.

Dahası Groşenka'yı Osmanoflar'da bir bomba gibi doldurarak imal ettiği sıralarda bilhassa Zehra Osmanof'un üzerinde duruyordu. Çünkü Grigorof aralarında olmamakla beraber Groşenka'nın Zehra Osmanof'a karşı bir şeyler hissetmeye başladığını anlamıştı. Neler? Mesela Groşenka hiçbir vakit mutadı olmadığı hâlde Zehra Osmanof'tan kaçmak ve konuşmamak lüzumunu duyuyordu. Grigorof bunu görmüştü ve hiçbir vakit bu fırsatı kaçırmak istemeksizin Groşenka'yla yaptığı gezintilerde birdenbire Zehra Osmanof'a temas ediyor ve şöyle diyordu:

"Ya Zehra Osmanof? Onun hakkında ne düşünüyorsun Groşenka?"

Hâlbuki Groşenka'nın ne olursa olsun hiç de sarih bir fikri yoktu ve Grigorof'a karşı Zehra Osmanof'un pek aleyhinde söylemeyeceği muhakkaktı. Fakat Grigorof bunu bildiği içindir ki, ilk sualini daha sorar sormaz birdenbire geri dönüyor, "Yuvanna Milıailoviç'i," diyordu; "Osmanoflara unutturacak, Zehra'dan başka birisi midir?"

Ve Groşenka ister istemez Zehra Osmanof'u hatırlamaya mecbur kalıyordu; bütün Osmanofları kendi iradesine ve avuçlarının içine almak isteyen Zehra Osmanof'u... Groşenka bunu ne kadar iyi hissediyordu; hatta bu çember içerisine bizzat Groşenka da giriyor mu? Yahut Zehra Osmanof onu da almak istiyor mu? Hem de nasıl? Çamkoru seyahatinin daha ilk günlerinde Groşenka bunu birdenbire hissetti-

ği dakikalar Zehra Osmanof'un tesirinden kurtularak geriye dönmenin ne kadar imkânsız olduğunu anlamıştı!

Sadece Zehra Osmanof'a karşı bir mücadeleye başlamak zamanının geldiğini de takdir ediyordu. Ve şimdi ne diyordu Grigorof: "Onun hakkında ne düşünüyorsun? Yuvanna Mihailoviç'i Osmanoflara unutturan, Zehra'dan başka birisi mi?"

Groşenka'nın kulaklarında bu iki cümle bir su üzerine bırakılmış iki taş aksi gibi nasıl genişliyor ve iki seneden beri Osmanofların içerisinde gözleriyle gördüğü hadiseler şimdi yavaş yavaş toplanarak birleşiyordu.

Fakat Grigorof bu kadarla kalıyor mu? Groşenka'nın düşüncelerine doğru bu taşı fırlatır fırlatmaz Grigorof'un ikinci bir taşa hazırlandığı muhakkaktı...

Osmanoflarda bütün hadiselerin Halil Osmanof'un üzerinde toplanmaya doğru inkişaf eden ne garip bir açılışları vardı! İçerlerine 1904 sonbaharında daha ilk geldiğim gün bunu hissetmiştim. Âdeta Halil, Osmanofların arasında bir örümcek gibi duruyordu ve birçokları bu örümceğin kuyruğuna basmaktan ihtiraz ederken, kulakları en delik bir hareketle her tarafta ne var ne yok birer birer dinliyor ve zaman zaman gene tıpkı bir örümcekte olduğu gibi içinden ifraz ettiği bir sıvıyla hadiselerin arasına doğru sarkarak dolaşmaya başlıyor ve bir dakika hücum hareketine hazırlandığı sıra kendini daha fazla toplamak için hakiki inine doğra çekiliyor ve orada kendi kendine "olmaya" başlıyordu.

Halil Osmanof'a hikâyemin burasında son bir defa dokunduğum zaman ister istemez bütün Karnabad'ın merak ettiği silah odasını hatırlamaya mecbur kalıyorum.

Yusuf Osmanof'un altın laboratuarını Osmanofların merak ettiği sıralarda, Grigorof'un bir bomba gibi doldurduğu Groşenka'nın içi kadar, bütün Osmanofların onu ne derece merak ettiklerini söylemiştim. Orasını merak ediyorlardı; çünkü bir adam, Osmanoflardaki odasından çıkar çıkmaz bir düğmeyle hareket eden bir makine gibi birdenbire oraya kapanıyordu. Fakat Halil Osmanof'un da acaba Yusuf'un bu hareketinden daha aşağı kalır bir tabiatı var mıydı?

Gerçi Osmanoflar Halil'in silah odasını biliyorlardı. Fakat yalnız Osmanoflar ve hariçten gelen bazı ziyaretçiler de ancak silahların bulunduğu koleksiyon vitrinlerini görebiliyorlardı.

Hâlbuki Halil Osmanof vaktini bu koleksiyon odasından daha ziyade iç tarafta ve tek bir pencereyle Osmanofların arka bahçesine nezareti olan taş binada geçiriyordu. Yuvanna Mihailoviç'in el üstünde tutulduğu ilk günlerden itibaren giremediği yer işte... Yahut Halil Osmanof'un, Yuvanna Mihailoviç'in hareketlerini gözetlediği yer... Kaldı ki, kadın Halil Osmanof'u şüphelendiren hareketlerini burada bilhassa yapardı.

Hakikaten Halil'in silah odasını Osmanoflardan başka Karnabad'da hiç kimsenin bilmediği muhakkaktı. Orası Osmanofların en gizli yeriydi ve belki de Osmanofların ayakta durabilmesi için hazırlandıkları yer... Yahut bütün Karnabad böyle düşünüyordu... Halil, eğer ortada yoksa yeni birtakım silah planları hazırlamak üzere bu odanın içerisine kapanmıştı. Karnabad'ın bunu hissederek vakit vakit titrediği dakikaları biliyorum. Sadece bütün bu titremelerin arkasında gene bütün Karnabad'ın ne büyük bir huzuru vardı. Âdeta kendisini bir kurt köpeğinin yanı başında giden bir sürü-

ye benzetiyordu. Çünkü Halil Osmanof'un içine kapandığı yuvadan çıkışı birçok kere tehlikeli olmuştu. Nitekim başkaldırmak isteyen manastırın hareketleri böyle bir çıkış dakikasından sonra kesildiği gibi, çiftliğine çalıştırmak üzere aldığı bir iki Bulgar da gene aynı şekilde yok olmuştu. Bilhassa Karnabadlılar bu son hadiseyi hatırlıyorlardı: Halil Osmanof çiftlikte çalışmaları için onlara nasıl müsaade etmişti? Nasıl?

Buna Ahmet Osmanof bile hayret ediyordu. Çünkü ikisinin de iş istemek için Osmanoflara geldiği sıra bütün Osmanoflar avluda oturuyorlardı. Yeşil gözleri daha ilk saniyede bir işten daha ziyade nasıl bir maksatla geldiklerini anlatabilirdi ve Halil Osmanof ilk söz olarak, "Peki" demişti, "kalınız!"

"Kalınız mı?"

Bunu Ahmet Osmanof birdenbire atılarak söylüyordu:

"İçimizde patlamak üzere kurulmuş iki silah satın alıyorsun ama..."

"Hayır, satın değil, patlamak isterlerse kendi kendilerini vuracakları iki silah..."

Ve ikisini de haraya çalışmak üzere göndermişti.

Halil Osmanof'un bütün tehlikelere doğru daima cepheden atılan karakteri düşünüldüğü zaman bu hareketinin hiç de garip olmayacağı teslim edilebilir. Kendisine gelince; "Çoktan beri ava çıkmadım," diyordu!

Av... Hâlbuki Halil Osmanof bir balığın suya olan ihtiyacı gibi ona muhtaçtı. Silahlarını niçin temizliyordu Halil Osmanof? Bir korkuyu önlemek için mi? Bir tehlikeyi bertaraf etmek için mi yoksa?

Her ikisi de Halil Osmanof'un hayatında doğru olmakla beraber, Halil Osmanof bütün bunları tertip ettiği avlarda misafirlerine maharetini göstermek için de yapıyordu. Hâlbuki iki Bulgar yanaşmanın Osmanoflara geldiği sıra iki aydan beri Halil Osmanof ava gidememişti. Ve bunun ne demek olduğunu belki de yalnız kendisi biliyordu. Her şeyden evvel, Karnabad'ın, Halil Osmanof'a uyuşuk bir adam sıfatını vermemesi lazımdı. Halil, hayatında herhangi bir tehlikeden daha çok bundan çekinir ve ava çıkmadığı dakikalar bizzat Karnabad'ın bütün çiftliklerinde dolaşarak kendisi için ne diyorlar, bunu dinlemeye çalışırdı. Ve iki Bulgar yanaşmanın geldiği sıra Karnabad'da Halil Osmanof'un iki aydır ava çıkmadığı konuşuluyordu.

Şu hâlde Halil Osmanof nasıl yaşıyor? Karnabad için için bunu düşünüyor, iki Bulgar yanaşma gözleri önünde bütün hileli gözlerine rağmen bir kaplan sürüsü önüne düşmüş iki karaca gibi gözüküyordu.

Halil Osmanof Bulgar yanaşmaların Karnabad'da ne yapmak istediklerini biliyor mu? Daha ilk dakikada bunu kendi kendine düşünmüştü. Ne yapmak isteyebilirler? Halil Osmanof'u öldürmek! Kafasında ilk sorduğu suale bu cevabı alır almaz Halil Osmanof hemen odasına çekilmişti.

Karnabad hiçbir şey görmez, fakat Halil Osmanof'un hareketlerini görürdü. Onun için "yeni bir ava hazırlık" diye konuşuyorlardı. Ve hakikaten Halil Osmanof yeni bir ava hazırlanıyordu. Ve bu şimdiye kadar Karnabad civarında avladığı hayvanlardan daha başka bir şeydi. Çünkü Halil Osmanof'u hepsinden ziyade harekete getiriyor ve tecessüse sevk ediyordu. Bilhassa tecessüse... Ne olursa olsun hayatında hiçbir vakit yanlış bir hareket yapmadığını daima

söyleyen Halil Osmanof iki yanaşmanın hiçbir vakit kanına girmek istemezdi. Ya onları gönderdiği harada her ikisi de bir ekmek lokması için çalışıyorlarsa? Ve hiçbir vakit âdeti olmadığı hâlde onları vakit vakit silah koleksiyonu odasına almıştı. Orada gördürecek iş de bulabiliyordu onlara... Aynı zamanda o kadar büyük bir itimatla aldırış etmiyordu ki, hatta silahını unutarak onlarla uzun uzun konuştuğu bile oluyordu. Fakat gene böyle bir gecenin hemen ertesi sabahı, iki Bulgar, ikisi de yan yana ölü olarak bulunmuştu; yaraları aynı yerdendi ve ellerindeki silahların sıkılmaya bile vakit kalmadan kendilerinden birer metre uzağa fırladığı görülüyordu. Ve Osmanofların harasındaki geçen bu dramı belki de Osmanoflar bile bilmiyorlardı.

Daha sonraları Karnabad'ın öğrendiğine göre, Halil Osmanof, silah odasının kapısını geceleri bilhassa açık bırakmaya başlamıştı ve hiçbir vakit mutadı olmadığı hâlde iki Bulgar yanaşmanın geldiği günden sonra orada yatıyordu. Son geceydi. Halil Osmanof gene kapıyı açık bırakmıştı ve aynı gece, üst üste Halil Osmanof'u ziyarete gelen yanaşmaların kendisini yok etmek için geleceklerini biliyordu.

Birdenbire dışarıya fırlamıştı; kapının hemen yanında karanlık içinde duruyor ve onların girmesini gözlüyordu. Hâlbuki Halil Osmanof bir maksatla hareket eden insanların nasıl yürüdüklerini daha adımlarının atışından anlardı. Kaldı ki, hemen oracıkta ikisini de yok edebilecekti. Fakat Halil Osmanof bunu yapmadı; onları bilhassa kendi yattıkları yerde öldürmek! Daha ilk geldikleri günden beri bunu düşünüyordu ve birden iki yanaşmanın içeri girdiği sıralarda geldikleri aynı yerden Halil Osmanof haraya doğru koşuyordu.

Ne yapacaktı Halil Osmanof harada? Hiçbir vakit iki yanaşmanın silah koleksiyonu odasındaki hareketlerini merak etmiyordu. Fakat bu hareketlerin neden ibaret olacağını biliyordu. İşte, ikisi de yavaş yavaş içeriye giriyorlar. Her vakit Halil Osmanof'un oturduğu yere doğru nasıl bir yılan gibi sokuluşları var... Fakat Halil Osmanof'un yanına gelmeden daha evvel onu karşıdan temizlemek lazım... Kapı açık... Halil Osmanof orada oturuyor mu? İkisinin de elleri titriyor... Hâlbuki ne vakitten beri Halil Osmanof'u tanıyorlar. Biraz daha içeri sokuldular. Neredeyse Halil Osmanof seslenecek:

"Kim var orada?"

Fakat başını çevirmeyecek...

Ve ikisi de bu hareketlerin böyle olacaklarını düşünüyorlar; bir adım daha... Nerede Halil Osmanof? Bunu birbirlerine soruyorlar. Belki içerki odada... Ve bir perdeyle ayrılı iç odaya doğru ilerliyorlar; yok Halil Osmanof! İkisi birden oldukları yerde ve donmuş, hareketsiz kalıyorlar. Halil Osmanof dışardan kapıyı kilitleyerek kendilerini bir tuzağa düşürmüş olabilir. Fakat kapı kilitlendi mi? Hiçbir ses duymadılar ki... Şu hâlde Halil Osmanof odanın şimdi gizli bir yerinden kendilerine neredeyse ateş edecek. Sadece nereden? Gözlerini kaldırmaksızın bunu ikisi de tarassut ediyor. Ve oda o vakte kadar görmedikleri gibi, gözlerinin önünde bambaşka bir manzara alıyor. Âdeta Osmanofların en gizli yeri... Yahut bir işkence odası... En hakiki manasıyla, ona bu ismi veriyorlar... Halil Osmanof nereden çıkacak? Kafalarının içerisinde daima bu fikir var yahut doğrudan doğruya bu korku...

Hâlbuki açık kapıdan içeri girerken, Halil Osmanof'un daima gördükleri silah vaziyeti yanında, Osmanofların et-

rafında toplandıkları bu adamı hemen öldüreceklerini düşünmüşlerdi.

Yavaş yavaş geri çekiliyorlar ve adımlarında bir korkudan daha ziyade hemen bir kurşun yiyecek adamların hâli var.

Halil Osmanof'a gelince; silah odasını terk eder etmez iki yanaşmanın kendisini bulamayınca tekrar odalarına geleceğini biliyordu. Burası Osmanofların öteden beri kullandıkları küçük bir kulübeydi ve Halil Osmanof orada hiç kimsenin yatmasına müsaade etmeksizin geldikleri gün onu, iki yanaşmaya bırakmıştı. Şu hâlde Halil Osmanof onların maksadını biliyordu. Zaten ne diyordu Ahmet Osmanof:

"Dikkat et, iki silah satın alıyorsun."

İki silah; her dakika Halil Osmanof'a doğru ateş etmek için vaziyet kollayan iki silah...

Halil Osmanof kulübenin önüne gelir gelmez kapıyı açık bulacağını biliyordu; içeri girdi ve hemen kapının arkasına siper aldı. Ne uzun dakikalar... Halil Osmanof hiçbir vakit hayatında bu kadar fazla beklediğini bilmiyordu. Bir aralık dışarı çıkmak ve iki Bulgar'la dışarda karşılaşmak istedi. Yüz yüze gelmek ve mücadeleyi Osmanofların geniş bahçesinde kabul ederek orada vuruşmak...

Fakat iki Bulgar'ın ölümü Halil Osmanof'un bu mücadelesine değecek vaziyette miydi? Belki, mesela Grigorof böyle bir şey yapacak olsaydı, Halil Osmanof bir şövalye gibi onun karşısında dövüşebilirdi.

Grigorof mu? Bu isim Halil Osmanof'un aklından nasıl geçiyor? Sadece Halil Osmanof bu ismin üzerinde duruyor mu? Hayır. Siper aldığı kapı arkasında birçok isim arasında şöyle bir geçiyor ve kayboluyor. Dahası, bizzat Grigorof yahut diğerleri bu mücadeleyi kabul ederler mi? Fakat Ha-

lil Osmanof hiçbirini düşünmüyor; sadece kendi çiftliğine gelen iki yanaşma Bulgar için bu cesareti fazla görüyor ve bekliyor... Dışarda hiç ses yok... Yahut ağaç yaprakları birtakım sesler çıkarıyor. Fakat Halil Osmanof bu sesleri bir insan ayağının sesine benzetmeyerek, vehme kapılmaksızın dinliyor... Belki de başkaları olsa bu sesleri her işittiği dakika silahını hücuma hazır bir vaziyete getirecek... Fakat Halil Osmanof Karnabad'ın geniş kırlarında bu sesleri ne kadar çok dinlemişti! Ağaç yapraklarının çıkardığı seslerdeki inceliği yahut bir ayak çıtırtısını en iyi şekilde tefrik edebilecek kadar mahirdi. Ve bir dakika kendi kendine, "Halil Osmanof," dedi, "Halil Osmanof!"

Bu, iki aydan beri ava çıkmamış Halil Osmanof'un âdeta kendi kendisine verdiği bir emirdi ve iki Bulgar'ın gelişini hayatının en büyük lezzetlerinden biri olarak seyrediyordu; bununla beraber ne kadar yavaştı adımları... Acaba Halil Osmanof'un orada olduğunu biliyorlar mı? Sadece Halil Osmanof'un silah odasından çıkar çıkmaz etrafı kollayarak yürüyen aynı vaziyetleri devam ediyor; tıpkı odanın içerisinde duydukları aynı şeyi duyuyorlar; Halil Osmanof birdenbire bir taraftan çıkıverecek!

Nereden? Belki de odanın içinde duydukları hislerden daha ziyade yorgun birtakım hisler içinde bulunuyorlar yahut Halil Osmanof bu gece ava gitmiş olabilir. Düşünüş kendilerine biraz ferah verebilecek gibi oluyor; fakat aynı dakika iki saat evvel Halil Osmanof'un odasına girdiğini düşünüyorlar; hatta içerlerinden biri Halil Osmanof'u bizzat orada görmüştü yahut penceresinin altında uzun uzun beklemişti. Osmanofların kendisine güvendikleri yegâne adam oradaydı; hemen bir metre ötede oturuyor ve birtakım şey-

ler düşünüyordu. Acaba Halil Osmanof kendilerinden şüphe etmedi mi? Buna hiçbir vakit ihtimal vermiyorlardı.

Halil Osmanof, büyük Osmanof'tan da daha ziyade herkese karşı şüphe duyuyordu. Şu hâlde kendileriyle mücadeleyi göze almıştı ve onları yüzden karşılayacaktı!

Bununla beraber Halil Osmanof'u kaçırdıklarına hükmettikleri bir sıraydı. Az ötede bir aydan beri yattıkları kulübe bir mağara ağzı kadar kendilerine birdenbire korkunç görünmüştü. Hâlbuki şimdiye kadar Halil Osmanof'u nasıl öldüreceklerini, onun içerisinde kaç defa konuşmuşlardı... Bir mağara ağzı kadar korkunç... Ve içerisinde ümit etmedikleri birçok şey var mı? Fakat bu düşünceler Halil Osmanof'un Grigorof'la meşgul olması gibi hemen akıllarından geçivermiş ve bir aydan beri hazırladıkları bir işi Halil Osmanof'un avdan dönüşünü bekleyerek başka bir zamana bırakmışlardı.

Başka bir zamana mı? Hâlbuki kendilerine emir, bu gece için verilmişti. Halil Osmanof'u diri yahut ölü olarak ele geçirmek... Hemen Karnabad'ın dışarısında bu cesedi bekleyenler vardı. Ve ikisi için de aynı cesedin gelmesi ne kadar doğruydu... Eğer Halil Osmanof'u diri olarak ellerine geçirecek olsalar acaba Halil Osmanof vurulmuş bir adamdan daha mı farksız yaşayacaktı? Ve bilhassa diri olarak ele geçirmek! Halil Osmanof'u teşhir yahut karanlık bir mağaranın içerisine hapsetmek... Halil Osmanof'u orada çıldırtarak öldürmek!

İçeri girdiler. Hâlbuki korkmalarına rağmen bahçenin dört köşesinde aradıkları Halil Osmanof oradaydı; hemen bir adımlık mesafede... Ve içerlerinden birisi Halil Osmanof'un ilk kurşunuyla yere yıkıldığı zaman ötekinin geçirdiği sersemlik arasında Halil Osmanof dışarı fırlamıştı.

Kısa bir mücadele oldu ve Halil Osmanof'un küfründen başka hiçbir şey işitilmedi. Zaten Halil Osmanof kendisini kızdıran şeylere karşı daima böyle yapardı; bu küfür Halil Osmanof'un içerisinde kendisini günlerden beri işgal eden bütün düşünceleri alıp götürürdü.

Onun içindir ki Halil Osmanof'un odasını merak edenler Karnabad'da pek azdı. Belki orasını şiddetle merak ediyorlardı. Ve bilhassa yabancılar... Fakat Halil Osmanof'un odasını merak etmenin ne demek olduğunu da biliyorlardı. Hatta Grigorof bile ilk zamanlarda orasını şiddetle merak etmiş, fakat ancak Halil Osmanof'a nüfuz ederek içeri girmek imkânlarını aramıştı. Grigorof, orasını düşündüğü gibi buldu mu? Belki... Silahlardan başka içerde hiçbir şey gözükmüyordu; parlak yahut boşaltılmış birtakım silahlar... Ve Halil Osmanof bütün bu silahların arasında yanına yaklaşılmayacak kadar korkunç...

Nitekim Halil Osmanof'u, ben de Grigorof'tan daha başka türlü bulmamıştım. Nasıl Grigorof Halil Osmanof'un odasına geç kabul olunduysa, bana da aynı şeyi tatbik etmişlerdi; şu da var ki, artık Grigorof için Halil Osmanof'un odası kapalıydı.

Bugün, Osmanofların kendi gözlerinden bile sakındıkları bu odayı nasıl hatırlıyorum... Bir sabah Groşenka yanıma yaklaştı:

"Sizi amcam istiyor," dedi.

"Groşenka, bir yanlışlık olmasın."

"Hayır hayır, odasında bekliyor; niçin öyle söylüyorsunuz?"

Hakikaten Groşenka'nın bu odaya hiç kimseyi almadıklarından haberi yoktu. Küçük Groşenka, yaşının olanca ilerlemesine rağmen, bu sırrı öğrenememişti ve zaten Osma-

noflardan hiçbirisi odanın bir sır hâlinde saklandığını etrafa yaymıyorlardı. Sadece yüksek misafirlerin kabul olunduğu yer... Osmanoflar ortaya bu fikri atmışlardı ve Karnabad'da hemen herkes de böyle düşünüyordu. Doğruydu; Osmanoflar istedikleri odaya istediklerini alabilirler; buna kim karışabilir...

Ve hakikaten de öyle yapıyorlardı. Mesela Zehra Osmanof'tan daha evvel Yuvanna Mihailoviç de odasına arzu ettiği yakınlarını kabul ederdi ve hiç kimse, Yuvanna Mihailoviç kapıyı kapayarak bu yakın dostuyla baş başa kaldığı zaman bir şey söyleyemezdi; dahası Yusuf Osmanof da öyle yapmıyor muydu? Altın barakasına kim girebilmişti? Ve belki bütün Osmanoflar bundan çok memnundular. Hepsinin ayrı ayrı kaprisleri, Halil Osmanof'un odasında yüksek menfaatleri mevzubahis olduğu zaman bu noktada toplanıyor ve Halil Osmanof'un odasını yabancılara karşı girilemez bir yer olarak gösteriyordu.

Bununla beraber Osmanoflar bu fikri zaman zaman ortadan kaldırmak için de çalışmışlardı. Mesela Balkanlar'ın yüksek bir misafiri geldiği zaman Ahmet Osmanof'un odasındaki herhangi bir kabul resminden sonra, eğer Halil Osmanof kendi kudretlerini göstermek istiyorsa, şüphesiz ki onları bir de kendi odasına çağırırdı; Halil Osmanof'un odası... Belki orası bir müzeydi. Fakat canlı bir müze... Teslihat olmaktan çıkarılmış ve bütün Osmanofların hayatını anlatan bir müze...

Hakikati Halil Osmanof'un odasına doğru ilk adımı attığım sıralarda anlamıştım.

Groşenka "Niçin," diyordu; "bu kadar çekiniyorsunuz?"

Ve sonra bir çocuk gibi sormuştu:

"Yoksa Halil Osmanof'un silahlarından mı çekiniyorsunuz?"

Groşenka bu cümleyi soruyordu ve kızın yüzünde bu cümlenin manasına inanmış o kadar hazin bir çizgi vardı ki, ister istemez ona dikkatle bakıyordum; hiçbir vakit elinde olmaksızın bu cümleyi tekrar ediyordu:

"Yoksa korkuyor musunuz?"

Groşenka'nın bu suali başka hiç kimseye sormayacağını biliyordum; çünkü gece Groşenka Osmanoflara gelen ziyaretçileri buraya getirdiği zaman tamamıyla başka şeylerden bahsederdi.

Bununla beraber Groşenka'nın hakkı var mıydı?

Halil Osmanof'la, içeriye girdiğim hâlde henüz karşılaşamamıştım; sadece dar bir yol, bir koridor gibi uzuyordu ve duvarlarda Karnabad'a ait birtakım manzaralar insanı içeri çekiyor ve âdeta götüreceği yerin mahiyeti hakkında aldatıyordu. Tıpkı bir çıkartma kâğıdı altından gözüken resimler gibi birtakım şeyler...

Renkleri zamanla solmuştu; fakat Osmanofların bu soluk resimlere daha çok kıymet verdikleri muhakkaktı; Halil Osmanof hatta koridorun tozlarını almak için bile içeriye hiç kimseyi sokmuyor ve daha sonraları bana söylediğine göre, bunu zevkle yapıyordu yahut ilk zamanlarda bu işi doğrudan doğruya Yuvanna Mihailoviç'e bırakmıştı. Halil Osmanof'un ilk dakikalarda Yuvanna Mihailoviç'e ne büyük bir itimadı vardı ve buna mecburdu. Çünkü Osmanofların içerisine senelerden sonra ilk kadın olarak Yuvanna Mihailoviç gelmişti ve Osmanofların Balkanlar'da meşhur olan misafirperverliklerini ister istemez Halil Osmanof gösterecekti. Yuvanna'yla arasının bozulduğu dakikalar, işte Halil Osmanof tam mana-

sıyla silah koleksiyonu odasını bütün yabancılara karşı ancak o zaman kapamış ve Zehra Osmanof'un gelişine kadar oraya hiç kimse girmemişti.

Bununla beraber Halil Osmanof'un yapacağı diğer birçok işin yanında Zehra Osmanof'u burada meşgul etmeyeceği şüphesizdi, zaten Groşenka da büyümüştü; odanın bütün temizlik işlerini Groşenka'ya devrederken, Groşenka'nın bu işi ne kadar iyi yapacağını biliyordu; zaten tıpkı Grigorof gibi Halil Osmanof da aynı şeyi düşünüyordu: Groşenka'yı Osmanofların istedikleri bir kadın olarak yetiştirmek... Bilhassa anası Yuvanna Mihailoviç'ten uzaklaştırmak...

Hâlbuki Halil Osmanof bunu ne vakit yapabilirdi? Belki bütün gece yahut ava Groşenka'yı da beraber götürmekle bunu temin edecekti, fakat Groşenka'yı Osmanoflarda bırakmak da istiyordu; ne var ne yok ondan daha iyi görüp kendisine söyleyen başka bir kimse bulamıyordu. Zehra Osmanof bütün hadiseleri istediği gibi idare ettiği için birçok şeyi anlatırken sükûtla geçiyor ve hâlbuki Halil Osmanof Groşenka'nın yüzünde bunların ne gibi şeyler olabileceğini anlamaya çalışıyordu. Hele silah koleksiyonu odasında yüz yüze beraber kaldıkları zaman Groşenka'nın daha sonradan içindekileri dökmek için o kadar kolay bir anlatışı vardı ki, Halil Osmanof Groşenka'yı dinlemekten kendisini alamazdı; her vakit yaptığı gibi gene silah aletlerinin başına geçer ve "Söyle bakalım," derdi; "Groşenka... Ne var ne yok?"

Ne tuhaf! Groşenka ilk dakikalarda hiçbir şey söylemek istemezdi. Belki de hatırına hiçbir şey gelmiyordu yahut olan şeylere ehemmiyet vermiyor ve kendi oyuncakları arasında kulaklarına çarpan kelimeler ancak uzak bir memlekette konuşulan şeyler gibi kendisini alakadar etmiyordu.

Ve zaten onları anlatmaya başladığı zaman da bir alaka duyduğu için değildi: Sadece Halil Osmanof soruyordu ve ne olursa olsun Groşenka bir şeyler söylemek lüzumunu duyuyordu. Bir şeyler... Ve Groşenka bu dakikalarında her şeye temas ederdi; zaten kendisi konuşmayacak olursa Halil Osmanof'un hiç de konuşmaya niyeti olmadığını bilirdi; hâlbuki susmak... Groşenka her şeyi yapabilir, fakat imkânı yok buna tahammül edemezdi.

Onun için Halil Osmanof "Ne var ne yok?" diye sorduğu zaman ilk dakikaların sükûtu bir iki saniye sonra birdenbire bozulurdu; Halil Osmanof bu dakikalara dikkat eder miydi? Belki... Groşenka'nın kafası içinden geçenleri pek de bilmemekle beraber az sonra bir kuş gibi odanın bir köşesinde cıvıldayacağını bilirdi; bir kuş kadar serbest ve bütün gördüklerini söylemek şartıyla... Halil Osmanof bu dakikalar ne yapardı? Groşenka'nın katiyen sözlerini kesmez ve hatta soracak şeyleri varsa sormazdı bile...

Groşenka âdeta mukadder suallere cevabı verecek kadar ustalıkla konuşur ve belki de kendisi bile bilmeksizin Halil Osmanof'un kafası içinden geçen şeylere birer birer cevap verirdi. Ya Halil Osmanof bu kuş konuşması karşısında ne yapardı? Aletlerinin başına her vakitki itiyadıyla geçmişti; gözleri bir silahın üzerine eğilmiş bir hâlde durur ve sanki Groşenka'yla meşgul olmazdı. Belki de Groşenka onun bu vaziyetini görecek olsa hemen kapıyı kapayarak çıkması lazımdı; çünkü Groşenka bilhassa kendisini dinlemeyenlere kızardı. Fakat her nedense Halil Osmanof'un odasına girer girmez birdenbire bu tabiatını unutur yahut orada göreceği işler arasında Halil Osmanof'un yüzüne bakmak bile hatırına gelmezdi. Sadece göreceği işler vardı, bil-

hassa koridorun duvarlarına dizilmiş tabloları yerinden kımıldatmaksızın çerçevelerin tozlarını almak... Ve Groşenka onları her zaman gördüğü hâlde daima hayranlıkla seyretmekten kendini alamazdı. Ne vardı ki bu tablolarda? Belki de Karnabad'ın manzaralarından başka hiçbir şey... Fakat bütün Osmanoflar gibi Groşenka da Karnabad'ın tablolar üzerindeki manzaralarında yeni birtakım şeyler görüyordu; âdeta başka bir memleketten manzaralar gibi... Ve Groşenka Karnabad'ı daha çok seviyor, gitmek mecburiyetinde kalacak olursa... Daha çok bunu düşünüyordu; fakat daima bu düşünceler konuştuğu kelimelerin altına saklanmış gizli bir hüzün olarak kalıyor ve Groşenka yalnız Halil Osmanof'a burada olmadığı zamanların hikâyesini anlatmaya çalışıyordu.

Halil Osmanof onlarda istifade edebilecek kelimeler bulabiliyor mu? Belki de, ilk zamanlarda Halil Osmanof onları hakikaten dinlemiyordu. Fakat Groşenka'nın konuşmasını da istiyordu. Kendisi iş yaptığı dakikalar eğer birisi konuşmayacak olursa imkânı yok çalışamazdı ve kendisinin konuşmaya mecbur olduğunu zannederdi; kendisinin gramofonu zannederdi: Hâlbuki ne söyleyecek Halil Osmanof?

Bilhassa hiçbir şey söylemek istemedikten sonra... Buna rağmen bir gün Groşenka'nın söylediklerine dikkat etmekten kendini de alamamıştı. Groşenka bir iskemlenin üzerinde ve elinde bir bezle çerçeveleri dikkatle siliyor ve Halil Osmanof'a Petro Grigorof'la beraber bilhassa babasının altın kulübesine kapanarak iki gün oradan dışarı çıkmadığını söylüyor; sonra Osmanoflara döner dönmez Zehra Osmanof'la karşılaştığı dakikaları anlatıyor ve kendi kendine soruyordu:

"Kim bilir, belki Zehra Osmanof ağlıyordu."

"Ağlıyor mu?"

Halil Osmanof bunu birdenbire sormuştu ve Groşenka'nın hemen dönerek kendisine cevap vermeden evvel korktuğunu söylemesini bekliyordu. Halil Osmanof yavaş yavaş kızın yanına o kadar çok yanaşmıştı ki, bu, şimdiye kadar hiçbir vakit yapmadığı bir âdetti. Fakat Groşenka yerinden bile kımıldamamıştı. O zaman Halil Osmanof anlamıştı ki Groşenka konuştuğu dakikalarda belki Halil Osmanof'un yüzüne dikkat etmiyor; fakat hissiyle Halil Osmanof'un kendisiyle ne dereceye kadar alakadar olduğunu tespit ediyor ve hatta Halil Osmanof kendisinin bile duymadığı adımlarla yaklaştığı sıralarda Groşenka bunu pek güzel işitebiliyor ve Halil Osmanof'un sesinden hiçbir korku duymuyordu. O günden sonra da artık Halil Osmanof Groşenka'nın kelimeleri arasında hiçbir vakit kızın takdir edemeyeceği kadar gizli birtakım hazinelerin saklı olduğunu anlamıştı. Bilhassa Groşenka'nın takdir edemeyeceği kadarken... Acaba?

Halil Osmanof bunu çok kere düşünmüştü: Nitekim kendisini yerinde oturuyor telakki ettiği hâlde Groşenka bu fikrin ne kadar yanlış olduğunu ispat etmişti; şu hâlde söylediği kelimelerin nereye varacaklarını da Groşenka pek iyi takdir ediyordu. Sadece Halil Osmanof'a bunları ihsas etmiyor yahut Halil Osmanof'u serbest bırakıyordu. Söylediklerinden ne anlarsa anlasın! Bunu yapmadığı takdirde, Groşenka ancak bir dedikoduyla meşgul olacağını pek iyi biliyordu.

Biraz evvel de söylediğim gibi, hakikaten, Halil Osmanof'un o vakte kadar ehemmiyet vermediği Groşenka'ya karşı duyduğu alaka birdenbire değişmişti. Belki de Halil Osmanof Groşenka'yı da silah odasına almamak için bazı

şeyler düşünmüştü. Groşenka'nın bilhassa kendisini aldatmasından korkuyordu. Hiçbir şeye dikkat etmez gözüktüğü hâlde, Halil Osmanof'un gizli olabilecek bazı hareketlerine dikkat ederek bunları şurada burada söylerdi.

Gerçi Halil Osmanof'un çekindiği yoktu; fakat hiçbir vakit bunların mesela Zehra Osmanof yahut Grigorof'a söylenmesini de istemezdi. Hâlbuki Groşenka bu müzevirliği pekâlâ yapabilir.

Bu takdirde Halil Osmanof müşkül bir vaziyette kalacaktı. Bir kere Yusuf'un kızına karşı, onu kaybettiği için müşkül bir vaziyette kalacak. Ne olursa olsun Groşenka'yı bugünkü tabiatıyla muhafaza etmek isterdi. Fakat doğrudan doğruya kendisinin hazırladığı bir komploya hedef olmasını da arzu etmezdi. Sadece Groşenka'nın söylediklerinde Osmanofların kendi gözünden kaçacak bir tarafını ele geçirdiği zaman Halil Osmanof bundan birdenbire vazgeçmiş ve Groşenka'yı tekrar odasını temizlemek için orada bıraktıktan başka onun söyleyeceklerine âdeta kulak kesilmişti.

Halil Osmanof'un odasına doğru Groşenka'nın her zaman yürüdüğü yoldan ilerlediğim sıralar en fazla duvarlara asılmış tablolar üzerinde durduğumu söylemiştim. Doğrudur. Bu tablo[lar] üzerinde ister istemez duruyor ve Osmanofların duydukları alaka kadar bu tablolara ben de alaka duyuyordum; bilhassa yabancılar tarafından yapılmış olan Karnabad tabloları, Osmanofların hâkimiyetleri, belki de Halil Osmanof'un silahı derecesinde seviliyordu.

Şüphesiz Groşenka'yla konuşacak bir vaziyette değildim. Osmanoflara ikinci gelişim olduğu hâlde silah koleksiyonu odasına beni ilk defa kabul ediyorlardı. Sadece Halil Osmanof beni odasına kabul etmekle ne demek istiyordu?

Bunu kendi kendime düşünüyor ve birçok fikri hafızamda arka arkaya sıralayarak cevap vermeye çalışıyordum.

Bir kere Yusuf yahut diğer herhangi biri gibi, Halil Osmanof da acaba bana ihtiyacı olduğunu mu söyleyecek? O Halil Osmanof ki, ne olursa olsun daima bana karşı çekingen durduğunu hissediyordum. Hatta Osmanoflara ilk gelişimde beni şüpheyle karşılayan gene Halil Osmanof olmamış mıydı? Bilakis o sıralarda birdenbire Yusuf Osmanof müdafaa etmek mecburiyetinde kalmış ve ancak aralarındaki bir münakaşaya Groşenka'nın müdahalesi nihayet vermişti, şu hâlde Halil Osmanof benim hakkımdaki fikrini mi değiştirdi? Bilhassa yarıda kalan Çamkoru seyahatinden sonra bunu anlıyordum; aynı zamanda Halil Osmanof fikrini değiştirmemiş olsaydı Ahmet Osmanof'a rağmen beni Zehra'yla bırakmayacağı muhakkaktı. Hâlbuki benim yanımda Zehra Osmanof'un yavaş yavaş kendine geleceğini zannediyor ve daha ziyade benim yanımda hiçbir tehlikenin ona dokunamayacağını düşünüyordu.

Halil Osmanof'la silahlarının arasında karşılaştığım zaman onu tıpkı tahayyül ettiğim gibi, aynı korkunçluğu içinde buldum. Belki de bunu bir korkunçluk diye anlatmak doğru değildir; sadece iki yüz yıllık silahlar arasında kısa boyuyla Halil Osmanof'un birdenbire ateş alacak bir silah kadar heyecanlı durduğu şüphesizdi.

Halil Osmanof'u ne vakit hatırlayacak olursam, onu daima bu vaziyeti içinde gözlerimin önüne getiriyorum. Neden? Belki de Halil Osmanof'u Groşenka'nın yanı başında ve son defa gördüğüm için olacak.

Halil Osmanof her şeyden evvel Osmanofların silah koleksiyonunu bana göstermek için mi çağırdı? Bunu katiyetle

iddia edemeyeceğim. Şu kadar var ki, Halil Osmanof'un beni çağırması için bu bir sebepti. Bunu anlıyordum; hiçbir vakit kimseden yardım istemeyen Halil Osmanof birdenbire sıkışmıştı ve herhalde Osmanoflar için neler işitip işitmediğimi öğrenmek istiyordu. Hiçbir mukaddemeye lüzum görmeden, "Dört aydır içimizde bulunuyorsunuz," dedi; "herhalde duyduklarınızı doğru söyleyeceğinizi ümit ederim."

Halil Osmanof'a teminat vermedim ve zaten ben Halil Osmanof'un benden mutlak surette bir cevap beklemediğini biliyordum; bunu sadece aramızdaki konuşmaya bir başlangıç olmak üzere söylemişti; Groşenka'ya döndü.

Halil Osmanof'un oda kapısı kapandığı zaman, âdeta bir silah sesinden sonra gelen bir sükûn gibi, her şeyin korkunç bir sessizliğe doğru çevrildiğini görmüştüm. Ayakta duruyordum ve Halil Osmanof da ayaktaydı. Yuvanna Mihailoviç'i daima gözetlediği pencerenin önünde duruyordu ve her nedense onu iki misli daha yükselmiş görüyordum. Zaten Halil Osmanof böyleydi. Bir tehlike hisseder etmez, o tehlike ne olursa olsun birdenbire şahlanırdı. Herhalde Halil Osmanof'un bu tabiatını bildikleri için olacak ki Osmanofların hiçbiri onunla konuşmak cesaretini bulamaz ve Halil Osmanof hiç kimseye bu cesareti vermediği için kapıyı kapar ve Osmanoflardan uzaklaşırdı.

Halil Osmanof bu sefer öyle yapmamıştı; fakat Osmanoflarla da konuşmaksızın doğrudan doğruya bana başvuruyordu ve haklıydı. Çünkü hemen hemen bütün Osmanoflar Halil'in asabiyeti yanında ne söyleyeceklerini şaşırırlar ve çok kere de onu başka bir yoldan sevk ettirerek yanıltırlardı.

"Evet," dedim; "bildiğim bir şey varsa, doğru söyleyeceğimden emin olabilirsiniz."

"Var," diye atıldı; "Grigorof'un nerede olduğunu biliyorsunuz."

Grigorof... Hâlbuki Halil Osmanof onu şimdiye kadar hiç merak etmemişti. Bunu Halil Osmanof'a sormak lazım mı? Belki de sükûnet içinde olsaydı herhangi bir münakaşayı göze alarak bunu ister istemez yapardım; Grigorof'a karşı bilhassa kendisinin kapalı bir gözle ilerlediğini biliyordum. Ve Halil Osmanof hemen hiç kimseye onun hakkında tek bir kelime bile söyletmiyor ve dahası, Grigorof'tan Osmanoflaın ruh karışıklığındaki kurtuluş için bazı hareketler bekliyordu. Ya şimdi?

"Grigorof'un nerede olduğunu bilmiyorum," diye cevap verdim; "Grigorof veyahut arkadaşları; herhalde bu hafta içerisinde Osmanoflara yeni bir komplo hazırlıyorlar!"

"Osmanoflara mı?"

Bir saniye durdu; Yuvanna'yı seyrettiği pencereden dışarı bakıyor ve bir fikre doğru, onu yakalamak için gözlerini tespit ediyordu. Birdenbire döndü:

"Hayır," dedi; "Osmanoflara değil, belki Halil Osmanof'a bir komplo..."

Odada aşağı yukarı evvela sinirli bir hareketle iki defa yürüdü; herhalde birdenbire dışarı fırlayacağını düşünüyordum.

Halil Osmanof nereye gidecek? Komplonun hazırlandığı yere mi? Şu hâlde orasını Halil Osmanof biliyor.

İşin hakikati, Halil Osmanof orasını biliyordu; daima ava gitmeyi itiyat edindiği yol üzerindeydi burası... Ve Halil Osmanof oraya muhakkak gidecekti. Sadece gündüz onu menediyor ve sinirleri güneşin altında en büyük buhran dakikalarını geçirmek için tazyik ediyordu.

Şüphesiz Halil Osmanof'u kendi kendine bırakamazdım. Nitekim silah koleksiyonlarının başına yeniden eğildiği sıralarda Halil Osmanof'un yanında duruyordum. Bir dakika odadan uzaklaştığım zaman Halil Osmanof ne yapmayı düşünüyordu? Sadece Karnabad'dan uzakta bir seyahat! Bu fikri ister istemez ona telkin etmeye çalışıyordum. Ve herhalde, bunu yaptığı dakika, bütün hadiseleri daha iyi görecekti ve yalnız başına çarpışmaktan daha ziyade yeni bir hareket düşünecek yahut Grigorof'u bizzat pusuya düşürecekti.

Osmanofların en büyük esrar perdesi altında sakladıkları odayı bugün ne kadar çok hatırlıyorum; sadece Halil Osmanof odanın içerisinde olmasaydı, belki de bu kadar vazıh olarak onu hatırlamayacaktım; âdeta Halil Osmanof'un bütün eşyaların üzerine sinmiş, garip bir tabiatı vardı. Bir koltuk, bir iskemle, rahat bir sedir ve bütün bunların hepsine âdeta kendi ruhunu aşılamıştı; bir dakika konuşmalarımızı yarıda bırakarak bana silah çeşitlerini göstermek üzere harekete geçtiği zaman, bunu çok daha iyi anlamaya başlıyordum.

Şu da var ki, Halil Osmanof'un silah çeşitlerini bana göstermekten daha ziyade kafasındaki bir fikr-i sabiti halletmek için beni çağırdığı muhakkaktı. Ne diyordu Halil Osmanof:

"Grigorof'un nerede olduğunu biliyor musunuz?"

Bunu soruyor ve hiçbir vakit Halil Osmanof'ta görmediğim bir şekilde gözlerimin içine bakıyordu. Fakat bir misafirdim ve Halil Osmanof bunu da takdir ediyor, dahası Zehra Osmanof'a karşı duyduğum alakayı hatırından çıkarmıyordu.

Halil Osmanof'un silah çeşitlerinden Aşağı Balkanlar'ın ve bilhassa Karnabad'ın çekinmekte ne kadar haklı olduğunu derhal anlamıştım; odanın dört tarafı tıpkı bir mağazanın

içinde olduğu kadar silahlarla doluydu; en büyük Osmanof'tan itibaren bizzat kendisinin imal ettiği bir silah modeline kadar hepsini orada görebilirdiniz. Bir batın evvelki Osmanof'un manastıra hücum ettiği sırada bulduğu silahlar, Halil Osmanof'un koleksiyonunda bilhassa yer tutuyordu. Ve ecnebiler tarafından hediye edilmiş işlemeli ve sapları mücevherlerle süslü silahlarının önüne gelince heyecanını yüzünde okumamaya imkân yoktu. Ne heyecan!

Belki de Halil Osmanof, Grigorof'un kendisini kıskıvrak yakalamak için çalıştığı dakikaları unutmuştu. Gözlerinin içerisi âdeta yeni bir şeyi tutmak lüzumunu duydu ve onlara öyle bakıyordu ki bir saniye bütün silahların ateş alarak bu gözlerin içerisinde tutuştuğunu görmüştüm!

Bu hissim doğruydu. Nitekim Halil Osmanof da aynı şeyi duymuştu; silahları birer birer bana gösterdiği dakika, şimdiye kadar hiçbir vakit duymadığı bir şekilde silahların bulundukları yerden kımıldayarak canlandıklarını görüyor, hepsi arka arkaya Halil Osmanof'un ellerine geliyordu. Halil Osmanof bunu duyuyor ve parmaklarının ucunda bütün silahların birer birer ateş aldığını görüyordu. Bir dakika, bütün odanın bu ateşler içerisinde kaldığını hisseder etmez, Halil Osmanof bir şeyi tutmak lüzumunu duydu ve ancak bir maddenin sertliği parmaklarının ucuna dokunduğu vakit, bir hakikatten daha ziyade bir hayal içerisinde olduğunu anladığı saniye, kendisini sedire bıraktı ve "Grigorof," dedi; "onu mutlaka bulmak isterim."

Grigorof! Halil Osmanof'u bu hayal ve hakikatten başka hiçbir şeyin alakadar etmediği şüphesizdi. Sadece Halil Osmanof şimdiye kadar neden şüphelenmemişti? Bunu düşünüyor ve kendi kendine hiçbir cevap alamıyordu; eğer

Halil Osmanof'a Karnabad baskını gecesinde Grigorof'un hareketlerini söyleyecek olsaydım, buna katiyen inanmaz, "Grigorof," derdi, "bir köpek; fakat sadık bir köpek işte..."

Onun içindir ki eski dakikalardan bahsedemezdim; hatta kendisi bahsedecek olsa bile belki de hiçbir şey söylemeyecek ve ancak yeni vaziyet arasında Halil Osmanof'u korumaya çalışacaktım. Şu da var ki Halil Osmanof Groşenka'nın Petro Amca'sıyla mutlak surette konuşmak istiyordu; şimdiye kadar hiçbir kere Halil Osmanof'un aklına gelmeyen Grigorof bugün bir böcek gibi orada yürümeye başlamıştı.

Bir böcek gibi ayaklarıyla Halil Osmanof'un kafasındaki bütün şüphe damarlarını uyandırarak yürüyordu ve bunu o kadar canlı bir şekilde hissediyordu ki, mümkün olsa oradan çıkarıp atabilmek için belki de Yuvanna Mihailoviç'in bile tekrar Osmanoflara gelmesine razı olacaktı. Nasıl, Halil Osmanof bunu yapabilir miydi? Yapar, yapamaz; fakat bu dakika düşünüyordu yahut Grigorof'un aleyhinde kullanmak için ondan istifade edecekti.

Şu hâlde niçin Halil Osmanof, Grigorof'un Osmanoflara ilk ayak bastığı seneler bunu hatırına getirmemişti?

Kafasındaki hareketlerin buraya bir duvar gibi çarparak gerilediğini hissettiği dakika Halil Osmanof ne kadar yanlış hareket ettiğini ancak anlamıştı; yanlış ve bir daha geri dönülmeyecek kadar kaybedilen bir koz...

Akşamüstü Zehra Osmanof'un beni çağırdığını söylediklerı zaman Halil Osmanof'u hiçbir vakit yalnız bırakmak istemediğimi söylemeye mecburum. Beni kapıya kadar getirdi: "Zehra Osmanof'un her istediğini yapabilirsiniz," dedi; "Zehra Osmanof'tan başka güvendiğimiz hiç kimse yok."

Zehra Osmanof'tan başka! Şimdiye kadar Halil Osmanof'tan işittiğim bir cümle değildi bu... Sadece, dudaklarında bu cümleye Halil Osmanof öyle bir mana vermişti ki ister istemez onun üstünde duruyordum; elini uzattı. "Belki" dedi; "bu akşam bir ava çıkacağım."

Sonra birdenbire geriye döndü ve kapıyı kapamadı.

Halil Osmanof'un silah odasında ne yaptığını bilmiyorum. Fakat hissimle hareketlerini bulup çıkardığım zaman Halil Osmanof geriye dönüyor. Adımları o kadar yavaş ki kendisi bile, ilk defa olarak hareketlerindeki manayı düşünmüyor. Ne yapacak Halil Osmanof? Aynı hareketlerle pencerenin kenarına geliyor; ne tuhaf... Hâlâ kafasının içerisinde Yuvanna Mihailoviç var... Halil Osmanof'a öyle geliyor ki Karnabad'ın sükûnunu Yuvanna Mihailoviç'ten başka hiç kimse bozmamıştır. Karnabad baskını ve bütün Osmanoflaın başına gelenler Yuvanna Mihailoviç'ten... Daima olduğu gibi Yuvanna Mihailoviç'i gözetlediği yerde duruyor; kadın, işte daima şuracıkta, gözüken ağaç altında otururdu. Halil Osmanof en yakın bir cisim gibi Yuvanna Mihailoviç'i orada hâlâ görüyor. Hareketleri hiç değişmemiş ve Halil Osmanof'un kendisini gözetlediğini bildiği hâlde kımıldamıyor bile... Fakat Halil Osmanof buna tahammül edemeyecek... Silahına doğru yürüdü; Karnabad baskınında kullandığı silah hemen yanı başında... Elini uzatıyor; pencere açık... Halil Osmanof bir hayal mi görüyor?

Belki... Fakat hiçbir vakit bir hayali bu kadar vazıh bir hakikat şeklinde gördüğü yoktu ki... Silahını çeviriyor; tıpkı dört sene evvel olduğu gibi kadının tam kalbine nişan alıyor, bir, iki, üç... Ve birdenbire dumanın Yuvanna Mihailoviç'in

oturduğu yerden yavaş yavaş kımıldayarak yükseldiğini görüyor. Ne tuhaf... Bütün Osmanoflar Yuvanna Mihailoviç'in kalbinden çıkan duman içinde... Ve aynı dakika, Grigorof, kollarını sallayarak, bu kesif duman içinden yürüyor. Yuvanna ve Grigorof birbirlerini görüyorlar mı? Halil Osmanof en çok buna dikkat ediyor ve silahını ikisinin yan yana geldikleri saniye kullanmak istiyor; ne uzun bir saniye...

Halil Osmanof birdenbire pencereyi kapıyor; dışarda Karnabad yolu üstünde kendisini bekleyen bir av var.

9 786055 107505

Osmanoflar Yedi Meşalecilerin öyküdeki temsilcisi Kenan Hulusi Koray'ın tek romanı. Sait Faik bu romanı "kusursuz" olarak niteler. Roman, Osmanlı'nın Balkanlar'da egemenliği yitirmeye başladığı, Bulgar komitacıların etkin olduğu bir zamanda, 1904'te geçer. Bulgaristan'ın Karnabad kasabasının önde gelen ailesi Osmanofların üç erkek ferdi Ahmet, Yusuf ve Halil başkahramanlar...

Kenan Hulusi Koray, birçok soru ve soruna gebe bir atmosferde bilinmezlik içinde yaşayan insanların hayatlarını biçimsel bir ustalıkla yansıtmış. Bir toplumun bir coğrafyaya derece derece yabancılaşması gerçekçi bir dille fertler üzerinden anlatılıyor. 1938'de *Vakit (Kurun)* gazetesinde yayımlanan tefrika esas alınarak titiz bir çalışmayla hazırlanan bu klasik, günümüz okuruyla buluşuyor.

kapı

Kapı No: 408
Edebiyat: 145

www.kapiyayinlari.com
bilgi@kapiyayinlari.com